

RF – Rogalandsforskning. <http://www.rf.no>

Arild Aurvåg Farsund og Einar Leknes

**Næringspolitikk i fem norske storbyregioner:
Samarbeidsrelasjoner på tvers av
geografiske og institusjonelle grenser**

Rapport RF – 2005/058

Prosjektnummer: 7252099
Prosjektets tittel: Samspill by og region
Kvalitetssikrer:

Oppdragsgiver(e): KRD, kommuner og fylkeskommuner
Forskningsprogram:

ISBN: 82-490-0350-0
Gradering: Åpen fra: 18. mai 2005

Forord

I denne rapporten presenterer vi resultatene fra fase 2 og 3 av prosjektet ”Samspill by og region i næringspolitikken”. Analysene tar utgangspunkt i en forstudie (fase 1), og oppsummerer derfor også den delen av prosjektet som ble publisert i arbeidsnotatet ”*By og region i næringspolitikken: Solo eller samspill?*” (Farsund og Leknes 2003). Rapporten er en del av et større prosjekt som tar opp problemstillinger knyttet til utviklingen i de fem byregionene som omfatter Bergen, Kristiansand, Stavanger, Tromsø og Trondheim.

I forbindelse med prosjektet er det gjennomført en rekke informantintervjuer i de ulike byregionene, og vi vil med dette takke informantene for de innspill vi har fått til arbeidet. Fortolkningene av informasjonen står likevel fullt ut for forfatterens egen regning.

Rapporten er en av to som oppsummerer det totale ”Samspillprosjektet”. Dette har vært ledet og koordinert av Agderforskning, som også har gjennomført to andre delprosjekt som tar for seg hhv. interaksjon by og omland, og spesialiserte næringer i byregionene. Prosjektet er finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet, kommunene Bergen, Kristiansand, Stavanger, Tromsø og Trondheim og fylkeskommunene Hordaland, Rogaland, Sør-Trøndelag, Troms og Vest-Agder. Vi vil med dette takke for prosjektet, og samarbeidet i forbindelse med gjennomføringen av prosjektet.

Stavanger, 23.6.2005.

Arild Aurvåg Farsund, prosjektleder

Innhold

1	INNLEDNING	7
2	ANALYSEMODELL, METODE OG DATAGRUNNLAG	10
2.1	Kommunal næringspolitikk: Mellom statlige retningslinjer og lokale initiativ	10
2.2	Problemstillinger og design.....	13
2.2.1	Næringspolitikk i den enkelte byregion	15
2.2.2	Sammenlikning av næringspolitikken i de fem byregionene	18
2.3	Metode og datagrunnlag.....	20
3	NÆRINGSPOLITIKK I BERGENSREGIONEN	21
3.1	Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken	21
3.2	Kultur som næring: Film- og TV-produksjon i Bergen	32
3.3	Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer	36
3.4	Sammenfattende drøfting	40
4	NÆRINGSPOLITIKK I KRISTIANSANDSREGIONEN.....	42
4.1	Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken	42
4.2	Kultur som næring: Stiftelsen Cultiva.....	54
4.3	Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer	58
4.4	Sammenfattende drøfting	61
5	NÆRINGSPOLITIKK I STAVANGERREGIONEN	64
5.1	Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken	64
5.2	Kultur som næring.....	78
5.3	Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer	79
5.4	Sammenfattende drøfting	81
6	NÆRINGSPOLITIKK I TROMSØREGIONEN	84
6.1	Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken	84
6.2	Kultursatsing med næringsprofil: Søknad om OL 2014	94
6.3	Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer	96
6.4	Sammenfattende drøfting	99
7	NÆRINGSPOLITIKKEN I TRONDHEIMSREGIONEN	101
7.1	Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken	101
7.2	Kultur som næring.....	112
7.3	Næringsutvikling med utgangspunkt lokale kunnskapsmiljøer	116
7.4	Sammenfattende drøfting	120
8	FELLESTREKK OG FORSKJELLER I NÆRINGSPOLITIKKEN	123
8.1	Kjennetegn ved næringspolitikken i de fem byregionene.....	123
8.2	Strukturelle trekkets betydning for næringspolitikken.....	133
8.3	Teoretiske forklaringer på næringspolitikken organisering og innhold.....	135
8.4	Avslutning	144

1 Innledning

I den siste storbymeldingen fremheves det at storbyene spiller en viktig rolle i den økonomiske utvikling regionalt og nasjonalt. Det blir tatt utgangspunkt i at byene utgjør kraftsenteret i større sammenhengende arbeids-, bo- og serviceregioner, hvor det er tette samspill bl.a. når det gjelder næringsrelasjoner og transportmønstre. Det understrekes særlig at storbyene har en vekstkraft som kan bidra til å fremme internasjonal konkurransedyktighet, verdiskaping, bosetning og levedyktige lokalsamfunn (St. meld. nr. 31 2002-03: 63).

I denne rapporten skal vi beskrive og analysere samspill eller mangel på samspill om næringspolitikk og næringsutvikling i fem norske byregioner. Rapporten dekker nyere utviklingstrekk frem til utgangen av 2004. Hovedspørsmålene er i hvilken grad og hvordan ulike aktører i hver region samarbeider om å fremme næringsutvikling på tvers av geografiske og institusjonelle grenser. Målet er å fremme kunnskaper om hvordan kommuner, fylkeskommuner, næringsorganisasjoner og statlige virkemiddeloperatører arbeider for at større regioner skal kunne nyttegjøre seg de sterke næringsmiljøene som finnes i byene.

Et viktig utgangspunkt for denne politiske fokuseringen på byer og byregioner er den økende betydning som byene tillegges i den generelle samfunnsutviklingen. Det er særlig byenes rolle og betydning for næringsutvikling, innovasjon og økonomisk vekst som står sentralt både i den internasjonale og nasjonale debatten. Internasjonalt er fokus særlig på de store byenes eller byregionenes betydning for den globale utvikling (Scott et al. 2001). Dette er byregioner med flere millioner innbyggere, og mye av den faglige oppmerksomheten rettes mot hva som kjennetegner de byene med den mest vellykkede økonomiske utvikling. I den sammenheng har bl.a. Richard Floridas (2002) bok "The Rise of the Creative Class" fått stor oppmerksomhet. Florida fremhever betydningen av at byene er attraktive for den delen av arbeidsstyrken som arbeider innen kreative næringer. For i følge Floridas analyser er det de byregionene som kan tiltrekke seg denne type arbeidskraft som har den mest robuste økonomiske utviklingen.

Selv om det er stor forskjell på de byene som er i fokus i den internasjonale debatten og de norske byene som omtales som "storbyer", preges både de faglige og de politiske debattene av mange av de samme problemstillingene. Hvis de norske byene spiller en sentral rolle for nasjonal næringsutvikling impliserer dette at det finnes politisk og administrative virkemidler som kan bygge opp om den ønskede utviklingen. Dette gjelder både i forhold til den overordnede samfunnsutvikling, og det gjelder i forhold til en mer spesialisert næringsutvikling. I fase 1 av dette prosjektet kartla vi hvilke offentlige aktører som arbeider med næringspolitikk og -utvikling i hver enkelt byregion, hvilke virkemidler de hadde og hvordan og i hvilken grad de ulike offentlige aktørene samarbeidet om disse oppgavene. Kort oppsummert kan vi slå fast at det er noen fellestrekk som preger næringspolitikken i alle de fem byregionene.

For det første var det et relativt likt bilde når det gjaldt hvilke typer aktører som arbeidet med næringspolitikk. Hovedobservasjonene er at storbykommunen er de mest synlige

aktørene i alle fem casene. Kun i Stavangerregionen var nabokommuner særlig involvert i arbeidet, og det kan i stor grad knyttes til at både Sandnes og Stavanger inngår i samme byregion. Alle de fem fylkeskommunene var aktive i forholdet til byregionene. Ingen fylkeskommune hadde omfattende virkemidler med fokus på næringslivet i byene, men hadde først og fremst virkemidler som ble anvendt i distriktene. I de fleste byregionene var også næringsforeningene sentrale aktører i forbindelse med flere av de lokale satsingene. SND (nå Innovasjon Norge) og SIVA spilte også viktige roller i deler av næringsutviklingsarbeidet i byregionene, men virkemidlene var enten innrettet mot enkelt næringer (SND) eller såkalte kunnskapsparke (SIVA). I forbindelse med aktivitetene i forskningsparkene er det også etablert selvstendige selskaper som skal arbeide med næringsutvikling i disse miljøene.

For det andre var det et stort mangfold i mål og virkemidler i den næringspolitikken som ble utformet i byregionene. Dette er dels en konsekvens av at de ulike kommuner, fylkeskommuner og næringsforeninger har forskjellige oppfatninger om hvilke handlingsmuligheter aktørene har i forhold til utviklingen i næringslivet. Og dels er det en konsekvens av at det nasjonale virkemiddelapparatet har ulik betydning for hva som kan iverksettes av tiltak innen byregionen.

For det tredje var det store variasjoner mellom de fem byregionene når det gjaldt typer og omfanget på samarbeid mellom ulike myndighetsorgan. Felles for alle var at det ble samarbeidet om næringsplanlegging og ulike typer enkelttiltak. I alle byregionene fant vi at det er ulike nettverk og policyorgan som har ansvar for særlig utvalgte områder eller tiltak.

I tillegg til disse faktorene er det viktig å ta hensyn til to sentrale utviklingstrekk i 2003 som kan ha influert på kommunal og regional næringspolitikk i den perioden som dette prosjektet dekker. For det første ble hovedlinjene i den sittende regjeringens næringspolitikk blir trukket opp i rapporten *"Fra idé til verdi: Regjeringens plan for en helhetlig innovasjonspolitik"* som Nærings- og handelsdepartementet la frem på vegne av i alt fem departementer i 2003. I planen blir det vektlagt at en helhetlig innovasjonspolitik inkluderer de generelle rammebetingelser for næringslivet, en satsing på kunnskap og kompetanse, forskning, utvikling og kommersialisering, entreprenørskap (oppstart av ny virksomhet) og utbygging av fysisk og elektronisk infrastruktur.

For det andre ble det i forbindelse med satsingen på innovasjon med utgangspunkt i eksisterende virksomheter etablert et nytt innovasjons- og internasjonalsiserings selskap. Innovasjon Norge, som ble selskapets navn, fikk ansvaret for forvaltningen av de næringsrettede virkemidlene som lå under Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, Statens veiledningskontor for oppfinnere, Norges Eksportråd og Norges Turistråd. Selskapet ble formelt opprettet 1. januar 2004. Innovasjon Norge skal forvalte og utvikle virkemidler som skal bidra til økt innovasjon i næringslivet over hele landet, og vil være myndighetenes sentrale organ for bedriftsrettede tiltak og ordninger. De primære målgruppene vil være entreprenører, unge bedrifter, og små og mellomstore bedrifter med vekstpotensial.

Innovasjon Norge skal arbeide aktivt med utvikling av innovasjonssystemer, og se innovasjon, regional utvikling og internasjonalsisering i sammenheng. Det ble fremhevet

at næringslivets evne til å konkurrere internasjonalt svært ofte var en forutsetning for å lykkes med kommersialiseringen av nye ideer og produkter. Målet om et internasjonalt konkurransedyktig næringsliv skal derfor prege hele Innovasjon Norges virksomhet. Selskapet disponerer fire typer virkemidler for næringslivet:

- Finansiering, herunder tilskudds-, låne-, garanti-, og egenkapitalordninger.
- Rådgivning og kompetansehevende tiltak.
- Nettverk og infrastruktur.
- Profilering av norsk næringsliv i utlandet.

Rapportens oppbygging

Det store mangfoldet av målsetninger, organisasjonsmodeller, satsingsområder og samarbeidstiltak nasjonalt og i hver av byregionen og totalt i de fem byregionene, gjør at vi må avgrense studien tematisk når vi skal analysere og forklare utviklingen nærmere. For å forenkle datainnsamlingen og spisse problemstillingen har vi derfor valgt å konsentrere studien om fire mer avgrensede temaområder. Det er:

1. Den generelle næringspolitikken i de fem byregionene. Hovedfokus er på den enkelte aktørs arbeid, samt samspill mellom aktørene.
2. Næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet. Hovedfokus er også her på enkeltaktører og samspill mellom aktørene.
3. Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer. Avgrensningen er som i 1 og 2.
4. Sammenfattende drøfting av samspill om næringspolitikk i byregionene. I denne er målet er å få frem både fellestrekk og ulikheter, samt forklaringer på den observerte utviklingen.

Rapporten har følgende oppbygging. I kapittel 2 presenteres den analytiske og metodiske tilnærmingen i studien nærmere. I kapittel 3 til 7 beskrives og analyseres næringspolitikken i hhv. Bergensregionen, Kristiansandsregionen, Stavangerregionen, Tromsøregionen og Trondheimsregionen. Avslutningsvis i kapittel 8 sammenliknes næringspolitikken i de fem byregionene.

2 Analysemodell, metode og datagrunnlag

I prosjektets første fase utarbeidet vi en oversikt over næringspolitikken i de fem byregionene, og vi trakk noen foreløpige konklusjoner om samspill, eller mangelen på dette mellom ulike aktører i hver enkelt region. I denne fasen er vi også opptatt av å utvikle forklaringer på observasjonene, og til dette trenger vi en mer helhetlig teoretisk og metodisk tilnærming. Vi vil i den sammenheng utvikle analysemodellen med utgangspunkt i en gjennomgang av hvordan kommunal næringspolitikk har blitt utviklet over tid.

2.1 Kommunal næringspolitikk: Mellom statlige retningslinjer og lokale initiativ

En balansert økonomisk utvikling i hele landet har vært et sentralt mål i norsk politikk, og skiftende regjeringer og stortingsflertall har stilt seg bak denne målsettingen. For å oppnå dette målet har ulike regjeringer ført en aktiv distrikts- og regionalpolitikk. Allerede på 1950- og 60-tallet vokste det frem en *distriktspolitikk* som særlig skulle bidra til produksjonsvekst og sysselsetting i utkantområdene. Næringslivet og særlig industrien skulle ”lokkes” til å etablere seg i distriktene. Samtidig sto staten selv for store investeringer i industrianlegg, kraftverk og andre former for infrastruktur i alle deler av landet. På 1960-tallet ble bl.a. Distriktenes utbyggingsfond (DU), distriktsplanavdelingen i Kommunal- og regionaldepartementet og Selskapet for industrivekstanlegg (SIVA) etablert for å stimulere og planlegge utviklingen.

Politikken var forankret i det som kan defineres som et Keynesianske paradigme, der den regionalt innrettede politikken var statlig, standardisert og innrettet mot etablerte bedrifter og bedriftsetablering gjennom økonomiske incentiver. Distriktspolitikken ble utviklet sentralt og i stor grad iverksatt uten at det ble tatt hensyn til regionale forskjeller eller særtrekk. Dette synet på utvikling var i stor grad felles for alle vestlige land som utviklet en aktiv regional utviklingspolitikk på 1960-tallet (Amin 1999: 365).

På 1970-tallet ble det åpnet for større grad av regional spesialisering, noe som bl.a. kom til uttrykk gjennom at det fylkeskommunale plansystemet ble bygget ut i dette tiåret. Planmålene ble særlig knyttet til de distriktspolitiske utfordringene i det enkelte fylket, og politikken ble gjennomført med tette koblinger til de statlige virkemidlene som bl.a. DU opererte. Denne politikken har ligget fast i alle regionalpolitiske meldinger på 1980- og 90-tallet, selv innretningen på virkemidlene har vært ulik (Farsund og Leknes 2003). Det er dermed fylkeskommunene som har vært de viktigste operative aktørene i næringspolitikken i denne perioden (Baldersheim 2003: 279).

Det at staten og fylkeskommunene har dominert politikktutformingene innen næringsutvikling hindret likevel ikke at de fleste kommuner etter hvert utviklet en eller annen form for aktiv næringspolitikk. Gjennombruddet kom på 1960-tallet, og det har skjedd en gradvis utvikling i tiltak og organisering i årene etter. Innholdet i, og organiseringen av kommunal næringspolitikk har variert mye over tid og mellom

kommuner. Dette kan bl.a. knyttes til at næringspolitikk aldri har vært en spesifikk type oppgave som staten har pålagt alle kommunene å gjennomføre (Aarsæther og Vabo 2002: 178).

Utviklingen av lokal næringspolitikk har likevel hatt mange parallelle trekk i kommune-Norge. Oddbjørn Bukve (1994) har analysert utviklingen av kommunal næringspolitikk fra 1960-tallet og frem til tidlig på 1990-tallet. I den sammenheng deler han, basert på kjennetegn ved den enkelte periode, utviklingen inn i tre faser. Fasene har fått følgende navn, tidsavgrensing og innhold: 1) Tilretteleggingskommunen (1965-78) var primært opptatt av å tilrettelegge for bedriftsetableringer fra eksisterende virksomheter ved hjelp av distriktpolitiske virkemidler. 2) Tiltaksarbeidskommunen (1978-87) var primært opptatt av å skape vekst ved å koble lokale ressurser med statlige virkemidler. 3) Den målstyrte næringspolitikken (1987-?) var primært innrettet mot å styrke lokal og regional konkurransevne gjennom strategisk planlegging. I tabell 2.1 er de viktigste kjennetegnene ved næringspolitikken i de tre periodene gjengitt (Ibid: 96).

Tabell 2.1: Lokal næringspolitikk som politikkområde (Bukve 1994)

	1965 – 78	1978 – 87	1987 -
Verdi	<i>Omfordeling</i>	<i>Lokal ressursutvikling</i>	<i>Konkurransevne</i>
Aktør	<i>Tiltaksordføreren</i>	<i>Tiltakskonsulenten</i>	<i>Den strategiske planleggeren</i>
Teknologi	<i>Forhandlingskompetanse</i>	<i>Bedriftsøkonomiske modeller</i>	<i>Planleggingsmodeller</i>
Oppgavestruktur	<i>Tilrettelegging av Næringsområder</i>	<i>Bedriftsrettet rådgiving</i>	<i>Strategisk næringsplanlegging</i>
Intern organisering	<i>Lite formalisert</i>	<i>Formalisert</i>	<i>Egen etat</i>
Relasjon til staten	<i>Utnytting av distriktpolitiske virkemidler</i>	<i>Formidling av statlig støtte</i>	<i>Statlige plankrav/prosjektfinansiering</i>
Relasjon til bedriftene	<i>Forhandlingsrelasjon</i>	<i>Hjelperelasjon</i>	<i>Forvaltningsrelasjon</i>

Det nasjonale fokus på distriktenes problemer og muligheter bidro til at næringspolitikk i utgangspunktet var noe som små og mellomstore kommuner i distriktene satset på, og det var tette koblinger til den nasjonale distriktpolitikken. Men fra andre halvdel av 1980-tallet fikk disse spørsmålene økende oppmerksomhet også i de større bykommunene. I de fleste byene ble det utformet strategiske næringsplaner og det ble etablert egne næringskontorer i administrasjonen. Det er nærliggende å anta at innrettingen på bykommunenes næringspolitiske satsinger fikk mange av de samme kjennetegnene som i de andre kommunene i den tredje fasen i Bukve sin inndeling.

I forbindelse med denne studien er spørsmålet om hvilke styringsmodeller som dominerer innen dagens kommunale næringspolitikk viktig. Bukve knytter næringspolitikken i den siste perioden (etter 1987) til det moderniseringsprogrammet i offentlig sektor som ofte omtales "New Public Management" (NPM), eller "mål og resultatstyring" i norsk språkdrakt. Konkurranse, incentivstyring og fragmentering er de

tre kjennetegnene som oftest blir fremhevet som sentrale i NPM sammenheng (From og Sitter 2002: 23).

NPM blir fortsatt fremhevet som et viktig kjennetegn ved dagens norske politiske og administrative system (Christensen og Læg Reid 2002). Innen det næringspolitiske feltet har det skjedd flere begrepsmessige utviklingstrekk som søker å fange opp de nye styringsformene som denne ”styringsideologien” medfører. I de siste årene er det særlig begrepet ”partnerskap” som blir brukt i forbindelse med offentlig utviklingsarbeid på regionalt og lokalt nivå. Begrepet har en vid definisjon i den internasjonale litteraturen, men i norsk politikk er partnerskap først og fremst blitt ett nytt perspektiv på fylkeskommunenes arbeid.

Fylkeskommunene har blitt utfordret til å utvikle sin rolle fra å være myndighetsutøver til å bli partner i regional utvikling (St. meld. nr. 19 2001-2002). Ideen med et partnerskap er å bryte ned grenser, mellom ulike offentlige myndigheter og mellom offentlige og private aktører. Et partnerskap skal fremme dialog og tillit mellom selvstendige aktører, det skal skape nye møteplasser og samhandlingsarenaer og dermed grunnlag for nye kombinasjoner av kompetanse og erfaring. Et slikt samarbeid antas også å stimulere til nytenkning og kreativitet (Arbo 2002: 7).

Petter Arbo trekker frem seks forutsetninger som han mener må være til stede for at en kan snakke om et vellykket partnerskap. Aktørene må ha institusjonelt spillerom, de må ha ressurser som kan settes inn i samarbeidet, det må eksistere et minimum av felles forståelsesramme og identitet, partene må være interessert i et tettere samvirke, det må være en definert ledelse og partnerskapsarrangementet må ha legitimitet. Hvis disse idealene knyttes til fylkeskommunenes rolle i det regionale utviklingsarbeid, er det grunn til å stille spørsmål om de kan oppfylle disse i forhold til statlige sektoreter på fylkes- og landsdelsnivå og i forhold til kommuner og næringsliv (Leknes 2002: 13).

Diskusjonen av partnerskap kobles ofte med begrepet ”Governance”. Dette er en betegnelse på en styreform hvor det vektlegges at nettverk er en nødvendig arbeidsform i ”moderne” komplekse samfunn. Governance er dermed bredere enn begrepet ”government”, som i større grad er knyttet til styring gjennom formelle organisasjoner, regler og lover, og hvor styringen er knyttet til budsjetter som sier noe om hvilke oppgaver som skal gjennomføres. I et governance-perspektiv knyttes budsjett i større grad til måloppnåelse (From og Sitter 2002).

From og Sitter ser Governance som en videreutvikling av den New Public Management tenkningen som slo gjennom på andre halvdel av 1980-tallet. For mens den sistnevnte tradisjonen var innrettet mot reformer i den offentlige tjenesteproduksjonen, er governance-perspektivet innrettet mot de ledelsesutfordringene som fulgte av fristillingen av tjenesteproduksjonen. De to forfatterne er i utgangspunktet positive til perspektivet, men ser ikke Governance tilnærmingen som en endelig løsning på styringsutfordringene i offentlig sektor. De nevner i den sammenheng at det spesielt kan oppstå utfordringer knyttet til kompetanse, regulering og ansvar når en tar i bruk denne formen for styring.

Governance og partnerskapstilnærmingen fremstår dermed både som idealer for hvordan utviklingen bør være, og som indikatorer på hvordan næringsutviklingsarbeid

kan være. Hva som faktisk skjer, hvorfor ulike valg gjøres og om idealene faktisk er optimale for denne type arbeid blir dermed et empirisk spørsmål. I analysene av næringspolitikk i fem norske byregioner trenger vi dermed mer nyanserte perspektiver på utviklingen, og vi vil presentere dette nærmere i det følgende.

2.2 Problemstillinger og design

Gjennomgangen til nå har gitt et overblikk over hvordan kommunal næringspolitikk har utviklet seg over tid. I forbindelse med den videre undersøkelsen er det viktig å utforme noen teoretisk baserte forventninger om hva som er bestemmende for valg av styringsmodeller innen næringspolitikken i den enkelte storbyregion. I den sammenheng vil vi trekke inn et teoretisk perspektiv som er innrettet mot å forklare valg av organisasjonsmodell for det næringspolitiske utviklingsarbeidet.

I utgangspunktet er det nærliggende å anta at den kommunale næringspolitikken er et politikkområde som har mye til felles med det som blir definert som et organisatorisk felt (Bukve 2000: 85). Det vil si at det finnes et sett av likeartede organisasjoner. I et slikt perspektiv må den enkelte organisasjon forholde seg til eksterne normer og verdier som sier noe om hvordan de bør organisere virksomheten og hva som er de rette mål å arbeide mot (Christensen et al. 2004: 66). DiMaggio og Powell (1991) skiller mellom tre ulike mekanismer som kan forklare hvorfor organisatoriske løsninger får en bestemt utforming innen et organisatorisk felt. I det følgende vil vi diskutere perspektivet i forhold til forventninger om hva disse forklaringene vil være i forhold til næringspolitikk for storbyene.

Organisasjonsmodellen er en effekt av formelle krav til organisering og innhold. Krav fra overordnede myndigheter som bestemmer hvilke oppgaver som skal løses, hvem som har ansvar for ulike saksfeltet og hvordan oppgaveløsingen skal organiseres. Organisasjoner på regionalt og lokalt nivå er instrumenter i nasjonal politikk. Det er nye politiske signaler fra overordnede myndigheter som fører til endringer i mål, virkemidler og organisering lokalt. Dette er et "Government" perspektiv, hvor det er overordnede myndigheter som setter dagsorden i politikktutforming regionalt og lokalt.

Forventningen fra dette perspektivet er at vi ikke vil finne en klar næringspolitikk for storbyregionen siden nasjonal politikk ikke definerer en ansvarlig myndighet for næringspolitiske saker på tvers av administrative grenser i byregionene. Kommunene er i utgangspunktet kun ansvarlig for sitt territorium. Fylkeskommunene har fått et bredere ansvarsområde gjennom sin rolle som regional utviklingsaktør, men tradisjonelt har fylkeskommunen i samarbeid med Innovasjon Norge hatt ansvar for en distriktsrettet næringspolitikk vedtatt innenfor statlig fastlagte rammer. De to aktørene har i mindre grad hatt virkemidler som er rettet mot næringsutvikling i byene.

Organisasjonsmodellen er en effekt av ønsker om å fremstå som moderne, enten når det gjelder organisasjon eller når det gjelder oppgaver. Organisasjoner vil søke å oppfylle samtidens idealer om hva som er den beste måten å møte utfordringer på. Valg av mål og virkemidler og arbeidsdelingen i forhold til andre aktører, vil bli bestemt av at det er konkurranse om å ta tak i de mest populære oppgavene. Trendene kan være globale,

som da mange storbyer på 1980- og 90-tallet prøvde å skape et nytt Silicon Valley ved å kopiere originalen (O'Mara 2004). Eller de kan være nasjonale, slik en bl.a. ser i dagens norske kommuners satsing på kultur- og opplevelsesbaserte næringer (Mandag Morgen nr. 22, 2004). Endringer i organisasjonsmodeller vil være en effekt av at det oppstår nye idealer om hva som er inn i tiden. Import av utenlandske planmodeller har for eksempel lange tradisjoner i norsk forvaltning (Selstad 2003: 57).

Forventningen ut fra dette perspektivet er at storbyregionene har en næringspolitikk under stadig utvikling, som ikke fullt ut er institusjonalisert. Ut fra den oppmerksomheten som byene får, vil storbykommunene kunne ha påtatt seg den "politiske" oppgaven det er å sette opp mål og å utvikle en bytilpasset næringspolitikk. Dette er en oppgave de har tatt for sitt eget territorium. Det geografiske omfanget i forhold til byregionen vil kunne variere. De virkemidlene byen har til rådighet sett i relasjon til andre aktører vil innvirke på satsingene. Bykommunen fyller et hull i den næringspolitiske agenda som er ledige, og i den sammenheng vil en kunne observere en leting etter mer "tidsriktige" oppgaver. Samtidig vil fylkeskommunen og Innovasjon Norge følge opp det økende fokus på byene med å søke å tilpasse noen av sine virkemidler til byregionens utfordringer og muligheter.

Organisasjonsmodellen er en effekt av eksisterende sterke oppfatninger om hva som er de mest passende løsningene. Etablerte mål og virkemidler og den tradisjonelle oppgavefordelingen har mange tilhenger som ønsker å bevare disse fordi det er knyttet både interesser og verdier til dem. Organisasjoner er autonome og kan selv velge hvordan de vil innrette virksomheten. Det vil være vanskelig å få til organisatoriske endringer. Hvis det skjer endringer er det som oftest som følge av opplevde kriser (March og Olsen 1989).

Forventningen ut fra dette perspektivet er at fylkeskommunen, Innovasjon Norge og kommunen allerede har delt næringsutviklingsarbeidet mellom seg. De kan være utfyllende i forhold til hverandre, eller alternativt kan det være konkurranse mellom aktørene. Fylkeskommunen har gjennom SNP og RUP definert sin rolle som regional utviklingsaktør i distriktene. Fylkeskommunen forsøker å fylle rollen som regional utviklingsaktør slik den ble definert tidligere, og nye problemstillinger og nye geografiske områder vil ha vanskeligheter med å bli integrert i politikken. Innovasjon Norge vil bygge videre på de alliansene og problemdefinisjonene som ble utviklet i det gamle SND, og fylkeskommunen vil fortsatt være den sentrale alliansepartneren. Bykommunen har rettet fokus mot profilering av byen, pleiing av eget næringsliv og valgt alliansepartnere ut fra dette, og vil fortsatt definere dette som kjerneområdene i storbyregionens næringspolitikk. Større endringer i organisasjonsmodeller, mål og virkemidler vil kun søkes gjennomført hvis en eller flere aktører opplever at de ikke når sine egne målsetninger. Partipolitikk kan ha en viss betydning i forbindelse med slike endringer. Dette fordi skifte i politisk flertall kan gi mulighet for at nye verdier får innflytelse på politikken innretning.

Vi vil bruke disse perspektivene og forventningene i analysene av hva som er de viktigste drivkreftene og mekanismene i utviklingen av næringspolitikken i de fem byregionene. Vi er i den sammenheng ikke ute etter å finne bekreftelser på bare ett av perspektivene, men ønsker å se dem som komplementære perspektiver på en offentlig

sektor som er preget av store variasjoner når det gjelder organisering, mål og virkemidler (Christensen et al. 2004: 26). Vi er særlig opptatt av spørsmål knyttet til tre temaområder:

1. *Organisering*: Hvordan er næringspolitikken organisert? Hvorfor har aktørene valgt de organisatoriske løsningene som kan observeres? Hvordan virker organiseringen inn på hvilke oppgaver som blir løst eller ikke løst i byregionene? I hvilken grad er det utenforliggende forhold som avgjør hvilke organisasjonsmodeller som blir valgt? I sammenheng med disse spørsmålene er det særlig viktig å belyse hva som ligger bak fellesprosjekter, og hva som ligger bak prosjekter uten samarbeid. Ut fra de teoretiske perspektivene vil vi kunne forvente å finne både styringshierarkier og nettverk i den næringspolitikken som dekker den enkelte byregion.
2. *Mål*: Skal det næringspolitiske arbeidet først og fremst støtte opp om eksisterende næringsliv? I hvilken grad er politikken innrettet mot å utvikle nye næringer? I hvilken grad er utviklingen i og rundt lokale kunnskapsmiljøer sentral for arbeidet med nye næringer? I prosjektet vil vi særlig undersøke om det er overlapp mellom de ulike aktørenes mål, og hvordan dette følges opp. Ut fra de teoretiske perspektivene vil vi kunne forvente å finne både tradisjonelle og moderne mål bak ulike typer satsinger.
3. *Partnerskap og samspill*: Hvordan samarbeider aktørene i den generelle næringspolitikken, og hvordan samarbeider de om konkrete satsinger innen næringsutvikling? Hvorfor samarbeider aktørene tilsynelatende godt på noen områder, men ikke på andre? Hvorfor velger aktørene ulike roller i sitt næringsarbeid? I prosjektet vil vi særlig undersøke nærmere begrunnelser for solospill og for samspill. Forholdet mellom nasjonale, regionale og lokale prioriteringer er særlig viktig i denne sammenheng. Ut fra de teoretiske perspektivene vil vi drøfte ulike forklaringer på de valgene som er gjort i den enkelte byregion.

Disse spørsmålene vil være sentrale i undersøkelsene i den enkelte byregion, og de vil danne basis for sammenlikningen mellom byregionene. I det følgende skal vi skissere designet for undersøkelsene og analysene i hhv. case-studiene og sammenlikningen.

2.2.1 Næringspolitikk i den enkelte byregion

I første fase observerte vi et stort mangfold i det næringspolitiske arbeidet både i den enkelt byregion og i de fem storbyregionene sett under ett. Som nevnt i første kapittel er det derfor behov for å avgrense studien til noen utvalgte temaområder. Vi vil ta utgangspunkt i den generelle næringspolitikken som drives i hver av de fem byregionene. Næringspolitikken er her avgrenset til den delen av politikken som kommunene selv definerer innenfor dette politikkområdet. Det vil derfor være områder innen lokalpolitikken med betydning for næringsliv og sysselsetting som ikke faller innenfor vårt prosjekt. Eksempler på dette kan være infrastrukturpolitikk, byutvikling og den generelle tjenesteproduksjonen. Avgrensningen vil derfor i noen grad bli fastlagt gjennom det enkelte case. Videre vil vi gå inn på to typer satsinger som er innrettet mot næringsutvikling og nyskaping. I den sammenheng vil vi fokusere på tiltak som skal

fremme næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet, og vi vil studere nærmere det næringsutviklingsarbeid som drives med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer. Dette er to typer satsinger som forprosjektet viste hadde omfattende utbredelse i alle de fem byregionene, men hvor det også er klare forskjeller mellom tiltakenes organisering, mål og virkemidler.

Næringspolitikk for det etablerte næringslivet

Dette er på mange måter den "klassiske" næringspolitikken både nasjonalt, regionalt og lokalt. I den kommunale næringspolitikken har mål og virkemidler variert over tid, og som Oddbjørn Bukves studier viser (1994, 2000) har både næringslivets problemer og de gjeldende politiske prioriteringer vært viktige i sammenheng med hvilke organisasjonsformer, mål og virkemidler som har dominert i bestemte tidsperioder. Den gradvise, og i stor grad frivillige utviklingen av lokal næringspolitikk har bidratt til at det eksisterer ulike typer satsinger og prioriteringer i kommunene, noe som også ble illustrert i første fase av dette prosjektet. Lokale behov og prioriteringer har hatt konsekvenser for hvordan den enkelte kommune samarbeider med fylkeskommunene og Innovasjon Norge (tidligere SND). Disse aktørene har på sin side hatt klart definerte oppgaver innen næringsutvikling.

I denne delen av analysen fokuserer vi på hvordan storbykommunen, andre kommuner, fylkeskommunen og regionkontoret til Innovasjon Norge definerer sin rolle i forhold til næringslivet i byen eller byregionen. Og vi vil se nærmere på den rollen som næringsforeningene spiller som bindeledd mellom offentlige aktører og næringslivet generelt.

Næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet

Det er et relativt nytt fenomen at politiske myndigheter har begynt å se på sammenhengen mellom kulturfeltet og næringsutvikling.¹ Tradisjonelt har det vært klare skiller mellom disse politikkområdene, men i 2001 utarbeidet Kulturdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet rapporten "*Samspill mellom kulturliv og næringsliv*", og her ble de to samfunnsområdene for første gang sett i sammenheng av departementene. I rapporten ble samspillmulighetene knyttet til at kultur i seg selv er en næring i vekst, at region-, by- og tettstedsutvikling i økende grad er forbundet med kulturbaserte utviklingsstrategier (med Bilbao som det fremste internasjonale forbildet) og at kunst- og kulturlivet kan utgjøre en kilde for inspirasjon og kompetanse i næringslivet (Ibid: 4).

¹ En mer tradisjonell kobling mellom de to sektorene har vært beregninger av økonomiske effekter av kulturtiltak, f. eks. knyttet til reiseliv.

Initiativet var inspirert av en tilsvarende satsing i Danmark, men det har til nå i mindre grad blitt forankret i nasjonal politikk.² Den danske satsingen har derimot blitt fulgt opp både i forhold til nasjonalt og regionalt nivå (Jøsendal et al. 2004). Til tross for denne litt uklare norske oppfølgingen av den første nasjonale satsingen har det blitt tatt en rekke initiativer der ulike aktører prøver å koble kultur- og næringsutvikling. Blant annet viste første fase av denne undersøkelsen at dette er et viktig satsingsområde i flere av byregionene, men prioriteringer og avgrensning i forhold til den tradisjonelle kulturpolitikken er ulik.

I denne delen av analysen fokuserer vi på i hvilken grad og hvordan tiltak rettet mot kulturfeltet er en del av de ulike aktørenes næringspolitikk. Vi er i den sammenheng opptatt av de tiltak som skal fremme næringsutviklingen innen dette området. Det betyr at vi ikke er like opptatt av tiltak hvor målet er å få næringseffekter av rene kulturtiltak, for eksempel knyttet til økt antall hotellopphold i forbindelse med tilreisende publikum til kulturarrangementer.

Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer

Universiteter og forskningssentre har lenge dannet utgangspunkt for nye næringer og bedrifter. Særlig har amerikanske erfaringer og suksesser som Silicon Valley og Route 128 (Boston) blitt sett som forbilder for satsinger i Europa og Asia. Også Norge har blitt påvirket av denne trenden, og fra midten av 1980-tallet har det blitt etablert en rekke forskningsparker med tilknytning til norske universiteter og høyskoler. Forskningsparken i Oslo og Høyteknologisenteret i Bergen var først ute i 1985, i 1986 ble Teknostallen etablert i Trondheim og i 1990 ble Forskningsparken i Tromsø etablert. Høyskolene i Stavanger var med å etablere Rogaland Kunnskapspark i 1993, mens Kristiansand kunnskapspark ble etablert i 2000 (Askvold et al. 2003).

I dagens situasjon er satsing på forskningsparker og næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer i overensstemmelse med en av fem hovedstrategier i den nasjonale innovasjonspolitikken (Nærings- og handelsdepartementet 2003: 14). Første fase av dette prosjektet viste at dette er en form for næringsutvikling som også er prioritert i de fem byregionene, men samtidig observerte vi at de formelle koblingene mellom kunnskapsmiljøene og lokale myndigheter var mindre systematisk enn i andre tiltak innen næringsutvikling.

I denne delen av analysen vil vi fokusere på de lokale og regionale myndighetenes rolle i forhold til næringsutvikling i byenes egne kompetanse- og kunnskapsmiljøer. I den sammenheng vil vi fokusere på det arbeidet som skjer i lokale forsknings- og kunnskapspark.

2 I mars 2005 la Kulturdepartementet frem St. meld. nr. 22 (2004-2005) Kultur og næring. Denne inneholder får forslag til en statlig satsing på dette området.

2.2.2 Sammenlikning av næringspolitikken i de fem byregionene

Analysene av det næringspolitiske arbeidet i hver av de fem byregionene vil gi oss bred innsikt i kjennetegn ved det enkelte case. Samlet vil materialet gi grunnlag for en analyse av de generelle trekkene ved dette politikkområdet i byregionene. I det avsluttende kapitlet i denne rapporten vil vi sammenlikne likheter og forskjeller mellom byregionene, og vi vil diskutere strukturelle og teoretiske forklaringer på både særtrekk og fellestrekk mellom casene. Analysen vil bli delt i fire hoveddeler, og de viktigste problemstillingene vil bli presentert i det følgende.

1. *Kjennetegn ved næringspolitikken i de fem storbyregionene*

Denne delen av analysen vil være delt i en generell del, i en del som dekker kulturbasert næringsutvikling og en del som dekker næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer.

Vi vil først fokusere på å få frem karakteristiske trekk ved næringspolitikken i den enkelte storbyregion, og i den sammenheng er det sentralt å få frem hva som er ”ikonene” i næringspolitikken, dvs. det som er de mest karakteristiske kjennetegnene ved dette politikkområdet i den enkelt byregion. I den sammenheng vil vi fokusere på hvilke roller de ulike aktørtypene har i næringspolitikken, dvs. hva gjør bykommunene, andre kommuner, næringsforeningene, fylkeskommunene og distriktskontorene til Innovasjon Norge.

Avslutningsvis vil vi diskutere i hvilken grad det er samspill om næringspolitikken i den enkelte byregion. De sentrale spørsmålene er knyttet til hva som karakteriserer relasjonene samlet sett: Er det etablert formelle institusjonelle samarbeid, eller er de mer tilfeldig basert på samarbeid fra sak til sak? Er det konkurranse og rivalisering ut fra en uavklart rollefordeling eller arbeider aktørene med hver sine saker?

I de to neste delene av analysen vil også fokusere på næringsutvikling knyttet til kultur, og næringsutvikling knyttet til lokale kunnskapsmiljøer i de fem byregionene. Aktørbilde, mål og virkemidler er viktige indikatorer som kan si noe om omfanget av disse typene næringsutviklingsarbeid, men vi vil også søke å få frem samarbeidsrelasjoner i det konkrete utviklingsarbeidet.

I hvert steg i analysen vil vi diskutere hva som er likhetstrekkene og hva som er forskjellene mellom de fem byregionene. Disse observasjonene vil bli knyttet til de to neste delene av analysen, hvor vi vil fokusere på hvordan likheter og forskjeller kan forklares.

2. *Betydningen av strukturelle trekk*

De fem byene, byregionene og fylkene er i utgangspunktet forskjellige når det gjelder størrelse, og når det gjelder bosetnings- og næringsstruktur. Det er derfor viktig å diskutere den betydning strukturelle trekk kan ha når det gjelder utformingen av næringspolitikken til de ulike aktørene. Vi vil i den sammenheng diskutere om det er forskjeller mellom byregionene som kan forklares ut fra størrelse, næringsstruktur og

sentrum - periferi dimensjonen innad i fylkene. Andre forklaringer av denne typen kan knyttes til kommuneøkonomi og partipolitiske skillelinjer når det gjelder holdninger til det å drive en aktiv næringspolitikk. Inkludert i dette siste er om det de samme partiene som har makten både i bykommunen og i fylkeskommunen.

3. Teoretiske forklaringer

I denne delen vil vi diskutere i hvilken grad næringspolitikken i de fem byregionene kan forklares ut fra forventningene fra de teoretiske perspektivene som ble introdusert tidligere i dette kapitlet. Drøftingen vil bli delt i tre hoveddeler.

I den første delen av analysen vil vi ta utgangspunkt i forventningene fra det enkelte teoretiske perspektiv, og diskutere i hvilken grad funnene i undersøkelsen støtter opp om dem. Målet er å få frem eksempler som sier noe om hvorfor næringspolitikken har fått den utforming den har fått i kommunene, næringsforeningene, byregionene og fylkeskommunene. Analysen vil både dekke den generelle næringspolitikken, og de delene som er innrettet mot hhv. kulturbasert næringsutvikling og næringsutvikling med basis i lokale kunnskapsmiljøer.

I den andre delen av analysen vil vi diskutere næringspolitikken i de fem byregionene under ett. I den sammenheng vil det vil vi diskutere om det er spesielle trekk ved den næringspolitiske situasjonen som er i overensstemmelse med det enkelte perspektiv. Vi vil særlig være interessert i å finne forklaringer på samspill eller mangel på samspill mellom aktørene i den enkelte byregion.

I den tredje delen vil vi diskutere hvordan styringssystemene for næringspolitikken i de ulike byene kan karakteriseres. Forholdet mellom styringsmodeller preget av hierarki eller "government" på den ene siden, og nettverksstyring eller "governance" på den andre siden blir sentrale i diskusjonen. I den sammenheng vil det være viktig å diskutere i hvilken grad det er politikerne som har styring med nettverkene eller om nettverkene skaper sin egen politiske agenda.

To spørsmål blir sentrale i diskusjonen. For det første er det et spørsmål om dagens næringspolitikk i storbyen et resultat av samspillet mellom flere ulike aktører i nettverk, eller er politikken fortsatt preget av den tradisjonelle ansvarsdelingen mellom statlige, fylkeskommunale og kommunale aktører. For det andre er det et spørsmål om handlingskapasiteten i næringspolitikken blir økt ved samspill og samhandling mellom ulike offentlige og private aktører i byregionene, eller om det er mer effektivt med en spesialiserte oppgavedeling.

4. De gode eksemplene

Avslutningsvis vil vi oppsummere de viktigste erfaringene fra det næringspolitiske arbeidet i de fem byregionen. På dette området vil vi søke å få frem de "gode" eksemplene. Kriteriene for hva som er et godt eksempel vil være vid, for det kan både omfatte eksempler aktørene selv oppfatter som vellykket, eller det kan være satsinger som skiller en region fra de andre.

2.3 Metode og datagrunnlag

Analysene i denne rapporten er basert på skriftlig informasjon som er supplert med intervjuer med nøkkelinformanter i berørte etater og virksomheter. På den måten har vi sikret oss innsikt i de næringspolitiske prosesser og samarbeid som finnes i den enkelte byregion. De skriftlige kildene er offentlige dokumenter, interne notater, planer og meldinger, informasjonsblad og annen informasjon som aktørene har lagt ut på sine hjemmesider på internett. I tillegg ble følgende intervjuer gjennomført i den enkelte byregion høsten 2004:

- I Bergensregionen gjennomførte vi intervjuer i Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, Innovasjon Norge - Hordaland, Bergen Næringsråd, Bergen Media By, Sarsia Innovation og Universitetet i Bergen.
- I Kristiansandsregionen gjennomførte vi intervjuer i Kristiansand kommune, Vest-Agder fylkeskommune, Innovasjon Norge - Agder, Kristiansand Næringsforening, Stiftelsen Cultiva og Stiftelsen Sørlandet Kompetansefond.
- I Stavangerregionen gjennomførte vi intervjuer i Stavanger kommune, Sandnes kommune, Rogaland fylkeskommune, Rogaland Kunnskapspark, Næringsforeningen i Stavanger-regionen, Arne-prosjektet og Innovasjon Norge – Rogaland.
- I Tromsøregionen gjennomførte vi intervjuer i Tromsø kommune, Tromsø 2014 (organisasjonen for OL til Tromsø), Troms fylkeskommune, Innovasjon Norge - Troms, Næringsforeningen for Tromsøregionen og i Norinnova.
- I Trondheimsregionen gjennomførte vi intervjuer i Trondheim kommune, Sør-Trøndelag Fylkeskommune, Næringsforeningen i Trondheim, Innovasjon Norge – Sør-Trøndelag, Teknostallen og Leiv Eiriksson Nyskapning.
- I tillegg ble det gjennomført ett intervju i SIVA, og her tok vi opp problemstillinger knyttet til arbeidet med forskningsbasert innovasjon i alle byregionene.

Det viktigste utvalgsriteriet har vært at aktørene må være aktive og synlige i et lokalt eller regionalt perspektiv. Intervjuene har blitt brukt på tre måter. For det første har vi fått supplerende informasjon til de skriftlige kildene. For det andre har informantene kommet med synspunkt på egen virksomhet, og dette er trukket inn i fremstillingen der det er relevant. For det tredje har informantene presentert vurderinger på det totale bilde når det gjelder næringsutvikling i sin region.

Målet med undersøkelsen er først og fremst å få en statusbeskrivelse av situasjonen i 2004, men vi vil også trekke opp linjene bakover og få noen perspektiver på utviklingen fremover.

3 Næringspolitikk i Bergensregionen

Bergen kommune hadde ved inngangen til 2004 i overkant av 237.000 innbyggere fordelt på et areal på 465 km². I storbymeldingen utgjør Bergen "kjernen" i en byregion som også omfatter kommunene Fusa, Samnanger, Os, Sund, Fjell, Askøy, Vaksdal, Osterøy, Meland, Øygarden, Radøy, Lindås og Austrheim, med en samlet befolkning på over 340.000. Sysselsettingen domineres av offentlig og privat tjenesteproduksjon, men regionen har også betydelig industriproduksjon og noe landbruk.

Bergensregionen ligger i Hordaland fylke, som ved inngangen til 2004 hadde i overkant av 445.000 innbyggere. Innbyggertallet i Bergensregionens utgjør dermed mer enn 76 % av den samlede befolkningen i fylket. Fylket har en årlig befolkningsvekst i overkant av landsgjennomsnittet på 0,5 %, men bortimot hele veksten skjer i Bergensregionen. Dette betyr at utfordringene i næringspolitikken for lokale og regionale myndigheter er todelt. I Bergensregionen er hovedutfordringen å legge til rette for flere arbeidsplasser for en voksende befolkning, men utfordringen i resten av fylket i større grad er knyttet opp til å opprettholde og videreutvikle et næringsliv som kan sikre sysselsetting og bosetting.

I dette kapitlet vil vi først analysere lokale og regionale myndigheters arbeid med næringspolitikk generelt. I den sammenheng vil vi ta utgangspunkt i Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, Innovasjon Norge, og Bergen Næringsråd, som var de aktørene som vi identifisert som sentrale i den første fasen av prosjektet. I forhold til næringsutvikling med utgangspunkt i hhv. kulturfeltet og lokale kunnskapsmiljøer vil vi rette oppmerksomheten mot film- og TV-satsingen i regi av Bergen Media By, og innovasjonsvirksomheten med utgangspunkt i Universitetet i Bergen.

3.1 Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken

I dette delkapitlet vil vi gi en oversikt over de mest sentrale aktørene som arbeider med næringspolitiske problemstillinger i Bergensregionen. Vi vil legge vekt på å få frem sentrale trekk ved organisering, mål og typer av samspill mellom aktørene.

Bergen kommune

Bergen kommune styres etter en parlamentarisk modell der politikken utformes av et byråd med basis i et flertall i bystyret. Siden valget i 2003 er byrådet utgått fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti. I forbindelse med skifte av byråd ble det gjennomført enkelte tilpasninger i administrasjonen, og Seksjon for næring har siden da vært underlagt Finansbyråden. Det samme er tilfelle for Seksjon for kultur. I tillegg har kommunen en landbruksavdeling som forvalter noen økonomiske virkemidler i forhold til landbruket. Vi vil fokusere på virksomheten i næringsseksjon, som er delt i de to hovedområdene næringsutvikling og næringssservice.

- *Innen næringsutvikling* arbeides det med planer og prosjekter som skal legge forholdene til rette for byens næringsliv. To ansatte har ansvar for at seksjonen fungerer som et bindeledd mellom kommunen, næringslivet og forsknings- og utdanningsinstitusjonene i Bergen. I tillegg fungerer denne delen av seksjonen som næringspolitisk sekretariat for byrådet.
- *Innen næringservice* er virksomheten særlig innrettet mot å bistå bedriftsetablerere og småbedrifter i deres arbeid med å etablere eller videreutvikle sin virksomhet. Det holdes i den forbindelse jevnlig kurs for nyetablerere. Denne delen av seksjonen har to ansatte i reduserte stillinger.

Den totale virksomheten i seksjonen har i underkant av fire årsverk til disposisjon for arbeidet, for noen av de ansatte har oppgaver innen andre områder. Budsjettet for avdelingen var i 2004 på 11,2 millioner kroner. Bergen kommune har de siste årene hatt store underskudd, og dette har medvirket til at virksomheten innen næringsområdet har blitt redusert. Antall stillinger har gått ned og budsjettet er redusert. Reduksjonen er dermed en konsekvens av at Bergen kommune finansierer næringspolitikken over vanlige driftsbudsjetter. Kommunen disponerer ikke egne fond eller avsetninger til næringspolitiske tiltak, men i forbindelse med salget av Bergen Lysverker i 1999 ble det satt av 10 millioner til større investeringer i et Nærings- og kunnskapsfond.

Samspeillet mellom kultur og næringsutvikling er et viktig satsingsområde til det sittende byrådet, og høsten 2004 ble en stilling innen næringsutvikling overført fra næringsseksjonen til kulturseksjonen. Hovedmålet er å styrke denne seksjonens arbeid med kulturbaserte næringer, samt få et mer helhetlig perspektiv på næringsutvikling innen kulturfeltet. I den sammenheng er film- og TV-produksjon, design og rytmisk musikk de viktigste satsingsområdene for Bergen kommune.

I tillegg til den virksomheten som er forankret i hovedadministrasjonen, har kommunen opprettet eller tilsluttet seg en rekke policyorgan som har fått delegert ansvar for enkeltområder innen kommunens næringsstrategi. Policyorganene får dirkete driftsstøtte fra kommunen, og de kan søke prosjektmidler for konkrete satsinger. Følgende policyorgan fikk disse bevilgningene fra kommunen i 2004:

- *Bergen Reiselivslag* er et fellesorgan for markedsføring av Bergen som reisemål, og organisasjonen får et årlig tilskudd på 2,4 millioner kroner fra kommunen.
- *Bergen Media By*, som vi skal komme tilbake til i neste delkapitel, får en årlig bevilgning på 450.000 kroner.
- *Fiskeriforum Vest* arbeider for å styrke og videreutvikle fiskerinæringen i Vestlandsregionen, og mottar et årlig tilskudd fra Bergen på 450.000 kroner.
- *Hordaland olje og gass* arbeider for å fremme olje- og gassnæringen i hele Hordaland, og her gir Bergen kommune en årlig støtte på 550.000 kroner.
- *IT-Vest AS/Connect Vest-Norge* arbeider med å utvikle prosjekter og ideer som kan bli til nye bedrifter. Virksomheten er basert på innskuddene fra eierne, men IT-Vest kan også motta midler til konkrete prosjekter fra Bergen kommune.

- *Maritim Bergen* arbeider for å styrke den maritime industri og skipsfartens evne til å drive virksomhet fra Bergen, Hordaland og Sogn og Fjordane. Det årlige tilskuddet fra Bergen kommune er på 200.000 kroner.
- *Utdanning i Bergen* er et tverrinstitusjonelt prosjekt hvor utdanningsinstitusjoner som Høyskolen i Bergen (HiB), Norges handelshøyskole (NHH) og Universitetet i Bergen (UiB), det offentlige og det private næringsliv har gått sammen i et felles tiltak for å styrke studentbyen Bergen. Det årlige tilskuddet fra Bergen kommune er på 500.000 kroner.

Policyorganene har i utgangspunktet stor autonomi i arbeidet sitt. Dette er dels en funksjon av at de skal arbeide tett opp mot utvalgte nærings- og samfunnsområder, og dels en funksjon av at de har andre eiere og oppdragsgivere enn kommunen. For å koordinere næringspolitikken holdes det jevnlig møter mellom næringsseksjonen og policyorganene. Sett fra kommunens ståsted har denne organiseringen flere sterke sider. For det første gir de kommunen god kontakt med næringslivet innen de ulike næringsområdene. I tillegg bidrar bedrifter, organisasjoner og myndighetsorgan med komplementær finansiering av både drift og tiltak, og dette sparer kommunen for driftsutgifter og administrative stillinger. I forbindelse med innstrammingene i budsjettet til Seksjon for næring, har kommunen prioritert å opprettholde bevilgningene til policyorganene bl.a. fordi de utløser betydelige økonomiske bidrag fra andre aktører. Et tredje moment er at denne organisasjonsformen gir stor fleksibilitet og dermed legitimitet i næringslivet. For bedriftene representerer policyorganene viktige nettverk, og en mulighet for direkte kobling til kommunens administrative og politiske struktur.

I tillegg til disse konkrete næringspolitiske satsingene har Bergen kommune to tiltak med en klar overordnet næringsstrategisk innretning:

Byrådsleders kontaktutvalg: Kontaktutvalget ble opprettet i 2001 av det forrige byrådet, og det har vært holdt jevnlig møter siden. Byrådet har gjennom kontaktutvalget etablert en møteplass hvor ulike beslutningstakere i Bergen og Hordaland møtes for å diskutere spørsmål som berører byen og regionens utvikling. I det sittende byrådets kontaktutvalg møter Ordfører, Byrådsleder, Finansbyråd, Fylkesordfører, to stortingsrepresentanter, rektorene ved UiB og NHH, lederne fra Bergen Reiselivslag og Innovasjon Norge (ny) og representanter fra større bedrifter, LO, NHO og Bergen Næringsråd. I tillegg deltar representanter fra næringsseksjonen på møtene. Møtene i kontaktutvalget kan ta opp ulike tema, og saker som har med næringsutvikling i Bergensregionen har hatt en sentral plass.

Brussel-kontor: I mai 2003 ble det etter initiativ fra Bergen kommunen etablert et Brussel-kontor for Vestlandet. Kontoret, som et treårig forsøk, er finansiert av Bergen kommune i samarbeid med kommuner og fylkeskommuner i Hordaland, Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane. Målet er at kontoret skal fremme interessene både til næringslivet, FoU-institusjoner, kulturlivet og offentlige myndigheter, samt markere Vest-Norge som region.

Hovedlinjene i Bergen kommune sin næringspolitikk har fortsatt utgangspunkt i den strategiske næringsplanen som ble vedtatt i 1995. I den ble satsing på fiskerirelatert virksomhet, maritim virksomhet og reiseliv særlig fremhevet. Gjennomgangen til nå

illustrerer at det har skjedd noen tilpasninger og innført noe nye satsinger, men hovedgrepet med en overordnet ”næringsnøytral” politikk og policyorgan for utvalgte næringer med antatt vekstpotensial er stabilt.

I næringspolitikken preges forholdet mellom Bergen kommune og nabokommunene av at det er lite kontakt utover enkelte konkrete prosjekter. Dette blir dels forklart ut fra at disse kommunene politisk har prioritert egne prosjekter, som først og fremst går på tilrettelegging av næringsarealer og samarbeid med nabokommuner om mindre tiltak. Det blir også dels forklart ut fra at Bergen kommune selv i liten grad har prioritert det regionale perspektivet. En tredje forklaring knyttes til skalaforskjeller, siden Bergen er mer en 10 ganger større enn den største nabokommunen Askøy. Det finnes et regionråd for Bergen og omland, og i dette samarbeidet deltar 10 av de 14 kommunene som inngår i vår definisjon av Bergensregionen, samt Austevoll. Regionrådet har tradisjonelt ikke arbeidet med næringspolitikk, men det er i 2004 tatt initiativer som kan endre dette (se under). Hoveddelen av samarbeidet gjennom regionrådet har vært knyttet til utvikling av felles tjenesteproduksjon, miljø og bærekraftig utvikling og felles arealplanlegging.

Forholdet til fylkeskommunen og dens tradisjonelle samarbeidspartner Innovasjon Norge (SND) preges av at disse to aktørene blir oppfattet å ha et distriktsfokus både ut fra nasjonale retningslinjer, og for fylkeskommunens del, egne prioriteringer. Det eksisterer derfor klare ulikheter i problemforståelsen mellom kommunen og fylkeskommunen i disse spørsmålene. Samtidig blir det understreket at en arbeider godt sammen i forhold til felles policyorgan og andre felles prosjekter. Et nyere eksempel på dette blir knyttet til prioriteringer innen kulturbasert næringsutvikling, der kommune, fylkeskommune og Innovasjon Norge har blitt enige om felles satsingsområder.

Kontaktene med Bergen Næringsråd har blitt styrket de siste årene. Organisasjonen utgjør et viktig kontaktpunkt fra kommunen til næringslivet. Næringsrådet tok initiativet til scenarioprojektet Bergen 2020, og her har kommunen utgjort en viktig medspiller for arbeidet. Resultatene fra dette prosjektet vil utgjøre viktige innspill til kommunens egne planarbeid. Relasjonene til den næringsutviklingen som skjer med utgangspunkt i Universitetet preges av at det er lite kontakt. Kommunen var aktiv i forbindelse med etableringen av Høyteknologisenteret, men de siste årene har det vært lite samarbeid med aktørene i dette miljøet. Det er likevel prioritert at kommunen skal arbeide for å styrke områder hvor forskningsmiljøene i Bergen står sterkt. De kontaktene som er med Universitetet gjennom Utdanning i Bergen og Kontaktutvalget er av en annen type, og er i mindre grad knyttet til konkret næringsutvikling.

Våren 2003 vedtok bystyret at det skulle gjennomføres en revidering av strategisk næringsplan. I forbindelse med revisjonsarbeidet ønsker Byrådet å gjennomføre flere nye grep. For det første ønsker kommunen at også nabokommunene skal være med på en felles næringsplan, og i Bergens Tidende (6.9.2004) trakk Byråd Henning Warloe at et slikt samarbeid burde innbefatte fra 10 til 15 kommuner. For det andre skal det kultbasert næringsliv og innovasjon få en sterkere plass i næringsplanen. For det tredje ønsker Bergen kommune at næring skal bli en del av virkeområdet til Regionrådet for Bergen og omegn. Det siste nye punktet er at kommunen ønsker å få vurdert om Bergen Tomteselskap skal bli et redskap for tettere samarbeid i byregionen. Disse signalene blir

gjentatt i budsjettforslaget for 2005, og det foreslås en bevilgning til planarbeidet på 400.000 kroner.

Hordaland fylkeskommune

Hordaland fylkeskommune styres etter en formannskapsmodell, og det politiske ansvaret for utformingen av næringspolitikken er lagt til fylkesutvalget. Fylkesordføreren kommer fra Kristelig Folkeparti, og varaordføreren kommer fra Høyre. Fylkeskommunen samarbeider tett med fylkeskommunene i Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal gjennom Vestlandsrådet, og også her kan en ta opp nærings saker. I forbindelse med ansvarsreformen gjennomførte fylkeskommunen en omfattende administrativ reorganisering fra mars 2003. Det overordnede ansvaret for næringspolitikken ble lagt til Strategi- og utviklingsavdelingen. Omorganiseringen innebar også en vridning av næringspolitikken fra sektoransvar til et overordnet perspektiv der det blir vektlagt at næringslivets behov også skal ha stor betydning for prioriteringen innen områder som samferdsel og opplæring.

De operative næringsaktivitetene er lagt til ulike arbeidslag. Arbeidslagene er mindre enheter som er organisert rundt et prioritert satsingsområde for fylkeskommunen. Dette er ikke faste enheter, og de kan justeres etter behov og politiske prioriteringer, og etter planen skal virksomheten i det enkelte arbeidslag evalueres hvert annet år. Arbeidslagene skal fungere som fylkeskommunens førstelinje, og ha den daglige kontakten med samarbeidspartnere i både kommuner og næringsliv. Strategiavdelingen er oppdragsgiver og kontrollør, og har i tillegg ansvar for nye næringer. Virksomheten i arbeidslagene er i noen grad finansiert med egne midler, men det meste hentes fra RUPen. I utgangspunktet ble det opprette 8 lag, men i 2004 er det 7 som er operative:

- *Regional IKT utvikling:* Dette arbeidslaget skal samordne virkemidler og innsats for en god IKT-utvikling i hele fylket. I dette arbeidet skal en samarbeide både med kommunene og andre partnere.
- *Kommunesamarbeid:* Dette er en satsing som skal skape allianser og samarbeid mellom fylkeskommunen og kommunene for å gi det regionale utviklingsarbeidet større tyngde.
- *Kompetansefylket Hordaland:* Dette arbeidslaget arbeider med å utvikle tiltak og tjenester som skal styrke kompetanseutviklingen både for næringslivet og for etter- og videreutdanning.
- *Lokalsamfunnsutvikling:* Dette er en satsing som særlig er rettet mot samfunns- og næringsutvikling i områder med svak eller negativ utvikling. Samarbeid med statlige virkemiddelaktører er sentralt her.
- *Verdiskaping i kystsonen:* I dette arbeidslaget skal en gjennom prosjekt- og programsatsinger samordne tiltak for verdiskaping og vekst for kysten av fylket.

I tillegg finnes det et arbeidslag som har ansvar for samordning av fylkeskommunens internasjonale arbeid, og ett som har ansvar for analyse, utredning og dokumentasjon. Det var et eget arbeidslag for transport som ble avviklet.

I 2004 mottok Hordaland fylkeskommune 51,6 millioner kroner til regionalt utviklingsarbeid fra Kommunal- og regionaldepartementet. Av disse midlene forvaltet Innovasjon Norge 30 millioner som bedriftsrettede virkemidler. De resterende midlene ble forvaltet av fylkeskommunen, og de gikk til strategi- og bransjesatsing (6 millioner), omstilling og nyskaping (8,7 millioner), regionale næringsfond (4,3 millioner), tettstedsutvikling (1,3 millioner) og regional samordning (1 million).

Bevilgningene fra KRD er fortsatt pålagt klare geografiske føringer med hensyn til i hvilke områder i fylket de kan brukes. Fylkeskommunen opplever at det eksisterer et "DU-regime" nasjonalt, noe som gjør det vanskeligere for dem å utvikle sin rolle som helhetlig regional utviklingsaktør. Samtidig har de økonomiske rammene for de regionalpolitiske midlene har blitt redusert de siste årene, og aktivitetsnivået har derfor gått ned.

Hordaland mottok for 2004 også 57 millioner kroner i kompensasjonsmidler for økt arbeidsgiveravgift i tiltaksområdene. Også på dette området utformer fylkeskommunen planer og forvalter midlene etter føringer fra departementet.

Fylkeskommunen setter også av egne midler til bruk innen næringsområdet. I 2004 var rammen 12 millioner kroner, og det er i utgangspunktet ingen geografiske bindinger på bruken av midlene. I tillegg ble fem millioner kroner avsatt til næringsrettede "fyrtårnsprosjektet". Utgangspunktet for tildeling er en generell invitasjon til kommuner og andre interesserte om å fremme egne prosjekter. Tre søknader gikk igjennom, og disse prosjektene er lokalisert i kommunene Vaksdal, Voss og Kvinnherad. Også de "frie" midlene er redusert de siste årene (30 %), noe som hovedsakelig kan tilskrives den generelle budsjettsituasjonen. Fylkeskommunen har ikke eierandeler i virksomheter som gir avkastning, men har inntekter fra salg av konsesjonskraft. Disse midlene har fylkestinget vedtatt skal gå til et fond for bygging av bro over Hardangerfjorden.

I næringspolitikken samarbeider Hordaland fylkeskommune med kommuner og regionråd, og samarbeidspartnerne mottar støtte til sin virksomhet. Tradisjonelt har bevilgningene gått til kommunale næringsfond, men fylkeskommunene bevilger nå kun støtte til regionale næringsfond. I dag gis det støtte til flere samarbeid som omfatter kommuner som inngår i Bergensregionen, bl.a. Regionrådet for Nordhordland, Bjørnefjorden Næringsutvikling (Os, Samnanger og Tysnes) og Aktiv-Vest (Fjell, Sund og Øygarden). Totalt sett bevilger fylkeskommunen 4 millioner kroner til kommunale og regionale næringsfond, og graden av næringsmessige utfordringer har betydning for fordelingen av støtten. Bergen kommune omfattes ikke av denne støtten.

Regionalt utviklingsprogram (RUP) er det overordnede virkemidlet fylkeskommunen har i forbindelse med næringsutviklingsarbeidet. Programmet bygger på rammer fastsatt i den strategiske næringsplanen og Fylkesplanen. I RUPen for 2004 fremheves det at programmet skal stimulere til nyskaping og nytenking, og til kommersiell utnytting av forskning og innovasjon i gamle og nye næringer. I den forbindelse inneholder programmet en rekke utviklingsprosjekter, samt retningslinjer for den offentlige virkemiddelbruken på feltet. RUPen legger bl.a. føringer på Innovasjon Norges virksomhet overfor bedrifter og etablerere.

Det blir også understreket at RUPen er utarbeidet av et partnerskap mellom næringsliv, offentlige aktører og kompetansemiljøer. Partnerskapet er formalisert gjennom Regionalt næringsforum (RNF). I dette organet, som møtes 6 til 7 ganger i året, er det toppledere fra fylkeskommunen, Fylkesmannens landbruksavdeling, Fiskeridirektoratet, Aetat, NFR, Innovasjon Norge, Universitetet i Bergen, NHO, LO, Bergen kommune og Kommunenes Sentralforbund som er representert. I tillegg gjennomføres det drøftinger med kommuner og regionråd i forbindelse med arbeidet. Samarbeidet kommer også til uttrykk gjennom felles prosjektfinansiering. Fylkeskommunen har beregnet at de drøye 25 millioner kronene som ble bevilget til RUP-prosjekter i perioden 2000-2003, utløste over 100 millioner kroner fra andre aktører, noe som gir en fylkeskommunal andel på 20 %.

Hordaland fylkeskommune har ikke utformet noen eksplisitt næringspolitikk for Bergensregionen, men det gis støtte til en rekke enkeltprosjekter. Det nevnes to hovedgrunner for dette. For det første er næringsutfordringene større i andre deler av fylket enn i byregionen og det er derfor naturlig å prioritere de svakeste områdene. For det andre har Bergen kommune utformet egne strategier, og den har etablert et eget apparat for dette arbeidet. Fylkeskommunen har ikke ønsket å blande seg inn i arbeidet som kommunen driver. Det blir samtidig fremhevet at samarbeidet fungerer godt innen enkeltområder. Fylkeskommunen bevilger støtte til flere av kommunens policyorganer Utdanning i Bergen får 300.000 kroner, Fiskeriforum Vest får 130.000 kroner og den delen av virksomheten i Bergen Media By som driver filmkommisjon for Vest-Norge får 135.000 kroner. I tillegg bevilges det mer enn 2 millioner kroner til reiseliv, noe som også kommer Bergen til gode.

Fylkeskommunen har i samarbeid med en rekke kommuner etablert Hordaland olje og gass (HOG). HOG fungerer i dag som et policyorgan som ivaretar interessene til både kommuner og fylkeskommune. I 2004 er følgende kommuner medlem: Askøy, Austrheim, Bergen, Bømlo, Fjell, Lindås, Meland, Os, Stord, Sund, Tysnes og Øygarden. I tillegg er 24 bedrifter, offentlige etater og organisasjoner med, og blant disse er både Bergen Næringsråd og Universitetet i Bergen. Det er etablert et sekretariat med 3,5 årsverk, og hovedvirksomheten er å være en pådriver og tilrettelegger for utnyttning av ressursene på sokkelen til verdiskaping i Hordaland og Bergen.

Hordaland fylkeskommune og Innovasjon Norge har i fellesskap arbeidet med flere prosjekter knyttet til kulturbasert næringsutvikling der miljøene i Bergen utgjør en viktig målgruppe. Det satses særlig på film- og TV (se 3.2) og design. Denne siste satsingen har både vært rettet mot å få flere bedriftsetableringen med utgangspunkt i miljøene ved Kunsthøgskolen, men det er også en sentral målsetning av denne type virksomhet skal kobles til næringslivet i distriktene. Støtten har blitt bevilget gjennom Innovasjon Norge, og den har vært gitt til kompetanseutvikling i bedriftsetablering og det har blitt bevilget penger til startpakker for virksomhetene. I dette arbeidet har en også samarbeidet med Bergen Næringsråd.

Kompetansemiljøene i Bergen er en type aktører som fylkeskommunen både ønsker og prioriterer å få et tettere samarbeid med i næringsutviklingen i hele fylket. Fylkeskommunen har vist velvilje overfor miljøene ved sin deltakelse i finansieringen av både høyteknologisenteret og Sarsia. To av de mest konkrete satsingene for tiden er

deltakelsen i Utdanning i Bergen, og den støtten som gis til inkubatorvirksomheten ved høyteknologisenteret. Denne siste støtten administreres av Innovasjon Norge. Fylkeskommunen opplever at den har et visst "imageproblem" i disse miljøene, men i konkrete samarbeid er det gode relasjoner. Det eksisterer også et inntrykk av at særlig Universitetet de siste årene har fått et større fokus på sin regionale rolle. Dette er et av utgangspunktene for at en i fylkesplan for 2005-08 har nedfelt etablering av et eget "Senter for entreprenørskap" knyttet til de tunge utdanningsinstitusjonene i Bergen som en av fire fanesaker.

Innovasjon Norge - Hordaland

I Innovasjon Norge sitt distriktskontor for Hordaland har hovedkontor i Bergen med 24 ansatte. I 2004 er rammen til fordeling i Hordaland 90 til 100 millioner kroner i tilskudd, hvorav 30 millioner forvaltes på vegne av fylkeskommunen. I tillegg har fylket en låneramme på ca. 130 millioner kroner. Virksomheten er mangfoldig, både når det gjelder tiltak, målgrupper og geografisk nedslagsfelt. Hovedvirksomheten er rettet mot følgende næringer: marin sektor, maritim virksomhet, reiseliv og landbruk.

Innovasjon Norges virkemidler kan deles i de to hovedkategorier bedriftsutvikling og næringsutvikling. I det førstnevnte tilfellet dreier det seg stort sett om lån og direkte støtte til enkeltbedrifter, mens det i det andre tilfellet gis støtte til generelle utviklingstiltak som nettverksbygging og infrastruktur for næringsutvikling. I denne gjennomgangen vil vi særlig fokusere på de geografiske dimensjonene i virksomheten, og satsinger i Bergensregionen vil bli særlig vektlagt.

Sentrum – periferi dimensjonen: Hovedtyngden av de økonomiske virkemidlene til Innovasjon Norge er innrettet mot 13 distriktskommuner i Hordaland. Det betyr at både Bergen og flere av kommunene i Bergensregionen faller utenfor det sentrale målområdet. En konsekvens er at mange virksomheter i "halvsentrale" strøk ikke har tilgang til de mest anvendelige virkemidlene. Samtidig er det en viss tendens til at det er mangel på gode prosjekter i målområdet, og Innovasjon Norge arbeider derfor for å få til koblinger mellom ulike geografiske områder i fylket for å sikre en best mulig forvaltning av disse midlene. Regionalt næringsforum legger gjennom RUPen sentrale føringer på denne delen av virksomheten.

Etablererstipend: Dette er et virkemiddel som dekker hele fylket, men også her gir RUPen viktige føringer på prioriterte områder og prioriterte tiltak. I tillegg forvalter Innovasjon Norge 4 millioner kroner fra Nærings- og handelsdepartementet til denne type ordninger, og her har virksomheter i sentrale strøk fått den største delen av midlene. Et nettverkstiltak har vært finansiell støtte til et forprosjekt for et felles "Senter for entreprenørskap" for UiB, NHH og HiB. Målet er å etablere et felles senter for forskning og utdanning innen entreprenørskap (masterstudium), og på den måten vil en videreføre og forbedre ulike tiltak i regi av både utdanningsinstitusjonene og andre.

Internasjonalisering: Sammenslåingen av SND og Norges Eksportråd har gitt Innovasjon Norge et eget internasjonalt apparat. Samtidig er nettverksbygging lokalt viktig for å mobilisere næringslivet til å satse på eksport. Bedrifter fra distriktene blir prioritert, men dette er tiltak som omfatter hele fylket. Det blir derfor gitt støtte til en

rekke nettverks- og infrastrukturtiltak for å fremme den internasjonale virksomheten til næringslivet i Hordaland. I dette arbeidet samarbeider Innovasjon Norge med bl.a. Bergen kommune (inkludert Brussel-kontoret), Hordaland fylkeskommune, Bergen Næringsråd (ressursgruppe internasjonal), Hordaland olje og gass og Connect Vest-Norge. De ulike samarbeidsprosjektene omfatter alt fra informasjon om muligheter til konkret eksportutviklingstiltak.

Kompetansebasert næringsutvikling: Bergen har mange sterke forskningsmiljøer som utvikler prosjekter som også har potensial for kommersialisering. Forinnova og Sarsia er sentrale samarbeidspartnere innenfor dette området. Innovasjon Norge kan gi etablererstipend, risikolån og støtte til kompetansetiltak og nettverk. Ett tiltak som får støtte er Inunet, som er et nettverk mellom de ulike inkubatorvirksomhetene i fylket. Nettverket tilbyr bl.a. felles kompetanseutvikling for både inkubatorene og inkubatorbedrifter. Samtidig blir det understreket at med gjeldende virkemidler er det vanskelig og ofte for kostbart å hjelpe denne type bedrifter frem til de er kommersielt interessante. Innovasjon Norge arbeider også med å koble forskningsmiljøene og etablert næringsliv gjennom et ARENA-program for marin sektor.

Kulturbasert næringsutvikling: Innovasjon Norge har gitt etablererstipend til bedrifter innen film- og TV-produksjon siden 1990-tallet, men det er først i de siste årene at det har blitt arbeidet systematisk med denne type næringer. Satsingen kan deles i to, hvor den første har utgangspunkt i det regionale utviklingsprogrammet for 2002. Det har blitt gitt etablererstipend til etablering og videreutvikling av virksomheter innen både design og media (totalt 16 prosjekter). I tillegg har det vært gitt støtte til kompetanseprogram for produksjonsselskap i regi av Bergen Media By (se 3.2), og kompetanseprogram for design i samarbeid med Kunsthøyskolen og Bergen Næringsråd. Den andre satsingen har vært knyttet til det nasjonale prosjektet ”Kulturbasert næringsutvikling”. I 2003 var det avsatt 5 millioner til dette programmet, og Hordaland fikk gjennomslag for ett prosjekt i Tyssedal. I 2004 har det vært avsatt 18 millioner nasjonalt, og Hordaland har fått støtte til to prosjekt innen film og media. Det ene går på manusutvikling i regi av Bergen Media By og det andre går på film og musikk (se 3.2). Et viktig kjennetegn med disse næringene er at aktørene har lav kompetanse innen næringsdelen av virksomheten, slik at Innovasjon Norge sin generelle kompetanse på utviklingssiden har stor betydning for utviklingen av foretakene innen denne sektoren.

Totalt sett har Innovasjon Norge – Hordaland de mest omfattende kontaktene med Hordaland fylkeskommune. I tillegg bidrar forvaltningen av de landbrukspolitiske virkemidlene til at det er en omfattende kontakt med Fylkesmannens landbruksavdeling. Kontaktene med Bergen kommune har tradisjonelt vært mindre systematisk, og i stor grad knyttet til enkeltprosjekter. Lederen av Innovasjon Norge - Hordaland er nå kommet med i Byrådslederens kontaktutvalg, og dette vil gi grunnlag for et nærmere samarbeid med kommunen. Bergen Næringsråd er et viktig organ når det gjelder kontakt med næringslivet i Bergensregionen, og det er etablert en rekke felles satsinger mellom partene. Når det gjelder forholdet til kompetansemiljøene har Innovasjon Norge totalt sett mange kontakter mot forskerne, og de samarbeider også tett med Forinnova og Sarsia. Til nå har det vært mindre etablert kontakt mot Universitetets ledelse, men her det er etablert flere nye kontakter i det siste. Utvikling av dette samarbeidet vil bli prioritert fremover.

Bergen Næringsråd

Bergen Næringsråd (BN) ble formelt etablert i 1988, men har utgangspunkt i Bergen Håndverksforening (1845), Bergen Handelsforening (1895) og Bergen Handelskammer (1915). Dagens virksomhet kan deles i to hoveddeler. For det første driver Næringsrådet med handelskammervirksomhet, og denne delen utgjør ca. 30 % av omsetningen. Denne delen av virksomheten medfører også omfattende samarbeid på nasjonalt, nordisk og europeiske plan og BN er en del av det verdensomspennende handelskammersystemet. Den andre hoveddelen av virksomheten er knyttet til rollen som interesseorganisasjon for næringslivet i Bergensregionen.

Bergen Næringsråd har 2300 ledere registrert som medlemmer, fra ca. 1400 medlemsbedrifter, og en administrasjon med 9 ansatte. Medlemmene kommer primært fra Bergen, men organisasjonen har medlemmer fra hele fylket. I 2003 var omsetningen 17,1 millioner kroner, og inntektene kommer fra kontingent, egne eiendeler (hus og avkastning fra fond), forretningsførsel, møteavgifter, handelskammervirksomhet og prosjekter/næringspolitikk. En betydelig del av den utadrettede virksomheten er knyttet til mer enn 70 årlige medlemsmøter, egen hjemmeside på internett og et eget INFO blad.

Bergen Næringsråd definerer seg som en partipolitisk nøytral organisasjon, og arbeider ut fra fire hovedmål. For det første skal BN sette dagsorden i næringspolitiske saker. Dernest vil organisasjonen være ”den viktigste møteplassen for medlemmer, politikere, forskere, leverandører og kunder”. For det tredje vil Næringsrådet være ”den foretrukne samarbeidspartner for offentlige myndigheter”. Og til slutt arbeider Bergen Næringsråd med å organisere nettverk og arbeidsgrupper på viktig næringsområder. I september 2002 vedtok Bergen Næringsråd å fokusere på tre næringspolitiske flaggsaker innen tre temagrupperinger:

1. *Påvirke rammebetingelser på lokalt, regionalt og sentralt plan:* For det første arbeider Næringsrådet for at Bergen skal få en effektiv og løsningsorientert offentlig sektor, og på den måten bli en god vertskapsby for både nye og eksisterende virksomheter. Videre arbeider organisasjonen med samferdselsspørsmål, og målet er å bedre fremkommelighet og tilgjengelighet for næringslivet både innad i Bergen og på resten av Vestlandet. For det tredje arbeider Næringsrådet med å styrke Bergens rolle som regionalt kraftsenter, noe som også inkluderer økt lokalisering av statlige etater og virkemidler til byen. For det fjerde arbeider Bergen Næringsråd mot nasjonale myndigheter for å få ”et konkurransedyktig og forutsigbart skattesystem”.
2. *Fremme enkelt næringer/sectorer:* På dette området er utgangspunktet at noen næringer har vært tradisjonelt viktige for Bergen, mens andre næringer synes å kunne oppnå gode vekstvilkår. Bergen Næringsråd mener det er viktig at noen næringer blir fulgt spesielt godt opp. I den sammenheng har organisasjonen satsinger som skal 1) fremme næringsutvikling innen finanssektoren, 2) fremme handels- og opplevelsesbyen Bergen, 3) styrke Bergensregionens ledende rolle innen fiskeri/havbruk/sjømat/bioteknologi og 4) styrke Bergensregionens ledende posisjon innen energisektoren.

3. *Stimulere innovasjon, nyskaping og kompetanse*: På dette område ønsker Bergen Næringsråd å legge til rette for bedre koblinger mellom institusjonene innen forskning, høyere utdanning, innovasjonsmiljøer og næringslivet. Innen denne satsingen er det særlig prioritert å få til koblinger mellom kapital, forsknings- og innovasjonsmiljøer og næringsliv. Det andre hovedsatsingsområdet er å bedre samarbeidet mellom kulturmiljøene/institusjonene og næringslivet. Utvikling av gjensidig forståelse og nettverksbygging mellom næringslivet og kulturlivet er et tiltak, mens synliggjøring av kulturøkonomiens betydning i den generelle markeds- og samfunnsøkonomien er et annet.

Bergen Næringsråd har etablert ti ressursgrupper som hver har ansvar for en hovedsatsing. 1) Ressursgruppe internasjonalt arbeider for næringslivet ute, og tilrettelegger for møter og nettverk hjemme. I dette arbeider den sammen med Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune og Innovasjon Norge. 2) Ressursgruppe byutvikling arbeider særlig i forhold til kommunen når det gjelder plansaker. 3) Ressursgruppe transport arbeider med transportspørsmål i et Bergens-, i Hordalands- og Vestlandsperspektiv. 4) Ressursgruppe olje og gass arbeider med å styrke Bergensmiljøet innen denne næringen, og her utgjør medlemskapet i Hordaland olje og gass en viktig del av satsingen. 5) Ressursgruppe handel arbeider med å fremme handels- og opplevelsesbyen, og Bergen Reiselivslag er en sentral samarbeidspartner. 6) Ressursgruppen mangfoldig ledelse arbeider med å tilrettelegge for flere kvinner i ledende posisjoner i lokalt næringsliv. 7) Ressursgruppen kultur arbeider både med kulturbasert næringsutvikling og har kontakt med det etablerte kulturlivet, 8) Ressursgruppe finans arbeider bl.a. med å synliggjøre det lokale finansmiljøet, og er ressursgruppe når det gjelder å få utviklet finansieringstiltak for nye næringer, 9) Ressursgruppe IKT/multimedia har bl.a. arbeidet i forhold til IT-Vest/Connect-Vest. 10) Ressursgruppe fiskeri/havbruk/sjømat/bioteknologi arbeider både i forhold til næringen og forskningsmiljøene, og er representert i et samarbeidsorgan som fylkeskommunen har etablert for denne næringen.

Næringsrådet utvikler og gjennomfører også konkrete prosjekter innen det næringspolitiske feltet. Dette skjer ofte i samarbeid med medlemsbedrifter, andre organisasjoner og ulike offentlige myndigheter. I 2003 og 2004 har hovedsatsingen vært "Bergensscenarier 2020". Prosjektet skal synliggjøre både problemer, muligheter og lokale ressurser, og scenarieprosjektet skal danne basis for strategier som skal legge føringer på utvikling av næringslivet i Bergensregionen fremover.

Bergen Næringsråd har et tett samarbeid med Bergen kommune, og disse kontaktene går både mot den politiske ledelsen og administrasjonen. Hovedutfordringen i samarbeidet kan knyttes til kommunen som myndighet, og det er særlig i forhold til behandlingen av private planer og i spørsmål knyttet til infrastruktur og transport at det finnes uoverensstemmelser mellom dem. I næringspolitikken er relasjonene bedre. Næringsrådet er med i planprosesser og kontaktutvalg, og et sentralt mål er å utvikle trekanten politikk, næringsliv og FoU. I den sammenheng vil Næringsrådet være en koblingsarena. I forhold til den forestående SNP prosessen ønsker en å få satt fokus på de strategiske områdene som ble identifisert gjennom scenarioprojektet, samt at det skal satses på næringer hvor miljøene i Bergen har internasjonal kompetanse.

Næringsrådet har ikke det samme tette forholdet til Hordaland fylkeskommune. Det skyldes dels at det er NHO som ivaretar næringslivets interesser i forhold til fylkeskommunens næringspolitikk, og dels er det en konsekvens av at fylkeskommunen tradisjonelt har hatt fokus på distriktene i Hordaland. Samarbeidet har blitt bedre de siste årene, og det er særlig i saker som har med transport og internasjonalisering at det er utviklet tette relasjoner. Det er fortsatt klare kulturforskjeller, og deler av den fylkeskommunale virksomheten oppfattes fortsatt som tungdrevet.

Forholdet til Innovasjon Norge preges av at det gamle SND tilhørte sfæren med fylkeskommunen og NHO, men Næringsrådet er positiv til nyorganiseringen. Samtidig har det blitt utviklet samarbeid innen enkeltområder de siste årene. Dette gjelder særlig i forhold til internasjonalisering, olje- og gassnæringen og reiseliv, og både på disse og andre områder ønsker Bergen Næringsråd å utvikle et tettere samarbeid.

Andre aktører innen næringspolitiske feltet i Bergensregionen

De andre kommunene i Bergensregionen arbeider også med næringspolitiske problemstillinger, men det finnes ingen formell overbygging for arbeidet. Som nevnt tidligere arbeider ikke Regionråd for Bergen og omegn, som omfatter 11 kommuner, med næringspolitikk. Derimot finnes det en del samarbeid om næringsutvikling mellom grupper av kommuner i Bergensregionen, eller mellom kommuner i regionen og naboerområder. Dette gjelder Bjørnefjorden Næringsutvikling (Os, Tysnes og Samnanger), Regionrådet for Nordhordland og Gulen (Austrheim, Fedje, Gulen, Masfjorden, Meland og Lindås) og Osterfjorden Nærings samarbeid (Osterøy, Modalen og Vaksdal). Kommunene Fjell, Sund og Øygarden har også samarbeidet om næringsutvikling (Aktiv-Vest), og dette er i 2004 under omlegging. Dette er tiltak som mottar støtte fra fylkeskommunens program for regionale næringsfond.

3.2 Kultur som næring: Film- og TV-produksjon i Bergen

Bergen kommune har signalisert klare ambisjoner om å se kultur og næring i samspill. I det strategiske plandokumentet "Kulturbyen Bergen 2003-2013" heter det "Bergens ambisjon er at deler av rammebetingelsene for fremtidig nyskaping, utvikling og vekst må utvikles i skjæringspunktet mellom næringspolitikk og kulturpolitikk" (Ibid: 40). I den sammenheng blir særlig film og media fremhevet som et område hvor disse to politikkområdene overlapper, men også design og rytmisk musikk er satsingsområder. I det følgende vil vi gå nærmere inn på satsingen knyttet til film- og TV-produksjon i Bergensregionen.

I Bergen har film- og TV-produksjon utgjort et satsingsområde i siden 1980-tallet. Første "prosjekt" var konferansen "Nordiske TV dager" som ble avviklet første gang i 1988. Den neste satsingen var å få TV 2 lokalisert til Bergen, og den nye kanalen var operativ fra 1992. Etter hvert er det etablert flere offentlige og halvoffentlige virksomheter som har til oppgave å arbeide med utvikling av denne næringen i Bergen og på Vestlandet. Bergen kommune har vært en sentral aktør bak disse initiativene, men

også Hordaland fylkeskommune er en viktig bidragsyter. I 2004 er det offentlige utviklingsarbeidet knyttet til to ulike virksomheter.

Stiftelsen Bergen Media By (BMB) ble etablert i 1993 som et samarbeidsprosjekt mellom Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune, som begge bidro med 300.000 kroner hver til driften.³ Denne ordningen ble opprettholdt frem til og med år 2000 da fylkeskommunen trakk driftsstøtten ut fra et prinsipielt vedtak om at næringsstøtte kun skulle gå til prosjekter. I årene etter har Bergen kommune bidratt med 450.000 kroner i driftstilskudd. I tillegg har organisasjonen i alt 20 betalende medlemmer. Dette er andre offentlige virksomheter, kringkastingsselskaper, film- og videoprodusenter, reklamebyråer og undervisningsorganisasjoner. Universitetets mediesenter er ett av medlemmene, og dette miljøet har vært sentralt i utviklingen av kompetansen i regionen.

Bergen Media By har frem til 2004 vært en del av kommunens næringspolitikk som policyorgan innen TV, film og media. Hovedmålet til BMB er å bidra til å ”styrke regionens samlede mediemiljø, slik at bransjen kan framstå som en konkurransedyktig næring med høy kompetanse”. Arbeidsfeltet er film, fjernsyn, avis, reklamefilm, radio og multimedia/IT. Stiftelsen er ansvarlig for profileringen av bransjen gjennom nyhetsbrev og databaser. Den øvrige virksomheten kan sammenfattes i noen hovedoppgaver:

- *Den norske mediefestival:* Dette er en samlebetegnelse på konferansene Nordiske TV dager og Media 2000 som alternerer som årlige arrangementer. Denne type festivaler har vært en av hovedoppgavene til BMB siden 1994. Arrangementet tar en relativt stor del av kapasiteten i organisasjonen, men selve festivalen finansieres eksternt. I 2003 var omsetningen på i overkant av 3 millioner kroner. I tillegg til disse festivalene har BMB hvert femte år ansvar for ”Nordic Panorama 5 Cities Festival”, som er en samling for kort- og dokumentarfilm med 600-700 deltakere. I 2008 skal BMB være vertskap for INPUT, som er en årlig konferanse for allmennkringkastere fra hele verden med rundt 1200 deltakere. Konferansene bidrar til profilering av bransjen (og byen) og er viktige arenaer for bygging av nasjonale og internasjonale nettverk.
- *Lokale og regionale seminarer:* Ulike kurs for næringen er et annet viktig arbeidsområde for BMB, og disse arrangeres ofte i samarbeid med Vestnorsk Filmsenter. Omfattende opplæringstiltak blir ofte finansiert eksternt. En større satsing på manusutvikling er under planlegging fra 2005, og her er kommunen, Innovasjon Norge og TV 2 blant samarbeidspartnerne. I tillegg arrangeres mer uformelle møter, bl.a. i regi av nettverket Dokuforum som er et møtested for alle som arbeider med dokumentarfilm i Bergen.

³ Modellen er Cardiff Media City i Wales, som Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune hadde blitt kjent med gjennom fylkeskommunens samarbeid med fylket South Glamorgan (Opus 1999: 8).

- *Western Norway Film Commission*: I 1997 etablerte Bergen Media By den første norske filmkommisjonen. Forretningsideen er å markedsføre et geografisk område for filmproduksjon. I 2003 ble virksomheten omorganisert fordi nasjonale myndigheter gikk inn og finansierte den nasjonale kommisjonen, som også ble lokalisert til Bergen. BMB har i dag sekretariatsansvar for den filmkommisjonen som skal profilere Vestlandet som lokaliseringssted for utenlandsk film- og tv-produksjon. Virksomheten, som omfatter et halvt årsverk, blir finansiert som et treårig prosjekt fra fylkeskommunene i Hordaland, Rogaland og Sogn og Fjordane. Alle bidrar med 135.000 kroner hver.

Bergen Media By er samlokalisert med Vestnorsk Filmsenter, og de to virksomhetene har en felles sekretær. Totalt har BMB en stab på 2,8 årsverk, mens Vestnorsk Filmsenter har ansatt en daglig leder. I det følgende skal vi kort skissere virksomheten til denne organisasjonen.

Vestnorsk Filmsenter AS (VF) ble etablert i 1994, og var virksomt fra årsskiftet 1995. VF eies av Bergen Kommune og Hordaland Fylkeskommune, og selskapets administrasjonskostnader dekkes av kommunene Bergen og Stavanger og fylkeskommunene i Hordaland og Rogaland. I tillegg mottar VF årlig 2,75 millioner kroner fra Kultur- og Kirkedepartementet som skal brukes til kort- og dokumentarfilmformål på Vestlandet. Bergen kommune bevilger støtte til denne organisasjonen via kulturbudsjettet.

I tillegg til behandling av søknader, jobber Vestnorsk Filmsenter med andre bransjeutviklende tiltak. I samarbeid med Bergen Media By arrangeres det kurs og seminarer rettet mot de forskjellige fagfunksjonene innen filmproduksjon fra manusutvikling til distribusjon. Hovedstrategien er at VF skal være samarbeidspartner innen filmfaglig utvikling, distribusjon, kapitalutvikling, manusutvikling, scenisk- og dramaturgisk utvikling. VF tilbyr også hel eller delvis finansiering av innspilling og ferdigstillelse av et prosjekt med utgangspunkt i manuskript og kalkyle. I tillegg kan det søkes støtte til "Bransjeutviklende tiltak" lokalt. Eksempler på dette er tilskudd til kurs, reiser, hospitering og/eller alle typer virksomhet som tar sikte på å øke kompetansen i den lokale film og fjernsynsbransjen.

Satsingen på Bergen Media By og Vestnorsk Filmsenter har medvirket til at Bergen i 2004 har et stabilt og uavhengig produksjonsmiljø med 15 til 20 virksomheter. I tillegg finnes det et stort antall frilansere som er avhengig av det generelle aktivitetsnivået for å bli værende i Bergen. Det produseres reklamefilm, kortfilm, dokumentarfilm for både NRK og TV 2, og de siste årene er det produsert to spillefilmer og flere helaftens dokumentarfilmer for kino.

Høsten 1999 gjennomførte konsulentfirmaet Opus en evaluering av virksomheten til Bergen Media By. Konklusjonen var bl.a. at konferansene og nettverksbyggingen var den viktigste delen av organisasjonens virksomhet. Samtidig viste rapporten at utviklingen i særlig TV 2 og i noen mindre grad NRK sine virksomheter hadde vært avgjørende for utviklingen i den lokale film- og TV-bransjen på 1990-tallet. Ujevn prosjekttilgang bidro til at det var store svingninger i det lokale miljøet, mens de store TV-selskapene viste jevn vekst.

Opprettelsen av Norsk Filmfond i 2001 samlet alle sentrale støtteordninger for spillefilm i ett fond. Dette har også hatt betydning for filmmiljøet i Bergen, for fondet har vært bevisst på å støtte prosjekter også fra regionale miljøer. De siste årene har det også blitt et uttrykt ønske både fra bransjen og politiske myndigheter om mer privat kapital inn i norsk film, og i Bergen har dette medvirket til å aktualisere tanken om et regionalt filmfond.

Derfor ble det fra bransjen selv tatt initiativ til å etablere et eget filminvesteringsfond med utgangspunkt i filmmiljøet i Bergen. Utgangspunktet var erfaringene med tilsvarende filmfond i andre europeiske land, og de effektene slike fond hadde for verdiskaping i regionen gjennom betydelig øking i volumet på filmproduksjonen. Dette innspillet bidro til at det ble utarbeidet et prospekt for en slik satsing. Prospektet, som fikk navnet fuzz, ble godt mottatt i kommunens politiske ledelse. Det ble derfor nedsatt en arbeidsgruppe med initiativtakeren⁴ og representanter for Bergen Media By, Norsk Filmforbund, Bergen Næringsråd, Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune som skulle utvikle prosjektet. Forprosjektarbeidet ble i tillegg finansiert av Innovasjon Norge. Prosjektet fuzz er administrativt forankret i Bergen Media By.

Arbeidsgruppen utviklet et prospekt der fuzz fikk rollen som filminvesteringselskap for Bergen og Hordaland. Det ble tatt kontakt med miljøene i Stavanger og Rogaland, men de ville først få vurdert sine egne muligheter innen dette feltet. Forretningsideen er å drive toppfinansiering av kommersiell kinofilm og dramaproduksjon for TV. Selskapet, som i først omgang skal være et treårig prøveprosjekt, skal eies av et partnerskap av offentlige og private aktører. Målet er å styrke og videreutvikle infrastrukturen for og øke volumet av filmproduksjon i Bergen og på Vestlandet.

Etter at prospektet ble presentert har hovedarbeidet vært rettet mot å skaffe de 10 til 12 millionene som trengs i grunnkapital. Bergen kommune var først ute, for allerede i september 2003 ble det fremmet forslag om at det nye fondet skulle få en bevilgning på 3 millioner kroner fra Nærings- og kunnskapsfondet. Forutsetningen var at fuzz til sammen fikk tilsvarende bevilgninger fra andre aktører. Hordaland fylkeskommune har prioritert å støtte dette tiltaket og har i løpet av 2004 vedtatt å sette av 1 million til fondet. Sparebanken Vest har stilt 2 millioner til disposisjon og Bergens Tidende er inne med 250.000 kroner. Flere andre private aktører vurderer å gå inn med penger, men disse avventer statlig tilslutning.

I Kultur- og kirkedepartementets forslag til budsjett for 2005 blir det foreslått å bevilge 7,5 millioner kroner til regionale filmsatsinger. Det understrekes imidlertid at denne type midler ikke kan gå til fond for toppfinansiering (St. prp. nr. 2004 – 2005: 113). Dette ble begrunnet ut fra bestemmelser i EØS-avtalen, der det heter at film ikke kan motta mer enn 75 % av produksjonskostnadene i offentlig støtte, og i den sammenheng vil statlig, fylkeskommunal og kommunal støtte ble sett under ett. Videre blir det vist til at en regionalisering av filmstøtten vil medføre unødvendige administrasjonskostnader.

⁴ Initiativet kom fra filmprodusenten Jan Aksel Angeltvedt, Spleis AS.

Prosjektgruppen bak fuzz mener at dette ikke er relevant i forhold til deres prospekt. For det første tar en sikte på å holde seg innen 75 % rammen for offentlig finansiering. Det gjennomsnittlige beløpet fra Norsk Filmfond gir en forhåndsstøtte på 60 til 65 % av kostnadene. Fuzz tar sikte på å investere de resterende 10 til 15 %. Siden halvparten av kapitalen i det regionale fondet vil være privat, vil en holde seg innen grensene satt av ESA. I forhold til mulig økte administrasjonsutgifter, mener Bergensmiljøet at mulige ulemper oppveies av fordelene med regional forankring og kunnskap og evne til å forløse regional kapital. Det vil derfor bli arbeidet videre med en statlig medvirkning til fondet. Først arbeidsoppgave var deltakelse i budsjettføring i Stortinget, og resultatet ble at kulturkomiteen bevilget 2 millioner kroner til fuzz.

Et annet samarbeidsprosjekt har vært GAFFA. Dette er et felles initiativ fra Vestnorsk Filmsenter, Bergen internasjonale filmfestival (BIFF) og BRAK.⁵ Ideen var at filmmiljøet og musikkmiljøet skulle gå sammen om å produsere musikkvideoer. Målet var at prosjektet både skulle bidra til å utvikle kompetansen lokalt, og styrke nettverkene mellom de ulike miljøene. Prosjektet ble støttet økonomisk av Innovasjon Norge (nasjonale midler), Sparebanken Vest, og Bergen kommune. Resultatet ble fem videoer samlet i en produksjon, og denne hadde premiere under BIFF i oktober 2004.

3.3 Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer

I dette delkapitlet skal vi analysere i hvilken grad og hvordan ulike lokale aktører samarbeider om næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer. Bergen rommer en rekke institusjoner innen høyere utdanning og forskning. De største er Universitetet i Bergen (inkludert Haukeland Universitetssykehus), Høgskolen i Bergen og Norges Handelshøyskole, mens Havforskningsinstituttet og Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES) er de største blant de uavhengige instituttene. Tradisjonelt gikk kontaktene mellom forskningsmiljøene og det etablerte næringslivet direkte, men Bergensmiljøene arbeidet i liten grad systematisk med å få til utvikling av nye næringer med utgangspunkt i forskningsresultatene sine.

Ideen om å systematisere arbeidet med å videreutvikle forskning til næringsaktivitet ble et viktig satsingsområde på 1980-tallet, og i Bergen som mange andre steder ble hovedstrategien etablering av en forskningspark der målet var at forskningsresultater skulle omskapes til kommersiell virksomhet. Høyteknologisenteret i Bergen AS (HIB) ble etablert i 1985, byggearbeidet startet i 1988 og de to første byggene ble ferdigstilt i 1989 (datablokken) og 1990 (bioblokken). De to byggene har et samlet areal på 26.000 m², og de har vært bortimot fullt belagt siden 1993. Hovedleietager har vært og er ulike virksomheter tilknyttet Universitetet i Bergen.

⁵ BRAK, eller Bergen Rock Aktører, er et policyorgan for rytmisk musikk underlagt kulturavdelingen.

Kommersialiseringsvirksomheten ved Høyteknologisenteret har gjennomgått flere omorganiseringer de siste årene. Den første hadde utgangspunkt i at man lokalt utover 1990-tallet opplevde at det krevdes en mer fokusert satsing for å få til selve bedriftsutviklingen i høyteknologisenteret. Kulturen for kommersialisering var svak i FoU-miljøene og samtidig var det små ressurser til å drive utviklingsarbeidet etter at ideen var identifisert. Omorganiseringen av FORNY-programmet i NFR bidro til at det ble stilt flere nasjonale midler til disposisjon for første fase av arbeidet.⁶ I 1999 ble selskapet Forinnova etablert med HIB og UIB som likestilte eiere. Selskapet fikk ansvar for å legge til rette for kommersialisering av forskningsresultater fra universitetet.

Omorganiseringen førte til tettere kobling mellom forskningsmiljøene og utviklingsmiljøet i Forinnova, og antall prosjekter økte. Det oppsto likevel problemer i det videre arbeidet med de nye virksomhetene, og tilgang på kapital var igjen den sentrale utfordringen. De statlige midlene dekket kun første fase av etableringen, samtidig som privat kapital fant prosjektene alt for risikofylte til de ville gå inn med penger før virksomheten var operativ i markedet. Løsningen i Bergen ble et videre skille mellom eiendomsdrift og innovasjon, og dette ble gjennomført fra 2001. Da ble Sarsia Innovation AS etablert. Selskapet fikk hovedansvaret for innovasjonsvirksomheten ved HIB, og med Forinnova som 100 % eid datterselskap.

HIB ble fra 2001 et reint driftsselskap for eiendommen. I tillegg ble det gjennomført en fisjon, og selve bygget ble gjort om til et sameie der Universitetet overtok vel 71 % av arealet. HIB beholdt resten. Etter hvert har en større del av aksjene i HIB blitt overtatt av private aktører. Fra august 2003 er Høyteknologisenteret eid av Rieber Eiendom (43 %), SIVA (35 %), banker og forsikringselskaper (17 %) og andre private (5 %). Samtidig kjøpte HIB betydelige tomtearealer og flere næringsbygg (på totalt 14.000 m²) på naboeiendommen som til da hadde vært brukt til industriformål. Dette sikrer virksomheten langsiktige utviklingsmuligheter, og det planlegges byggestart for nye bygg i tilknytning til data- og bioblokkene tidlig i 2005.

Sarsia Innovation er eid av både offentlige og private interesser. Kapitalen i selskapet er i dag på 110 millioner kroner. De offentlige aksjonærene er Universitetet i Bergen, UNIFOB og L. Meltzers Høyskolefond som eier til sammen 34 % av aksjene, og SIVA som eier 20 %. Private aksjonærer eier de resterende 46 % av aksjene. Blant disse er det både nasjonale banker og forsikringselskaper og kjente bergenske industriselskaper. Totalt har virksomheten 12 ansatte.

De to selskapene dekker ulike faser i kommersialiseringsprosessen. Forinnova skal søke etter prosjekter i forskningsmiljøene. Når en idé er identifisert er det Forinnovas oppgave å sikre intellektuelle og industrielle rettigheter, skaffe finansiering og etablere selskapet. I denne fasen baseres virksomheten på finansiering fra FORNY, Innovasjon Norge og egne midler. Forinnova samarbeider også med SIVA som eier inkubatoren

⁶ Forny er Norges forskningsråd sitt program for kommersialisering av FOU-resultater, og hovedmålet er å identifisere og utvikle de forskningsideene som blir antatt å ha stort markedspotensiale.

som inneholder laboratoriefasiliteter, og denne delen av virksomheten er finansiert av midler fra FORNY-programmet.

Sarsias oppgaver er å være "lead investor" i selskapenes første emisjoner, og deretter skal Sarsia bidra med å finne finansielle eiere og industrielle partnere som kan bringe produktene ut på det internasjonale markedet (Bolkesjø og Vareide 2004: 101). Dette kan både være bedrifter og lisenser. Det har i den forbindelse vært et sentralt mål for Sarsia å være en ledende innovasjonsaktør i det som defineres som "Life Science sektoren" (bioteknologi), men selskapet investerer også i ideer og selskaper innen områder som IKT og energi.

Innen Life Sciences området arbeider Sarsia også utenfor Bergensregionen. I samarbeid med Leif Erikson Nyfotek har en deltatt i medisinske investeringer i Trondheim, og tilsvarende samarbeid er etablert med DTU Innovation i Danmark. Sarsia har også tatt initiativet til et Nordisk investeringsforum innen Life Sciences der det utveksles nettverk og investeringsmuligheter med DTU og NOVI i Danmark, Karolinska og Teknoseed i Sverige og Sitra i Finland. Disse kanalene sikrer Sarsia muligheter til å utvikle investeringer internasjonalt, samt at de gir et godt grunnlag for å finne nye investorer/overtagere til egne prosjekter.

I perioden fra oppstarten i 2001 til sommeren 2004 har Sarsia investert 40 millioner kroner, og avsatt ytterligere 40 millioner kroner til oppfølgingsinvesteringer. Siden oppstarten i 1999 har Forinnova vært engasjert i 144 prosjekter, og 40 av disse er fortsatt aktive. Det er gjennomført 2 industrisalg, 6 lisenser og 21 selskapsetableringer. Den aktive porteføljen var ved utgangen av 2003 ca. 30 prosjekter og 16 selskaper. Prosjektene fordeler seg på 2/3 fra bioteknologiområdet og 1/3 fra de andre områdene.

Sarsia/Forinnova samarbeider tett med de sentrale forskningsmiljøene i Bergen knyttet til bioteknologi. I den sammenheng gjør de ca. 800 forskerne innen det marine området ved Universitetet, NIFES og Havforskningsinstituttet en sentral kilde for ideer, men det er også koblinger mot miljøene ved Haukeland sykehus. I tillegg er en rekke innovasjonsvirksomheter i andre deler av landet og i Norden viktige kontaktpunkt innen bioteknologi. Et problem på dette området er at det finnes liten industriell virksomhet innen bioteknologi i Norge. Utenfor bioteknologiområdet utgjør olje- og gassindustrien selv de viktigste samarbeidspartnerne i forhold til prosjekter på dette området. Den norske industristrukturen forklarer dermed noe av utfordringene med å kommersialisere forskning innen bioteknologi.

I følge Sarsia er tilgang på risikovillig og kompetent kapital en annen sentral utfordring i satsingen på bioteknologi. Selskapet har derfor støttet arbeidet med å få etablert et såkornfond der Staten gir de private deltakerne risikoavlastning gjennom felles finansiering av fondet. I forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2004 arbeidet Sarsia sammen med de andre forskningsparkene i Norge for å få på plass en såkornordning for forskningsbasert innovasjon. Dette arbeidet foregikk i regi av bransjeorganisasjonen Forskningsparkene i Norge (FIN), hvor Sarsia er medlem. Lobbyarbeidet mot Regjering og Storting førte ikke frem, men Sarsia varslet at de ville arbeide videre for å få på plass en slik ordning i statsbudsjettet for 2005. I den sammenheng ble det også varslet at målet var å få på plass 100 millioner kroner fra

private investorer til et slikt fond for satsing på forskningsbasert kommersialisering på Vestlandet.

I statsbudsjettet for 2005 foreslår Nærings- og handelsdepartementet å etablere regionale fond i Oslo, Bergen og Trondheim. Staten vil bidra med 500 millioner kroner i ansvarlige lån og 125 millioner kroner i tapsfond. Fondene skal baseres på 50/50 statlig og privat finansiering, og får dermed én milliard kroner i kapitalbase. Hvert fond blir på 333 millioner kroner. Fondene skal kunne gå inn med egenkapital i innovative prosjekter over hele landet (Pressemelding fra Nærings- og handelsdepartementet 6.10.2004). Stortinget sluttet seg til dette, og utvidet samtidig ordningen til å også omfatte et regionalt fond i den nye universitetsbyen Stavanger.

Gjennomgange viser at viktige deler av Sarsia/Forinnova sin virksomhet skjer i samspill med statlige aktører som SIVA og NFR (FORNY), og at det er relativt få åpenbare koblinger til de lokale og regionale aktørene som er sentral i denne rapporten. Det er likevel noen koblinger. For det første bidrar Innovasjon Norge med risikolån og prosjektstøtte i en tidlig fase, og Bergenskontoret har vist stor fleksibilitet innen de relativt små rammene de har til disposisjon for denne type virksomhet. Siden fylkeskommunen har innflytelse på disponeringen av disse midlene, har det vært holdt møter hvor partene har diskutert utviklingsmuligheter. For det andre har Bergens Næringsråd spilt en sentral rolle når det gjelder kontaktene med det lokale næringsliv. Det har vært holdt informasjonsmøter, og Næringsrådet har arbeidet for å mobilisere lokal kapital. Dette arbeidet har gitt resultater ved at flere lokale aktører har investert langsiktig gjennom Sarsia. Kontaktene med Bergen kommune har derimot vært mer perifere, noe som bl.a. kan knyttes til at kommunen ikke har økonomiske ressurser til å støtte opp om den type virksomhet.

Denne gjennomgangen illustrerer også at Universitetet i Bergen er den sentrale lokale aktøren i kunnskapsbasert næringsutvikling i Bergen. For det første er det her mye av forskningen foregår, men Universitetet har også vært med på å finansiere satsinger innen kommersialisering. I tillegg til etableringene av HIB, Forinnova og Sarsia, har Universitetet også etablert en rekke andre virksomheter som har ansvar for ulike sider ved kommersialiseringsvirksomheten. UNIFOB, som er Universitetets hovedredskap for eksternt finansiert forskning, er også medeier i Sarsia. Innovest, som eies sammen med Helse Vest, har sin virksomhet innen forskning, utvikling og rådgivning tilknyttet helsesektoren. Den siste etableringen kom ved opprettelsen av Kontoret for teknologioverføring i 2003. Dette er en såkalt TTO, og det skal arbeide for kommersialisering av forskningen ved Universitetet i Bergen. Dette arbeidet skal etter planen skje i nært samarbeid med Forinnova og Sarsia (Bolkesjø og Vareide 2004: 106).

Universitetet har flere direkte kontakter med lokale og regionale myndigheter. Både kommunen og fylkeskommunen oppfyller viktige vertskapsfunksjoner for Universitetet, og her er det gode relasjoner mellom partene. I de konkrete utviklingsprosjektene er det derimot større avstand, for verken kommune eller fylkeskommune har økonomiske ressurser til å støtte opp om denne virksomheten ved Universitetet. Dette må UiB klare ved hjelp av andre ressurser, enten de er statlige eller private. De to myndighetsorganene spiller likevel en viss rolle når det gjelder å skape møteplasser og de har støttet opp om de satsingsområdene som Universitetet har innen det marine

området. Kommunen har også gjennom sin reguleringsplan sikret utviklingsmulighetene for Høyteknologisenteret, for uten klare bestemmelser i planen om at arealene skulle brukes til næringsformål, ville denne ekspansjonen bli utkonkurrert av boligutbygging. Når det gjelder kontaktene med næringslivet har Bergen Næringsråd en sentral rolle som formidler og møteplass, og her er kontaktene blitt styrket de siste årene. Innovasjon Norge har noen virkemidler som er relevante for kommersialisering, men her går kontaktene direkte mot Sarsia og Forinnova.

3.4 Sammenfattende drøfting

Organiseringen av næringspolitikken til Bergen kommune kan karakteriseres ut fra to kjennetegn. For det første har kommunen en liten, men sentralt plassert enhet i sentraladministrasjonen som har ansvar for utøvelse av den næringspolitikken som Byrådet utformer. Denne delen av virksomheten fremstår dermed som en klassisk hierarkisk organisasjonsmodell hvor det er kommunens rolle som myndighetsutøver som er sentral. For det andre har kommunen knyttet til seg en rekke policyorgan som arbeider mot utvalgte næringsområder, og det er samarbeid med næringslivet og andre offentlige aktører som er sentralt. Disse organene har stor autonomi, og virksomheten styres og koordineres mer indirekte gjennom møter og styrerepresentasjon. Denne delen av næringspolitikken styres dermed etter en organisasjonsmodell som er preget av governance tenkning.

Målsetningene for kommunens næringspolitikk er knyttet til utvikling av enkelt næringer og byen generelt, men den totale økonomiske situasjonen er av en slik art at kommunen har begrenset med virkemidler til større strategiske satsinger innen næringsutvikling. Innen næringspolitikken har det de siste årene vært få klare koblinger mellom kommunene i Bergensregionen, men i forbindelse med rullering av kommunens SNP arbeides det med å utvikle et slikt samarbeid.

Organiseringen av næringspolitikken til Hordaland fylkeskommune er også dominert av to hoveddimensjoner. For det første er ledelse og strategisk koordinering plassert sentralt i fylkeskommunens politiske og administrative styringsstruktur. Samtidig er politikktutforming preget av klare innslag av partnerskap og nettverksrelasjoner. Det er bl.a. etablert et bredt partnerskap for det regionale utviklingsprogrammet. Den administrative oppfølgingen av strategiene er også preget av partnerskapstankegangen. Målene i næringspolitikken til fylkeskommune er distriktsfokusert, noe som dels er en følge av nasjonale retningslinjer og dels er et resultat av egne prioriteringer. De meste av fylkeskommunens ressurser brukes i distriktene, men en rekke prosjekter og tiltak i Bergen mottar også støtte.

Innovasjon Norge - Hordaland fremstår som en næringspolitisk aktør i støpeskjeen. De tradisjonelle koblingene fra SND-perioden preger fortsatt samarbeidsrelasjoner, mål og virkemidler. I nært samspill med fylkeskommunen blir det fortsatt arbeid mest med rene distriktpolitiske problemstillinger. Det er samtidig flere ting som tyder på at den sterke fokuseringen på nettverk bidrar til at også perspektivene på virksomheten endres fra et fokus på distriktsproblemer til et mer helhetlig regionperspektiv med fokus på utviklingsmuligheter i hele fylket.

Bergen Næringsråd er en sentral aktør når det gjelder å sette dagsorden for den næringspolitiske debatten i Bergen. Dette gir organisasjonen innflytelse, men samtidig gir den de offentlige aktørene adgang til viktige nettverk mot næringslivet som de vanskelig ville klart å skaffe selv. Virksomhetene til Næringsrådet effektiviserer kontaktene mellom myndigheter og offentlige utviklingsaktører på den ene siden og næringslivet på den andre. Dette har både gitt generell legitimitet for offentlige tiltak, og det har bidratt til å mobilisere private ressurser inn i næringsutviklingsarbeid og i strategiske prosjekter som Bergenscenarier 2020.

Samarbeidsrelasjonene mellom disse fire aktørene i den generelle næringspolitikken preges av flere forhold. For det første har alle fire behov for å synliggjøre sine ståsteder, og det blir dermed et skille mellom de to aktørene som har mest byfokus, kommunen og Bergen Næringsråd, og de som har mest distriktsfokus, fylkeskommunen og Innovasjon Norge. For det andre kan alle delta i samarbeid om enkeltprosjekter i forhold til utviklingstiltak i Bergen. Dette skjer både gjennom enkelte av policyorganene, og i den sammenheng fremstår Hordaland olje og gass som det organet med bredest tilslutning. Det kan også være knyttet til konkrete prosjekter, bl.a. innen kulturbasert næringsutvikling. For det tredje har ingen av aktørene til nå fullt ut tatt tak i det svake geografiske samspillet i Bergensregionen.

Analysene av samspill i forbindelse med utvalgte næringsområder viste svært ulike resultater. På den ene siden har næringsutvikling innen film- og TV-produksjon på mange måter skjedd i et samspill mellom lokale og regionale myndigheter, det statlige virkemiddelapparat, næringen og nasjonale kunder og oppdragsgivere. Bergen kommune har over tid hatt det mest omfattende engasjementet. Også Hordaland fylkeskommune har vært en viktig aktør totalt sett, og andre fylkeskommuner er med på enkelttiltak. De siste årene har Innovasjon Norge også hatt virkemidler som har fremmet utviklingen i bransjen, og i satsingen på det regionale filmfondet fuzz har alle disse aktørene samt Bergen Næringsråd vært med, og sistnevnte har fungert som et viktig nettverk mot det etablerte næringslivet. Totalt sett ser det ut til at denne satsingen gir mange resultater ut fra relativ beskjeden ressursinnsats.

På den andre side fremstår innovasjon fra kunnskapsmiljøene som langt mer kompleks og spesialisert. Hovedvirksomheten er knyttet til Universitetet i Bergen og de spesialitetene som der er utviklet for å drive slike prosesser. Satsingene er også kapitalkrevende, og her er det kun nasjonale eller private midler som streker til. Det er kun i den tidlige fasen av bedriftsetableringen at Innovasjon Norge - Hordaland har regionale virkemidler med stor nytte for disse prosessene. Kommunen og fylkeskommunen støtter politisk opp om initiativene, men har få andre virkemidler til slike satsinger. Bergen Næringsråd har derimot vært en viktig aktør for å mobilisere økonomiske ressurser fra det lokale næringslivet til denne type næringsutviklingsarbeid.

Totalt sett fremstår næringspolitikken i Bergensregionen som fragmentert geografisk, men på viktige områder integrert tematisk. Svekket økonomi i kommune og fylkeskommune gir større avhengighet av statlige og private midler. I forbindelse med den planlagte SNP prosessen i Bergen kommune legges det opp til å løfte samarbeidet videre, og utfordringene ser særlig ut til å bli utviklingen av det regionale samspillet med de andre kommunene i byregionene.

4 Næringspolitikk i Kristiansandsregionen

Kristiansand kommune hadde ved inngangen til 2004 i overkant av 75.000 innbyggere fordelt på et areal på 276 km². I storbymeldingen blir Kristiansandsregionen definert som å omfatte kommunene Mandal, Vennesla, Songdalen, Søgne, Marnardal og Lindesnes i Vest-Agder fylke, og Lillesand, Birkenes og Iveland i Aust-Agder fylke. Det samlede innbyggertallet var ved inngangen til 2004 i underkant av 138.000, noe som utgjør 52 % av befolkningen i de to Agder-fylkene. Byregionen har et variert næringsliv, men et relativt stort innslag av store industribedrifter. Kristiansand kommune har de siste 30 år hatt en gjennomsnittlig befolkningsvekst på i underkant av 1 prosent per år, noe som har stilt kommunen overfor betydelige utfordringer når det gjelder å legge til rette for flere arbeidsplasser.

En ”konkurrerende” definisjon av byregionen, er det som omtales som Agderbyen, dvs. det sammenhengende byfelt som strekker seg fra Arendal via Grimstad, Lillesand, Kristiansand til Mandal. I Agderbyen er befolkning om lag 190.000, dvs. nærmere 75 % av befolkningen i de to Agder-fylkene. I en slik region kan Kristiansand ut fra sin størrelse fortsatt defineres som senteret, men denne rollen utfordres i første rekke fra Arendal, som er fylkessenteret i Aust-Agder og har nærmere 40.000 innbyggere. Også andre byer bl.a. Grimstad ivaretar felles funksjoner for Agder-fylkene bl.a. innenfor høyere utdanning og næringsutvikling.

Vi vil ta utgangspunkt i den første definisjonen av Kristiansandsregionen, men i den grad det er aktuelt vil vi også trekke inn samspill i Agderbyen. I første fase av prosjektet identifiserte vi at det var tre hovedaktører innen det offentlige næringsutviklingsarbeidet i Kristiansandsregionen. Det var Kristiansand kommune, Vest-Agder fylkeskommune og Innovasjon Norge - Agder. Kristiansand Næringsforening er nå etablert, og disse fire aktørene vil danne utgangspunkt for diskusjonene av den generelle næringspolitikken. I analysene av næringsutvikling med utgangspunkt i hhv. kulturfeltet og lokale kunnskapsmiljøer vil vi fokusere på stiftelsene Cultiva og Sørlandet Kompetansefond.

4.1 Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken

I dette delkapitlet vil vi gi en oversikt over de mest sentrale aktørene som arbeider med generell næringspolitikk i Kristiansandsregionen. Vi vil legge vekt på å få frem sentrale trekk ved organisering, mål og typer av samspill mellom aktørene.

Kristiansand kommune

Kristiansand kommune styres etter formannskapsmodellen. Politisk ledes kommunen av en ordfører fra Kristelig Folkeparti og en varaordfører fra Arbeiderpartiet. Det administrative ansvaret for næringspolitikken er en del av *næringsseksjonen* sitt ansvarsområde. Seksjonen er en del av staben til rådmannen, og den rapporterer politisk

til kommunalutvalget. Dette utvalget har 7 medlemmer: Ordfører og Varaordfører, to representanter fra Høyre og en representant fra hhv. KrF, SV og FrP.

Næringsseksjonen har stab på 3 årsverk med en administrativ støtte på ½ årsverk. De siste årene har staben blitt utvidet med ett årsverk. Seksjonen fungerer som stabsenhet med strategisk ansvar for utforming av Kristiansands næringspolitikk, og som operativ enhet i forhold til næringsliv og andre samarbeidspartnere i Kristiansand og Agder. Næringsseksjonen har årlig et budsjett på 5 millioner kroner, hvorav 2 - 2 ½ er "frie prosjektmidler". Denne delen av næringspolitikken finansieres direkte over de årlige budsjettene.

Ansvar for kulturpolitikken er lagt til en egen sektoravdeling - Kultursektoren. I tillegg har Kristiansand etablert "Kristiansand Energiverks Stiftelse – Cultiva", og vært med å etablere Sørlandet Kompetansecfond. Disse to stiftelsene opererer uavhengig av kommunens virksomhet, men det er et sentralt mål for kommunen at virksomheten koordineres slik at en oppnår optimal effekt av de ulike virkemidlene. De to stiftelsene er samtidig to virksomheter med betydelig potensial i forhold til spesialisert næringsutvikling, og vi vil komme tilbake til dem i kapittel 4.2 og 4.3.

Den utadrettede virksomheten til næringsseksjonen kan deles i to virksomhetstyper. For det første gir kommunen økonomisk støtte til etablerte organisasjoner som driver næringsutvikling i egen regi. Reiselivsselskapet Destinasjon Sørlandet, som er et samarbeidsprosjekt mellom syv kommuner i byregionen, får årlig et tilskudd på 1,8 millioner kroner. Dette selskapet arbeider med koordinering av i hovedsak nasjonal markedsføringen av Kristiansand og Sørlandet som reisemål. Videre får Knutepunkt Sørlandet, som er et samarbeidstiltak mellom seks kommuner i Kristiansandsregionen, årlig en støtte som skal gå til felles næringspolitiske tiltak i regionen. Til slutt får Etablerersenter Vest-Agder (EVA-senteret) støtte til sin virksomhet rettet mot etablerere i hele fylket. De to sistnevnte tiltakene skal vi komme tilbake til senere i kapitlet.

For det andre driver kommunen næringsutviklingstiltak i egen regi, og i denne utadrettede delen av næringspolitikken har Kristiansand kommune valgt å prioritere fire hovedsatsningsområder:

- *Støtte til nyetableringer:* Næringsseksjonen gir direkte etableringsstøtte til nyetableringer. Denne støtten gis etter søknad, og kriteriene for å få støtte er todelt. Virksomheten må være lokalisert i kommunen og den må være nyskapende, det vil si at den ikke kan konkurrere med allerede etablerte bedrifter eller virksomheter. Det stilles også krav om lønnssevne og lønnsomhet.
- *Videreutvikling av eksisterende næringsliv:* Det kan gis direkte støtte til bedrifter som ønsker å sette i gang et prosjekt knyttet til produktutvikling eller lignende. Næringsseksjonen arbeider også aktivt med å utvikle bransjenettverk og andre typer næringsnettverk i Kristiansand. I den forbindelse har de ansatte i Næringsseksjonen styreverv i en rekke fora og deltar på mange ulike næringslivsarenaer. Hovedfokus er på utviklingsfasen, og målet er at nettverket selv etter hvert skal overta ansvar for driften. De siste årene er det gjennomført slike prosjekt i forhold til virksomheter innen områdene e-læring, bioteknologi, film, IT og miljø.

- *Kompetansebygging*: Næringsseksjonen har gitt økonomisk støtte til prosjekter som kan støtte oppbyggingen av Høgskolen i Agder til universitet, og her arbeider en sammen med blant annet Sørlandets Kompetansefond.
- *Markedsføring av lokale bedrifter og Kristiansand som turistby*: Næringsseksjonen gir støtte til eksportfremstøt, festivaler og lignende. Festivalstøtten gis til tiltak som har en effekt for byen, dvs. de må ha en økonomisk merverdi for andre enn arrangøren. Det kan gis støtte i maks tre år, og etter denne perioden må tiltaket kunne stå på egne bein.

I utgangspunktet søker Næringsseksjonen å føre en næringsnøytral politikk, slik at det er prosjektenes kvalitet som avgjør om de får støtte. Den vanligste summen som gis i prosjektstøtte innen disse fire områdene er 50.000 kroner, som er maksimalgrensen for administrative tilskudd. I noen tilfeller kan det gis større beløp etter politisk vedtak. I tillegg til disse oppgavene har næringsseksjonen arbeidet med større prosjekter som etablering av statlig virksomhet i Kristiansand, og med utvikling av Kjevik flyplass. I disse prosjektene samarbeider kommunen med bl.a. Vest-Agder fylkeskommune. I andre sammenhenger utgjør Sydspissen en viktig ramme for felles prosjekter. Denne type større prosjekter finansieres av partene i fellesskap.

Kristiansand kommunes næringspolitikk bygger på "Næringsplanen for Kristiansand". Denne planen ble opprinnelig utformet for å dekke perioden 1994 - 1996, men den er revidert hvert andre år senere og har dermed vært retningsgivende for virksomhetene i årene etter. Planen ble utformet med utgangspunkt i ulike strateginotater og intervjuer med 50 næringslivsledere i kommunen. Hovedmålet i næringsplanen er å legge forholdene til rette for økt verdiskaping og sysselsetting i Kristiansand.

I 2004 har Næringsseksjonen utarbeidet forslag til "Strategisk næringspolitikk for Kristiansand kommune". Dette dokumentet er utarbeidet etter en intern prosess i kommunen, og aktører i næringslivet har i høringsrunden etterlyst en større åpenhet i planprosessen. I forslaget til strategisk næringspolitikk blir følgende områder og målsetninger fremhevet som sentrale for kommunens arbeid:

- *Nyskapingsevne*: Her er målene å få til 1) større ressursinnsats til forskning og utvikling, 2) opprettholde antall nyetableringer minst på dagens nivå og 3) legge til rette for at flere bedrifter skal vokse fra små til mellomstore.
- *Kompetanse*: Her er målene å få til 1) en generell heving av kompetansenivået i landsdelen, 2) Høgskolen i Agder skal bli universitet, 3) det skal etableres en kunnskapspark i Kristiansand og 4) det skal lokaliseres flere statlige kompetansearbeidsplasser til regionen.
- *Livskvalitet*: Her er målene å få til 1) bedre levekår i Kristiansand, 2) økt grad av likestilling mellom menn og kvinner og 3) kulturbyen Kristiansand skal utvikles slik at kultur bidrar til vekst og bedre levekår.
- *Internasjonalisering og nettverk*: Målene her er bl.a. knyttet til å få utviklet kommunens internasjonale samarbeidsprosjekter til å omfatte næringsliv, kulturliv, kompetansmiljøer og andre som har nytte av det.

I tillegg skal næringspolitikken rettes inn mot målområder som infrastruktur (vei, fly, havn, jernbane, bredbånd og næringsarealer), kommunen som myndighetsutøver og profilering av byen og regionen.

Kristiansand kommune har engasjert seg i flere regionale samarbeidsprosjekter som helt eller delvis dreier seg om næringspolitikk og næringsutvikling. Flere av initiativene har utgangspunkt i de næringsutfordringene som Kristiansandsregionen har stått overfor de siste årene. I det følgende vil vi presentere Knutepunkt Sørlandet og EVA-senteret.

Knutepunkt Sørlandet

I 1990 ble kommunene Birkenes, Kristiansand, Lillesand, Songdalen, Søgne og Vennesla enige om å samarbeide om næringsutvikling. Knutepunkt Sørlandet ble etablert for å koordinere det regionale næringsutviklingsarbeidet. Hovedmålet var at regionen skulle fremstå som en enhet i arbeidet med å skaffe nye arbeidsplasser. Kommunene ønsket at man unngikk uheldig konkurranse om bedriftsetableringer og unødvendig intern flytting av bedrifter. Kommunene mente at en slik konkurranse ville bidra til at regionen totalt sett kom dårligere ut. I utgangspunktet var dette et treårig prøveprosjekt, men det er nå et permanent samarbeid. Fylkeskommunene i Aust- og Vest-Agder har også gitt økonomisk støtte til prosjekter i regi av Knutepunkt Sørlandet.

Knutepunkt Sørlandet ledes av et styre bestående av ordførerne i de seks kommunene. I tillegg er det etablert et rådmannsutvalg med representasjon fra hver av deltakerkommunene. Det er opprettet et eget sekretariat for samarbeidet. Selv om tiltaket tok utgangspunkt i næringsutvikling, har Knutepunkt Sørlandet også blitt en overbygning for samarbeid innen kriminalomsorg, personalutvikling, arealplanlegging og markedsføring. Organet er dermed blitt stadig viktigere for samarbeidet i byregionen. Vi vil i det følgende konsentrere oppmerksomheten om den felles næringspolitikken.

Til å ivareta næringspolitikken er det etablert et Næringsutvalg, og det er delegert myndighet til dette i forbindelse med den daglige drift av samarbeidet. Næringsutvalget består av en representant fra hver av de små kommunene, mens Kristiansand stiller med to representanter. Dette er fortrinnsvis næringskonsulent/-sjef, og alle har stemmerett. Verv som leder og nestleder alterneres årlig mellom medlemskommunene.

I dag er formålet med samarbeidet i Knutepunkt Sørlandet å stimulere til en videreutvikling av eksisterende næringsliv, og å bidra til etablering av ny virksomhet i regionen. I den sammenheng arbeider Næringsutvalget også opp mot EVA-senteret, som også omfatter resten Vest-Agder, og Destinasjon Sørlandet, som omfatter de samme seks kommunene samt Iveland. Gjensidig informasjonsutveksling mellom kommunene i nærings saker, er en annen viktig oppgave. I tillegg skal utvalget være et regionalt kontaktorgan overfor sentrale myndigheter i næringslivssaker.

Knutepunkt Sørlandet mottar årlig økonomisk støtte fra medlemskommunene og de to fylkeskommunene gir prosjekttilskudd for å gjennomføre næringsutviklingsarbeidet. I tillegg til finansiering av aktiviteter som er initiert fra Næringsutvalget støtter organisasjonen enkeltprosjekter. Kriteriet for å motta støtte er at prosjektene skal

innebære samarbeid på tvers av kommunegrensene, men innen området til de 6 kommunene og med et minimum deltakelse på to kommuner.

Kristiansand kommune har ambisjoner om å videreutvikle det næringspolitiske samarbeidet i Knutepunkt Sørlandet, og har lansert ideen om en felles Strategisk næringsplan for de seks medlemskommunene.

Etablerersenter Vest-Agder (EVA)

I 1991 ble det holdt en rekke møter mellom ulike aktører som ønsket større fokus på rådgivning til nyetablerere i Vest-Agder og Kristiansand. Under arbeidet med dette prosjektet ble partene enige om at det var mest formålstjenelig med et etablerersenter som dekket hele Vest-Agder fylke og som var åpent for alle som ville etablere egen bedrift. Ideen ble godt mottatt, og kommunene fikk med Vest-Agder fylkeskommune og det statlige virkemiddelapparatet på et samarbeid om å opprette "Etablerersenter Vest-Agder" eller EVA-senteret i Kristiansand.

EVA-senteret tilbyr i dag etablererkurs og individuell bedriftsrådgivning for etablerere fra alle kommunene i Vest-Agder, samt Birkenes, Iveland og Lillesand kommuner i Aust-Agder. Det blir lagt vekt på at det er kvaliteten på forretningsideen eller produktideen som er kriteriet for hjelp og støtte fra EVA, og ikke etablererens sosiale og/eller økonomiske situasjon. I tillegg til rådgivning tilbyr senteret noen kontorplasser, og flere bedrifter har tilholdssted i lokalene til EVA-senteret. Staben til etablerersenteret består av tre rådgivere, sekretærer og daglig leder (alle på deltid), og virksomheten finansieres av Vest-Agder fylkeskommune, de tilsluttede kommunene i Vest- og Aust-Agder, Fylkesmannens landbruksavdeling, Aetat og Innovasjon Norge - Agder. Senteret har årlig kontakt med mellom 500 og 600 potensielle etablerere, og det etableres i snitt 120 til 130 bedrifter i året.

Hovedmål er å bidra til etablering av nye lønnsomme og varige arbeidsplasser. Dette målet skal nås ved hjelp av et tilbud som omfatter bedriftsrådgivning, spesialkompetanse innen bedriftsutvikling, kursvirksomhet og oppfølging av etablererne. Nyetablerere som ønsker å utvikle eksportorienterte bedrifter, nyskapende vareproduserende og tjenesteproduserende bedrifter eller har planer om etablering som bidrar til å styrke det eksisterende næringslivet i fylket, herunder relevant knoppskyting, er prioritert. Samtidig ønsker EVA-senteret å begrense sin aktivitet i forhold til prosjekter som gir uheldig konkurransevidning overfor etablerte bedrifter, eller bidra til bedrifter som vil drive ren importvirksomhet eller handelsvirksomheter i sentrale strøk. Senteret skal heller ikke være en konkurrent til det ordinære finansierings- og rådgivningsapparat i bank- og finansnæringen.

EVA-senteret sitt tilbud er rettet mot alle som planlegger og/eller er i ferd med å etablere ny virksomhet innen de prioriterte områdene. Konkret består tilbudet av følgende elementer: a) Et generelt og gratis innføringskurs i etablering som går over tre timer. b) Individuell rådgivning fra erfarne bedriftsrådgivere der opptil 10 timer rådgivning er gratis. c) Fagkurs og spesialkurs innen blant annet salg, markedsføring, utforming av forretningsplan, økonomi, presentasjonsteknikk og avtalerett. d) Tilgang til fagkonsulenter. Dersom rådgiveren vurderer at etablereren vil ha behov for

fagkonsulent i for eksempel juridiske spørsmål, formidler EVA-senteret dette til 25 % egenandel. e) Kontorlokaler i Etablerersenter i Kristiansand. f) Oppfølgingsprogram i inntil ett år uten egenandel.

Totalt sett opplever Kristiansand kommune at den har et godt næringspolitisk samarbeid med både nabokommuner, fylkeskommunene i Vest-Agder og Aust-Agder og statlige virkemiddelaktører. I den sammenheng blir det understreket av kommunen velger samarbeidspartnere ut fra den enkelte sakens karakter. Lokale saker søkes løst i egen regi eller i samarbeid med andre aktører i Kristiansand, regionale saker tas opp gjennom Knutepunkt Sørlandet.

I 2004 søker kommunen å utvide et tettere samarbeid med den nyetablerte Kristiansand Næringsforening. For kommunene er det viktig at det er etablert en organisasjon som kan tale med en stemme på vegne av næringslivet i byen. I den sammenheng har kommunen (både næringsseksjonen og kulturseksjonen), Næringsforeningen og Cultiva etablert et felles råd for arbeidet med kultur og næring.

Vest-Agder fylkeskommune

Vest-Agder fylkeskommune styres etter en formannskapsmodell. Det politiske ansvaret for næringspolitikken er lagt til utvalg for nærige, samferdsel og miljø, som er ett av tre hovedutvalg. I Vest-Agder er fylkesordføreren fra Kristelig Folkeparti, mens varaordføreren er fra Arbeiderpartiet. Administrativt er ansvaret for næringssaker lagt til *Næringsseksjonen*, som er en del av Næring, samferdsel og kulturavdelingen. Næringsseksjonen har 4 årsverk, hvorav en av stillingene er dedikert til arbeid med reiseliv, samt tilgang til fylkeskommunens fellestjenester. Seksjonen kjøper i tillegg utrednings- og analysekapasitet eksternt.

Vest-Agder fylkeskommune mottok i 2004 i alt 12,84 millioner kroner av KRD-midlene til regional næringsutvikling. 5,5 millioner kroner er avsatt til virkemidler som forvaltes av Innovasjon Norge – Agder. I tillegg bruker fylkeskommunen selv 3,5 millioner kroner til næringsutviklingstiltak, og den stiller egen arbeidskraft til disposisjon for felles prosjekter. Deler av de midlene som forvaltes av Innovasjon Norge har geografiske føringer, mens etablererstipend kan anvendes til tiltak i hele fylket. I den sammenheng gir fylkeskommunen årlig 900.000 kroner til EVA-senteret. Fylkeskommunens næringspolitiske satsinger er nedfelt i Fylkesplanen og økonomiplanen i henhold til ansvarsreformen. Følgende strategiske satsingsområder er sentrale:

- *Kompetansebygging og utvikling av forskningsmiljø*: Denne satsingen omfatter tiltak innen videregående utdanning og lærlingplasser, og på disse områdene samarbeider fylkeskommunen med næringslivet når det gjelder å utforme opplæringstilbudet i forhold til de behov som bedriftene har. I tillegg har Aetat fått tilgang til de videregående skolene som har utstyr til yrkesrettet utdanning, slik at dette utstyret også kan brukes i forbindelse med yrkesopplæring for arbeidsledige. Andre satsinger som fylkeskommunen prioriterer innen dette området, er tiltak som kan føre til etablering av Universitet i Agder. Fylkeskommunen er også med på prosjektet Verdiskapning 2010 - Agderalliansen.

- *Nyskaping som omfatter etablering, knoppskytning og omstilling:* Innen dette området gis det bl.a. støtte til EVA-senteret sin satsing på å etablere i hele Vest-Agder. Andre prosjekter som mottar støtte, er oppbygging av Kristiansand kunnskapspark og utvikling av næringshager og andre veksthus for næringsutvikling i andre deler av fylket. Den kraftkrevende industrien er et næringsområde som kan stå overfor mer krevende utfordringer, og fylkeskommunen vurderer sammen med SIVA om de, i den grad behovene melder seg, skal prøve å få etablert en egen industriinkubator som kan nøytralisere ulemper i krevende omstillingsprosesser. Målet vil være å nyttiggjøre den industrielle kompetansen som disse miljøene besitter i andre sammenhenger.
- *Kommunikasjon:* Dette området omfatter flere tiltak som bl.a. tar sikte på å bedre infrastrukturen til næringslivet i fylket. Satsingen omfatter tiltak innen IKT, som prosjektet ”Det digitale DistriktsAgder” som er bredbåndstilknytning i hele fylket, og nå også utvides til å inkludere utvikling av innhold. Prosjektet ”Euroterminal Kristiansand” er et prosjekt hvor en søker å utvikle bedre koblinger mellom stamveien, jernbanen, flyplassen og havnen. Et tredje prosjekt er en felles regional satsing på Kjevik flyplass. Her deltar aktører fra begge fylker og Avinor, og partene har gått sammen om å finansiere en prosjektstilling som skal knyttes til arbeidet med å utvikle flytilbudet fra Kjevik.
- *Internasjonalisering:* Den viktigste satsingen innen dette området er AgderLink. Dette er en tjeneste som omfatter råd og hjelp til SMBer som er interesserte i å utvikle aktiviteter i internasjonale markeder. AgderLink er knyttet til et internasjonalt nettverk som omfatter mer enn 130 land. Tilbudet omfatter bl.a. rådgiving om forberedelser til internasjonalisering, kunnskap om internasjonale markeds- og forretningsmuligheter og oppfølging når det gjelder å finne støtte- og finansieringsmuligheter for eksportprosjekter. Basistjenestene fra AgderLink er gratis for bedrifter fra Vest-Agder. Dette tiltaket er et samarbeidsprosjekt med private bedrifter og Innovasjon Norge.

I tillegg til disse fire bransjenøytrale satsingsområdene satses det på et område kalt ”styrking av lokale fortrinn” som bl.a. kan omfatte stedsanalyser og satsing på serviceutvikling, og på reiseliv som bl.a. omfatter internasjonal basisprofilering via Sørlandsreiser AS, bedriftsrettet produktutvikling og internasjonalt ved Aktiv Ferie. Innen reiseliv er også satsinger på kulturbaserte produkter som museer og festivaler sentralt bl.a. for å utvide det tilbudet som kan tiltrekke turister til Vest-Agder. Kulturbaserte næringer støttes også i andre sammenhenger.

Fylkeskommunen ser utviklingen i Kristiansand som en motor for utviklingen i hele landsdelen, og vektlegger prosjekter som kan bidra til at utviklingen i byen eller byregionen kan bli til nytte for hele fylket. I tillegg har en de siste årene søkt å få inn et

Agder-perspektiv der det er naturlig, noe som bl.a. kan knyttes til at en har opplevd at unødvendig konkurranse har svekket begge fylkene.⁷

I forbindelse med arbeidet med ansvarsreformen har Vest-Agder fylkeskommune etablert et regionalt partnerskap som omfatter regional stat, dvs. Fylkesmannens landbruksavdeling, Innovasjon Norge - Agder, Aetat - Agder og Fiskeridirektoratet region Skagerrak. Det er i 2004 inngått avtale med SIVA om medvirkning i partnerskapet, og fylkeskommunen vurderer å få med Høyskolen i Agder og NFR. Partnerskapet gir anbefalinger til fylkespolitikkerne om hvordan bl.a. de økonomiske midlene skal benyttes. I tillegg vurderer det resultatene av arbeidet ut fra et eget mål og resultatstyringssystem.

Etter ansvarsreformen ønsker fylkeskommunen å se hele sin virksomhet i lys av rollen som regional utviklingsaktør, men begrensede økonomiske ressurser legger klare føringer på utviklingsarbeidet. Det regionale partnerskapet har derfor valgt å fullføre de påbegynte prosjektene, noe som skaper problemer overfor andre aktører som har forventninger om hva den regionale utviklingsaktøren kan bidra med i ulike sammenhenger. Det er også et problem for arbeidet at de årlige bevilgningene over statsbudsjettet ikke er klare før den endelige behandlingen av statsbudsjettet i Stortinget.

Næringsseksjonen i Vest-Agder fylkeskommune samarbeider i andre sammenhenger med FoU-virksomheter og konsulenter (oppdragsbasert), og partene i arbeidslivet (LO og NHO). I tillegg utgjør fylkeskommunens støtte til Knutepunkt Sørlandet, og tilsvarende samarbeid i Mandalsregionen og Listerregionen, et grunnlag for samarbeid med kommunene. De ulike næringsutviklingsaktørene møtes også ofte på felles arenaer, som f. eks. i regi av Sydspissen. Til nå har ikke fylkeskommunen etablert noe omfattende samarbeid med den nyetablerte Kristiansand Næringsforening, og kontaktene med Cultiva og Sørlandet Kompetansefond er i stor grad knyttet til prosjektsamarbeid.

Innovasjon Norge - Agder

Innovasjon Norge har et felles distriktskontor som dekker begge Agder fylkene. Hovedkontoret ligger i Arendal, men det er et eget kontor i Kristiansand. Begge avdelingene tilbyr kompetanse innen alle fagområder. I 2004 kom 5,5 millioner kroner av rammen til fordeling fra den regionale bevilgningen til Vest-Agder fylkeskommune.

Det at ansvarsområdet til kontoret dekker to fylker innebærer både utfordringer og muligheter. I utgangspunktet utgjør fylkesgrensene skiller mellom politiske og administrative systemer, og det er visse forskjeller mellom prioriteringene til de to fylkeskommunene. Aust-Agder får også mer penger per innbygger enn Vest-Agder. En spesiell utfordring er knyttet til at små fag innen yrkesrettet utdanning ikke blir sett i

⁷ De to fylkeskommunene har utredet en sammenslåing av de to fylkene, men den endelige konklusjonen kan trolig komme etter en folkeavstemning i 2005.

sammenheng over fylkesgrensene, og det bidrar til at det blir problematisk å gi et fullverdig tilbud i begge fylker. Ulik næringsstruktur og ulikheter når det gjelder geografi bidrar til at det er ulike behov og virkemidler rettet mot det enkelte fylke. Samtidig bidrar mangfoldet i de to Agder-fylkene til at det finns muligheter på tvers av fylkesgrensene, og IN arbeider for å ”bygge ned” fylkesgrensene i mange spørsmål.

Innovasjon Norge – Agder forvalter som de andre IN kontorene midler fra Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Disse oppdragsgivernes prioriteringer og satsingsområder legger føringer på hvilke bedrifter, næringer og geografiske områder som kan motta lån eller tilskudd. Vi vil i denne gjennomgangen fokusere på satsinger som er rettet mot Kristiansandsregionen generelt, og satsinger innen kulturbasert og kunnskapsbasert næringsutvikling spesielt.

Entreprenørskap er et viktig satsingsområde for Innovasjon Norge – Agder, og på dette området er det en rekke koblinger til miljøene i Kristiansand.

EVA-senteret: Dette er som nevnt et prosjekt som finansieres av Innovasjon Norge – Agder, kommuner, fylkeskommune og andre statlige etater. Innovasjon Norge sitt bidrag er 500.000 kroner. Siden dette tiltaket er lokalisert i Kristiansand, drar det nytte av de mange ressursene som finnes i byen. For Innovasjon Norge er det en målsetning at denne satsingen også skal ha effekter for de næringssvake delene av fylket. I den sammenheng er det en fordel at avstandene i Vest-Agder er små, slik at det er en overrissingseffekt fra byen til distriktene. Det kan også være en fordel at byen gir ”anonymitet” for nyetablere fra mindre steder, og de kan dermed gjennomføre første fase av etableringen uten at andre vet om satsingene. Innovasjon Norge arbeider også med å få overført kompetanse og kultur rundt dette med entreprenørskap fra EVA-senteret til næringshagene i andre deler av fylket.

Ungt Entreprenørskap Agder: Innovasjon Norge skal primært arbeide med de svake områder og grupper. I den sammenheng utgjør den relativt høye ungdomsarbeidsledigheten i Kristiansand og Vest-Agder et felles satsingsområde for Innovasjon Norge, Aetat og fylkekommunen. Ungt Entreprenørskap Agder er etablert som en forening, og fungerer som et samarbeidsprosjekt mellom skoler, næringsliv, arbeidstaker- og næringslivsorganisasjoner, kommuner og offentlige etater. Oppgaven er bl.a. å hjelpe skoler på Agder til å ta i bruk ungdomsbedrifter som pedagogisk metode i undervisningen. Over et skoleår skal en forretningsidé realiseres som en bedrift, organiseres, drives og avvikles. Dette skal stimulere elevene til entreprenørskap, gi dem kunnskap om næringslivet og arbeidslivet, utvikle evnen til samarbeid og sette andre skolefag i en praktisk sammenheng. Foreningen har to rådgivere som bistår grunnskoler og videregående skoler.

Høyskolen i Agder er en annen viktig samarbeidspartner når det gjelder satsing på entreprenørskap. Til nå har avdelingen i Grimstad vært viktigst, siden det er her inkubator og FORNY-virksomheten er lokalisert, men det er en sentral målsetning å utvikle tilsvarende virksomhet i Kristiansand Kunnskapspark. Det er videre et mål at Høyskolen i Agder skal utvikle studietilbud som vektlegger entreprenørskap. Her har Innovasjon Norge både arbeidet med å få til holdningsendringer i høyskolemiljøet, og en støtter opp om prosjekter som kan utvikle studietilbudet innen entreprenørskap.

Innovasjon Norge ønsker også å være en ”prosjektmeidler” mellom Høyskolen, nasjonale programmer og næringslivet.

Innovasjon Norge – Agder har arbeidet med å utløse nasjonale midler til kulturbasert næringsutvikling. Dette arbeidet har ikke noe eksplisitt Kristiansand fokus, men dette er en satsing som også har klare effekter for byen og byregionen. Til nå har en fått nasjonal finansiering til prosjekter i Gjerstad, Risør og Farsund, og en arbeider med nye satsinger bl.a. fra Kristiansand. Innovasjon Norge har også gitt etableringstilskudd til bedrifter innen kulturbasert næring i Kristiansand.

Designformidling Agder: Dette er et fellesprosjekt på Agder som skal motivere bedrifter og næringsliv i regionen til å bruke profesjonelle designere i sin produktutviklings- eller markedsstrategi. Prosjektet innbefatter industridesign/produktdesign og bedriftsprofiler/kommunikasjonsdesign. Prosjektet forvalter en egen tilskuddsordning, der bedrifter kan søke om delfinansiering til et forprosjekt med inntil 50 % av kostnadene for inntil 60 timers arbeid med designer. Prosjektet er et samarbeid mellom Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner, IN Agder og Norsk Designråd.

Innovasjon Norge har et bredt spekter av samarbeidsrelasjoner mot andre aktører i Vest-Agder og Kristiansandsregionen. Koblingen til fylkeskommunen og det regionale partnerskapet er en viktig allianse som også omfatter NHO og LO. Kristiansand kommune er en annen samarbeidspartner, bl.a. i forbindelse med EVA-senteret, og en har nær kontakt med næringssjefen i kommunen. I forbindelse med opprettelsen av Cultiva og Sørlandet Kompetansefond er det også sentralt å utvikle samarbeidet med disse aktørene, og her er det allerede etablert forbindelser. Innovasjon Norge har også vært aktiv med i forbindelse med etableringen av Sydspissen, og vil særlig satse på å støtte opp om tiltak som blir prioritert i denne organisasjonen. Til nå har en derimot ikke utviklet noe samarbeid med Kristiansand Næringsforening.

Kristiansand Næringsforening

Kristiansand Næringsforening (KNF) ble vedtatt opprettet ved årsmøte til Kristiansand Handelskammer sommeren 2003, og organisasjonen var operativ fra 1.1. 2004. KNF har utgangspunkt i virksomheten til 12 foreninger i Kristiansand, bl.a. Handelskammeret, Handelsstandsforeningen, Industriforeningen, Håndverkerforeningen, Børsen, Bilbransjen, Bankene og Skipsmeglerne. I forbindelse med opprettelsen av KNF ble det besluttet at det kun skulle være medlemsbedrifter som skulle eie Næringsforeningen. Industriforeningen og Handelsstanden har derfor overført sine medlemmer til den nye Næringsforeningen, som internasjonalt fortsatt beholder navnet ”Kristiansand Chamber of Commerce”.

Kristiansand Næringsforening har høsten 2004 i alt 170 medlemsbedrifter med rundt 8000 ansatte. Foreningen er åpen for, og har bedriftsmedlemmer fra andre kommuner i Vest-Agder. Administrasjon er på 2 ½ årsverk, hvorav et halvt årsverk er knyttet til handelskammervirksomheten. De to andre årsverkene arbeider med de øvrige sakene til foreningen. Kristiansand har etablert i alt 19 utvalg og fagråd som har ansvar for ulike arbeidsoppgaver. Foreningen vil etablere sitt eget fagblad fra november 2004. Kristiansand Næringsforening skal være en partipolitisk nøytral organisasjon som skal

fremme næringslivsinteresser i Kristiansand og omegn. Følgende områder skal prioriteres:

- Utvikling av infrastrukturen i regionen.
- Fremme utviklingsmuligheter innen næringsliv og vekst i regionen.
- Skape samling rundt saker av stor felles interesse for næringslivet.
- Være et politisk høringsorgan for saker som måtte angå næringslivet.
- Aktiv kontakt med politiske fora på alle nivåer, lokalt, regionalt og nasjonalt.
- Være en databank for dem som måtte ønske å kjøpe tjenester av eller handle med internasjonale bedrifter.

KNF skal være møteplass for diskusjon og løsning av spørsmål som berører handel, industri, håndverk og tjenesteproduksjon i regionen. Organisasjonen skal spille en aktiv rolle i den offentlige debatt og være et verktøy for å posisjonere det lokale næringsliv både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Dette skal oppnås ved at det bygges nettverk innen alle bransjer, det skal tas initiativer og foreningen skal være pådriver innenfor næringslivsspørsmål /- prosjekter. I disse sammenhengene skal Kristiansand Næringsforening være næringslivets talerør.

Kristiansand Næringsforening har i sitt første driftsår prioritert å bygge ut organisasjonen. Dette gjelder både i forhold til å øke antall medlemskap, men også i den utadrettede virksomheten har interessene til medlemmene vært et viktig satsingsområde. Næringsforeningen har også arbeidet med å få etablert tett samarbeid med Kristiansand kommune, og det planlegges å holde to årlige møter mellom foreningen og kommunene i Kristiansandsregionen. Det er også etablert kontakt med Agder-benken på Stortinget, og her tar Næringsforeningen sikte på at det skal holdes regelmessige møter med gjensidig informasjon.

Næringsforeningen har også tatt initiativ til etableringen av et eget fagråd for kultur og næring, der både kommunen og Cultiva deltar. I 2004 har Næringsforeningen støttet opp om arbeidet med å sikre Quart-festivalen støtte. De har også etablert et godt forhold til fylkeskommunen, men til nå har det vært lite direkte samarbeid utover felles holdninger til infrastruktur og samferdsel. Innovasjon Norge – Agder har en hittil ikke hatt kapasitet til å innlede samarbeid med. I etableringsfasen har det vært en viss konkurranse med Sydspissen, men i dag er de viktigste bedriftsaktørene medlem begge steder.

Andre aktører

Vi har i denne presentasjonen av næringspolitikken i Kristiansandsregionen sett at det er en rekke aktører som deltar i ulike samarbeid. I forbindelse med de aktørene og prosjektene som er presentert til nå, er det viktig å fremheve at de andre kommunene i byregionen og Vest-Agder deltar i en rekke av tiltakene og satsingene i Kristiansand. I tillegg har vi i flere sammenhenger sett at Agder Energi har engasjert seg i denne type spørsmål. Agder Energi ble vedtatt opprettet 30. juni 2000 gjennom en fusjon av Aust-

Agder Energi AS, Kristiansand Energiverk AS og Vest-Agder Energiverk DA. I 2002 ble Statkraft AS største eier med 45,5 % av aksjene. Samtidig eier de 30 kommunene på Agder de resterende 54,5 %. Selskapet har vedtatt en visjon som sier at det sammen med eiere og næringsliv vil utvikle Sørlandet, til beste for selskapet og regionens innbyggere. Agder Energi har derfor gått inn i, eller støttet en rekke prosjekter som bidrar til utviklingen av regionen, bl.a. Sydspissen.

Etableringen av *Sydspissen* hadde utgangspunkt i et ønske om større fokusering og bevisstgjøring av Sørlandet som en region. Det ble i en rekke sammenhenger pekt på at dette var en region med sterk vekst, og utvikling av kompetansekrevende og innovative virksomheter. Sentrale aktører opplevde at regionen ble vurdert som et interessant lokaliseringsområde både av større konsern og av mindre og mellomstore bedrifter. Fellesnevneren for disse bedriftene var at de er avhengig av kompetent og høyt utdannet arbeidskraft, sterke undervisnings-, forsknings- og fagmiljø og gode bo- og fritidstilbud for sine ansatte.

Ideen bak etableringen av Sydspissen var å få etablert en paraplyorganisasjon for Sørlandet, der næringsliv, fylkeskommuner, kommuner, teknologi- og kompetansesentra, utdannings- og forskningsinstitusjoner m.v. samarbeidet om å utvikle felles mål og en felles agenda. Sydspissen skal særlig bidra til prosjekter som kan synliggjøre og profilere landsdelen som en kompetanse- og nyskappingsregion. Organisasjonen har ansatt en daglig leder, og virksomheten er konsentrert om nettverksbygging, møte/seminarvirksomhet og utadrettet profilering og markedsføring både mot næringsliv og arbeidstakere. Sydspissens viktigste satsningsområder er samlet i en agenda med følgende arbeidsområder:

- Bidra til at Høyskolen i Agder får universitetsstatus.
- Bidra til å videreutvikle FoU-miljøene i regionen.
- Stimulere til etablering av kompetansesentra og forskningsparker.
- Videreutvikle samarbeidet mellom private og offentlige aktører.
- Skape entreprenør- og innovasjonskultur.
- Bidra til utvikling av bedre infrastruktur.
- Utvikle bruk av høyhastighetsnett i regionen.
- Profilere og markedsføre det innovative og kompetansekrevende næringsmiljøet.
- Utvikle samarbeid om å tiltrekke finansieringsmidler til regionen.
- Gjennomføre intern informasjonsformidling blant medlemmene.
- Bidra til tiltak for økt livskvalitet i regionen.

Det finnes to former for medlemskap i Sydspissen. Direkte medlemskap i foreningen er åpent for bedriftsnettverk, næringssetater, kommuner, og næringshager, samt Høyskolen i Agder og Agderforskning. I tillegg er en rekke enkeltbedrifter støtte-medlemmer i organisasjonen. Høsten 2004 er det registrert i alt 40 virksomheter tilknyttet

organisasjonen, og flere av våre informanter mente at denne organisasjonsmodellen hadde virket mobiliserende i forhold til næringslivet.

Kristiansand kommune vektlegger samarbeidet i Sydspissen, bl.a. fordi dette er en satsing som hele landsdelen har stilt seg bak. Det er også naturlig at de store utviklingssakene for landsdelen blir videreutviklet gjennom dette samarbeidet. Kommunen prioriterer derfor at Sydspissen har en rolle i alle næringsutviklingssaker med et perspektiv som omfatter hele landsdelen.

4.2 Kultur som næring: Stiftelsen Cultiva

Kristiansand kommune har de siste årene gjennomført en større satsing på å skape rammebetingelser for næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet. Utgangspunktet var at kommunens politiske og administrative ledelse ønsket å ta et strategisk grep i forhold til byens utvikling. På den ene siden observerte man at Kristiansand hadde store utfordringer knyttet til levekår og fremtidig sysselsetting. Nedgang i tradisjonell industri og en antagelse om fremtidig kamp mellom byer om de kreative talentene, er viktige dimensjoner i denne sammenheng. På den andre side opplevde en at byene også hadde mange utviklingsmuligheter, og da særlig innen kultur og kulturbaserte næringer. Det ble derfor etablert relativt bred politisk enighet om at det skulle gjennomføres en større satsing som kunne bidra til å utvikle byen og regionen.

I 2002 solgte Kristiansand kommune en del av aksjene sine i Agder Energi til Statkraft, og av salgsinntektene ble 1440 millioner kroner avsatt til "Kristiansand kommunes energiverkstedstiftelse - Cultiva". Stiftelsens overordnede mål er å arbeide for å sikre arbeidsplasser og gode levekår i Kristiansand. Dette målet skal nås ved at det gis støtte til etablering av kunst-, kultur- og kunnskapsinstitusjoner eller organisasjoner som kan bidra til nyskaping, utvikling og kompetansebygging i kreative miljøer i Kristiansand. Satsingsområdet "kulturbasert næring" vurderes fordi en antar at dette er et område hvor det kunne skapes mange arbeidsplasser. Samtidig ville en positiv utvikling her gjør byen attraktiv for andre typer etableringer og for å trekke kompetent arbeidskraft til regionen.

Stiftelsesformen ble valg av to grunner. For det første ga denne organisasjonsmodellen satsingen autonomi fra den daglige kommunale virksomheten. Dette muliggjør en langsiktighet som er frikoblet fra kortsiktige politiske prioriteringer. Samtidig ville ikke avkastningen fra fondet bli en del av kommunens vanlige inntekter, og dermed kan ikke kommunen pålegges å bruke dem til vanlige driftsoppgaver. For det andre er stiftelsesformen nøytral skattemessig sammenholdt med kommunal virksomhet. Samlet bidrar dette til at Cultiva er en aktør som kan arbeide langsiktig, samtidig som det kan tas dristige valg i forbindelse med enkeltprosjekter.

Langsiktigheten er også etablert ved at stiftelsen etter vedtektene er pålagt å opprettholde sin realverdi. Det betyr at avkastningen først skal dekke inflasjonen og dernest de administrative utgiftene til virksomheten. Stiftelsens hovedoppgave blir dermed å forvalte realavkastningen. I den forbindelse har en også tatt sikte på å bygge opp en bufferkapital, men bl.a. på grunn av lavt rentenivå, har oppfyllingen av bufferfondet tatt lengre tid enn planlagt, slik at Fondet foreløpig ikke er oppe på det støttenivået som man normalt kan forvente.

Stiftelsens styre kom på plass i allerede i 2002, mens administrasjonen ble etablert i 2003. Cultiva har i dag en stab på tre ansatte, hvorav en kontorleder i halv stilling. Kontorleder deles med Sørlandet Kompetansefond, som er samlokalisert med Cultiva. Styret har fem medlemmer og to varamedlemmer med møte og talerett, og de kommer fra kultur, næringsliv og politikk. I tillegg fins det et råd som oppnevner styret. Det er gjennom rådet at politikerne i Kristiansand kan drive kontroll med virksomheten. Administrasjonen står for den daglige driften, mens styret avgjør hvilke prosjekter som skal få støtte.

I forbindelse med den første tildelingsrunden som ble gjennomført i 2003 utarbeidet stiftelsen kriterier for hvilke prosjekttyper som vil bli prioritert. Det ble utformet noen hovedkriterier som avgjør om en søknad kommer i betraktning, og tilleggskriterier som skal bidra til å prioritere mellom mulige investeringer. Følgende hovedkriterier ble utformet:

1. Søknadene skal være innenfor kunst, kultur, kreativitet og kunnskapsutvikling på feltet.
2. Tilskuddene skal være tidsavgrensede, og de kan gis både til prosjekter og investeringer.
3. Søkeren må ha hovedaktiviteten i Kristiansand kommune, og søknaden må ha betydning for utviklingen av byen.
4. Det er primært organisasjoner og institusjoner som kan stå ansvarlig overfor Cultiva som kan søke om midler, men enkeltpersoner kan søke hvis søknaden innebærer at det etableres en ansvarlig organisasjon hvis søknaden blir imøtekommet.

En søknad må tilfredsstillere alle de fire hovedkriteriene for å komme i betraktning. Søknader som etter en slik vurdering kan tildeles midler, vil bli rangert etter en rekke prioriteringskriterier. Prosjektet må ha elementer av kreativitet og nyskaping, det må holde et kvalitativt høyt nivå, bidra til kompetanseoppbygging og utvikle arbeidsplasser og levekår i Kristiansand. I tillegg har styret lagt vekt på en del andre kriterier i sin vurdering av søknadene. Søknader som kan bidra til nettverksbygging, internasjonalisering, likestilling og toleranse blir prioritert. Samtidig blir det gjort kost/nytte vurderinger, og prosjekter som også har nasjonal eller internasjonal prosjektfinansiering vil bli vektlagt.

Det er også viktig for Cultiva at støtten ikke virker lokalt konkurransevridende innen de ulike næringene. Det blir derfor prioritert å gi støtte til kompetansebygging og fellestiltak der konkurransevridning ellers gjør det vanskelig å investere i enkelttiltak. Dette siste kan være alt fra felles infrastruktur til markedsføring av miljøer, og målet er å utvikle en helhetlig tilnærming innen og mellom ulike miljøer. Det er også sentralt å få til koblinger mellom kulturmiljøene og andre næringer. Og selv om det primært er prosjekter i Kristiansand som skal støttes, prøver Cultiva å unngå at prosjektene skal virke sentraliserende i forhold til nabokommunene.

I forbindelse med søknadsrunden for 2003 mottok Cultiva i alt 297 søknader med en samlet søknadssum på 339 millioner kroner. Det ble innvilget i alt 39 søknader med en ramme på 20 millioner kroner. Rammen på prosjektstøtten varierte fra 60.000 til 2,5

millioner kroner. I 2004 har Cultiva også investert i aksjer i to kommersielle nyetableringer. I tildelingsrunden ble det satt fokus på infrastrukturiltak og kompetanseutvikling, herunder utdanning og forskning. Dette siste kom til uttrykk ved at det ble gitt støtte til en rekke prosjekter som har utgangspunkt i miljøer ved Høyskolen i Agder.

Det var stor variasjon i innholdet til både prosjektsøknader og innvilgede prosjekter, og for å illustrere mangfoldet har vi tatt med to eksempler på prosjekter som fikk tilslag på bevilgning for 2004:

- *NorgesFilm*: Dette er et selskap som har utviklet en teknisk løsning for distribusjon av film via bredbånd. I første runde søker selskapet å etablere drift gjennom å distribuere Norsk Filminstituttts arkivfilm til skoler over hele landet. Dernest er det digital kinovisning og det private marked. Løsning for skolene var operativ allerede høsten 2004. Cultiva gikk inn med 398.000 kroner i aksjekapital, og samtidig har Agder Energi investert i dette prosjektet mens Sørlandet Kompetansefond har gitt støtte. En av grunnene til at prosjektet blir støttet er at det kan gi mange ringvirkninger og flere arbeidsplasser. Flere lokale aktører innen e-læring, kommende filmindustri har uttalt at de ser muligheter for sin egen virksomhet når NorgesFilm kommer i drift. I 2004 ble tilskuddet konvertert til aksjer, og ytterligere 2,5 millioner kroner ble investert i aksjer.
- *Teater og Konserthus for Sørlandet IKS*: Det er etablert et interkommunalt selskap som skal stå for utbygging av et teater og konserthus i Kristiansand. I 2003 investerte Cultiva i et prosjekt sammen med selskapet for å sette i gang en prosess rundt hvordan det nye bygget skal utformes. I den forbindelse skal det vurderes hvordan pop/rock-kulturens behov kan ivaretas, og reiselivsnæringens behov for et kongressenter skal vurderes. I tillegg skal prosjektet kartlegge relevante aktører for arbeidet med det nye kulturhuset, og da er det regionale perspektivet sentralt.

Utbyggingen av et Teater og Konserthus for Sørlandet i Kristiansand er et sentralt prosjekt for Cultiva, og det vil legge klare føringer på virksomheten til stiftelsen i årene fremover. Etter planen skal Cultiva gå inn med 300 millioner 2003 kroner i dette prosjektet. Tidsperspektivet for finansieringen er 30 år, og dette vil trolig ta 15 % av fondets realavkastning i denne perioden. Støtten fra Cultiva vil være en del av en helhetlig finansieringspakke for det nye bygget. Cultiva vil imidlertid ikke gå inn som eier i bygget. En lignende finansieringsmodell er tenkt i forhold til et nytt fotballstadion i Kristiansand.

Det første årets investeringer utløste en rekke prosesser som Cultiva ville følge opp i det videre arbeidet fremover. Samtidig ble det slått fast at fra 2004 vil det også investeres i områdene nyetableringer, pop og rock, film og festivaler. I den forbindelse ble det gjennomført tre utredninger som skal foreslå retningslinjer for prioriteringene fremover. De tre utredningene kom med noen hovedanbefalinger, og utredningene ble behandlet på et styremøte den 2. november 2004.

- *Opplevelsesindustri på Sørlandet*: I denne utredningen ble det anbefalt at det bør satses på fire handlingsområder: 1) Utvikling av opplevelsesindustri på Sørlandet bl.a. knyttet til musikk og film, 2) Utvikle knoppskyting fra eksisterende

opplevelsesindustri, 3) Utvikle reiselivet til opplevelsesindustri, og 4) Legge til rette for kompetansebygging og kulturelt entreprenørskap. Styrebehandlingen førte i første omgang til at det ble bevilget 300.000 kroner til styrking av opplevelsesindustrien gjennom videreutvikling av Quart-festivalen. Styret etterlyste samtidig en mer konkret oppfølging av rapporten.

- *Filmbyen Kristiansand*: Hovedkonklusjonen i denne utredningen er at Kristiansand bør satse på å utvikle film som næring, bl.a. fordi dette kan gi mange arbeidsplasser. I den forbindelse ble det anbefalt at Cultiva satt av 15 millioner kroner per år i den første femårsperioden av satsingen. Da saken ble behandlet på styremøte, ble en bevilgning i denne størrelsesorden oppfattet å være for stor for Cultiva. Styret vedtok derfor å ikke prioritere en slik satsing fordi det ville kreve en for høy andel av de samlede bevilgningene. Filmprosjekter skal derimot kunne få støtte hvis de oppfyller de generelle kriteriene.
- *Kristiansand Rock City*: Hovedkonklusjonen i denne utredningen er at det bør etableres en organisatorisk overbygning for satsingen på musikk, og samtidig må det etablere ulike servisefunksjoner som kan bidra til å utvikle miljøet og næringen. På dette området var styret positiv til videre satsinger, og ba om konkrete oppfølgingssøknader innen flere områder, bl.a. en søknad om støtte til en organisatorisk overbygning for satsingen.

Cultiva har et sterkt fokus på samarbeid med andre aktører i Kristiansand. For det første har Stiftelsen etablert et tett samarbeid med administrasjonen i kommunen. Her går kontakten både mot Næringsseksjonen og Kulturavdelingen. I tillegg har kommunen og Vest-Agder fylkeskommune, fått støtte til konkrete prosjekter fra Cultiva.

Et annet eksempel på samarbeid er knyttet til nyetableringer. I forbindelse med den første søknadsrunden i 2003 fikk Cultiva søknad fra en rekke personer som ville starte egen virksomhet innen kulturfeltet. Etter samråd med kommune, fylkeskommune og Innovasjon Norge har alle disse søkerne blitt henvist til EVA-senteret slik at ideene kan omformes og spisses i forhold til de krav som Cultiva stiller. Dermed vil en del av disse søknadene kunne komme tilbake til Cultiva som prosjektsøknader. Det arbeides også med etablering av en kulturinkubator i regi av Kristiansand kunnskapspark. Cultiva vil kunne medvirke til etableringen av inkubatoren over noen år, men er forhindret fra å gi driftsstøtte.

Et tredje eksempel er at Cultiva sammen med EVA-senteret, kommunen ved både nærings- og kulturavdelingen, fylkeskommunen, Innovasjon Norge og Sørlandets Kompetansefond utgjør samarbeidspartnere i et uformelt ”forum for tilskuddsytere”. Hensikten med samarbeidet er at partene samlet skal legge best mulig til rette for prosjekter og etableringer innen kulturbasert næring (Cultiva 2003: 5). Samtidig vil en unngå store administrative utgifter, og vil derfor legge til rette for at søknader bare behandles ett sted. Koordineringen skal også hindre at enkeltsøknader får dobbel støtte.

Blant andre mulige samarbeidspartnere er Aetat. Partene prøver å utvikle et tilbud til unge arbeidsløse som har interesser innen kulturlivet, men som ikke har formell kompetanse til ulike arbeidsoppgavene som trengs her. I dette arbeidet vil en også trekke inn skolene. Kristiansand Næringsforening har tatt initiativ til å etablere en

møteplass for kulturnæringer og annet næringsliv, og dette tiltaket støtter både Cultiva og Kristiansand kommune. Det er også etablert uformelt samarbeid med Sydspissen.

4.3 Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer

I Kristiansand er det de siste årene tatt flere initiativer i forhold til å skape utvikling av lokale kunnskapsmiljøer. Vi har valgt å fokusere på virksomheten til Sørlandet Kompetansefond, men vil også kort ta opp utbyggingen av Kristiansand kunnskapspark.

Sørlandet Kompetansefond

I september 2000 ble Stiftelsen Sørlandets Kompetansefond opprettet gjennom en donasjon av aksjer i det nyfusjonerte kraftselskapet Agder Energi AS. Alle de 15 kommunene i Vest-Agder stilte seg bak etableringen. Aksjeposten i Agder Energi ble i desember 2002 overtatt av Statkraft Holding AS. Salgssummen var på 592 millioner kroner, men etter fratrekk for diverse salgskostnader ble 525 millioner kroner registrert som Kompetansefondets grunnkapital. Til nå har fondet bygget opp et bufferfond på ca. 100 millioner kroner. Sørlandet Kompetansefond opererer ut fra samme retningslinjer som Cultiva, og det er kun realavkastningen som kan brukes til prosjekter. Bufferfondet er bygget opp for å sikre stabile bevilgninger fra år til år.

Administrasjonen i Sørlandet Kompetansefond består av tre personer, og er samlokalisert med Stiftelsen Cultiva. Styret har 7 medlemmer fra politikk, næringsliv og forskning. I tillegg er Rådet satt sammen av de 15 ordførerne i de kommunene som var med å opprette Stiftelsen. Fondet kjøper forvaltningstjenester for kapitalforvaltningen fra tre profesjonelle forvaltningsmiljøer.

I fondets vedtekter blir det fastslått at fondet skal tjene Vest-Agders innbyggere på lang sikt. Dette skal skje ved å bidra til kompetanseheving i fylket, til sikring og etablering av arbeidsplasser og til gode levekår. I den sammenheng blir det understreket at det med kompetanse menes evnen til å etablere og anvende kunnskap til praktiske formål. Fondet skal også bidra til å utvikle Universitet på Sørlandet. Kompetansefondet skiller mellom tre strategiske hovedområder:

- *Sørlandet Kompetansefond skal bidra til etablering og utvikling av kompetansebasene:* Dette er viktig fordi utvikling av kompetanse blir ansett å være det viktigste redskapet for å nå målene om arbeidsplasser (økonomisk utvikling) og gode levekår. Dette elementet har spesielt stor betydning i Vest-Agder, fordi det i utgangspunktet har relativt begrensede kompetansebasene i fylket, og de som finnes er i en aktiv oppbyggingsfase. Erfaringene hittil er at det er innen dette området det er enklest å utforme gode og støtteverdige prosjekter.
- *Sørlandet Kompetansefond skal bidra til utnyttelse av kompetansebasene:* I dette ligger det at en skal bidra til å heve formidlingskompetansen i kunnskapsmiljøene og mottaks- eller utnyttelseskompetansen hos brukerne i regionen. I denne

sammenheng er det viktig å få på plass tjenlig infrastruktur som i praksis vil være samhandlingsarenaer og nettverk for spesielle oppgaver.

- *Sørlandet Kompetansefond skal stimulere nytt og eksisterende nærings- og arbeidsliv:* Dette område har både overlapp med de to strategiområdene som er beskrevet ovenfor, men kan også omfatte prosjekter eller programmer direkte rettet mot enkeltbrukere eller grupper av brukere. Tiltak kan være støtte til produkt- eller konseptutvikling, spesielle bedriftsinterne kompetanseprogrammer eller liknende. Det er en forutsetning for støtte at det kan beskrives et kompetanseprosjekt som er målbart i ettertid. Kompetansefondet kan også velge å samarbeide med andre organisasjoner i gjennomføringen av slike tiltak. Erfaringene hittil er at det er vanskeligst å finne gode prosjekter innen dette området, bl.a. fordi det er vanskelig å dokumentere samfunnsnyten i bedriftsprojekter.

I Sørlandet Kompetansefond sine vedtekter er det utformet fire hovedkriterier som alle søkere må tilfredsstilles for å komme i betraktning. For det første skal støttemidler kun kunne tildeles søkere med tilhold i Vest-Agder. Dernest er det et krav at kompetansetiltaket må være på høyskole- eller universitetsnivå. For det tredje må søkeren være en privat eller offentlig institusjon eller bedrift. Til sist må den kompetanse som skal utvikles ha et næringsmessig eller samfunnmessig praktisk nytteperspektiv for regionen. Søknader må tilfredsstille alle de fire hovedkriteriene for å komme i betraktning. Søknader som etter slik vurdering kan tildeles midler, vil bli rangert etter en rekke prioriteringskriterier hvorav de viktigste gis en kort beskrivelse nedenfor.

- *Bidra til utvikling av Universitetet på Sørlandet:* Høgskolen i Agder vil søke universitetsstatus innen 2005, og alle bidrag som kan støtte en slik søknad vil bli prioritert.
- *Internasjonalisering:* Kompetanseprosjekter i relasjon med utenlandske miljøer blir prioritert, og det er derfor også mulig å bruke støtte fra Kompetansefondet internasjonalt.
- *Kvinnens deltakelse:* I Vest-Agder er kvinneandel i ledende stillinger lav innenfor næringsliv, forvaltning og forskningsinstitusjoner. Kompetansefondet prioriterer prosjekter som tar sikte på å rette på dette misforholdet.
- *Bidrag til innovasjon og entreprenørskap:* Regionen trenger miljøer og mekanismer som kan utnytte ny viten til beste for næringsliv, forvaltning og samfunnet generelt. Gode kompetanseprosjekter bør derfor inneholde en plan for utnyttelse av kunnskapen.
- *Nettverksutvikling:* Kompetansefondets midler skal være til nytte for hele regionen. Samarbeidsprosjekter innenfor regionen blir prioritert i søknadsbehandlingen.
- *Samfinansiering:* Kompetansefondet vil kun i unntakstilfeller dekke 100 % av prosjektkostnadene. Prosjektforslag bør derfor inneholde oversikt over egenfinansiering og bidrag fra andre finansieringskilder.

- *Utnyttelsespotensial*: Kompetansefondet skal bevilge midler til kompetanse som vil ha nyttemessig betydning for regionen. I praksis betyr dette en prioritering av prosjekter som har potensial i nærings- eller samfunnsmessig sammenheng.

Sørlandet Kompetansefond har til nå gjennomført utdelingsrunder i 2002 og 2003, med bevilgning for hhv. 2003 og 2004. Den årlige summen som har vært utdelt, er på ca. 36 millioner kroner, slik at en totalt sett har fordelt 72 millioner kroner. Av disse midlene går ca. 50 % til Universitetsstrategien, og ca. 80 % av midlene går til søkere fra Kristiansandsregionen. Det er ikke laget noen bestemmelser om at alle kommunene skal få midler, men det blir tatt visse geografiske hensyn når prosjektstøtten fordeles.

I 2002 mottok Kompetansefondet i alt 93 søknader, og 38 prosjekter fikk tildelt midler. I 2003 fikk en 106 søknader, og av disse fikk 35 prosjekter tildeling. De fleste prosjektene har utgangspunkt i offentlige virksomheter. Dette skyldes i noen grad universitetsstrategien, men det er også en konsekvens av at det er vanskelig for bedriftene å kunne dokumentere at prosjektene har en bred samfunnsmessig nytte. Samtidig skal ikke fondet fungere som en regional utgave av Innovasjon Norge. I alt 10 av prosjektene har til nå vært private. Kompetansefondet vurderer derfor om en skal innføre en "kvote" for denne type prosjekter. Som nevnt over går en stor del av midlene til universitetsstrategien, og for å illustrere mangfoldet i arbeidet vil vi kort skissere to andre prosjekter:

- *Songdalstunet*: Dette er et Undervisningssykehjem etablert i 2001 som et samarbeid mellom Songdalen kommune, Høgskolen i Agder og Universitetet i Oslo. Sørlandet Kompetansefond har vært med å finansiere utvikling av sykehjemmets tilbud innen undervisning, kompetanseutvikling, fagutvikling og forskning. Aktiviteten er også koblet til et samarbeid mellom i alt syv kommuner. Kompetansefondet har bidratt med 800.000 kroner både i 2002 og 2003.
- *Sense Technology AS*: Dette er et teknologiselskap som utvikler styrings- og kontrollsystemer for offshorenæringen, og det ble etablert i 1999. Sørlandet Kompetansefond har støttet teknologiutviklingsprosjekter som Sense driver i samarbeid med Høgskolen i Agder. I 2002 ble det gitt 400.000 kroner, og i 2003 ble det bevilget 800.000 kroner til denne virksomheten.

Sørlandet Kompetansefond samarbeider tett med andre næringsutviklingsaktører i Kristiansand og Vest-Agder. Det er tette kontakter med kommuner og fylkeskommune, og Fondet bevilger penger til prosjekter i regi av disse aktørene. Kompetansefondet arbeider også sammen med Cultiva. I tillegg har fondet en rekke felles prosjekter med Innovasjon Norge – Agder, og partene samordner virksomheten rettet mot Høgskolen i Agder. Andre samarbeidspartnere er Agder Energi, Sydspissen og Kristiansand Næringsforening. Det er også tatt initiativer som kan føre til tettere samarbeid med Kompetansefondet i Aust-Agder.

I 2004 har Sørlandet Kompetansefond og Vest-Agder fylkeskommune tatt initiativ til et "Foresight-prosjekt" som skal skape et samspill mellom politikere, administrasjon, og næringsliv i Vest-Agder. Prosjektet vil bli et samarbeidsprosjekt med regioner i Sverige, England og Tsjekkia, og det vil bli søkt om EU-midler til prosjektet. Partnere på norsk side er bl.a. Høgskolen i Agder, Agderforskning, Agder Energi og Sydspissen.

Kristiansand Kunnskapspark

Høgskolen i Agder utgjør kjernen i forsknings- og utdanningsmiljøet i Kristiansand. Også i denne regionen arbeides det med å utvikle en egen forskningspark som kan legge grunnlaget for et nærmere samarbeid mellom forskning og næringsliv i regionen. Første steg i arbeidet ble tatt i 2000, for da ble Kristiansand Kunnskapspark etablert på Gimlemoen. Det er Kristiansand kommune som eier tomt og eksisterende bygninger i kunnskapsparken.

Målet er at parken skal bli en viktig møteplass mellom kunnskapsmiljøer og næringsliv, høgskole og forskning. Bak initiativet står næringsliv, høgskole og forskning, samt offentlige aktører. Sørlandets Teknologisenter (STS), som holder til i Grimstad, ble etablert i parken i august 2003. Kristiansand Kunnskapspark AS har inngått avtale om at STS skal drive en inkubator i kunnskapsparken som skal være et veksthus for nyetablerte kunnskapsbedrifter.

Kristiansand Kunnskapspark arbeider med å reise et nytt bygg for utleie til kunnskapsbedrifter. Fullt utbygd vil det være plass til 500-600 arbeidsplasser. Det skal satses på bedrifter, prosjekter og personer som kan dra nytte av nærheten til Høgskolen i Agder, Agderforskning og det øvrige kunnskapsmiljøet på Gimlemoen. Gjennom samarbeid i et levende miljø skal kommersialisering av kunnskap gi nye produkter, ny virksomhet og nye arbeidsplasser. Planen er at nybyggene i kunnskapsparken skal stå klare høsten 2005. Ut fra responsen hos aktørene, synes følgende områder særlig interessante:

- Bruk av IT i offentlig sektor.
- Lærings- og undervisningsteknologi, multimedia, internett og grafisk sektor.
- Maritim IKT med fokus på læringsteknologi.
- Kjemiske fag, bl.a. ildfast teknologi.
- Idrettsrelatert næringsetablering.

Prosjektet er et samarbeid mellom Kristiansand kommune, Agderforskning, Vest-Agder fylkeskommune, Knutepunkt Sørlandet og SIVA. Sørlandet Kompetansefond har vært med på å finansiere forprosjektet.

4.4 Sammenfattende drøfting

Næringspolitikken til Kristiansand kommune utformes og utøves gjennom tre ulike organisasjonstyper. For det første har kommunen en sentralt plassert Næringsseksjon som er koblet opp mot den politiske ledelsen i kommunen. For det andre har kommunen selv og i samarbeid med andre kommuner etablert to stiftelser, Cultiva og Sørlandet Kompetansefond, som har fått delegert ansvar for viktige utviklingsoppgaver i forhold til utvikling av kultur- og kunnskapsnæringer. For det tredje samarbeider kommunen med andre aktører i regionen gjennom organer som Knutepunkt Sørlandet, EVA-senteret og Sydspissen. De to første samarbeidstiltakene er basert på tradisjonelle

organisatoriske løsninger i offentlig sektor, mens det sistnevnte mer er preget av nettversstyring.

Næringspolitikken til Kristiansand kommune har som mål å utvikle både næringslivet og byene generelt. Gjennom opprettelsene av de to stiftelsene Cultiva og Sørlandet Kompetansefond har kommunen tatt ambisiøse strategiske grep som kan gi tyngde bak mange av de overordnede målsetningene innen både næringspolitikk, kultur og kompetanse. Omfanget på satsingene er av en slik karakter at dette vil kunne prege den generelle utviklingen i byen og regionen i årene som kommer.

Vest-Agder fylkeskommune har ambisjon om at næringsperspektivet skal legge føringer på sektorpolitikken, og det er særlig samferdsel og annen infrastruktur som er prioritert. Organisatorisk har fylkeskommunen samlet sin næringspolitiske virksomhet i en egen næringsseksjon som har ansvar for å fordele relativt små egne ressurser til næringsutviklingstiltak i hele fylket. Vest-Agder fylkeskommune har også etablert et regionalt partnerskap, men dette omfatter hovedsakelig de statlige virksomhetene i fylket. Fylkeskommunen har fokus på næringsvake distrikter, men støtter også opp om en rekke prosjekter og samarbeid i Kristiansand og regionen rundt.

Innovasjon Norge – Agder er en viktig partner for fylkeskommunen, men samarbeider også med Kristiansand kommune. Hovedsamarbeidet er knyttet til EVA-senteret, men satsingen på universitetsstrategien til Høgskolen i Agder fører også til utstrakt kontakt med andre aktører som arbeider med dette ”prosjektet”.

Kristiansand Næringsforening er en nystartet interesseorganisasjon for næringslivet særlig i Kristiansand kommune. Organisasjonen har i sitt først driftsår satset på å utvikle samarbeid med mange av de andre aktørene i byen og regionen, men foreløpig spiller den en beskjeden rolle. Det er likevel tatt flere initiativer som kan gi Næringsforeningen en viktig rolle som møteplass for næringsliv og politikk.

EVA-senteret er det mest omfattende næringspolitiske samarbeidet mellom de ulike aktørene i Kristiansandsregionen. Dette er et tiltak hvor både kommuner, fylkeskommune og Innovasjon Norge - Agder bidrar med økonomisk støtte. Knutepunkt Sørlandet er et annet samarbeidstiltak som bidrar til regional samling av ressurser og oppgaver. Flere aktører ser for seg at den relativt nyetablerte nettverksorganisasjonen Sydspissen kan få en viktig rolle for næringspolitisk integrasjon mellom myndigheter og næringsliv i begge Sørlandsfylkene.

Stiftelsen Cultiva har gitt Kristiansand et virkemiddel med store økonomiske ressurser i arbeidet med å tilrettelegge for kultur og kulturbasert næringsutvikling i byen. Prosjektene skal som hovedregel være innen kommunegrensen, og det legges opp til at samarbeid med andre lokale og regionale aktører skal hindre uheldige bieffekter av satsingene. Dette gjelder både i forhold til virksomheter lokalisert i nabokommunene, og det omfatter tettere kontakt med andre aktører som bevilger prosjektstøtte. Det at virksomheten er organisert som en stiftelse bidrar til at mulighetene for politisk detaljstyring er liten, og målet er at dette skal sikre langsiktighet i arbeidet.

Stiftelsen Sørlandet Kompetansefond har til nå arbeidet mer med utvikling av kunnskapsmiljøer enn med næringsutvikling. Stiftelsen representerer som Cultiva et viktig regionalt virkemiddel i arbeidet med å styrke både samfunnet og næringslivets

tilgang på relevant kompetanse. Hittil har hovedtyngden av ressursene gått med til å støtte opp om regionens arbeid med å få etablert Høyskolen i Agder som universitet, men flere prosjekter støtter opp om utvikling av kompetansen i bedrifter og offentlige virksomheter i Vest-Agder.

Avslutningsvis er det mulig å slå fast at det er betydelig grad av samarbeid mellom ulike næringspolitiske aktører i Kristiansandsregionen. Bykommune, nabokommuner og fylkeskommune har utviklet flere felles satsinger. Dette gjelder både konkrete prosjekter som EVA-senteret og Knutepunkt Sørlandet, og større satsinger som universitetet, kunnskapsparken og kommunikasjon. Sydspissen er et nettverk som samler både bedrifter og myndigheter, og den nyetablerte næringsforeningen i Kristiansand har klare ambisjoner om at den skal utvikle flere samarbeidsrelasjoner mellom næringsliv og offentlige aktører både i Kristiansand og resten av regionen. I store trekk ser det ut som om de ulike aktørene trekker i samme retning. Regionen er heller ikke større enn at de fleste aktørene møtes i ulike fora kjenner til hverandres agendaer.

5 Næringspolitikk i Stavangerregionen

Stavanger kommune hadde ved inngangen av 2004 i overkant av 112.000 innbyggere fordelt på et areal på 70 km². Sammen med nabobyen Sandnes (57.000 innbyggere) og kommunene Sola (20.000 innbyggere) og Randaberg (9.000 innbyggere) utgjør disse fire kommunene Norges tredje største byområde med 198.000 innbyggere. Denne regionen som også har betegnelsen Nord-Jæren, har omfattende sysselsetting innenfor olje- og gassnæringen, men her er også mange arbeidsplasser i annen industri, landbruk og offentlig og privat tjenesteproduksjon.

Stavanger kommune er det befolkningsmessige tyngdepunktet i Rogaland fylke. Olje- og gassnæringen har bidratt til at Rogaland har vært et av de mest vekstkraftige områdene i Norge i den siste 30 års perioden. Rogaland hadde ved inngangen av 2004 nesten 390.000 innbyggere, og av dette bodde nesten 270.000 i de 14 kommunene som utgjør Stavangerregionen. Dette er Stavanger, Sandnes, Sola, Randaberg, Hå, Klepp, Time, Gjesdal, Forsand, Strand, Finnøy, Rennesøy, Kvitsøy og Hjelmeland. Befolkningen i Stavanger utgjør ca. 30 % av den samlede befolkningen, mens Stavangerregionens innbyggertall utgjør nesten 70 % av totalbefolkningen i fylket.

Vi vil ta utgangspunkt i Stavangerregionen som de 14 kommunene på Jæren og søndre deler av Ryfylke. Det er for tiden under utarbeidelse en strategisk næringsplan for Stavanger-regionen som nettopp omfatter disse 14 kommunene. I første fase av prosjektet identifiserte vi fire hovedaktører innen det offentlige næringsrettede arbeidet i Stavangerregionen. Det var Stavanger kommune, Rogaland fylkeskommune, Arneprosjektet (Arena for Regional Næringsutvikling og Entreprenørskap) og Innovasjon Norge Rogaland. I gjennomgangen av den generelle næringspolitikken for regionen har vi valgt også å inkludere Næringsforeningen i Stavangerregionen og Sandnes kommune. I analysene av næringspolitikk med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer har vi fokusert på Kunnskapsparken i Rogaland.

5.1 Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken

I dette kapitlet vil vi gi en oversikt over de mest sentrale aktørene som arbeider med næringspolitikk i Stavangerregionen. Vi har lagt vekt på å få fram sentrale trekk ved organisering, mål og typer av samspill mellom aktørene.

Stavanger kommune

Stavanger kommune styres etter formannskapsmodellen. Politisk ledes kommunen av er ordfører fra Høyre og en varaordfører fra Kristelig Folkeparti. Det administrative ansvaret for næringspolitikken er lagt til næringsavdelingen men som næringslivssjefen uttrykker det:

”En må se kommunens næringsutviklingsarbeid i sammenheng med en del regionale samarbeid og prosjekter og ikke isolert. Næringsavdelingen arbeider i samarbeid med og inn i Arne og i samarbeid med internasjonal sjef og i samarbeid med Europakontoret. Det kommunale og det regionale næringslivsarbeidet er sterkt integrert. Det er således feil å snakke om næringslivspolitikken til Stavanger. Det er i stedet snakk om næringspolitikken til Stavanger-regionen”.

Næringsavdelingen hadde eget nærings- og sysselsettingsstyre fram til 1999, men nå er det dels formannskapet, dels styret i Arne-prosjektet og styret for den internasjonale satsingen som næringsavdelingen forholder seg til. Næringsavdelingen har for tiden kun 1 ½ årsverk, men da er ikke ansatte knyttet til landbruk og cruisetraffikk tatt med. Næringsavdelingen er Stavanger kommunes arena for samarbeid med næringslivet.

Kommunens rolle i forhold til det eksisterende næringsliv kan oppsummeres innenfor tre strategier:

- En godt fungerende by med gode tjenester og velferdstilbud innen alle sektorer, samt en effektiv infrastruktur.
- Basistjenester overfor næringslivet med infrastruktur, arealtilgang og tomter, effektiv behandling av bygge- og reguleringsaker, service overfor nyetableringer og bedrifter i utvikling.
- Proaktive tjenester overfor næringslivet som inkluderer det å være samarbeidspartner og tilrettelegger, pådriver, nettverksbygger og strategisk næringsplanlegging.

Mange av disse strategiene gjennomføres i samarbeid med bl.a. Arne-prosjektet når oppgavene oppfattes å være regionale, mens andre oppgaver av lokal karakter gjennomføres i samarbeid med de andre avdelinger i kommuner. Det er tett samarbeid både med byutviklingsavdelingen og kulturavdelingen. Her inngår blant annet kommunens satsing på utvikling av transformasjonsområde Stavanger Øst med Tou Scene, som først hadde forankring i næringsavdelingen og nå er en del av byplanavdelingens oppgave. Kommunens satsing på sentrum innbefatter plan- og utbyggingsprosjekter som Blå promenade, Tusenårsstedet og Byparken der byplanavdelingen, teknisk drift og prosjektleder har sentrale roller. Næringsavdelingen, sammen med Kultur og byutvikling og næringslivet, er involvert i prosjektet Samarbeid for Sentrum, der en ser på mulighetene for økt aktivitet og handel.

Næringsavdelingen bidrar med tett forankring av Arne-prosjektet i kommunen, her er det fast møte mellom prosjektet og næringsjefene i de deltakende kommuner og fylkeskommunen. Næringslivsavdelingen har vært involvert i mange av prosjektene i regi av Arne og også hatt ansvar for mange av disse. Det er jevnlig saker fra Arne til behandling i kommunen. Dette oppfattes som viktig for å holde forankringen med det politiske miljø, fordi det kun er ordførerne som sitter i Arne-styret.

Politisk sett har ordføreren i Stavanger en nøkkelrolle i det regionale næringsutviklingsarbeidet. Han representerer Stavanger kommune i en rekke styreverv med relevans for næringspolitikken i regionen deriblant: Universitetsfondet for Rogaland, Stiftelsen Rogaland kunnskapspark, Europakontoret i Brussel, Forus Næringspark A/S,

Sola terminalbygg A/S, Kunnskapsparken Eiendom A/S, Arne-prosjektet, Stavanger interkommunale havnevesen, Risavika Eiendom og Næringsrådet i Rogaland.

Samarbeidskonstellasjonene på den næringspolitiske arena varierer etter hvilke oppgaver det er som skal løses. Det er ulike personer i mange av de ulike organene, men i mange av styrene er det også de samme politiske representantene som møtes. Samlet sett representerer disse instansene viktige redskaper i den regionale næringspolitikken, og deltakelsen i disse styrene representerer også en viktig del av "limet" i den regionale næringspolitikken.

Prioriteringen av oppgaver og satsinger fra kommunen sin side henger direkte sammen med prioriteringen i Stavangerregionens strategiske næringsplan (SNP), eksempelvis får Gladmatfestivalen og matfaglige aktiviteter støtte direkte fra kommunens budsjetter siden dette ligger i SNP. Koblingen til SNP benyttes både i argumentasjon og innstillingen i saker ovenfor politikerne. Enkelte saker får ikke støtte fordi de ikke er med i den strategiske diskusjonen om næringsutvikling. I en del prosjekter har Stavanger finansieringssamarbeid med Rogaland fylkeskommune. Denne type samarbeid med andre kommuner har vis seg å være vanskeligere fordi de ikke har hatt avsatt midler i budsjett til denne type satsing.

Generelt sett oppfatter Stavanger kommune at både Rogaland fylkeskommune og Innovasjon Norge har en viss distriktsprofil og at deres virkemidler ikke er rettet inn mot storbyregionen. Det er imidlertid konkret prosjektsamarbeid med Innovasjon Norge i forbindelse med den utarbeidelsen av konjunkturbarometeret for Rogaland 3 ganger årlig.

Stavanger kommune gir ikke støtte til enkeltbedrifter, men til bransjeovergripende tiltak. De økonomiske virkemidlene har variert noe fra år til år. Inneværende år har en 2 millioner i "frie" midler fra næringsfondet som benyttes til ulike prosjekter. Støtte til etablererveiledning bevilges blant annet over næringsfondet. Stavanger kommune bevilger årlig om lag 20 kroner per innbygger til Arne-prosjektet.

Regionen har imidlertid to økonomiske muskler; avkastninger fra Lyse Energi og Forus Næringspark. Begge deler er en del av regionens næringspolitikk, men det er ikke en del av næringsseksjonens ansvar. Gjennom disse to instansene slipper en å samle midler fra "magre" kommunebudsjetter. Avkastningen fra Lyse er blant annet benyttet til utvikling av universitetet (100 millioner) og til utbygging av et rørledningsnett for naturgass i regionen (en satsing på om lag 500 millioner). Forus Næringspark bidrar med bevilgninger til Stavanger kommunes internasjonale engasjement, Stavanger partner og til utbygging av E 39 og videre er det gitt en engangsbevilgning på 15 millioner til Arne-prosjektet.

Det fremheves videre at det er lave terskler mellom ordfører, rådmann og administrasjon og spilles det opp noen ideer er det gode muligheter for at disse blir tatt videre politisk. Et eksempel på dette er den nye satsingen på "Aquacity" der initiativet kommer fra en av næringslivstoppene i byen og der dette tas videre via ordfører som arrangerer

en idédugnad i bystyressalen. Innovasjon Rogaland⁸ og Energiparken i Risavika⁹ har blitt utviklet på liknende måte.

Sandnes kommune

Sandnes kommune styres etter formannskapsmodellen og har ordfører fra Høyre og varaordfører fra Fremskrittspartiet. Sandnes kommunes næringspolitikk må som for Stavanger kommune ses i sammenheng med den regionale næringspolitikken slik den er nedfelt i Strategisk næringsplan for Stavangerregionen. Næringssjefen sitter i stab hos rådmann og er den eneste direkte ansatte med næringsutvikling som hovedområde. Kommunen har et eget næringslivsutvalg som består av ordfører, varaordfører og opposisjonsfører, samt rådmann og nærings sjef. Dette utvalget er ikke et tradisjonelt politisk utvalg som gjør vedtak, men derimot sørger for kontakt mellom kommunen og næringslivet både gjennom behandling av henvendelse og bedriftsbesøk. Øvrige saker av næringspolitisk karakter behandles i formannskap og bystyre. Ordfører, varaordfører og til dels leder av utvalg for byutvikling fungerer som kommunens næringspolitiske talsmann.

Sandnes kommune har i svært begrenset grad egne økonomiske virkemidler, som næringsfond, for å satse på næringspolitikk. Kommunen har prioritert å delta i regionale prosjekter og kommunen bidrar med økonomiske midler til Arne-prosjektet på lik linje med de andre kommunene. Bystyret har vedtatt følgende hovedmål for næringsarbeidet:

”Samarbeid for en allsidig næringsutvikling og full sysselsetting - med tilhørende strategier:

- 1. Bidra til regionalt samarbeid om næringsutvikling.*
- 2. Ta regionalt ansvar for nødvendig forsyning av arealer for næring og bolig.*
- 3. Sikre og utvikle nødvendig infrastruktur.*
- 4. Sikre gode rammebetingelser for utvikling og etablering av virksomheter i Sandnes”.*

Samarbeid om næringspolitikken med det lokale næringslivet, næringsforeninger, nabokommuner, regionale og sentrale myndigheter framstår som en av Sandnes kommunes viktigste virkemidler. I denne sammenheng trekkes felles strategisk næringsplan for regionen, Arne-prosjektet, Forus næringspark, Stavanger-regionens Europakontor frem som viktige prosesser, arenaer og instanser. Kommunens politikere, i mange tilfeller ordfører, sitter i styret i de ulike organer. Nærings sjefen arbeider på

8 Innovasjon Rogaland (IR) er et nettverksbasert prosjekt som ble startet i 2002 for å fremme nyskaping med utgangspunkt i eksisterende næringsliv i Stavangerregionen og i Rogaland fylke.

9 Energiparken AS ble stiftet i november 2001, og eies av Lyse Energi, Statoil og Norske Shell. Selskapet har til formål å legge til rette for etablering av en energipark i Stavanger-regionen

samme måte som nærings sjefen i Stavanger tungt inn mot Arne-prosjektet og deltar i en del prosjekter og tar ansvar for noen på egen hånd. Tidligere hadde nærings sjefen ¼ av sin stilling i Arne-prosjektet. Næringslivet i Sandnes forholder seg aktivt til de ulike prosjektene som foregår i Arne-prosjektet.

Et prosjekt som Sandnes kommune tok særlig ansvar for innunder Arne-paraplyen, var arbeidet med å få lokalisert Mattilsynet til regionen. Her var det et tett og godt samarbeid både politisk og administrativt mellom Sandnes kommune og Rogaland fylkeskommune. I tillegg var samarbeidet med miljøet på Veterinærhøgskolen av stor betydning for at en lyktes med denne lokaliseringen. For Sandnes kommune er satsingen på det matindustrielle miljøet, slik det skisseres i strategisk næringsplan, viktig da kommune har mye landbruk, betydelig næringsmiddelindustri og forskningsinstitusjoner innen dette området.

Areal for næringsutvikling er også en viktig samarbeidsoppgave. I tillegg til tilrettelegging av arealer gjennom kommuneplanen samarbeider Sandnes kommune med de andre eierkommunene (Stavanger og Sola) om planarbeid og arealutvikling i Forusområdet. Samarbeidet knyttet til fylkesdelplan for langsiktig byutvikling på Jæren er også et viktig i den sammenheng.

Sandnes kommune har en egen satsing på utvikling av Sandnes sentrum der det er etablert et delvis formalisert offentlig/privat samarbeid med representanter fra kommuneadministrasjonen og foreningen Sandnes Sentrum AS. Kommunen bidrar med økonomiske midler. Arbeidet dreier seg dels om profilering av Sandnes som handelssenter. Det er en helhetlig innretning på arbeidet og mange av kommunens sektorer deltar. Samarbeidet består blant annet av kvartalsmøter mellom kommunens ulike representanter og handelsstanden. Kommunen har en viktig rolle som kunnskapsleverandør for næringslivet.

Da Sandnes hadde egen næringsforening var det faste møtepunkter mellom foreningen og næringsutvalget i Sandnes. Nå, etter at det ble en felles næringsforening for Stavanger-regionen, (med en ressursgruppe for Sandnes og Jæren), har ikke samarbeidet funnet sin form ennå. Det er kontaktmøter også med næringsforeningen for Stavanger-regionen.

Informanten gav uttrykk for at Arne-prosjektet var en svært sentral samarbeidsarena for politikerne og administrasjon i Sandnes kommune. Tidligere, før Arne-prosjektet ble etablert, var Stavanger kommune klart suveren i samarbeidsprosjekter. De lanserte, utarbeidet og bemannet prosjektene og nabokommunenes rolle ble redusert til å være medfinansierer. Dette har imidlertid endret seg med Arne-prosjektet. I enkelte sammenhenger kan det imidlertid fortsatt oppleves som om prosjektideers opphavskommune har større betydning enn innholdet.

Politisk er det stor grad av enighet med satsingene som er definert i strategisk næringsplan. Det er i liten grad kamp mellom Stavanger og Sandnes kommune om politisk profilering knyttet til felles næringslivssatsing. I de fleste tilfeller synes Sandnes å godta en mindre profilert rolle enn "storebror" Stavanger. Dette vil imidlertid være avhengig av hvem som bekler de ulike posisjonene.

Rogaland fylkeskommune

Rogaland fylkeskommune styres etter en formannskapsmodell og har fylkesordfører fra Høyre og varaordfører fra Arbeiderpartiet. Politisk sett er det fylkesutvalget som fungerer som næringsutvalg og som forbereder de større og tyngre politikkgivende sakene som skal til fylkestinget. Det er for øvrig en regional/kulturkomité som også behandler saker knyttet til næringsutvikling. Fylkeskommunen samarbeider tett med fylkeskommunene i Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal gjennom Vestlandsrådet, og også her kan en ta opp næringssaker.

Næringsseksjonen har det administrative ansvar for næringslivssaker. Næringsseksjonen har 9,5 årsverk og hører til regionalavdelingen. Rogaland fylkeskommune har et næringsutviklingsfond på 135 millioner kroner. Avkastningen kan nyttes som tilskudd, og 50 % av fondet kan lånes ut. I tillegg til dette er det konkrete bevilgninger, eksempelvis inneværende år i overkant av 6 millioner kroner til strategisk næringsutvikling. Av de statlige 551-midlene som utgjorde 18,6 millioner kroner for 2004, ble 14,5 millioner kroner fordelt til Innovasjon Norge. I tillegg disponerer næringsseksjonen midler i forbindelse med kompensasjonsordningen ved innføring av arbeidsgiveravgift i alle fylkets kommuner.

I forhold til næringslivet i storbyregionen Stavanger er Rogaland fylkeskommune en samarbeidspartner i forhold til kommunene. Rogaland Fylkeskommune er invitert med inn i styret til Arne på like linje med de 4 eierkommunene. Fylkesordfører er nestleder i styret og næringsseksjonen i fylkeskommunen fungerte som sekretariatsleder i Arne-prosjektet inntil nyorganiseringen i 2004. Fra fylkeskommunens side har en ønsket å behandle de regionale utviklingsselskapene likt hva angår direkte eierskap. Nå deltar næringsseksjonen i styremøtene og i de administrative arbeidsgruppene i Arne på lik linje med de andre næringsseksjonene. Fylkeskommunen gir prosjektbevilgning både til Arne-prosjektet og til Innovasjon Rogaland som er et eget prosjekt i regi av Arne-prosjektet. For inneværende år var bevilgningene på henholdsvis 500.000 og 300.000 kroner.

Det er stort sett via Arne-prosjektet fylkeskommunen har med næringslivet i regionen å gjøre. Fylkeskommunen har bevisst lagt seg på en strategi der en samarbeider med organer på regionalt nivå, med unntak av på marin sektor der fylkeskommunen har valgt å gå direkte inn på bedriftssiden. Dette er både i samsvar med strategisk næringsplan for Stavanger-regionen (de 4 kommunene på Nord-Jæren) og fylkeskommunens egen strategiske næringsplan.

Rogaland fylkeskommune har næringspolitisk samarbeid i særlig grad med de to største kommunene i regionen (Stavanger og Sandnes). Fylkeskommunen oppfatter Stavanger kommune som den sterkeste pådriveren og initiativtakeren for næringsutvikling i regionen både administrativt og politisk. Det er tettere samarbeid med Stavanger kommune enn de andre kommunene både knyttet til nye initiativ og knyttet til finansiering av ulike prosjekt, blant annet refinansiering av Gastronomisk institutt. Fylkeskommunen har også et eget samarbeid med Stavanger kommune knyttet til Fagforum for mat og drikke.

Rogaland fylkeskommune vektlegger Strategisk næringsplan som prioriteringsgrunnlag for prosjekter. Fylkeskommunen er videre opptatt av at prosjekter må ha et regionalt

tilsnitt dvs. ha nedslagsfelt i mer enn en kommune. Et tredje kriterium er at prosjekter bør ha potensial i seg til å skape ny sysselsetting. Fylkeskommunen prøver videre å nytte sine virkemidler slik at de kan inngå i et spleiselag og da gjerne sammen med Stavanger kommune og Innovasjon Norge - Rogaland. Arbeidsfordelingen i forhold til Innovasjon Norge er at de tar seg av de mer bedriftsrettede virkemidlene.

Rogaland fylkeskommune har ikke utviklet en egen næringspolitikk med utgangspunkt i kulturfeltet. I forbindelse med revisjon av fylkeskommunens strategiske næringsplan er det reist spørsmål om de kreative næringer knyttet til det å utvikle flere næringsgreiner. I samarbeid med Arne-prosjektet er det igangsatt et prosjekt om kulturbyen 2009 for å undersøke hvordan regionen kan kapitalisere på utviklingen av Stavanger som Europeisk kulturby i 2008. Fylkesutvalget har også bevilget 1 million kroner til filmsatsing som en del av næringspolitikken. Den er kanalisert gjennom kulturavdelingen, men det er definert som en del av næringspolitikken.

Det er utviklet et samarbeid om de strategiske næringsplanprosessene i Stavanger-regionen og i fylket. Rogaland fylkeskommune har regien for utvikling av strategisk næringsplan for hele fylket, mens Arne-prosjektet har regien for utvikling av strategisk næringsplan for de 14 kommunene som nå inngår i storbyregionen Stavanger. Disse prosessene samkjøres, både gjennom en arbeidsdeling for å unngå dobbeltarbeid og gjennom konkret samarbeid om områdene mat, energi og kultur. Andre områder, eksempelvis reiseliv, vil fylkeskommunen ta ansvar for. Her vil det bli lagt til rette for at disse to planprosessene og planproduktene henger sammen, eksempelvis gjennom at de samme strategier kan gå igjen begge steder.

I tillegg til RUP-samarbeidet der Innovasjon Norge og Fylkesmannens landbruksavdeling er de viktigste samarbeidspartnerne, deltar Rogaland fylkeskommune både i langsiktige regionale samarbeidsprosjekt som Universitetsfondet, Kunnskaps-parken og Sola terminalbygg, og i mer kortsiktige prosjekter, blant annet et kompetansemeglingsprosjekt sammen med Innovasjon Norge. Rogaland fylkeskommune har også prosjekter i samarbeid med Statoil og Lyse, "Hydrogenveien", og et eget prosjekt i forhold til Planteforsk og Norconserv som dreier seg om kompost.

Rogaland fylkeskommune deltar også i tre såkalte Arena-prosjekter, hhv. Arena-mat, Arena-gass og Arena-Leverandørindustri sammen med Innovasjon Norge og Norges Forskningsråd. Gjennom fylkesdelplan for langsiktig byutvikling på Jæren er det fastsatt felles etableringsregler for kommunene på Nord-Jæren.

I følge informanten er det stor grad av enighet om næringspolitikken i Stavanger-regionen og generelt sett er det stor grad av pragmatisme hos de ulike aktørene. Det er imidlertid en viss konkurranse mellom enkelte av de næringspolitiske aktørene i regionen og hvem som skal profilere seg og ha initiativet i de ulike sakene. Dette gjelder både i mellom Stavanger kommune, Rogaland fylkeskommune, Arne-prosjektet og Næringsforeningen i Stavanger-regionen.

Innovasjon Norge - Rogaland

Innovasjon Norge - Rogaland er lokalisert i Kunnskapsparken på Ullandhaug. Innovasjon Norge er underlagt en nasjonal næringspolitikk siden de er et statlig foretak eid av Nærings- og handelsdepartementet. Den nasjonale næringspolitikken er overordnet, mens den regionale næringspolitikken gir organisasjonen føringer basert på regionale fortrinn og utfordringer og regionale prioriteringer. I den grad det skulle være konflikt mellom den nasjonale og den regionale næringspolitikken er det den nasjonale som veier tyngst.

Det er 14 fast ansatte og 4 prosjektstillinger. I tillegg til egne ansatte, trekker kontoret på kompetansen ved hovedkontoret samt kontor og ambassader i andre land. Tjenesteporteføljen i Rogaland er fordelt etter bransje. Innovasjon Norge - Rogaland er finansiert av Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og har også nå kommet i inngrep med Utenriksdepartementet. Midlene fra KRD går via Rogaland fylkeskommune og dette er de såkalte regionale utviklingsmidlene som både strategisk næringsplan for Rogaland og det regionale utviklingsprogrammet gir føringer for. KRD midlene skal gå til næringsutvikling i distriktene og med 92 % av befolkningen i Rogaland bosatt i sentrale strøk innebærer det at de om lag 14 millioner (KRD-midler i 2003) som skal benyttes til bedriftsrettede tiltak kun går til en meget begrenset del av fylket. Bygdeutviklingsmidlene forvaltes også av kontoret. Det var om lag 35 millioner kroner (i 2003) som går til landbruk og til bygdeutvikling, det meste av dette til distriktene, men og noe til bynære strøk.

Strategisk næringsplan for Rogaland gir også føringer for de andre midlene Innovasjon Norge forvalter. Av den landdekkende innovasjonsordningen på om lag 100 millioner får Rogaland kun 4,5 millioner i frie midler som kan nyttes i alle strøk av fylke. Dette er ifølge informanten altfor lite til å dekke opp for etterspørselen i den delen av fylket der mesteparten av verdiskapingen skjer. Dette henger blant annet sammen med det dramatiske kuttet på statsbudsjettet for 2002 i de landsdekkende innovasjonsmidlene. For det etablerte næringsliv ble dette delvis kompensert ved innføringen av ”skattefunn”, og der er det ingen begrensende rammer, men dette er ikke et virkemiddel som er særlig anvendelig i forhold til det ”ufødte” næringsliv.

Rogaland er for øvrig det fylket som har flest skattefunnsaker – for 2002 var det 680 søknader med en samlet skattelette på i størrelsesorden 130 millioner kroner. Dette er midler som bidrar til økt FoU og som også kommer næringslivet i såkalte ”sentrale strøk” til gode. Ut over skattefunn har også Innovasjon Norge IFU- (industriell forsknings- og utviklingskontrakt) og OFU (offentlig forsknings- og utviklingskontrakt). Av et totalbudsjett på 101 millioner på landsbasis oppnådde Rogaland 11 millioner. Det meste av dette kom bedrifter i Stavanger-regionen til gode. Således har ikke Innovasjon Norge - Rogaland ikke kun en distriktsprofil.

En annen ordning er det nasjonale verdiskapingsprogrammet for norsk matproduksjon, der Rogaland har bevilget 20 millioner av en ramme på om lag 100 for hele landet i 2003. Denne satsingen er for øvrig i tråd med strategisk næringsplans satsing på Matfylket Rogaland, og flere virksomheter i Stavangerregionen har fått støtte, blant annet Fagforum for mat og drikke og Gastronomisk institutt. Det er også en nasjonal

ordning øremerket kulturbasert næringsutvikling, men den er betydelig mindre og for 2003 klarte Rogaland å få i underkant av en million av en samlet pott på 5 millioner.

Innovasjon Norge - Rogaland deltar i arbeidet med å utvikle regionale innovasjonssystemer og har blant annet vært med på å etablere nettverksorganisasjonen Innovasjon Rogaland innunder Arne-prosjektet. Innovasjon Norge nytter aktivt det nettverket som er etablert der. I tillegg deltar Innovasjon Norge i Arena-satsingene, der forskning, utdanning, næringsliv og offentlig virksomhet arbeider tett sammen for å utvikle regionale innovasjonsnettverk. Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet finansierer prosjektleder og drift av disse prosjektene i tre år. Arena-satsingene i Rogaland som omfatter marin virksomhet, mat, naturgass og nå også leverandørindustri innen olje og gass, gir et speilbilde av satsingene i strategisk næringsplan.

Innovasjon Norge deltar og har tekk kontakt og samarbeid med aktørene i det regionale utviklingspartnerskapet der fylkeskommunen sitter i førersetet og Fylkesmannens landbruksavdeling, LO, NHO og Aetat også deltar. Innovasjon Norge har også prosjektsamarbeid med blant annet Stavanger kommune blant annet knyttet til konjunkturbarometeret. Innovasjon Norge er i god dialog med Arne-prosjektet og Forus Næringspark.

Samlet sett framstår Innovasjon Norge som en bedriftsrettet utviklingsaktør med økonomiske virkemidler som også kommer næringslivet i storbyregionen til gode. Innovasjon Norge deltar også i flere av næringslivsnettverkene i storbyregionen.

Arne-prosjektet

Betegnelsen Arne står for Arena for Regional Næringsutvikling og Entreprenørskap. Arne-prosjektet ble startet i 1999, og en er nå i gang med 2-generasjons Arneprosjekt dvs. Arne II. Målsettingene med Arne II står nedfelt i strategisk næringsplan 2001-2004 for Stavanger-regionen med tilhørende handlingsplan. Som nevnt tidligere er en ny strategisk næringsplan under utarbeidelse, nå med 14 kommuner som deltakere.

Etter første fase av Arne-prosjektet ble det vedtatt å samlokalisere Arne-prosjektet med Forus Næringspark AS og med sekretariatsfunksjonene for Universitetsfondet AS og Sola Terminalbygg AS. Forus Næringspark er et eiendomsselskap eid av Stavanger, Sandnes og Sola, og det tilrettelegger og selger næringsarealer i de tre kommunene. Selskapet gir ikke utbytte, og hadde i 2003 en egenkapital på 222 millioner kroner. Universitetsfondet skal støtte opp om utviklingen av Universitetet i Stavanger, og egenkapitalen var i 2003 på drøyt 77 millioner kroner. Sola Terminalbygg er etablert for å utvikle infrastrukturen ved Sola flyplass, og egenkapitalen var i 2003 på 300.000 kroner.

Fra midtsommers 2004 er dette samlokalisert til et felles sekretariat. Styreorganene er imidlertid fortsatt intakt, og administrerende direktør i Forus Næringspark AS "server" således flere ulike styrer. På den måten blir det også koordinering på den administrative siden. Arne-prosjektet er organisert med et eget styre som ledes av Stavangers ordfører, med fylkesordføreren som nestleder og med til sammen 6 næringslivsledere (fra ledende bedrifter i regionen) og 5 ordførere. I tillegg er det et rådmannsforum som er et

rådgivende organ. Arne-prosjektet er en samling enkeltprosjekter og ingen selvstendig juridisk enhet. Arbeidsgiverfunksjon og formalkrav ivaretas av Forus Næringspark som er som også er lokaliseringmessig vertskap for Arne-prosjektet. Representanter fra det offentlige og næringslivet går igjen i mange ulike fora. Det synes i liten grad å være barrierer mellom det politiske miljø og det administrative miljø eller i forhold til næringslivsmiljøene.

De 4 kommunene på Nord-Jæren bidrar med 20 kroner per innbygger til drift av Arne-prosjektet. Stavanger kanaliserer stadig større del av sine midler til næringsutvikling gjennom Arne-prosjektet. Sandnes bidrar ikke mye økonomisk ut over kontingenten, men sammen med Sola og Randaberg bidrar kommunen aktivt i forskjellige prosjekter i regi av Arne. Sola kommune er særlig aktiv i forhold til utviklingen i Risavika, mens Randaberg kommune er aktive i forhold til utviklingen i næringsparken i Mekjarvik. Sandnes arbeider med egne utbyggingsareal og kontakt med næringslivet i kommunen. Når det gjelder synlighet er nok Stavangers ordfører i kraft av at han sitter i ledende verv er mer synlig enn i forhold til andre ordførere.

Ut over de kommunale bidragene yter Forus Næringspark 15 mill over en treårsperiode til finansiering av Arne-prosjektet, Sola Terminalbygg, regional markedsføring gjennom Stavanger Partner og internasjonal markedsføring av regionen gjennom Stavanger-regionens europakontor. I tillegg kommer noe prosjektstøtte særlig fra Rogaland Fylkeskommune. Næringsparken er således en forholdsvis tung partner i den regionale næringspolitikken. Støtte fra staten er eventuelt knyttet til konkrete prosjekter.

Målsettingene for Arne-prosjektet er som nevnt knyttet opp til Stavangerregionens strategiske næringsplan – det gjelder både utforming og oppfølging av SNP. Strategisk næringsplan har en viktig funksjon i å peke ut noen hovedområder en skal satse på Arne-prosjektet har som oppgave å fungere som en katalysator for enkelte initiativ eksempelvis satsingen på energiparken i Risavika og Innovasjon Rogaland som er et nettverk for 20 – 30 større bedrifter i regionen. På nettsiden som omtaler Arne-prosjektet, står det at Arnes hovedfokus er å få fram konkrete ideer og satsinger som direkte eller indirekte kan skape ny næringsvirksomhet.

Arne-prosjektet har imidlertid ikke økonomiske virkemidler i seg selv. Når et prosjekt skal startes må det samtidig sørges for finansiering. Arne-prosjektet sørger for organisering av prosjekt med styringsgruppe og prosjektplan. Virkemidlene er dels gjennom utredninger å peke på muligheter for utvikling og dels å være en arena for nettverksbygging der personer og hendelser og aktiviteter kan kobles mellom offentlig og privat. I de fleste prosjekt arbeider personer tilknyttet Arne-sekretariatet sammen med andre instanser, blant annet kommunene og fylkeskommunen, men også næringslivet.

Et konkret eksempel på samarbeid er arbeidet med andre generasjons strategisk næringsplan for Stavangerregionen der Arne-prosjektet er sekretariat. Samtlige 7 arbeidsgrupper ledes av representanter fra næringslivet. Gruppene har enten blandet representasjon eller kun representasjon fra næringslivet. Følgende grupper er etablert: 1) Nyskappingsprosesser, ledet av konserndirektør John Lunde i Scana. 2) Næringsrettet forskning og utdanning, ledet av administrerende direktør Kjetil Alfsnes Rogaland kunnskapspark. 3) Videreutvikling av kapitalmarkedet, ledet av administrerende

direktør Harald Espedal i Skagenfondene. 4) Logistikknutepunkt, ledet av direktør Inge Oliveresen i NorSea. 5) Posisjonering av Stavangerregionen i internasjonale markeder, ledet av Trygve Brekke i Stavanger Partner, 6) Regional merkevarebygging og markedsføring, ledet av direktør Toril Nag i Lyse Energi og 7) Offentlig sektor som konkurransefortrinn for regionalt næringsliv, ledet av konsulent Arne Norheim.

Ambisjonen er at dette i begrenset grad skal bli kommunens plan for næringslivet, men i stedet næringslivet og det offentliges felles plan. Den skal også danne basis for utpekning av noen strategiske satsingsområder. Prosessene rundt planen har ikke vært helt uten konflikter, for i forbindelse med opprettelsen av gruppene gikk flere ordfører ut mot den sterke Stavangerdominansen. De pekte på at bare 3 av de 50 medlemmene var fra Ryfylke og ingen var fra Jæren.¹⁰

Strategiske næringsplan skal behandles i de forskjellige kommunene. Koblingen til hver av kommunene er sikret gjennom månedlige oppfølgingsmøter med de næringsansvarlige i samtlige kommuner og gjennom rådmannsforumet som rådgivende organ. Det er også sørget for en arbeidsdeling med Rogaland fylkeskommune der noen problemstillinger ivaretas av fylkeskommunen og noen av Arne-prosjektet.

I den nye strategiske næringsplanen regner en med fortsatt satsing på olje, energi og gass og det matindustrielle miljø. Det vurderes også nye muligheter eksempelvis Aquacity (som representerer en ny mulighet for å satse på å lage et miljø for næringer i feltet fra oppdrett til ferdige mat), kulturbasert næringsutvikling og medisinsk teknologi. Det kommer imidlertid mange innspill også fra mindre kommuner, blant annet knyttet til sand- og grusressurser og oppdrettsnæringen. Arne-prosjektet sin oppgave blir da å påpeke at slike enkeltbransjer er avhengig av at kapitalmarkedet fungerer og at det er viktig med et universitet også for disse bransjene.

Gjennom strategisk næringsplan har en tett kontakt med Rogaland kunnskapspark og Innovasjon Rogaland som også er trukket tett inni dette arbeidet. Arne-prosjektet har også kontakt med Innovasjon Norge (styreleder i Innovasjon Norge er også styreleder i Forus Næringspark) og med Fylkesmannens Landbruksavdeling.

I første periode av Arne-prosjektet var det mange initiativ som ble satt i gang. I denne innværende periode vil en forsøke å konsentrere seg om færre initiativ og å spisse seg mot områder som er felles og som går på tvers av kommunegrenser og av bransjeinndeling. Blant de tema det arbeides med er:

- Næringsrettet utdanning og forskning.
- Nyskappingsprosesser.
- Kapitalmarkedet – godt fungerende kapitalmarked kan styrke regionen.
- Internasjonalisering.

10 "Jæren og Ryfylke kjenner seg gløymde". Stavanger Aftenblad 27. oktober 2004.

- Knutepunktsfunksjoner i Risavika men også generelt for logistikkfunksjoner.
- Regional markedsføring.

Arne-prosjektet er i tillegg på utkikk etter nye næringsmuligheter for regionen, og her ser en foreløpig på medisinsk teknologi og på muligheter for å kapitalisere på den store satsingen på europeisk kulturby.

Næringspolitikken med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer har sett fra Arne-prosjektet tre virkemidler:

- Universitetsfondet som vil bli brukt aktivt for å fylle det nye universitetet med konkret innhold.
- Rogaland kunnskapspark der lederen blant annet er satt til å lede det tema i den strategiske næringsplanen som omhandler næringsrettet utdanning og forskning.
- Innovasjon Rogaland som er et delvis medlemsfinansiert nettverk, og som blant annet arbeider med relasjonene mellom universitetsutdanning og næringsliv.

Ifølge informanten opplever Arne-prosjektet at det er lite konkurranse mellom kommunene i Stavangerregionen knyttet til næringspolitikk, og at det er tvert imot stor vilje til å spille sammen. Samtlige av kommunene som er invitert til å delta i utarbeidelsen av SNP, har sagt ja. I forhold til Rogaland fylkeskommune er det også lite konkurranse, men i noen tilfeller må initiativene drøftes slik at de ikke blir dublet. Dette skjedde blant annet i forbindelse med strategisk næringsplan.

Den nye satsingen på Aquacity kan fungere som en illustrasjon på hvordan en typisk regional næringslivssatsing foregår. Direktøren i et stort oppdrettsselskap (og samtidig leder i styret i Næringsforeningen i Stavangerregionen) kom til ordfører i Stavanger med en ide om Aquacity. Ordføreren tok dette videre, bl.a. ble det invitert til møte i bystyresalen. Deretter ble det et formelt stiftelsesmøte der det offentlige, blant annet Rogaland Fylkeskommune og Innovasjon Norge sammen med private har bidratt med budsjett for drift av selskapet frem til sommeren 2006. Målet er å etablere Stavanger som verdens ledende havbruksregion. Både kompetansesatsing (management og trading), store konferanser og møteplasser (havbrukets ONS) og kapital inngår i satsingen. Bakgrunnen for satsingen er blant annet at flere av de største oppdrettsselskapene har hovedseter i Stavanger. Arne-prosjektet kan bidra til utvikling av dette konseptet gjennom kontorfasiliteter og et innovasjonsmiljø å arbeide i.

Næringsforeningen i Stavangerregionen

Næringsforeningen i Stavangerregionen (NiS) er en betydelig virksomhet og representerer på mange områder et korrektiv eller en selvstendig maktfaktor i forhold til den næringspolitikken som føres i regi av de lokale og regionale myndigheter. I enkelte tilfeller lanserer Næringsforeningen i Stavanger-regionen konkurrerende strategier i forhold til det offentlige.

Næringsforeningen i Stavanger-regionen har nå 2.300 medlemmer, en tidobling i løpet av 10 år. De fleste med næringspolitiske interesser er medlemmer også utenfor det

tradisjonelle næringslivet, deriblant alle kommunene i regionen, Norges Bank og Aetat. Næringsforeningen i Stavanger-regionen hadde en omsetning på om lag 10.5 millioner kroner i 2004 og 8 ansatte. Næringsforeningen i Stavangerregionen oppfatter seg selv som et forum for verdiskapning gjennom et bredt anlagt møtetilbud (90 møter i løpet av 2004), magasinet "Rosenkilden" (opplag 14.000) og medlemsnettverket. Nettverket er helt åpent og det at Næringsforeningen i Stavangerregionen er inkluderende antas å være en suksessfaktor. Næringsforeningen i Stavanger-regionen hadde i 2003 16 ressursgrupper.¹¹ Flere av ressursgruppene anses å ha både betydelig kompetanse og påvirkningskraft i ulike organer, eksempelvis innenfor energipolitikk. Disse ressursgruppene leverer premisser til saker til ulike styrer. Den offentlige næringspolitikken i regionen er sammenfallende med Næringsforeningen i Stavanger-regionen sin, men aktørbildet er noe forskjellig.

Næringsforeningen i Stavangerregionen har i enkelte tilfeller stilt spørsmål ved organiseringen av den offentlige næringspolitikken, som eksempelvis organiseringen av Innovasjon Rogaland. Næringsforeningen i Stavangerregionen hadde et eget sterkt næringslivsnettverk, men likevel valgte kommunene gjennom Arne-prosjektet å organisere et nytt nettverk.

Den foreliggende strategiske næringsplanen bygger på premisser som kom fra næringslivet. Det var tidligere formann i Næringsforeningen som ledet en gruppe som blinket ut det petroleumsfaglig og matfaglige miljø. Dette ble senere overtatt av de folkevalgte, men uten synlige referanser til grunnlagsjobben som ble gjennomført i Næringsforeningen i Stavangerregionen. Næringsforeningen mener at mer målrettet partnerskap ville krevd mindre ressurser og kanskje skapt bredere engasjement.

Næringsforeningen i Stavangerregionen ser klare begrensninger i det offentlige muligheter til å drive langsiktig næringspolitikk, selv om næringspolitikk er blant de få politikkområder som ikke er sentraldirigert og detaljstyrt fra staten. Begrensningene er blant annet knyttet til at politikernes manglende muligheter til å se de langsiktige strategiske trekk ut over valgperioden. Et eksempel som trekkes fram i den sammenheng er satsingen på medieutviklingen gjennom det regionale TV2-engasjementet der TV Vest som en politisk initiert utviklingssak. En klarte ikke å utnytte TV2-prosjektet til posisjonering innenfor denne bransjen i forhold til mulighetene som var til stede før TV2-etableringen.

Næringsforeningen i Stavangerregionen har et aktivt samarbeidsforhold til næringsforeningen i Bergen som en strategisk motmakt til Oslo-området. Næringsforeningen i Stavangerregionen har også vært aktiv i samferdselssaker i regionen. Det var blant annet Næringsforeningen i Stavangerregionen som tok initiativ til å lansere Ryfast som et

11 Dette omfatter ressursgruppe for (1) Bioteknologi, (2) Bygg og anlegg, (3) Forsyningsledelse, (4) Førstegangsetablerere og småbedrifter, (5) Humankapital, (6) Informasjons- og kommunikasjonsteknologi, (7) Kapitalforvaltning, (8) Kommunikasjon og medier, (9) Kultur og næringsliv, (10) Luftfart, (11) Randaberg, (12) Regionale spørsmål, (13) Ryfylke, (14) Sandnes og Jæren, (15) Stavanger sentrum og (16) Varehandel.

gjennomførbart alternativ i forhold til Høgsfjordkryssingen. Næringsforeningen i Stavangerregionen er nå initiativtaker for å få raskere finansiering av E39, blant annet ved å arrangere møter med kommunenes administrative og politiske ledelse og å blåse nytt liv i bompengeselskapet Motorveg Stavanger – Sandnes. I slike tilfeller representerer Næringsforeningen i Stavanger-regionen både næringslivet og folk flest som er opptatt av å få bort trafikkorken.

På en del områder fungerer Næringsforeningen i Stavangerregionen som en agendasetter – og blir delvis oppfattet som en konkurrent i forhold til de folkevalgte. De folkevalgte er avhengig av å kunne profilere seg på saker for å bli gjenvalgt, mens Næringsforeningen på sin side må vise igjen gjennom en klar profil slik at medlemmene ser at det er nyttig å betale kontingenten. Dermed blir det et konkurranseforhold når det gjelder profilering, agendasetting og resultatinnhenting. Det er likevel enighet i de fleste saker om innholdet i politikken. Informanten gir for øvrig uttrykk for at det er viktig at det eksisterer en motoffentlighet eksempelvis når det gjelder de næringspolitiske satsingene i Stavangerregionen. I dag synes en slik motoffentlighet kun å finnes i begrenset grad i Stavangerregionen der det er storkoalisjon mellom Høyre, Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti.

Selv om Næringsforeningen i Stavangerregionen ikke er uenig i regionens næringspolitikk slik den kommer til uttrykk i strategisk næringsplan, uttrykkes det skepsis over hvordan flere av prosjektene blant annet i Arne-regi er organisert og styrt¹². I mange tilfeller ville en organisering via nettverkene i Næringsforeningen i Stavangerregionen kunne vært et svært lønnsomt og effektivt alternativ.

Den nye satsingen på Aquacity er basert på et initiativ fra styreformann i Næringsforeningen i Stavangerregionen og informanten antar at Næringsforeningen også får en rolle i realiseringen av prosjektet. Det synes imidlertid å være en viss konkurranse om posisjonen i forhold til dette prosjektet. I forhold til satsingen på europeisk kulturby var Næringsforeningen i Stavangerregionen involvert i søknadsskrivingen og hadde også ansvar i forhold til KICK-off arrangementet. Næringsforeningen i Stavangerregionen har en egen ressursgruppe for kultur der alle de viktige institusjonene er med sammen med ledere av bedrifter med kulturleveranser.

Samlet sett synes det å være betydelig grad av samarbeid mellom Næringsforeningen i Stavangerregionen og offentlige instanser som driver næringsutvikling og næringspolitikk. Samtidig representerer Næringsforeningen i Stavangerregionen i en del tilfeller en kritisk motoffentlighet og en konkurrerende struktur som næringsutviklingsinitiativer kan kjøres gjennom. Næringsforeningen i Stavanger-regionen gir også uttrykk for at det gjerne skulle vært rom for at flere kommuner og næringsvirksomheter kunne profilere seg der det falt naturlig i regionens næringspolitiske arbeid.

12 Dette gjelder blant annet satsingene på Deep Sea Community, Smart-City, Smart Agora og Kidra.

5.2 Kultur som næring

Det har skjedd mye på kulturfronten i Stavanger-regionen de siste årene. Ett større gjennombrudd kom da Stavanger og Sandnes fikk gjennomslag for sin søknad om å bli europeisk kulturby i 2008. Vedtaket om bygging av nytt konserthus i Stavanger pålydende over en milliard kroner med påfølgende internasjonale arkitektkonkurranse er en annen viktig begivenhet. Fremvekst av et filmmiljø i regionen med produksjon av flere spillefilmer og arrangement av store festivaler gjennom hele sommeren har også bidratt til å øke interessen for dette feltet. Det er imidlertid ikke utviklet en egen næringspolitikk med utgangspunkt i kulturfeltet verken i kommunene, fylkeskommunen eller i regi av Arne-prosjektet. I forbindelse med behandling av strategisk næringsplan i Stavanger bystyre for om lag 3 år siden kom det kritikk for at planen var på svak på kultur, og det framstår som en av forklaringene til at dette feltet er mer fokusert i dag. Ved den pågående rullering av strategiske næringsplan vil kulturbasert næringsutvikling være et av områdene som skal ses nærmere på. En kan således si at næringspolitikk med utgangspunkt i kulturfeltet er i støpeskjeen.

Det at en ikke har en erklært politikk for kulturbasert næringsutvikling betyr imidlertid ikke at det ikke finnes prosjekter og virkemidler som er rettet inn mot å støtte utvikling av denne type virksomheter.

Samarbeidet mellom Stavanger kommune, Sandnes kommune og Rogaland fylkeskommune og en rekke andre instanser om å bli europeisk kulturby framstår også som en betydelig støtte til utvikling av denne delen av næringslivet. Her vil det både kunne bli muligheter for oppdrag og muligheter for nasjonal og internasjonal profilering for ulike virksomheter innenfor dette næringsfeltet. Således er det etablert en arena for denne type virksomheter. Det er igangsatt et prosjekt i regi av Arne-prosjektet der en ønsker å se på muligheter for å kapitalisere på kulturbysatsingen, dvs. å sikre at det er skapt noe varig som også er der i 2009.

I forbindelse med søknaden om europeisk kulturby vakte det stor internasjonal oppmerksomhet at Stavanger hadde støtte fra de 8 største byene i Norge. På den andre side ble Oslos planer om å søke om status som europeisk kulturhovedstad i 2011 oppfattet som ”støy” i Brussel. For øvrig fremheves samarbeidet med Næringsforeningen i Stavangerregionen både i søknadsprosessen, gjennom omtale i medlemsbladet ”Rosenkilden” og gjennom flere arrangementer.

På filmområdet er det nå etablert et regionalt samarbeid på Vestlandet knyttet til Vestnorsk filmsenter. Fra Stavangers side opplevde en før at Vestnorsk filmsenter forfordelte Bergen. Det ble gjort et politisk vedtak om å støtte Vestnorsk filmsenter finansielt slik at en tok signalene fra Kulturdepartementet om behovet for sterkere regional forankring på alvor. Dette har resultert i at Vestnorsk filmsenter også får mer midler fra staten og at Stavanger-regionen får mer i støtte. I tillegg har dette resultert i et tettere samarbeid med Rogaland fylkeskommune som har etablert et regionalt filmfond der alle kommunene i Sør-Rogaland er invitert med. Stavanger kommune har forøvrig gitt direkte støtte til flere filminnspillinger, blant annet spillefilmene *Monstertorsdag* og *Alt for Egil*.

Stavanger kommune har som nevnt, ikke utviklet en egen næringspolitikk med utgangspunkt i kulturfeltet. Kommunen har i hovedsak sett på kultur som en del av det kommunale tjenestetilbud og ikke som en del av næringspolitikken. På infrastruktur-siden er utvikling av Tou Scene et klart eksempel, her går Stavanger kommune inn med 8 millioner til rehabilitering av bygget, mens Norsk kulturråd og Rogaland fylkeskommune også gir støtte her. Utbygging av Vikings nye stadion der kommunen har deltatt i finansieringen av stadion med 50 millioner kroner via frigjorte totemidler fra den gamle stadion oppfattes heller ikke å være en del av næringspolitikken. Festivalstøtte administreres av kulturavdelingen i Stavanger kommune, men den har klare forbindelser til næringspolitikken. Dette omfatter blant annet støtte til Maijazz, Gladmatfestivalen og Sandvolleyballturneringen.

I Sandnes satses det på kulturbasert næringsutvikling i tilknytning til utvikling av en ny videregående skole midt i Sandnes sentrum. Her har kommunen lagt ned mye arbeid i forhold til byggherren Rogaland fylkeskommune. Dels satses det på å få etablert et "signalbygg" der det undervises bredt innenfor estetiske fag og dels på å etablere et miljø for ulike kunstneriske uttrykksformer. Det er allerede et bredt arkitektmiljø i Sandnes, det er et dansemiljø og design er et viktig element hos flere virksomheter. I tillegg kommer arbeidet med etablering et Vitensenteret i Sandnes.¹³

5.3 Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer

Mange offentlige og private instanser i Stavangerregionen har i en årrekke arbeidet målbevisst for å få etablert Universitet i Stavanger. Bakgrunnen for dette engasjementet er ikke kun ønske om å få et godt høyere utdanningstilbud i regionen og i fylket, men kanskje like mye synet på et universitet som grunnlag for næringsutvikling i regionen. Betegnelsen "nyskappingsuniversitet" som har vært lansert som betegnelse på universitetet illustrerer dette synet. Satsingen på å få etablert universitet er uten tvil den største og mest omfattende regionale satsingen de senere år på kunnskapsmiljøer som en neste omgang håper kan få ringvirkninger for næringslivet i regionen. Denne satsingen henger godt sammen med en etablert forståelse av at fremtiden næringsutvikling vil være basert på kompetanse, kunnskap og forskning, og det nye universitetet i Stavanger framstår i den sammenheng som et sentralt element i den regionale næringspolitikken.

En annen institusjon som henger enda tettere sammen med næringspolitikken i Stavangerregionen, er Rogaland Kunnskapspark lokalisert på Ullandhaug like ved Universitetet i Stavanger. Kunnskapsparken var i sin tid resultatet av et initiativ fra daværende næringssjef i Stavanger og fylkesordfører Arne Rettedal. Rogaland Kunnskapspark ble stiftet i 1993 og bak stiftelsen står Stavanger kommune, Sandnes

¹³ Det skal bli et populærvitenskapelig opplevelsessenter, forankret i regionens egenart og industri, der spesielt barn og unge kan lære om naturvitenskap og teknologi ved å eksperimentere med utstilte modeller.

kommune, Rogaland fylkeskommune, RF - Rogalandsforskning og Forus Næringspark AS. Rogaland Kunnskapspark er selvfinansierende, og politikerne sitter i styret. Kunnskapsparken har således kontakt med regionens viktigste næringspolitiske aktører gjennom styret.

Kunnskapsparken tilbyr lokaler og assistanse for oppstart av nye bedrifter. En eiendomsmasse på ca. 21 000 kvadratmeter disponeres til formålet, og per juli 2004 er ca. 80 bedrifter med nærmere 500 ansatte lokalisert i området. Administrasjonen i Rogaland Kunnskapspark har 9 ansatte som blant annet har ansvar for drift av Prekubator AS, en inkubator og investeringsfondet Rogaland Kunnskapsinvest.

Prekubator AS fungerer som en kommersialiseringsenhet for forskningsbaserte ideer og for forskningsprogrammets FORNY-program i Rogaland. Prekubator AS eies av Rogaland Kunnskapspark, Rogalandsforskning, Helse Stavanger, Næringsrådet i Rogaland, Statoil, Høgskolen i Stavanger og Norconserv. Prekubator har som mål å få etablert 6 – 7 bedrifter hvert år. I Prekubator AS er det om lag 1,5 årsverk, og mellom 50 – 80 forretningsideer blir behandlet hvert år. Dette innebærer at forretningsideen vurderes, muligheter for patentering gjennomgås, samt markedsmuligheter og mulige partnere for videre utvikling.

Selskapene som kommer fra Prekubatoren går ikke nødvendigvis videre til inkubatoren. Inkubatoren er organisert som et prosjekt. Inkubatoren er lokalisert i et eget bygg i Kunnskapsparken. Her er det om lag 40 kontorer med tilhørende fellesareal og møterom. Til sammen er det om lag 15 – 20 inkubatorbedrifter. Det tas sikte på å ha 5 – 6 nye inkubatorbedrifter etablert hvert år. RK-Inkubator ledes og opereres av personell fra Kunnskapsparken og har i tillegg en styringsgruppe som er med på å utarbeide strategier og retningslinjer for driften samt avgjør hvem som blir tatt opp som deltakere. Styringsgruppa består av representanter fra Innovasjon Norge, Synergia AS, RF - Rogalandsforskning, Høgskolen i Stavanger, Rogaland fylkeskommune, SpareBank1 SR-Bank og Rogaland Kunnskapspark. I forhold til den etablererstipendordningen som Innovasjon Norge disponerer, oppfattes det blant annet som en styrke for søknad om etablererstipend om bedriften allerede er tatt opp som inkubatorbedrift.

Rogaland KunnskapsInvest AS er et såkornfond opprettet i Kunnskapsparken for å gi bedrifter i startfasen flere muligheter for finansiering til sin virksomhet. Fondet har en total kapital på 17 millioner kroner, og har risikovillig kapital tilgjengelig for nye investeringer. Fondets eiere er SIVA, Rogaland Fylkeskommune, Rogaland Kunnskapspark, Gjensidige Nor Forsikring, Jakob Hatteland Management og Peder Smedvig Capital

Rogaland Kunnskapspark har imidlertid ikke kun en operativ rolle i forbindelse med få frem nye forretningsideer og bringe dem frem til lønnsom virksomhet. Kunnskapsparken blir også tatt med på råd og inkludert i mange av de næringspolitiske prosessene i regionen. Rogaland Kunnskapspark er blant annet trukket aktivt med i arbeidet med utvikling av den nye strategiske næringsplanen for storbyregionen Stavanger. Her har Rogaland Kunnskapspark en dobbel rolle, på den ene siden er kunnskapsparken en selvstendig ”stakeholder” i SNP-prosessen og på den andre siden tar kunnskapsparken på seg prosjektoppdrag både knyttet til SNP og til spesifikke tiltak innenfor

næringsutvikling. Kunnskapsparken leder blant annet arbeidet med etablering av et "Måltidets hus".

Rogaland Kunnskapspark deltar også i Innovasjon Rogaland og har gjennom dette nettverket kontakt med de største bedriftene i regionen. Rogaland Kunnskapspark nytter mye tid på bedriftene i dette nettverket for å finne kandidater til Prekubator AS eller til en inkubatorbedrift. Et eksempel på samarbeid der kunnskapsparken spiller en nøkkelrolle er et samarbeid mellom Statoil, Rogaland Kunnskapspark og Innovasjon Norge om utvikling av inkubatorbedrifter knyttet til olje- og gassvirksomheten. Her ser en for seg at det vil utvikles kontrakter mellom inkubatorbedrifter, kunnskapsbedrifter og oljeselskap. Rogaland Kunnskapspark har også en viktig funksjon i forbindelse med utvikling av lokale næringshager. Disse er knyttet sammen i "innovanett" der det foregår kontinuerlige "konferanser" som også bedrifter i kunnskapsparken er koblet til.

Rogaland Kunnskapspark samarbeider både med næringsavdelingen i Stavanger kommune, Rogaland Fylkeskommune og sekretariatet i Arne-prosjektet. Rogaland Kunnskapspark er også med i en av næringsforeningens ressursgrupper.

Rogaland Kunnskapspark opplever at det er liten grad av konkurranse om den basisrollen kunnskapsparken er forutsatt å ha for regionen, men innenfor enkelte prosjekter og når det gjelder funksjonen som kommersialiseringsenhet er det til dels betydelig konkurranse. I forhold til den nye funksjonen med TTO (Technology Transfer Officer) som universitetene forutsettes å ha, vil Rogaland Kunnskapspark arbeide for at Universitetet i Stavanger kan trekke på det erfaringsgrunnlag som finnes i Rogaland Kunnskapspark. Rogaland Kunnskapspark er også engasjert i arbeidet med et Såkornfond. Dette blir et samarbeid mellom statlig og privat kapital. Innstilling til statsbudsjettet for 2005 gir Stavanger som universitetsby lik tilgang til denne type midler som for de andre universitetsbyene i Norge.

Arena-satsingene i regi av Innovasjon Norge er også viktige når det gjelder kunnskapsbasert næringsutvikling. I tre av disse satsingene i Rogaland er lokale forskningsinstitusjoner viktige bidragsytere. Når det gjelder Innovasjon Norges IFU-/OFU-ordninger (industriell/offentlig forsknings- og utviklingskontrakt) involverer denne ordningen i mange tilfeller regionale forskningsinstitusjoner. Samlet sett er dermed Innovasjon Norge en viktig bidragsyter til den kunnskapsbaserte næringsutviklingen i regionen.

5.4 Sammenfattende drøfting

Næringspolitikken i Stavangerregionen framstår som et felleseie mellom en rekke offentlige og private aktører. Den foreliggende strategiske næringsplanen 2001 – 2004 for de fire kommunene på Nord-Jæren har dannet grunnlag for disse kommunenes næringspolitikk fram til nå. De utpekte satsingene er imidlertid også i samsvar med Rogaland fylkeskommunens satsinger. En viktig konklusjon er at næringspolitikken og satsingene i Stavangerregionen henger sammen både mellom enkeltaktører og mellom storbyregionen Stavanger og resten av fylket.

Rogaland Fylkeskommune og Innovasjon Norge har begge operative avdelinger og økonomiske virkemidler som nyttes i arbeidet med næringsutvikling innenfor storbyregionen, mens Stavanger og Sandnes kommune i hovedsak har flyttet det operative næringsutviklingsarbeidet til Arne-prosjektet.

Arne-prosjektet framstår som en sentral arena med flere viktige funksjoner for utforming og utøvelse av Stavanger-regionens næringspolitikk. Arne-prosjektet driver i hovedsak med ideutvikling, nettverksbygging, utredninger og ulike planleggingsprosesser i forhold til utvalgte satsinger.

Både Stavanger, Sandnes, Sola og Randaberg kommune og Rogaland fylkeskommune gjennomfører viktige deler av sin næringspolitikk for storbyregionen gjennom Arne-prosjektet. Her møtes de fem ordførerne (4 kommuner pluss fylkeskommunen) og 6 sentrale næringslivsledere jevnlig og trekker opp regionens næringspolitikk og fatter vedtak om nye satsinger. På den administrative siden er både næringssjefene og rådmenn involvert og sørger også for forankring i de forskjellige kommunene. Her integreres den operative næringspolitikken mellom kommunene og fylkeskommunen samtidig som kontakten med næringslivet er ivaretatt. Opplegget for utvikling av en ny strategisk næringsplan for storbyregionen Stavanger (14 kommuner) parallelt med at Rogaland fylkeskommune utvikler en ny strategisk næringsplan for hele Rogaland vitner om en stor grad av vilje og evne til samarbeid og til å unngå dobbeltarbeid.

Det tette samarbeidet om den næringspolitiske arbeidet i regionen tyder også på at det ikke er sterke politiske skillelinjer i næringspolitikken for Stavangerregionen mellom de ulike instansene. Som en av informantene uttrykte det: *"Det er en velsignet enighet om satsingen – og det bidrar til at det er greit å arbeide innenfor dette feltet"*. Det kan imidlertid være noe kniving om hvem av instansene, som skal ha "ledertrøyen" på og dermed oppnå profilering i forhold til de ulike satsingene. Det er med andre ord en viss form for konkurranse mellom de ulike aktørene om hvem som er den fremste næringsutviklingsaktør i regionen.

En kan således ane konturene av noen konkurrerende strukturer innen næringspolitikken. Nettverket av offentlige og private instanser som er etablert rundt Arne-prosjektet og mange av de ulike prosjektinitiativene her, utgjør et sentralt og til dels dominerende næringspolitisk nettverk i regionen. Næringsforeningen i Stavangerregionen med en betydelig medlemsmasse, eget magasin, 16 ressursgrupper og mange ansatte representerer til dels en konkurrerende og til dels en supplerende struktur. Det regionale partnerskapet knyttet til fylkeskommunens regionale utviklingsprogram er et viktig operativt samarbeid mellom Rogaland fylkeskommune, Innovasjon Norge, Fylkesmannens Landbruksavdeling, NHO, LO og arbeidsformidlingen. Det er imidlertid Arne-prosjektet som framstår som de offentlige aktørene i Stavangerregionens sin prefererte arena for samhandling og utøvelse av næringspolitikk.

Sett i forhold til at kommunene i utgangspunktet har begrensede oppgaver knyttet til næringsutvikling kan det virke paradoksalt at det nettopp innenfor dette området er en form for regional konkurranse mellom ulike offentlige og private aktører om hvem som best innen næringsutvikling. Dels kan dette henge sammen med at mye av den offentlige virksomheten for øvrig er regulert i detalj fra statens side og dels med at flere

aktører, både offentlige og private har behov for profilering. Uansett bidrar den konkurransen til et godt grunnlag for en regional satsing på næringsutvikling.

Den regionale satsingen på kulturbasert næringsutvikling har foreløpig et begrenset næringspolitisk fundament, men de strategiske næringsplanene som er under utvikling antas å trekke opp føringer også på dette feltet. For Stavangerregionen framstår samarbeidet mellom Stavanger kommune, Sandnes kommune og Rogaland fylkeskommune og en rekke andre instanser om satsingen på Stavanger som europeisk kulturby 2008 som et kombinert kulturpolitisk og næringspolitisk satsing. For øvrig er det etablert et regionalt samarbeid om støtte til utvikling av produksjonsmiljø for film i regionen. Både Stavanger og Sandnes kommune har for øvrig egne prosjekter innen dette feltet uten at dette er konkret knyttet an til næringspolitikken.

Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsinstitusjoner kan i hovedsak knyttes an til to forhold i Stavangerregionen. Det ene er samarbeidet mellom svart mange offentlige og private instanser om satsingen på etableringen av universitetet i Stavanger. Denne satsingen er også en del av regionens næringspolitikk. Den andre satsingen kom i 1993 og er Rogaland kunnskapspark. Med over 80 virksomheter lokalisert i kunnskapsparken, egen prekubator, inkubator og investeringsfond framstår kunnskapsparken som et viktig virkemiddel for denne delen av næringspolitikken. Styresammensetningen i kunnskapsparken og de ulike selskapene her er også en viktig arena der ulike næringspolitiske aktører møtes. Kunnskapsparken er også trukket inn i forskjellige næringspolitiske prosesser som nettverksbygger og prosessleder og dels i konkrete prosjekter.

Det bør for øvrig nevnes at Arena-satsingene i regi av Innovasjon Norge også er viktige når det gjelder kunnskapsbasert næringsutvikling. Koblingen mellom forskning, undervisning og næringslivet er for øvrig et av satsingsfeltene til Arne-prosjektet.

6 Næringspolitikk i Tromsøregionen

Tromsø hadde ved inngang til 2004 i underkant av 62.000 innbyggere, noe som utgjør omlag 40 % av befolkningen i Troms fylke. Arealet er 2.558 km², eller omlag 10 % av hele fylket. I storbymeldingen utgjør Tromsø kommune, som er større i areal enn hele Vestfold fylke, byregionen sammen med Karlsøy kommune (omlag 2.500 innbyggere). Sett i forhold til de andre storbyregionene skiller Tromsøregionen seg ut ved at nesten 95 % av befolkningen bor i senterkommunen. Troms fylke hadde ved inngangen til 2004 et samlet folketall på om lag 152.000. Tromsø kommune har hatt en kraftig befolkningsvekst de siste årene, mens de andre regionene i fylket har hatt stabil befolkning eller befolkningsnedgang. Tromsø er landsdelssenter for Nord-Norge, og det betyr bl.a. at sysselsettingen i byen domineres av offentlig og privat tjenesteyting.

I første fase av prosjektet identifiserte vi Tromsø kommune, Troms fylkeskommune og Innovasjon Norge - Troms som de sentrale offentlige aktører innen den generelle næringspolitikken. Tromsø Næringsforening fremsto som en viktig representant for næringslivet i byen. I tillegg identifiserte vi Norinnova, som et selskap som er etablert for å få til nærings- og bedriftsutvikling med utgangspunkt i Tromsøs universitets- og forskningsmiljøer.

6.1 Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken

I dette delkapitlet skal vi gi en oversikt over hvilke myndighetsorgan som arbeider med næringspolitiske problemstillinger i Tromsøregionen. Diskusjonen vil også her bli delt i tre. Først vil vi komme nærmere inn på aktørbilde og samarbeid i den generelle næringspolitikken, deretter vil vi drøfte næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet og til slutt vil vi ta opp utviklingstiltakene rundt byens kunnskapsmiljøer.

Tromsø kommune

Tromsø kommune er styrt etter en utvidet formannskapsmodell, hvor fire komitéledere er delvis frikjøpte for å utøve politisk ledelse. Ordføreren kommer fra Arbeiderpartiet og varaordføreren kommer fra SV. Kommunen etablerte 1. mars 2002 en helt ny administrativ organisasjonsmodell. Det er etablert 92 tjenesteenheter (resultatenheter) med stor grad av selvstendighet og 12 støtteenheter i tillegg til Rådmannsstaben. Plan og næring er en av støtteenhetene, og denne enheten har til hovedoppgave å drive overordnet plan- og utviklingsarbeid i kommunen. Enheten har siden 2003 rapportert til den da nyopprettede Plan- og næringskomiteen, som har vedtaks og innstillingsmyndighet i plan- og næringsaker.

Plan og næring er en del av rådmannens stab, og enheten har ansvar for utrednings- og rådgivningsoppgaver for rådmannen og for kommunens politiske ledelse. Målet er at Plan og næring skal fungere som en strategisk kunnskapsenhet, og den skal ha et

perspektiv som strekker seg fra bygdene i Tromsø til de internasjonale utviklingstrekk. Det er til sammen 11 ansatte i denne enheten, og disse har oppgaver knyttet til jord- og skogbruk, planlegging, miljø og næring. Totalt sett disponerer enheten en arbeidsinnsats tilsvarende 1 ½ til 2 årsverk til næringspolitikk og næringsutvikling. I dette ligger det flere obligatoriske oppgaver, som sekretariatsansvar for utviklingslag, næringsråd, bydelsråd og regionråd. I forbindelse med økonomiske innstramminger i kommunen ble arbeidsinnsatsen innen næring redusert med ett årsverk i 2003.

Enheten har et budsjett på 4,6 millioner kroner. I tillegg kommer 1-2 millioner kroner avsatt til prosjektmidler. Av disse midlene er 430.000 avsatt til kommunalt utviklingsfond, 500.000 kroner til næringsplan for distriktene i Tromsø og 250.000 kroner er avsatt til en strategisk satsing på landbruk. De to siste prosjektene skal gå frem til 2006. Det er også avsatt 400.000 kroner til en sekkepost som kan fordeles til ulike prosjekter. Denne posten kan bl.a. brukes til utviklingsstøtte, og prosjekter over 50.000 kroner blir behandlet politisk. Enheten innstiller også om bruk av bygdeutviklingsmidler ovenfor Innovasjon Norge.

I det næringspolitiske arbeidet vektlegger Tromsø kommune den rollen byen har som vertskap for tunge FoU-miljøer, og Plan og næringsenheten forsøker i den sammenheng å ha en katalysatorfunksjon og en samfunnsutviklingsrolle. Denne utviklerrollen er nært knyttet til Tromsøs nyere historie. Byen har hatt stor vekst som følge av særlig statlige investeringer, og kommunens hovedoppgave har vært å legge til rette for disse utbyggingene. Planlegging og investeringer i infrastruktur har vært sentrale dimensjoner i næringsutviklingsarbeidet til kommunen.

I Tromsø har dermed utbyggingspolitikken utgjort en sentral del av en utvidet "næringspolitikk". Byutvikling, som er en av tjenesteenhetene, har derfor en viktig rolle i kommunens brede næringspolitikk. Ved siden av tilrettelegging av bolig- og næringsarealer, har en av de store nysatsingene vært utbyggingen av havneområdet i Breivika. Utbyggingen er både et ledd i den generelle infrastrukturutviklingen i byen, men kommunen har også ambisjoner om å legge forholdene til rette for virksomheter som ønsker å satse på oljenæringen i Barentshavet, og da både på norsk og russisk side. I den sammenheng har Tromsø kommune i samarbeid med Balsfjord og Karlsøy etablert et eget Petroleumsutvalg som skal arbeide med å styrke regionens rolle i denne næringen. Tilsvarende kan en si at OL-satsingen fungerer som et spill mellom byutvikling og næringsutvikling. Dette skal vi komme tilbake til.

Næringspolitikken til Tromsø kommune er forankret i ulike strategiske dokumenter. På et overordnet nivå utgjør rapporten "Det meste er nord" det sentrale dokumentet, men det er også utarbeidet en strategisk næringsplan for distriktene i Tromsø, havbruksplan for Tromsø og landbruksplan. Vi vil i denne sammenheng rette oppmerksomheten mot de to første dokumentene.

Tromsø kommune utarbeidet sin første Strategisk næringsplan i 1995, og denne ble rullert frem til 2000. Da holdt kommunen en konsultasjon med næringsorganisasjoner og kompetansemiljøer hvor hovedspørsmålet var om det skulle utarbeides en ny SNP. Tilbakemeldingen var negativ, for de fleste opplevde at dette var et for stivt og rigid system. I stedet ble det nedsatt en arbeidsgruppe som fikk til oppgave å utarbeide en plattform for en felles profilering av byen. Dette var et bredt sammensatt utvalg med

representanter fra næringslivet, forskningsmiljøer, statlige, regionale og kommunale myndigheter, og utvalget fikk utarbeidet rapporten ”Det meste er Nord - sårbar rikdom - Tromsø utfordringer”. Arbeidet ble også støttet av Landsdelsutvalget for Nord-Norge.

I rapporten er det Tromsø som storbyregion og landsdelssenter som er i fokus, og den fremhever Tromsø som motor for regional utvikling og verdiskaping. Utvalget har sett det som sin viktigste oppgave å få frem perspektiver som kan danne grunnlag for kommunal og regional politikk og samhandling. Noen av anbefalingene krever nasjonal eller regional handling, andre kan løses lokalt. I alle disse oppgavene har Tromsø kommune en sentral rolle, enten som pådriver eller som planmyndighet og tilrettelegger. I Rapporten identifiseres det fire brede satsingsområder som har følgende betegnelse og hovedinnhold:

1. *Forsknings- og innovasjonsbyen*: Innen dette området ble det foreslått å skape regional samhandling og nettverk for kompetansebygging og innovasjon, ved a) etablere fast arena i Tromsø som aktiv møteplass for lokalt og regionalt forsknings- og næringsliv, b) få til et landsdelsløft for å skape samhandling mellom FoU og næringsliv, og c) styrke teknisk utdanning ved Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Narvik for å bygge opp nordområde relevant teknologiutvikling.
2. *Miljøovervåkningsbyen*: Innen dette området ble det foreslått å etablere et virtuelt senter for miljøovervåking fra satellitt: ”Barentshavet på skjerm”. Også i dette prosjektet er det sentralt å koble byens kompetansemiljøer i et prosjekt som har stort potensial innen næringsutvikling og kommersialisering.
3. *Havnebyen*: Innen dette området ble det foreslått å utvikle havnen til et maritimt knutepunkt, som bl.a. skal inneholde en internasjonal fiskerihavn, et internasjonalt havnenett for containere og utgjøre et koblingspunkt for den nordlige maritime korridor.
4. *Leve- og opplevelsesbyen*: Innen dette brede satsingsområdet ble det bl.a. foreslått å etablere en ny nettverkløsning for reiselivsnæringen som kan sikre en helhetlig produktutvikling og samarbeid mellom ulike aktører. Videre vil en skape en integrert markedsføring av det maritime miljøet i byen. Et tredje prosjekt er å få til en utvikling som kan gjøre Prostnesområdet til et utstillingsvindu, møteplass og formidlingsarena for kunst, kultur, kunnskap og næringsaktivitet. Dette området skal også tilrettelegges som havn for cruisetrafikk.

Rapporten fokuserer også på Tromsøs spesielle rolle i landsdelen og erkjenner også behovet for lagspill mellom det offentlige, næringslivet og andre aktører og at offentlige og private aktører må inngå partnerskap for å utløse ressurser og muligheter på regionalt nivå. Innen noen områder er det til nå gjennomført oppfølgingsprosjekter, mens det på andre områder foreløpig ikke er tatt konkrete initiativer. OL-ideen ble ikke nevnt under punkt fire, men søknaden inneholder mange elementer fra denne strategien.

Innledningsvis i dette kapitlet presenterte vi de geografiske særtrekkene ved Tromsø, og den lave befolkningstettheten og de lange avstandene innen kommunegrensene illustrerer at byen har en type utfordringer som er særegne for Tromsø som norsk storby. Dette er også forhold som bidrar til at kommunen har spesielt næringsmessige utfordringer. En konsekvens er at viktige deler av næringspolitikken er rettet mot

distriktene i kommunen. Denne delen av politikken er forankret i ”Næringsplan for distriktene i Tromsø”. Planarbeidet startet i 1997 og planen ble ferdig i 2000 med en løpetid til 2006. Arbeidet ble utført av fem ulike arbeidsgrupper med representasjon fra ulike miljøer, og i alt var rundt 100 personer engasjert i prosessen.

Planen inneholder i 20 tiltak innen i alt fem delmål, og følgende er definert i planen: 1) Tromsø – en stor fiskerikommune, 2) Landbruk og naturressurser, 3) Moderne infrastruktur, 4) Reiseliv og servicenæringer og 5) Kompetansebedrifter i distriktet. Tiltakene og utviklingsprosjektene er finansiert ved hjelp av kommunale, fylkeskommunale og private midler, men siden det her er snakk om distriktsutvikling legges det særlig vekt på bruk av de ”distriktpolitiske” virkemidlene som Innovasjon Norge forvalter.

Oppfølgingsarbeidet er dels forankret i Plan og næringsenheten sentralt i kommunen, der et årsverk hovedsakelig er beskjeftiget med dette arbeidet. I tillegg er det etablert i alt 22 utviklingslag og fem bydelsråd som bl.a. skal arbeide med denne type problemstillinger i distriktene. Kommunen har dermed engasjert et bredt partnerskap som arbeider med næringsutvikling. Det er Plan og næringsenhetens oppgave å koordinere virksomheten, samt formidle kontakt mellom utviklingslag, bydelsråd og kommunens administrative og politiske ledelse.

Tromsø kommune samarbeider med en rekke aktører i næringspolitikken. Det er som nevnt etablert et regionråd for Balsfjord, Karlsøy og Tromsø, og her blir det i noen grad også samarbeidet om nærings saker. Det nevnte felles Petroleumsrådet er et eksempel på dette. I det følgende skal vi gi en oversikt over relasjonene til fylkeskommunen, Innovasjon Norge og øvrige næringsutviklingsaktører i byen.

Tromsø kommune har en rekke samarbeidsprosjekter med Troms fylkeskommune, men på et overordnet politisk nivå er det en viss avstand. De to aktørene har i stor grad de samme prioriteringene, men fylkeskommunen prioriterer i større grad utviklingen utenfor Tromsø og oppfatter en for sterk byvekst som en trussel mot utviklingen i resten av fylket. Tromsø opplever derfor at deres distriktsproblemer ikke har like godt gjennomslag i fylkeskommunens arbeid som det andre deler av fylke har. Kommunen opplever på sin side at en ikke har klart å komme godt nok i direkte inngripen med utfordringene i distriktene i resten av Troms.

Innen næringsutvikling er kontaktene mellom de to partene tettere. Kommunen kan søke om og får midler både fra RUP og den potten som er satt av til kommunale næringsfond. Ett viktig samarbeidsprosjekt har navnet ”Kompetansesamfunnet Troms”. Dette er et prosjekt innen det regionale utviklingsprogrammet til fylkeskommunen, men det er kommunen som er prosjektleder. Andre samarbeidspartnere er de ulike regionrådene i fylket og kompetansemiljøene i Tromsø. Konkret har en fått til årlige forskningsdager både i Nord- og Midt-Troms, og en arbeider med å koble næringslivet i distriktene tettere opp mot de tunge forskningsmiljøene i Tromsø.

Innovasjon Norge er en viktig samarbeidspartner når det gjelder distriktsutfordringene i Tromsø, og her er det utstrakt kontakt i forbindelse med konkrete prosjekter. Tromsø har fortsatt fordeler av at byen var en del av de gamle tiltakssonene til SND.

Utfordringen i dette arbeidet er derfor å utvikle prosjekter som kan styrke både distriktene og sentrum i Tromsø.

Tromsø Næringsforening er en samarbeidspartner i byen, men disse kontaktene er ikke formalisert på høyt nivå. Også her har en konkrete prosjektsamarbeid, bl.a. har Sparebank 1, Næringsforeningen og kommunen etablert et felles SMB prosjekt. To ganger i året inviteres denne typen bedrifter til tematreff der ulike spørsmål tas opp å diskuteres. Dette er et tilbud som ca. 80 bedrifter benytter seg av hver gang.

Samarbeidet med Universitetet i Tromsø er dels knyttet til felles strategiske prosjekter knyttet til utviklingen av byen som vertsarena for større satsinger, og det er noen direkte kontakter med relevante miljøer. Samtidig har ikke kommunen virkemidler utover støtten til inkubatorvirksomheten ved Norinnova som kan bidra til økt kunnskapsbasert næringsutvikling fra universitetssystemet. På dette området er det derfor mindre kontakt mellom de to aktørene.

Tromsø sin rolle som landsdelshovedstad byr både på utfordringer og muligheter. Ambisjonene om at byen skal få sin del av oljevirkosomheten i Barentshavet har skapt reaksjoner i Harstad, som opplever at Tromsø prøver å overta deres oljevirkosomhet. Forholdet til Bodø har også litt preg av at de to byene er konkurrenter om investeringer og landsdelsfunksjoner i Nord-Norge. Tromsøs ordfører har tatt initiativ til et eget bynettverk for de nordnorske byene, men dette har strandet på ressursmangel. På den positive siden utgjør Landsdelsutvalget en finansieringskilde for felles prosjekter, og hele Nord-Norge har som vi skal komme tilbake til sluttet opp om Tromsøs OL-søknad.

Troms fylkeskommune

Troms fylkeskommune har siden valget i 2003 vært styrt etter en modifisert parlamentarisk styringsmodell. Fylkesrådet har fem medlemmer fra Arbeiderpartiet, Kristelig folkeparti og Senterpartiet, og i Fylkestinget har det også støtte fra Kystpartiet. Det er en egne Fylkesråd for Næring. Fylkestinget har en egen komité for Næring og samferdsel. Administrativt hører næringspolitikken inn under ansvarsområdet til etat for regional utvikling. Denne etaten har også ansvar for fylkesplanlegging, kommunesaker og samferdsel, mens kultursaker behandles i kulturetaten.

I regionalutviklingsetaten er det til sammen 35 ansatte med prosjektmedarbeidere. Av disse arbeider 8 personer med næringsutviklingsoppgaver i næringsavdelingen, men i dette tallet inngår også en egen stilling som fylkesgeolog. Avdelingen er politisk sekretariat for Fylkesrådet, og er saksbehandler for saker til fylkestinget. Den nye organisasjonsmodellen har medført mindre justeringer i arbeidsform og avdelingen arbeider i dag mer med direkte oppfølging av initiativer fra politisk ledelse enn det som var vanlig tidligere.

Den samlede økonomiske rammen for det regionale utviklingsprogrammet i 2004 er på nærmere 170 mill kroner. Av dette er om lag 135 millioner overføring av tilskudd til regionalutvikling fra KRD, om lag 20 millioner fra fylkets eget næringsfond, bredbåndsfond og samarbeidsavtaler, samt 15 millioner fra Aetat. Kommunale næringsfond får 11 millioner kroner og Innovasjon Norge - Troms forvalter i overkant

av 80 millioner kroner av disse midlene til bedriftsrettede tiltak. I tillegg samarbeider fylkeskommunen og Innovasjon Norge - Troms om forvaltning av til sammen 13 millioner til tiltak og prosjekter rettet mot innovasjon og nyskaping.

Troms fylkeskommune eier 50 % av aksjene i Troms Kraft og 30 % av aksjene i Troms fylke dampskipsselskap (TFDS). Disse selskapene gir inntekter til fylkeskommune, og selv om midlene ikke øremerkes spesielle tiltak, er det en viss sammenheng mellom disse frie midlene og hva man kan avsette til næringsutvikling i egen regi.

De sentrale dokumentene som legger føringer på fylkeskommunens næringspolitikk er fylkesplanen og regionalt utviklingsprogram for 2004 – 2007. I tillegg utarbeides det med utgangspunkt i sistnevnte dokument årlige handlingsprogrammer.

Fylkesplanen for 2004 - 2007 for Troms har betegnelsen ”Kompetansesamfunnet Troms”. Planen er utarbeidet med grunnlag i samarbeid med regionale statsetater, Sametinget, næringslivsrepresentanter og andre relevante organisasjoner og institusjoner i fylket. Hovedtema i fylkesplanen er (1) kompetanse, (2) næringsutvikling og (3) logistikk og infrastruktur. Fylkesplanen har en egen senterstrategi som innebærer en differensiert satsing på hvilke funksjoner et senter skal ha i forhold til senterets nivå. Tromsøs rolle som fylkes- og landsdels-senter fokuseres, og i senterstrategier fremheves det at Tromsø by har en rolle som motor for regional verdiskaping i nord. For å øke virkningene av satsingene på institusjoner, aktører og bedrifter i Tromsø, må disse i samarbeid ta et særlig ansvar for å knytte bånd til utviklings- og kompetansemiljø i resten av fylket og landsdelen for øvrig.

Regional utviklingsprogram 2004 - 2007 består av fire programområde, tre av dem sammenfallende med fylkesplanens hovedtema Kompetanse, Næringsutvikling og Logistikk og infrastruktur. Det fjerde programområdet, - robuste regioner omfatter fylkesplanens øvrige tema. Det er særlig innenfor det første av innsatsområdene at tiltak rettet inn mot Tromsø fokuseres.

I forbindelse med arbeidet med det regionale utviklingsprogrammet er det etablert et ”Regionalt Samarbeidsforum Troms” (RST) med i alt 28 medlemmer. I tillegg til fylkeskommunen er følgende etater og organer representert: Fire regionråd har ett medlem hver, mens Regionrådet for Balsfjord, Karlsøy og Tromsø har to (inkludert Varaordføreren i Tromsø). Andre etater som har ett medlem er Sametinget, NHO Troms, Statens Vegvesen Nord, Innovasjon Norge Troms, Aetat Troms, Miljøvern-, Landbruks- og Utdanningsavdelingene hos Fylkesmannen, Troms Fiskarfylking, Norsk Bonde- og Småbrukarlag Troms, Norges Bondelag Troms, LO Troms, Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Tromsø og Høgskolen i Harstad.

I det regionale utviklingsprogrammet for Troms 2004 inneholder fire programområder, og i tilknytning til hvert område er det definert en rekke tiltaksområder. I det følgende vil vi gi en kort oversikt over hvilke områder som prioriteres:

1. *Kompetanse*: Innen dette området prioriteres tiltak som kan fremme samarbeid mellom FoU og høyere utdanning på den ene siden og næringsaktører på den andre siden. Videre arbeides det med å tilpasse den videregående opplæringen til de behovene som finnes innen næringslivet og arbeidsmarkedet.

2. *Næringsutvikling*: Innen dette området blir det satset bredt innen områder som landbruk, fiskeri og havbruk, kombinasjonsnæringer, petroleum, øvrig industri og tjenesteytende næringer og reiseliv. Prosjekter rettet mot kvinner og ungdom blir særlig prioritert.
3. *Logistikk og infrastruktur*: Innen dette området er det tiltak rettet mot transportinfrastruktur, kystovervåking og bredbånd som er særlig viktig.
4. *Robuste regioner*: Innen dette området er det tiltak rettet mot senterstrategi og lokalsamfunn, bærekraftig utvikling, kultur og grunnleggende forutsetninger for offentlig sektor.

Kulturbasert næringsutvikling har ikke til nå vært noe stort satsingsområde for Troms fylkeskommune, men noen initiativer innen dette feltet har blitt støttet som en del av andre næringsstrategier. I reiselivssammenheng er kultur og idrett områder som vurderes som relevante, og i den sammenheng har fylkeskommunen bl.a. støttet Tromsø sitt OL kandidatur. I tillegg har en støttet opp om ulike filmsatsinger i Nord-Norge, bl.a. i Tromsø. Dette er prosjekter som også er knyttet til kulturavdelingen. Fylkeskommunen har hittil ikke søkt penger fra de nasjonale midlene som Innovasjon Norge har innen kulturbasert næringsutvikling, men vurderer å gå tyngre inn i prosjekter med fokus på design, formgivning og arkitektur i Nord-Norge.

Kunnskapsbasert næringsutvikling er viktig for fylkeskommunen og det er inngått samarbeidsavtaler med Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Tromsø og Høgskolen i Harstad. De tre institusjonene er også representert i det regionale samarbeidsforumet. Det er også sentralt for fylkeskommunene at disse miljøene trekkes med i planprosessene i fylket. Samtidig blir noen av de regionale virkemidlene brukt slik at det får effekter for forskningsmiljøene i Tromsø. Det er særlig prioritert å få til utvikling innenfor fiskeri og havbruk.

I næringsutviklingsarbeidet samarbeider fylkeskommunen bredt, men det er klart at på virkemiddelsiden er det særlig Innovasjon Norge – Troms som er den sentrale partner. Kommunene og regionrådene er andre viktige partnere i det næringspolitiske arbeidet, og fylkeskommunen har et særlig fokus på distriktenes utfordringer. I tillegg medfører Troms samiske befolkning til at det samarbeides med Sametinget, som selv forvalter virkemidler for næringsutvikling i de samiske områdene av fylket.

I forbindelse med omleggingen av systemet med differensiert arbeidsgiveravgift har Troms fylkeskommune gjennomført et større prosjekt for å utvikle nye virkemidler for de områdene av fylket som ikke lengre har lavere arbeidsgiveravgift. Det er etablert et eget programstyre, og det er utarbeidet både handlingsplan og bransjeplaner. I dette arbeidet har fylkeskommunen bl.a. samarbeidet tett med Innovasjon Norge – Troms og NHO Troms, og det skal etableres et tett samarbeid med kommunene.

Fylkeskommunen har en del samarbeid med Tromsø kommune. For det første har noen av de distriktsrettede satsingene også betydning for de mer perifere delene av kommunen. Dette gjelder både de bedriftsrettede virkemidlene gjennom Innovasjon Norge og det gjelder støtte til prosjekter i regi av SNP for distriktene i Tromsø. Samtidig gir flere av de større satsingene til fylkeskommunen også effekter for byen, bl.a. satsingene på bredbånd og kompetanse. Det er også viktig for fylkeskommunen at

det er en viss arbeidsdeling mellom bykommunen og fylkeskommunen i arbeidet med næringspolitikk.

Det er relativt lite kontakt mellom fylkeskommunen og Tromsø Næringsforening. Dette er i hovedsak knyttet til at Næringsforeningen først og fremst blir oppfattet å representere virksomheter sentralt i kommunen, og dette er ikke særlig prioritert fra fylkeskommunens side. Samtidig er det en del samarbeid på prosjektnivå, og da er det særlig innen reiseliv at de to organisasjonene har felles interesser.

Troms fylkeskommune har tradisjonelt vært en aktiv deltaker i Landsdelsutvalg for Nord-Norge og Nord-Trøndelag, men etter omorganiseringen i 2003 har dette samarbeidet fått en noe redusert betydning for det praktiske næringsarbeidet. Hovedgrunnen er at det ikke lengre finnes egne prosjektmidler i dette samarbeidet. Samtidig utgjør landsdelsperspektivet en viktig dimensjon i fylkeskommunens internasjonalt rettede virksomhet, men denne delen av virksomheten er forankret i en egne internasjonal avdeling som er direkte underlagt fylkesråden.

Innovasjon Norge – Troms

Innovasjon Norge - Troms har til sammen 24 ansatte, og hele virksomheten er lokalisert i Tromsø. I 2004 har Innovasjon Norge Troms en tilskuddsramme på ca. 100 millioner kroner, og en låneramme på ca. 120 millioner kroner. Det bevilges støtte eller lån i hele fylket men virksomheter i Tromsø får en mindre andel av midlene enn det kommunens størrelse skulle tilsi. Hovedforklaringen er at Innovasjon Norge har et distriktsfokus for sitt arbeid, og områdene utenfor byen har høyere prioritet enn de som ligger innenfor kommunegrensene. Det er dermed vanskeligere å få tilskudd eller lån i Tromsø enn i resten av fylket.

Det er imidlertid ikke så stor forskjell på Innovasjon Norge sin virksomhet i forhold til by og distrikt i Troms som i de andre storbyfylkene i og med at Tromsø også kommer inn under de distriktpolitiske virkemiddelområdene. Samtidig kan midler bevilget til tiltak i distriktene ha effekter for virksomheter i byen. I mange tilfeller vil FoU aktiviteter, eksempelvis knyttet til fiskeriene, bli lokalisert til forskningsinstitusjoner i Tromsø selv om det er næringslivet i andre deler av fylket som mottar støtten.

I Troms er marin sektor et av de viktigste satsingsområdene for Innovasjon Norge, og virksomheten går fra finansiering av fiskebåter på den ene siden til marin bioteknologi på den andre siden. Omstilling i landbruk, reiseliv og utvikling av tjenestesektoren er andre tunge områder som søkes utviklet gjennom det offentlige virkemiddelapparatet. Til nå har det vært få prosjekter knyttet kulturbasert næringsutvikling. Ingen søkere i Troms har til nå fått støtte gjennom det nasjonale programmet. Lokalt har en gjennomført flere satsinger, og da er det særlig reiseliv og mattradisjoner som har vært prioritert. I samarbeid med fylkeskommunen har en også støttet opp om et filmprosjekt i Målselv, men til nå har ikke dette området vært prioritert i Tromsø.

Det er en rekke koblingspunkter og samarbeidsområder mellom Innovasjon Norge og andre aktører i Tromsø og Troms. Innovasjon Norge – Troms arbeider tett sammen med fylkeskommunen, spesielt i forbindelse med regionale utviklingsprogrammet. Dette

samarbeidet er både knyttet til prosess, hvor partene er opptatt av å utvikle et felles perspektiv på virksomheten. Samtidig er det konkret rettet mot forvaltningen av de bedriftsrettede midlene til fylkeskommunen. I forhold til de virkemidlene innen landbruk er fylkesmannens landbruksavdeling den viktigste samarbeidspartneren. Disse to aktørene og Aetat er viktige partnere i Innovasjon Norge sitt opplegg for etablererutdanning i Troms. Det er etablert et eget opplæringsprogram som tilbys personer som ønsker å starte egen virksomhet, og på dette området er tilbudet åpent for innbyggere i hele fylket.

Innovasjon Norge - Troms har et begrenset samarbeid om næringsutvikling med Tromsø kommune. Samarbeidet med andre kommuner, og i særlig grad de mindre kommunene, som går gjennom ordfører/næringskonsulenter, er imidlertid av noe høyere intensitet. Kontaktene med Tromsø Næringsforening er også av beskjeden omfang.

Kunnskapsbasert næringsutvikling er et område der det er omfattende kontakter med miljøer i Tromsø. Innovasjon Norge samarbeider på et generelt nivå med både Fiskerihøyskolen og Universitetet. I tillegg har en tette koblinger med Norinnova når det gjelder de utviklingstiltakene denne aktøren driver i forskningsparken. IKT og bioteknologi er særlig prioriterte områder. Innovasjon Norge er både med på kompetanseutvikling i miljøene, og de er med på å støtte opp under virksomheter som er etablert med utgangspunkt i de lokale forskningsmiljøene.

Innovasjon Norge søker også å støtte opp om initiativer som faller utenfor FORNY-programmet, for det er viktig for Tromsø at det også kommer knoppskyting fra den anvendte forskningen i byen. Erfaringene fra dette arbeidet er at det trengs spesialiserte virkemidler for å få til vekst i forskningsbaserte virksomheter. Dels er det mangel på ressurser i oppfølgingsarbeidet, for dels er ikke de tradisjonelle nasjonale virkemidlene tilpasset denne type virksomheter og dels er dette en type bedriftsetablering som tar lang tid. Løsningen vil trolig bli at det etableres et eget såkornfond, og her kan de midlene som ble avsatt i statsbudsjettet for 2004 bli et viktig utgangspunkt.

Næringsforeningen i Tromsøregionen

Næringsforeningen i Tromsø ble vedtatt opprettet i april 2001, men representerer en videreføring av Tromsø Handelsstandsforening som ble etablert allerede i 1884. Antall medlemsbedrifter er i overkant av 500 og disse virksomhetene har i alt 17.000 ansatte, noe som utgjør 70 % av den private sysselsettingen i byen. Medlemsbedriftene kommer hovedsakelig fra Tromsø, men det er også medlemmer fra bedrifter i kommunene Balsfjord, Karlsøy og Lyngen. Administrasjonen har fem ansatte, hvorav et knapt årsverk er knyttet til handelskammervirksomheten. I tillegg kommer et styre med 7 medlemmer fra ledende private bedrifter i Tromsø.

Næringsforeningen har siden 1960 hatt sitt eget bygg sentralt i Tromsø som er et sameie som eies med 50 % hver av Kjøpmannsforeningen i Tromsø og Næringsforeningen. Foreningen driver bl.a. med nettverksbygging og møtevirksomhet knyttet til ulike tema. I 2003 ble det holdt i alt 18 møter med 828 registrerte deltakere. Næringsforeningen gir ikke ut eget medlemsblad, men har egne internettsider som brukes til informasjon og kommunikasjon med medlemmer og andre.

Næringsforeningen fremhever at hovedmålsetting er å bidra til at Tromsø-regionen skal være det området i Nord-Norge der det er best tilrettelagt for å utøve og utvikle næringsvirksomhet. I strategien heter det at Næringsforeningen skal være den fremste partner og pådriver for å oppnå dette gjennom å:

- Sette dagsorden for aktuelle næringspolitiske saker av lokal, regional og nasjonal betydning.
- Bidra til å bedre rammebetingelsene for næringsaktivitet i Tromsø og i Nord-Norge.
- Være den foretrukne samarbeidspartner for offentlige myndigheter.
- Være en faglig og sterk organisasjon, som arbeider med å løse oppgaver gjennom åpne nettverk.
- Arbeide for at Tromsø-regionen skal være et naturlig etableringssted - og en attraktiv by å bo og jobbe i.
- Sette Tromsø-regionen på den nasjonale dagsorden.
- Bidra til økt innovasjon, verdiskapning, internasjonalisering og kompetanseutvikling i næringslivet i Tromsø-regionen.

Næringsforeningen har vedtatt å dele virksomheten inn i tre hovedutvalg som er sammensatt av representanter fra medlemmene og representanter fra administrasjonen:

1. *En attraktiv by:* Innen dette området skal foreningen arbeide for å gjøre Tromsø til et attraktivt bosted for arbeidstakere og et attraktivt møtested for næringslivet. Dette skjer gjennom en satsing på kultur, skole, barnehage, oppvekstmiljø, bysentrum og trivselstiltak. Innen dette område er kulturbasert næringsutvikling ett av områdene det arbeides med. Aktivitetene som foreningen støtter opp om omfatter alt fra tilrettelegging for opplevelsesbasert reiseliv, festivaler (Nordlysfestivalen, Tromsø Filmfestival og Artic Challeng) til deltakelse i prosjekter som OL 2014.
2. *Rammebetingelser for vekst:* Innen dette området arbeider Næringsforeningen for å bedre rammebetingelsene og synliggjøre næringslivets viktige rolle i samfunnet. Blant tiltakene som nevnes, er at det skal institueres en egen vekstpris, og en vil påvirke Tromsø kommune til å prioritere tiltak som skaper vekstkraft i privat næringsliv. Områdene arealbruk og infrastruktur, kommunal innkjøpspolitikk, konkurranseutsetting og avgiftspolitikkk nevnes særskilt.
3. *Nyutvikling og omstilling:* Innen dette område vil Næringsforeningen arbeide for å utvikle holdninger preget av nytenking og omstillingsvilje. Viktige oppgaver er å etablere koblinger mellom eksisterende næringsliv og universitets- og høyskolemiljøet, posisjonere Tromsø-miljøet i de regionale og nasjonale handlingsplaner for innovasjon og nyskaping, bidra til økt kommersialisering av forskningsresultater og gjøre Tromsø til et "Center of excellence" innenfor utvalgte innovasjonsområder. Næringsforeningen er opptatt av å legge forholdene til rette for bedre kontakten mellom forskningsmiljøene og næringslivet, og er særlig fokusert på å få til en spissing i de satsingene som gjennomføres i Tromsø. Dette siste blir knyttet til at dette er svært ressurskrevende prosesser som fordrer at en satser på områder hvor byen har spisskompetanse. Marine næringer, telemedisin og miljøovervåking blir særlig fremhevet i denne sammenheng.

Næringsforeningen for Tromsø-regionen har en egen partnerskapsavtale med Tromsø kommune når det gjelder næringspolitikk. Hovedutfordringen i dette samarbeidet er at kommunene disponerer små ressurser til å drive næringspolitikk. Foreningen har også mange koblingspunkter mot byutvikling og politisk ledelse. I det daglige arbeidet oppleves samarbeidet som godt, og partene deltar i flere samarbeidsprosjekter. Utfordringen for kommunen er å etablere en mer samordnet og helhetlig politikk ovenfor næringslivet slik at det i større grad kan tas strategiske grep i forhold til utviklingen i Tromsø.

Næringsforeningen sitt forhold til Troms fylkeskommune er dels preget av at dette tradisjonelt har vært NHO sin samarbeidspartner, og det er derfor denne organisasjonen som har ivaretatt de fleste av næringslivets politiske kontakter med fylkeskommunen. Forholdet er også preget av at fylkeskommunen har hovedvirksomheten sin rettet mot distriktene i Troms, mens Næringsforeningen har hovedoppmerksomheten rettet mot Tromsø. I den sammenheng er det et poeng at politikerne kommer fra distriktene og de er særlig opptatt av at det er der en finner de største utfordringer innen næringsutvikling. Næringsforeningen er opptatt av sammenhengen mellom utviklingen i Tromsø og resten av fylket og Nord-Norge, og foreningen ønsker å utvikle samarbeidet med fylkeskommunen videre.

Det er faktorer som også er viktig når en skal forstå forholdet mellom Næringsforeningen og Innovasjon Norge – Troms. Dette er en aktør som har arbeidet tett sammen med fylkeskommunen i næringsutviklingssammenheng, og det er derfor tradisjon for at NHO også her har ivaretatt næringslivets interesser. Omorganiseringen av det statlige virkemiddelsystemet og etableringen av Innovasjon Norge oppfattes som viktig og Næringsforeningen har ambisjoner om å fungere som en brobygger mellom næringslivet i Tromsø og Innovasjon Norge. I den sammenheng fremstår bl.a. internasjonalisering som et felles satsingsområde.

6.2 Kultursatsing med næringsprofil: Søknad om OL 2014

I forrige delkapittel var vi inne på at veksten i Tromsø i den siste 30 års perioden i stor grad var en effekt av store statlige investeringer i bl.a. Universitetet, sykehuset og andre kompetansetilbud, og av ringvirkninger av disse satsingene. Tidlig på 2000 tallet var det klart at de fleste store investeringsprosjektene var over, og at Tromsø trengte nye vekstimpulser som kunne stimulere utviklingen i byen og landsdelen. I mai 2003 ble ideen om at Tromsø kunne bli vertsby for de olympiske vinterleker i 2014 lansert av Tromsø kommune.

Ideen ble godt mottatt og etter hvert kom det på plass en organisasjon som skulle arbeide med kandidaturet. Første milepæl kom i januar 2004 da Norges Idrettsforbund vedtok at Tromsø skulle være norsk kandidatby til å være vertsby for lekene i 2014. Siden den gang har Tromsø 2014 arbeidet med å få Regjeringen og Stortinget til å stille seg bak planen. Dette vedtaket er viktig for sakens videre gang, men i vår sammenheng er det samspillet frem til nå som er viktig.

Det er etablert en egen organisasjon som har til oppgave å arbeide med OL-søknaden. I administrasjonen er det fem ansatte, og den er ledet av tidligere ordfører Erlend Rian.

Det er etablert et vanlig styre med 9 medlemmer, men i tillegg er det oppnevnt en styringsgruppe med i alt 21 medlemmer. Styringsgruppen fungerer som et rådgivende organ for styret, og målet er at den skal fungere som et strategisk diskusjonsforum som skal komme med viktige innspill til arbeidet. Styringsgruppen kan selv ta egne initiativer, og den skal sammen med styret fungere som en kontakflate mot viktige miljøer innen politikk, forvaltning og idrett.

Budsjettet for søknadsprosessen er på 9 millioner kroner, hvorav 5,2 millioner kom fra Tromsø kommune, Troms fylkeskommune, Sametinget, Innovasjon Norge og Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Namdalen og 3,8 millioner fra næringslivet. I en eventuell internasjonal søknadsfase vil rammen for arbeide bli 100 millioner kroner, og også her er planen at ulike offentlige og private aktører skal delta i finansieringen. Disse midlene skal brukes frem til den endelige avgjørelsen som tas av IOC sommeren 2007.

Et OL i Tromsø er budsjettet til å koste totalt 15,3 milliarder kroner. Av dette utgjør OL-investeringer og selve gjennomføringen 11,8 milliarder, mens andre investeringer (statlige bevilgninger som er nødvendig for OL, men ikke er en del av OL-budsjettet) utgjør 3,5 milliarder. Det er budsjettet med inntekter på 7,2 milliarder. Tromsø 2014 har søkt om statlige bevilgninger på 8,175 milliarder. Dette er mindre enn det Lillehammer fikk i 1994 (9,6 milliarder). Investeringsnivået vil ligge på i overkant av 2 milliarder kroner per år, noe som er i overkant av det investeringsnivået som har vært i Tromsø de siste årene. I tillegg vil mange av investeringene i OL-landsby, infrastruktur og idrettsanlegg være en forskuttering av utbygginger som også ellers ville kommet.

Hovedgrunnen til at Tromsø har valgt å søke om OL er at en antar at ringvirkningene før, under og etter et OL i Tromsø blir betydelige. Målet er at hele regionen, inkludert de samiske områdene og kysten skal få et løft, samtidig som prosjektet gir positive nasjonale effekter i form av økt synlighet og interesse for norske verdier, varer og tjenester. Dette vil stimulere til satsinger og gi god effekt i form av arbeidsplasser, ny kunnskap og kapital. I Nord-Norge vil særlig reiselivsnæringen kunne få en plattform for utvikling og verdiskaping, og i den sammenheng understrekes det at nærheten til den sårbare arktiske naturen forplikter i forhold til miljø og bærekraftig utvikling.

I forbindelse med et eventuelt OL i Tromsø vil det bli satset på næringsutvikling, kompetanseoppbygging og kultur. I alle sammenhenger vil prosjektene ha et lokalt, regionalt og landsdelsperspektiv. Innen næringsutvikling vil det bli satset bredt på prosjekter som kan gjøre det mulig for næringslivet i Nord-Norge å utnytte de markedsmessige mulighetene som dette store arrangementet vil kunne gi. I tillegg er det sentralt å få vurdert muligheter for teknologiutvikling og ikke minst utnytte prosessen til å profilere regionen i reiselivssammenheng. Det er et sentralt mål at mange av disse prosessene skal gi resultater uavhengig om OL-søknaden vinner den internasjonale konkurransen eller ikke.

Innen kulturområdet er det planlagt en omfattende satsing som har en økonomisk ramme på 500 millioner kroner. Kulturprogrammet skal både brukes i profilering av byen, landsdelen og Norge i fasen forut for arrangementet, og det skal gi et supplerende tilbud til idrettsarrangementene under OL. Hovedsatsingene innen kulturområdet vil bli utformet etter at søknaden eventuelt er godtatt, og i den forbindelse vil det bli lagt opp

til en beslutningsprosess med bred lokal, regional og nasjonal representasjon. De internasjonale og flerkulturelle perspektivene vil også bli prioritert.

Tromsø kommune har gått tungt inn i OL-prosessen, og ordføreren er medlem av styret. I tillegg har kommunen bygget ut en bred allianse bak søknaden. Lokalt har en trukket inn både næringsliv og Næringsforening, og fylkeskommunen har vært en viktig bidragsyter i finansieringen av prosjektsøknaden. I tillegg har en fått med seg både Sametinget, Landsdelutvalget, de andre fylkeskommunene og de fleste kommunene i Nord-Norge. Et viktig samarbeidsområde i forhold til nabofylkene vil være ishockey, hvor både Alta og Bodø er trukket inn som arrangementssteder.

Prosessen rundt OL-søknaden blir vurdert som verdifull av kommunen uavhengig av om a) byen for nasjonal støtte til å bli norsk kandidat, og b) faktisk får arrangementet i 2014. Det er flere grunner til dette. For det første har prosjektet bidratt til nettverks- og kompetansebygging lokalt, og dette er lærdommer som kan og vil brukes i andre sammenhenger. For det andre har prosessen gjort det mulig å få til samarbeid mellom ulike aktører i landsdelen, og selv om det er større usikkerhet til ”gjenbruksmuligheter” her, er også dette allianser som kan brukes i andre sammenhenger. For det tredje er det tatt initiativer som direkte kan overføres til profilering av Tromsø som et fremtidsrettet sted for nye satsinger innen kultur, idrett, næringsutvikling og reiseliv.

Etterord: Den 12. november 2004 la regjeringen frem en stortingsmelding (St. meld. nr. 7 2004-05) der Tromsø sin søknad om nasjonal finansiering ble avslått ut fra at kostnadene ville bli høye, og uten at de positive samfunnsmessige effektene var dokumentert godt nok til å forsvare denne satsingen. Meldingen vil bli behandlet i vårsesjonen 2005.

6.3 Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer

I dette delkapitlet skal vi analysere i hvilken grad og hvordan ulike lokale aktører samarbeider om næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer. I den sammenheng er det sentralt at nasjonale myndigheter de siste 30 til 40 årene har prioritert oppbygging av høyere utdanning og forskning i Tromsø. Byen fikk sitt eget universitet i 1972, etter et vedtak i 1968. I dag har Universitetet i Tromsø, som også omfatter Norges Fiskerihøgskole, drøyt 6000 studenter og over 900 vitenskapelig ansatte. Det er videre etablert og utviklet en rekke andre forsknings- og utdanningsmiljøer i byen, hvor NORUT-gruppen utgjør de viktigste miljøene innen forskning.¹⁴ I denne delen av studien vil vi ha fokus på ett viktig satsingsområde i

¹⁴ NORUT-gruppen, hvor Universitetet i Tromsø er den største aksjonæren, er en viktig aktør i Tromsø. Virksomheten omfatter følgende helt eller delvis eide datterselskaper: Fiskeriforskning, NORUT Informasjonsteknologi, NORUT Samfunnsforskning, NORUT Medisin og Helse, NORUT Teknologi og NORUT NIBR Finmark. Ved slutten av 2003 var det i alt 300 ansatte i konsernet.

næringsutviklingsarbeidet med utgangspunkt i kompetansemiljøene i Tromsø, og det er den satsingen som er knyttet til selskapet Norinnova.

Et viktig utgangspunkt for satsingen på forskningsbasert nyskaping i Tromsø var etableringen av Forskningsparken i 1990. Virksomheten ble operativ fra 1993, og i 1995 var første byggetrinn ferdigstilt (Askvold et al. 2003: 6). Bygningsmassen ble ytterligere utvidet med et nytt bygg i 2003. Det samlede arealet er på 20.000 m² og det rommer i alt nesten 600 arbeidsplasser. I 2004 er det meste av arealet utleid.

I de første årene etter etableringen var det selskapet Forskningsparken som hadde ansvar for utviklingsarbeidet og delansvar for eiendomsdrift. Eiendomsmassen var lagt inn i et eget selskap, SIVA Tromsø Eiendom AS, hvor Forskningsparken i Tromsø AS var deleier. Dette selskapet ble senere heleid av SIVA. NORUT-gruppen fikk ansvar for FORNY-programmet i Nord-Norge fra 1995, men fra 2000 overtok Forskningsparken også dette ansvarsområdet. I 2003 skiftet virksomheten navn til Norinnova, og dette ble gjort for å synliggjøre innovasjons- og investeringsselskapet, samtidig som selve bygningsmassen beholdt navnet Forskningsparken i Tromsø, og Norinnova er delansvarlig for å utvikle konseptet i samarbeid med SIVA.

I forbindelse med de organisatoriske endringene ble det gjennomført en rettet emisjon, og Norinnova ble tilført i alt 30 millioner kroner i ny kapital. Gjennom emisjonen ble Norinnova tettere eiermessig integrert med NORUT-gruppen og Universitetet i Tromsø, og er i dag den formelle kommersialiseringsenheten til Universitetet og NORUT. De største eierne er i dag NORUT-gruppen (56,2 %) og SIVA (26,9 %), mens ulike private og offentlige aktører eier de øvrige 16,9 %. Blant de andre eierne finnes det flere lokale, som Troms Kraft og Sparebanken 1 Nord-Norge.¹⁵

Norinnova har til sammen 10 ansatte med kompetanse både innen forskning og kommersialisering. I perioden fra 1995 og frem til 2004 har selskapet investert i alt 28 bedrifter. Av disse er fem solgt og tre er avviklet. Norinnova har gått inn med til sammen 25 millioner kroner i prosjektene, mens andre aktører har frembrakt 85 millioner. I større investeringer (over 1 million kroner) går Norinnova aldri inn med mer enn 50 % av kapitalen. Totalt er det etablert 200 arbeidsplasser i disse virksomhetene, hvorav flere er lokalisert andre steder i Nord-Norge. Norinnova legger ingen geografiske føringer på hvor virksomheten skal være lokalisert, men de må være koblet opp mot forskningsmiljøene i Tromsø.

Norinnova har som siktemål å etablere ny næringsvirksomhet, og å styrke eksisterende næringsvirksomhet i Nord-Norge. I utgangspunktet er man opptatt av radikale innovasjoner som kan bidra til unike produkter som kan selges på internasjonale markeder. I den sammenheng er flaskehalsen for bedriftene tilgang på kapital som vil ta høy risiko. Det er her Norinnova kommer inn med finansiering i de tidlige fasene,

¹⁵ Ved årsskiftet 2004-05 gikk Statoil inn med 8,3 millioner kroner, og overtok dermed 10 % av aksjene i selskapet.

samtidig som selskapet tilbyr annen støtte i forbindelse med utviklingen av virksomheten. Norinnova opererer innenfor fire virksomhetsområder:

- *Nyskaping*: Prosjektutvikling og kommersialisering av forskningsbaserte ideer i form av ny virksomhet eller lisensiering, ved hjelp av verktøy som FORNY-, Inkubator-, og MABIT-programmet.
- *Investering*: Investering i tidlig fase og bidra ved aktivt og kompetent eierskap til å føre nyetablerte kunnskaps- og teknologibedrifter fram mot kommersiell suksess. Norinnova har selv et investeringsfond på 50 millioner kroner, og arbeider også tett opp mot Såkorninvest Nord AS. Dette selskapet forvalter en kapital på 75 millioner kroner, hvor offentlige og privat kilder står for 50 % av kapitalen hver.
- *Infrastruktur*: Eiendomsutvikling for å kunne tilby lokaler, driftsmessige tjenester og et kommersielt og industrielt nettverk for kunnskapsbaserte nyetableringer.
- *Inkubator Tromsø*: Sammen med SIVA (Selskapet for Industrivekst) har Norinnova på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet etablert inkubatorvirksomhet i forskningsparken. Inkubator Tromsø skal være et virkemiddel for gründere fra forsknings- og utviklingsmiljø og næringsliv i Nord-Norge, gjennom å bistå ved kommersialisering av FoU resultater og andre teknologi og kompetansebaserte innovasjoner med høyt vekstpotensial. Dette er et samarbeid med stat, fylke, kommune og privat næringsliv.

Norinnova har innrettet virksomheten mot fagområder hvor Tromsø står sterkt. Fire områder blir særlig fokusert: 1) Nye arter i oppdrett, som er et område med 150 ansatte innen FoU, 2) Marin og medisinsk bioteknologi, som er områder med ca. 150 ansatte forskere, 3) Fiskerirelatert teknologi, og 4) IKT (særlig satellittkommunikasjon og telemedisin), som er områder med i alt 180 ansatte innen FoU. Samtidig er en åpen for å gå inn i andre typer prosjekter med utgangspunkt i forskningsparken.

De viktigste samarbeidspartnerne til Norinnova er nasjonale forsknings- og næringsutviklingsprogrammer som FORNY, MABIT og NT, som alle bidrar med finansiering til deler av kommersialiseringen som ellers hadde vært vanskelig å finne penger til. SIVA har bidratt med viktig aksjekapital både til utbyggingen av forskningsparken og til virksomheten i Norinnova. Innovasjon Norge – Troms har også vært med å finansiere bedriftene i en tidlig fase.

Norinnova samarbeider også i noen grad med andre lokale partnere. Tromsø kommune har vært med å gi støtte til inkubatorvirksomheten, mens Troms fylkeskommune har vært med å finansiere en del prosjektvirksomhet. Næringsforeningen er en partner når det gjelder å arrangere møter eller etablere nettverk med næringslivet. Det lokale næringslivet er viktig for Norinnova, men det gjenstår en del før en har klart å utvikle en god samarbeidskultur i Tromsø. I den sammenheng har en arrangert konferansen Næringslivsdagene, og her har det årlig deltatt ca. 450 deltakere. Målet er å skape en felles arena der kunnskap og ideer kan utveksles. Konferansen er et samarbeid med næringslivet og Tromsø kommune.

Den viktigste lokale forankringen er likevel koblingen til Universitetet og NORUT-gruppen. Dette siste kommer klart frem når Universitetet etablerer en egen TTO virksomhet i 2004/05. Det vil bli vektlagt at TTO kontoret skal arbeide med å identifisere ideer og inneha Universitetets eiendomsrettigheter, mens Norinnova skulle ha ansvar for den kommersielle delen og stå for utviklingen av bedrifter. Etter planen skal denne samarbeidsformen både bidra til identifisering av flere ideer og utvikling av levedyktige bedrifter. Dette er viktig, for i Telemarksforskningens evaluering av kommersialiseringsenhetene i FORNY-programmet blir det fremhevet at det er en viss mangel på gode ideer som kan kommersialiseres (Bolkesjø og Vareide 2004: 121).

Den mest kritiske mangelvaren i Norinnovas arbeid er likevel tilgangen på kapital. Det tar lang tid før investeringene gir avkastning, for det går gjennomsnitt 12 år fra oppstart til virksomheten er kommersielt vellykket. Det er derfor bundet opp mye kapital i de selskapene som er etablert, og Norinnova arbeider nå med å få på plass et nytt fond som kan gå inn i selskaper i kommersialiseringsfasen. Målet er å være operativ fra 2005, og har til nå interessenter som på gitte betingelser kan gå inn med ca. 60 til 70 millioner av de 80 til 100 millioner kronene som trengs av private midler. I tillegg tar en sikte på å få 100 til 150 millioner fra en pott som Stortinget satt av til slike fond under behandlingen av statsbudsjettet for 2004.

6.4 Sammenfattende drøfting

Organiseringen av Tromsø kommune sin næringspolitikk preges av byens særegne geografiske utfordringer. Det er etablert en sentral enhet i administrasjonen som har ansvar for å arbeide med næringsutvikling, og næringspolitikken kan deles i to hovedområder. For det første en den mer generelle politikken som er innrettet mot å utvikle hele byen. Den overordnede politikken er innrettet med å synliggjøre Tromsø som landsdelssenter med viktige kompetanse- og næringsmiljøer. For det andre er politikken innrettet mot distriktene i kommunen. Distriktsstrategiene er nedfelt i en egen næringsplan, og det arbeides tett med partnerskap bestående av aktører i lokalsamfunnene og fylkeskommunen og Innovasjon Norge som virkemiddeloperatører.

Næringspolitikken til Troms fylkeskommune preges av at dette er et fylke med store distriktsmessige utfordringer. Fylkeskommunen har en stor næringsavdeling med bred kompetanse innen ulike fagområder. Etableringen av en parlamentarisk styringsmodell etter valget i 2003 har spisset den politiske styringen av næringspolitikken. Samtidig har fylkeskommunen etablert et bredt partnerskap med Sametinget, kommuner, statlige etater og organisasjonene i arbeidslivet. Innovasjon Norge - Troms er den sentrale virkemiddeloperatøren i næringspolitikken. Samarbeidet med Tromsø kommune er mindre omfattende, men det finnes flere kontaktpunkter og felles prosjekter.

Innovasjon Norge - Troms har en virksomhet som er konsentrert om de distriktsmessige utfordringene i fylket. I den sammenheng arbeides det særlig tett sammen med fylkeskommunen og andre statlige etater innen tilgrensende områder. Tromsø kommunes utstrekning og næringsutfordringer i distriktene bidrar likevel til at også storbykommunen omfattes av mange av tiltakene.

Næringsforeningen i Tromsøregionen er en relativt nystartet virksomhet og har til nå konsentrert virksomheten om oppgaver i Tromsø by. Organisasjonen samarbeider derfor først og fremst med kommunen og andre aktører i Tromsø. Innen områder som kulturbasert og kunnskapsbasert næringsutvikling fungerer foreningen i noen grad som et bindeledd mellom næringslivet og andre sentrale aktører.

Satsing på kulturbasert næringsutvikling har ikke utgjort noen sentral strategi hos de ulike aktørene i Tromsø, men både kommune, fylkeskommune og Innovasjon Norge har prosjekter som kan klassifiseres som dette. En satsing som omfatter en utvidet kultur og næringsssatsing, har vært arbeidet med OL i 2014. I 2003 startet Tromsø kommune med å utarbeide en søknad om at byen skulle bli vertsby for de olympiske vinterleker i 2014. I dette arbeidet har kommunen fått støtte fra lokalt næringsliv, fylkeskommunen og andre kommuner i fylket, fylkeskommuner og kommuner i resten av Nord-Norge, Landsdelsutvalget og Sametinget. Støtten har både vært politisk og det har blitt bevilget penger til arbeidet. Prosjektet fremstår dermed som et eksempel på hvordan de ulike aktørene kan samarbeide om et tiltak med stort utviklingspotensial for byen, regionen og landsdelen.

Den spesialiserte næringsutviklingen med utgangspunkt i Tromsøs forskningsmiljøer er i stor grad et resultat av samspill mellom nasjonale virkemidler og lokale prosjekter i regi av Universitetet og NORUT-gruppen. Over tid har disse aktørene bidratt til utbygging av forskningsparken og oppbygging av Norinnova. Lokale myndigheter mangler i stor grad virkemidler til å gi denne type næringsutvikling tyngde, men de har deltatt i flere viktige tiltak som har støttet opp om virksomheten til Norinnova. Samarbeidet med lokalt næringsliv er samtidig viktig for å få tilgang til den private kapitalen som må inngå i finansieringen av slike kommersialiseringsprosjekter.

7 Næringspolitikken i Trondheimsregionen

Trondheim kommune hadde ved inngangen til 2004 i overkant av 154.000 innbyggere fordelt på et areal på 342 km². Trondheim er det dominerende bysenter i Midt-Norge. Trondheimsregionen slik den er avgrenset i storbymeldingen omfatter kommunene Trondheim, Skaun, Klæbu, Melhus, Malvik, Midtre Gauldal, Rissa, Selbu, Stjørdal og Leksvik. Av disse ligger Stjørdal og Leksvik i Nord-Trøndelag, mens de øvrige ligger i Sør-Trøndelag. Trondheimsregionen slik den er definert ovenfor har omlag 225.000 innbyggere, noe som er godt over halvparten av innbyggertallet i de to Trøndelagsfylkene som samlet har om lag 400.000 innbyggere.

Folketallet i Trondheim kommune utgjør 57 % av folketallet i Sør-Trøndelag som var om lag 270.000 i 2004. Sør-Trøndelag med omlag 125.000 sysselsatte ved inngangen til 2003 kan deles inn i tre regioner hhv. Trondheimsregionen, innlandsregionen og kystregionen. Trondheimsregionen, her definert som kommunene Trondheim, Malvik, Klæbu, Melhus og Skaun, har hatt en betydelig befolkningsvekst (7,5 % i perioden 1990 – 1999). Samlet sett har utviklingen i kystregionen og innlandsregionen ikke vært like positiv som utviklingen i Trondheimsregionen.

Trondheim har 70 % av arbeidsplassene i Sør-Trøndelag og halvparten av alle arbeidsplassene i hele Trøndelag. Det var registrert i overkant av 85.000 arbeidsplasser i byen i år 2000. Offentlige arbeidsplasser utgjør omlag 40 % av byens arbeidsplasser. NTNU, sykehuset og kommunen er viktige i den sammenheng. Før øvrig er det mange arbeidsplasser innen varehandel, privat og forretningsmessig tjenesteyting, samt innenfor industri og bygg og anlegg.

I dette kapitlet gis det først en gjennomgang av de lokale og regionale myndigheters arbeid med næringspolitikk. Vi tar utgangspunkt i Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Innovasjon Norge - Sør-Trøndelag og Næringsforeningen i Trondheim som framstår som sentrale aktører for næringspolitikken i storbyområdet. Når det gjelder næringspolitikk med utgangspunkt i kulturfeltet vil vi se nærmere på noen satsinger i regi av Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune. For å belyse næringspolitikk med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøet vil vi blant annet se på erfaringene fra Teknostallen og Leiv Eiriksson Nyskapning.

7.1 Aktører og samarbeidsformer i den generelle næringspolitikken

I dette kapitlet gis en oversikt over de mest sentrale aktørene som arbeider med næringspolitiske problemstillinger i Trondheimsregionen. Det er lagt vekt på å få frem sentrale trekk ved organisering, mål og typer av samspill mellom aktørene.

Trondheim kommune

Trondheim kommune styres etter en formannskapsmodell der politikken utformes av formannskap og bystyret som er delt i seks komiteer hhv. komiteer for (1) oppvekst, (2) helse og velferd, (3) budsjett og finans, (4) byutvikling, (5) kultur, idrett og friluftsliv og (6) kontroll. Finans- og næringskomiteen er kommunens næringsutvalg. Etter flere års borgerlig flertall er det nå sosialistisk flertall i Trondheim med ordfører fra AP. Leder i finans og næringskomiteen kommer fra AP.

Både den administrative og politiske organiseringen av næringsutviklingsarbeidet er endret de siste år. Før lokalvalget i 2003 var næringslivsavdelingen organisert i stab innunder byutviklingsområdet og med kommunaldirektør for byutvikling som administrativt ansvarlig og byutviklingskomiteen som politisk organ. Avdelingen var forholdsvis ung, den ble startet i 1999 etter byens 1000-årsjubileum i 1997.

Ved lokalvalget vedtok flertallet bestående av en koalisjon av AP, SV, SP, Miljøpartiet de grønne og Pensjonistpartiet å oppprioritere næringslivssatsingen gjennom å øke budsjettet fra om lag 4,5 millioner til om lag 6,2 millioner samt å plassere næringslivsavdelingen direkte under rådmannen og å flytte det politiske ansvaret fra byutviklingskomiteen til finans- og næringskomiteen (tidligere budsjett og finanskomiteen) og formannskap. I rådmannens redegjørelse for Trondheim kommunes næringslivs- og regionsatsing for formannskapet i april 2004 står det bl.a.:

”Endringene innenfor næringsliv og regionale utfordringer er betydelige, og behovet for at Trondheim kommune skal være en pådriver i regionale prosesser og aktiv medspiller for det regionale næringsliv har blitt stadig større. En stadig raskere endringstakt i lokalt og regionalt næringsliv, samt Trondheim kommunes etter hvert tydelige rolle som motor i regionen har skapt et større behov for å endre dagens organisering av dette arbeidet.”

videre:

”Rådmannen vil bygge opp en organisasjon som underbygger disse målsetningene, noe som vil medføre endringer i forhold til dagens organisering gjennom næringslivsavdelingen. Blant annet vil arbeidet føre til at Rådmannen personlig vil få en sterkere rolle innenfor både næringsliv og større saker med bred regional forankring. Arbeidet vil ligge i skjæringspunktet mellom Ordfører og Rådmann, og det er derfor naturlig at koordineringen skjer i tett samarbeid mellom disse partene.”

Den økte vektlegging av næringslivssatsning som det nye politiske regime i Trondheim kommune har stått for, representerer i følge flere av våre informanter et klart brudd på et forholdsvis langvarig politisk regime fra tidlig på 1990-tallet som gikk ut på at kommunen i hovedsak ikke skulle drive med næringsutvikling, men at dette var næringslivets eget ansvar. Denne linjen ble imidlertid noe myket opp på slutten av 1990-tallet blant annet gjennom oppretting av en næringslivsavdeling. Det var

imidlertid forutsatt at næringsavdelingen skulle knyttes tett opp mot TÆL¹⁶ og senere Leiv Eiriksson AS, videre at kommunene skulle være bestiller og at TÆL sammen med næringslivet skulle drifte næringsutviklingen i Trondheim. Det er nå klart at TÆL, nå Leiv Eiriksson Utvikling vil spille en mindre rolle i kommunens næringsrettede arbeid enn tidligere tenkt. Høsten 2004 var imidlertid den endelige planen for administrativ organisering av næringslivsarbeidet ennå ikke ferdigstilt, men det synes klart at det både vil bli en større tyngre i arbeidet både administrativt og ikke minst politisk.

Næringslivsstaben i Trondheim kommune består nå (2004) av 5 personer, en økning med 2 fra forrige år. I tillegg til lønnsbudsjettet har kommunen noen økonomiske virkemidler:

- Om lag 1,5 millioner kroner til prosjektstøtte.
- Fast bevilgning til Trondheim Aktivum til utvikling av byen til kongress- og konferanseby på i underkant av 2 millioner kroner.

Trondheim kommune har per i dag næringsfond som til sammen er på om lag 35 millioner kroner etter at 25 millioner ble tilført fondet 2004 i forbindelse med salget av Trondheim Energiverk i 2002. Etter salget av E-verket har kommunen om lag 5 milliarder ”på bok”. I forhold til det økte satsingen på næringsutvikling er en av ideene at kommunen kan nytte opp til 200 millioner inn i et spleiselag knyttet til utbygging av gassrørledning.

Strategisk næringsplan for Trondheim 2000 – 2010 er retningsgivende for næringsseksjonens arbeid. De 4 arbeidsområdene: (1) Energi og industri fra vann og gass, (2) Mat fra havet, (3) Kommersialisering av kompetanse og (4) Rekruttering, gjelder fortsatt og av de om lag 30 prosjektene i handlingsprogrammet til SNP er om lag halvparten fortsatt aktive. Blant de prosjektene Trondheim kommune er aktive deltakere i er:

- Effektivitet i rørtransport – et prosjekt som er kjørt i inkubatoren på Gløshaugen og der det er etablert et industrielt konsortium som arbeidet videre med ideen.
- Markedsføring av regionens kompetanse både knyttet til eksportsatsingen og det næringsrettede Europa-kontoret. Her har Trondheim kommune gjort mye selv siden TÆL ble fusjonert inn i Leiv Eiriksson AS. Samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune har vært viktig her.

¹⁶ *Trøndelag Utvikling AS (TUAS)* var et regionalt næringsutviklingsselskap etablert for å videreføre og gjennomføre tiltak basert på strategisk næringsplan 2000-2010. Selskapet skulle være et viktig redskap for å få til økt vekst i verdiskapningen i regionen. TUAS skiftet senere navn til TÆL AS. Selskapet skulle arbeide med prosjektutvikling mot utpekte satsningsområder og arbeide i og med et nettverk av eiere, idehavere, kompetansemiljøer, kapitaltilbydere og myndigheter. Selskapet er nå fusjonert inn i Leif Eiriksson AS med datterselskapene Leif Eiriksson Utvikling AS og Leif Eiriksson Nyskaping AS.

- Venture Cup og START-NTNU der en samarbeider med Innovasjon Norge - Sør-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylkeskommune.
- Trondheim som merkevare – dette er et spleiselag med Sør-Trøndelag fylkeskommune.
- Studiebyen – et samarbeidsprosjekt med universitetet og studentsamskipnaden knyttet til utvikling av Trondheim som en attraktiv by for studentene.

Både SINTEF, NTNU, Leiv Eiriksson og private aktører i næringslivet (bl.a. Studentsamskipnaden, Connect, Investorforum Trøndelag) har ansvar for egne prosjekter i handlingsprogrammet til SNP.

De arenaer og den ansvarsfordeling som ble satt opp i handlingsprogrammet, er ikke gyldig på alle områder i dag. Noen av aktørene har ikke vært like aktive som forutsatt, og for noen prosjektet har Trondheim kommune måtte tatt økt ansvar. Den deltakelse og entusiasme som ble utvist i planleggingsfasen av bedriftene som deltok i de fire arbeidsgruppene innunder SNP, er noe svekket i gjennomføringsfasen og alle prosjektene har ikke vært like godt forankret verken i næringslivet eller politisk. Fremdeles har imidlertid Trondheim kommune mye samarbeid med ulike deler av næringslivet, organisasjonsliv og andre offentlige aktører knyttet til SNP prosjekter. De nye politikerne har etterspurt en revisjon av strategisk næringsplan i løpet av våren 2005. Kommunen vil da ta tak i oppgaver og prosjekter i SNP som ikke er fulgt opp og fullført.

Selv om gjennomføring av SNP Trondheim 2000 – 2010 er basert på ulike prosjekt-partnerskap med deltakelse fra hhv. bedriftene, arbeidslivet og forvaltningen er ikke SNP fulgt opp i fellesskap av de aktørene (næringslivet) som bidro til utarbeidelse av planen. Således virker forankringen av SNP som et felles begrep, referanseramme og verktøy for næringsutviklingsaktører i Trondheim, å være forholdsvis svak. Dette innebærer også at Trondheim kommune i begrenset grad har et velfungerende operativt samarbeid med andre aktører knyttet til kommunens egendefinerte næringspolitikk. Dette er imidlertid ikke til hinder for at så vel prosjektsamarbeid mellom aktørene og samarbeid på region- og fylkesnivå fungerer godt.

Våre informanter fremhever at Sør-Trøndelag fylkeskommune og Innovasjon Norge Sør-Trøndelag generelt sett er viktige samarbeidspartnere for Trondheim kommune i næringsutviklingsarbeidet. I flere prosjekter danner disse tre spleiselag for å få gjennomført prosjekter.

Eksempler på at samarbeidet er institusjonalisert (ut over prosjektsamarbeid) er Trøndelagsregionens Europakontor i Brussel, Felles Oljepolitisk Utvalg for Trøndelag (FOPUT), Trøndelagsrådet, Samarbeidsutvalget for Trondheimsregionen og Trondheim Interkommunale Havn (TIH). Dette er i hovedsak samarbeid mellom ulike kommuner og fylkeskommuner. I august 2004 vedtok bystyret i Trondheim å inngå samarbeidsavtale med Steinkjer, Namsos, Verdalen, Levanger, Stjørdal, Røros, Orkdal og Kristiansund kalt ”Byer i Midt-Norge”. I dette samarbeidet er siktemålet å ta opp saker og interesser disse byene kan fronte og samles om, eksempelvis knyttet til styrking av regionen innen olje og gass og tilflytting av statlige arbeidsplasser. En kan således se

konturene av ulike institusjonelle samarbeidsformer med siktemål å bygge regional allianser for å styrke regionen, landsdelen og Trondheim.

Særlig i forhold til Sør-Trøndelag fylkeskommune har det vært en positiv utvikling når det gjelder samarbeid både administrativt og politisk. Eksempelvis var det forholdsvis lunken holdning hos Sør-Trøndelag fylkeskommune til å delta med administrativ støtte i Trondheim kommunes SNP-prosess (sekretariatsfunksjoner) med det resultat at det ble en SNP for Trondheim og i liten grad for regionen. I forbindelse med utarbeidelse av felles fylkesplan for Trøndelag (i regi av Trøndelagsrådet) har Trondheim kommune deltatt i flere arbeidsgrupper. I forbindelse med utarbeidelse av samhandlingsplanen inngår flere personer fra næringsseksjonen i det felles innovasjonsteamet. I løpet av 4 år har således pendelen snudd fra å utvise høflig interesse til nært administrativt samarbeid på politikksiden. Samarbeidet er imidlertid knyttet til trønderregionen som helhet og ikke knyttet til storbyregionen særskilt.

På den politiske siden har også Trondheim kommunes politikere blitt betydelig mer involvert på den regionale næringspolitiske arena. Dette har blant annet gitt seg utslag i at politikerne i formannskapet har vært engasjert i prosessen knyttet til felles fylkesplan og videre at Trondheim i 2004 har blitt fullverdig medlem i Trøndelagsrådet og nå møter der med stemmerett mens de før hadde observatørstatus. Forholdet mellom Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune har således endret seg betydelig i løpet av de to siste år. Som en av informantene uttrykte det: *"Før opplevde nok Sør-Trøndelag fylkeskommune at Trondheim kommune var seg nok, mens Trondheim kommune opplevde at Sør-Trøndelag fylkeskommune ikke var til for Trondheim kommune"*.

I forhold til Sør-Trøndelag fylkeskommune fremheves også fra Trondheim kommune sin side samarbeidet knyttet til deltakelse i internasjonale prosjekter (Interreg-prosjekter), blant annet ett knyttet til transport og infrastruktur (NECL) og ett om byutvikling – energi og miljø og miljø og næringsutvikling i Midt Skandinavia (Pro-Mid-Nor).

Trondheim kommune har også prosjektsamarbeid med NTNU – SINTEF miljøet og med Leiv Eiriksson Nyskaping, og disse skal vi komme tilbake til senere i kapitlet.

Representanter fra næringsseksjonen deltar regelmessig i flere av faggruppene til Næringslivsforening i Trondheim og Næringsforeningen i Trondheim oppfattes som en viktig dialogpartner knyttet til næringsutvikling i Trondheim. Det er også prosjektsamarbeid mellom Trondheim kommune og Næringsforeningen i Trondheim, og Næringsforeningen i Trondheim hadde en viktig rolle i forbindelse med utarbeiding av SNP for Trondheim 2000 – 2010.

Samarbeidsutvalget for Trondheimsregionen (stiftet 1978) er i store trekk infrastruktur-innrettet - og med kommunene Trondheim, Stjørdal, Melhus, Malvik, Skaun, Klæbu, Sør-Trøndelag fylkeskommune som deltakere og med Selbu som observatør. Det pågår flere interkommunale samarbeidsprosjekt i regi av utvalget. Et interkommunalt samarbeid knyttet til felles administrering og koordinering av næringsarealer i regionen inngår i prosjektporteføljen. Her kan det være aktuelt å opprette et eget selskap.

Sør-Trøndelag fylkeskommune

Sør-Trøndelag fylkeskommune styres også etter en formannskapsmodell. Det er nærings- og kulturkomiteen som har ansvar for utforming av næringspolitikken. Både fylkesordfører og leder i nærings- og kulturkomiteen kommer fra Arbeiderpartiet.

Administrativt er det én enhet for regional utvikling som har ansvar for næringspolitikken. Denne enheten ble etablert i desember 2003 med utgangspunkt i enhetene plan, næring og samferdsel og kultur. Enheten for regional utvikling har ansvar for:

- Nærings- og lokalsamfunnsutvikling og regionale utviklingsoppgaver.
- Myndighetsutøvelse og tjenesteproduksjon innenfor kunst og kulturformidling.
- Idrett og kulturminnevern.
- Fylkesveier.
- Kollektivtransport.
- Skoleskyss og tilrettelagte transporttjenester.

Den nye enheten er organisert i team som i utgangspunktet skal være tverrfaglige og som skal ha en koordinator. Aktiviteten foregår i program, prosjekt, nettverk og andre fora med intern og eksternt deltakelse som for eksempel, Internasjonalt forum, Blilystprogrammet, HASUT-prosjektet, Jernbaneforum Midt-Norge, Aquareg-programmet, Studieby 1-prosjektet, Nettverk for kommunal planlegging og Kulturnett Trøndelag.

Enheten er delt inn i 7 arbeidslag med et utadrettet perspektiv, og ett med en faglig og koordinerende funksjon. I tillegg er ett serviceteam for koordinering av intern støttefunksjoner etablert. De 8 teamene omfatter (1) Regional planlegging og ressursforvaltning, (2) Energi og infrastruktur, (3) Næringsutvikling, (4) Samferdsel, (5) Idrett, lokalsamfunn og areal, (6) Kulturminner, (7) Kulturformidling og (8) Service. Flere av de 45 medarbeiderne i enhet for regional inngår i flere team. I næringsutviklingsteamet er det 10 personer med faglig ståsted i ulike felt bl.a. kultur, areal, landbruk, fiskeri. 2 til 3 personer har et særlig ansvar for innovasjon.

Enheten arbeid foregår i nær kontakt med rådmannsgruppen som består av to regionaldirektører (en for kysten og en for innlandet), samt rådmannen som selv har ansvaret for Trondheimsregionen.

I tråd med den administrative og politiske organisering er Sør-Trøndelag fylkeskommunes næringspolitikk integrert i all politikk som fylkeskommunen driver med. Det gjelder både på utdanningssiden, i kultursammenheng, når det gjelder tilrettelegging av arealer og i forhold til infrastruktur og samferdsel. De viktigste næringspolitiske diskusjonene foregår i nærings- og kulturkomiteen.

Sør-Trøndelag fylkeskommune oppfatter at de har begrensede økonomiske virkemidler til rådighet for næringsutvikling. Sør-Trøndelag fylkeskommune har begrenset tilgang til distriktsrettede virkemidler. Av til sammen om lag 80 millioner kroner, der om lag $\frac{3}{4}$

kommer fra KRD, går i overkant av 30 millioner kroner til Innovasjon Norge til bedriftsrettede tiltak. Av de resterende går blant annet 10 millioner kroner inn i partnerskapet knyttet til Innlandsprogrammet "Blilyst". De økonomiske virkemidlene kan i liten grad benyttes til prosjekter eller tiltak i Trondheim, så det er i hovedsak personellressursene som blir benyttet inn mot tiltak i Trondheim.

Fra fylkeskommunes side brukes det mest tid og krefter på innovasjonsvirksomhet og nettverksbygging overfor næringslivet i Trondheimsregionen. En del oppgaver, blant annet konkrete og bedriftsrettede tiltak, er overlatt til Innovasjon Norge. Innovasjon Norge har også ivaretatt mye av arbeidet knyttet til Eksportsatsing Trøndelag. Konkrete samarbeidsprosjekt i knyttet til næringsutvikling i Trondheimsregionen omfatter blant annet:

- Innovasjonsprosjektet MEDTEK der vi sammen med NTNU/SINTEF – St. Olavs hospital og Næringsforeningen i Trondheim forsøker å utvikle et nytt næringsfelt basert på medisinsk teknologi.
- Innflaggingskontor Trøndelag er resultat av et politisk initiativ og drives i samarbeid med flere andre aktører.
- Konjunkturbarometer Arena Trøndelag som er et samarbeid mellom begge fylkeskommuner, Innovasjon Norge i begge fylker, LO, NHO, Sparebank Midt-Norge og Næringsforeningen i Trondheim.
- Utvikling av leverandørnettverk for olje og gass i regi av FOPUT der også Næringsforeningen i Trondheim er en viktig samarbeidspartner.

Sør-Trøndelag fylkeskommune har et tett samarbeid med Trondheim kommune når det gjelder utdanning, kultur og næringsutvikling. Sør-Trøndelag fylkeskommune oppfatter at de er attraktive som samarbeidspartner dels knyttet til at de har noen økonomiske virkemidler, men også fordi de kan være en politisk pådriver. Tematisk sett er det stor grad av overlapp mellom de 4 hovedområdene i SNP for Trondheim og målområdene i den nye fylkesplanen. Sør-Trøndelag fylkeskommune oppfattet at det regionale nivået i liten grad ble involvert i forbindelse med utarbeidelse av SNP Trondheim.

"Mye vann har imidlertid rent i havet etter den tid" – som en av informantene uttrykte det – og samarbeidet med Trondheim kommune både administrativt og ikke minst politisk knyttet til utarbeidelse av felles fylkesplan for Trøndelag har fungert godt. Særlig har deltakelsen fra den politiske ledelsen i Trondheim kommune vært viktig i forhold til vektlegging av Trondheim som landsdelshovedstad. Selv om fylkesplanen for Trøndelag er forholdsvis overordnet i sin form, så representerer ikke minst prosessen, men også resultatet foreløpig i form av mål og strategier et klart eksempel på næringspolitisk samarbeid mellom Trondheim kommune og de to fylkeskommunene. Gjennomføring av en rekke av målsettingene og strategiene i den felles fylkesplanen forutsetter deltakelse av så vel Trondheim kommune som institusjoner i Trondheim by. Planen har således forutsetninger for å kunne gi klare næringspolitiske føringer for Trondheim kommunes egen innsats for næringsutvikling, men planen er ikke eksplisitt med hensyn til hva som er storbyregionens hovedansvar.

Oppfølging av den felles fylkesplanen blir en viktig sak de kommende år. Politisk vil Trøndelagsrådet der de folkevalgte pluss fylkesmennene og leder i KS deltar, få en sentral funksjon. Tradisjonelt har mye av oppfølging av fylkesplaner vært offentlig styrt. For den nye vedtatte fylkesplanen ønsker en sterkere deltakelse fra næringslivet, eksempelvis gjennom at aktører for ulike programmer selv får ansvar for å utmeisle strategier, prosjekter og konkrete tiltak.

Denne koblingen mellom Trondheim kommune og de to Trøndelagsfylkene blant annet gjennom Trøndelagsrådet, representerer en stor endring i forhold til situasjonen for få år siden. Flere av våre informanter har gitt uttrykk for at dette har sammenheng med at det er Arbeiderpartiledelse i alle de tre folkevalgte organene og med den opprioritering av næringspolitikk og rolle som landsdelshovedstad i Trondheim kommune.

Sør-Trøndelag fylkeskommune fremhever videre Næringsforeningen i Trondheim som en viktig samarbeidspartner i spørsmål knyttet til næringsutvikling. Sør-Trøndelag fylkeskommune har en partnerskapsavtale med Næringsforeningen i Trondheim, og Næringsforeningen i Trondheims organisering i faggrupper representerer en del av fylkeskommunens viktigste interesseområder, blant annet olje og gass, reiseliv, helse og økonomi. I noen sammenhenger gir Sør-Trøndelag fylkeskommune oppdrag til Næringsforeningen i Trondheim, i andre sammenhenger benyttes det nettverket som Næringsforeningen i Trondheim representerer. Sør-Trøndelag fylkeskommune oppfatter at Næringsforeningen i Trondheim har ambisjoner om å være næringsforening for mer enn Trondheim – og de er det også på en del områder. Sør-Trøndelag fylkeskommune har hatt konkret samarbeid med Næringsforeningen i Trondheim blant annet knyttet til:

- Leverandørvirksomhet for olje og gass.
- Konjunkturbarometer Arena Trøndelag.

Sør-Trøndelag fylkeskommune oppfatter for øvrig Næringsforeningen i Trondheim som en sterk pådriver for konkrete saker som gasskraftverk, ny E6 og utvikling av et Sealand på Brattøra. I enkelte tilfeller, særlig tidligere, kunne det komme til konfrontasjoner mellom Næringsforeningen i Trondheim som tok klare standpunkter og Sør-Trøndelag fylkeskommune som hadde en helhet å ivareta. I større og større grad blir imidlertid slike kontroverser drøftet slik at det kan komme entydige signal fra regionen i næringspolitiske spørsmål.

Det er videre et eget internasjonalt forum med representanter fra Trondheim kommune, Næringsforeningen i Trondheim, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Nord-Trøndelag Fylkeskommune, Fylkesmennene, Høgskolen, NTNU, NT-forskning der regionens internasjonale engasjement diskuteres og der det legges til rette med et hjemmekontor for Brusselkontoret.

Sør-Trøndelag fylkeskommune oppfatter at det store FoU-miljøet i Trondheim i liten grad deltar i å sette agendaen for næringspolitikken. Det er enkeltstående grupper som er med på å sette agendaen blant annet innenfor olje og gass. En konklusjon som er trukket for lenge siden, er at det ikke er samsvar mellom den forskningen som foregår på NTNU/ SINTEF og det som materialiseres i regionen. Flere av våre informanter gav uttrykk for at NTNU/SINTEF i for stor grad så på seg selv som en nasjonal/ internasjonal institusjon og i liten grad som en del av det regionale

innovasjonsnettverket. Flere av de områder som SINTEF satser på var for øvrig i samsvar med satsingsområdene i fylkesplanen. Etablering av TTO-ordningen på Gløshaugen ble sett på som en mulighet til å forbedre denne situasjonen.

Innovasjon Norge – Sør-Trøndelag

Innovasjon Norge Sør-Trøndelag har 18 årsverk fordelt i hovedsak på bransjer. Det er fire grupper: 1) gruppen for etablert virksomhet, som i hovedsak er rettet mot distriktskommuner (7 personer), 2) entreprenørskapsgruppen der også nyetablering inngår (6 personer), 3) landbruksgruppen der også bygdeutviklingsmidler inngår (4 personer) og 4) gruppe for innovasjonssystemer og premissgiving (4 personer).

Innovasjon Norge driver ikke etablereropplæring, men setter bort dette til andre. Innovasjon Norge finansierer virksomhet, videreutvikler prosjektsøknader sammen med bedriftene og fungerer som samtalepartnere for bedriftene. Innovasjon Norge har et stort kompetansenettverk innad i egen organisasjon og formidler også den kunnskapen som finnes hos samarbeidspartnere og hos eierne sentralt. Innovasjon Norge spiller på hele nettverket, skaffer kunnskap og samfinansiering med andre. Innovasjon Norge er operatør for bedriftsrettede virkemidler og er alene i de fleste tilfeller. I noen prosjekter i grenselandet er det samfinansiering med fylket eller andre. Banker og andre er med på totalprosjektene. Innovasjon Norge utløser 3 kroner fra andre finansiører for hver krone som settes inn. Innovasjon Norge disponerer 34 mill fra Sør-Trøndelag fylkeskommune øremerket distriktene

Det samlede budsjett for Innovasjon - Norge Sør-Trøndelag varierer fra år til år fordi det er konkurranse om de nasjonale bevilgningene og da avhenger det av hvor mange prosjekter fra Sør-Trøndelag som går inn. Når det gjelder Trondheim, har Innovasjon Norge mindre midler til rådighet enn i distriktene. Innovasjon Norge har friske virkemidler, ”penger på labben” og risikolån. Dette er sterke virkemidler og Innovasjon Norge kan ta mer risiko enn andre. Det er imidlertid ikke virkemidler for alle – kun et fåtall av bedrifter som kan nyte godt av disse – det er de ferskeste og mest innovative nyetableringene. I Trondheim arbeider Innovasjon Norge i det alt vesentligste med teknologibaserte bedrifter og i forhold til bedrifter som er i oppstartsfasen. I forhold til det etablerte næringsliv i Trondheim har Innovasjon Norge få virkemidler.

Innovasjon Norge arbeider tett med Fylkesmannens landbruksavdeling, kommunene, bankene Sparebank 1 Midt Norge – Leiv Eiriksson Nyskaping, NTNU/SIVA. Innovasjon Norges strategi er å prioritere SMB, prosjekter med internasjonalt potensial, best mulig innovasjon, pluss ungdom og kvinner. Innovasjon Norge opplever at det er vanskelig å få midler til sentrale strøk i forhold til strøk i distriktene. Innovasjon Norge har en samarbeidsavtale med Sør-Trøndelag fylkeskommune om bruken av virkemidlene – og dette er i samsvar med fylkesplanen. Innovasjon Norge opplever for øvrig at de er svært så omforente med Sør-Trøndelag fylkeskommune. Innovasjon Norge spiller på fagmiljøene (NTNU/SINTEF) i byen spesielt knyttet til teknologi.

Innovasjon Norge sentralt har hatt en øremerket sentral pott kalt kulturbasert næringsutvikling som for inneværende år er 20 mill kr. Til tross for flere søknader fra Trøndelag var det ingen som har nådd gjennom. Innovasjon Norge har for øvrig vært

med på å finansiere prosjekter på kultursiden, etablererstipend for folk i det feltet, opplevelsessenter. Kulturbasert næringsutvikling vurderes som problematisk for at det ofte faller mellom to stoler. Prosjektene har ofte en marginal lønnsomhet i seg selv, men så har de betydelige ringvirkninger.

Innovasjon Norge involvert i en rekke prosjekter når det gjelder næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer, deriblant:

- Såkorninvest Midt-Norge (SIM) der Leiv Eiriksson er en operatør for Innovasjon Norge som representerer den statlige delen inn i dette fondet.
- FORNY-programmet der halvparten kommer fra Innovasjon Norge og resten fra NFR.
- Samfinansiering med Leiv Eiriksson Nyskaping om nystartede bedrifter. For hver krone i eierkapital i bedriftene har Innovasjon Norge 1 krone i lån eller tilskudd.
- Samarbeidsprosjekter med SIVA, NTNU, SINTEF knyttet til Innovasjon Midt Norge og koblet til Innovasjon Norges nye entreprenørskapsstrategi. Her er blant annet TTOen på NTNU trukket inn og satsingen er koblet til igangværende prosjekt (Take off og Europrice).

Det er videre tett kontakt mellom forskning og Innovasjon Norge, blant annet har NFR personer plassert hos Innovasjon Norge, og en av direktørene i SINTEF sitter i styret hos Innovasjon Norge. Det er med andre ord både prosjektsamarbeid og samarbeidsarenaer.

Innovasjon Norge har over flere år samarbeidet tett med Sør-Trøndelag fylkeskommune på de fleste områder. I forhold til Trondheim kommune har samarbeidet vært mindre stabilt og mer vekslende. Innovasjon Norge hadde inntrykk av at det var en helt annen giv i Trondheim kommune nå, og at Trondheim kommune er innstilt på å ta på seg et større ansvar for næringsutvikling for hele regionen.

Innovasjon Norge har deltatt både i utarbeidelsen av SNP til Trondheim kommune og arbeidet med den felles fylkesplanen. Innovasjon Norge uttrykte for øvrig en viss skepsis (og utålmodighet) til fylkesplanprosessen både knyttet til tids- og ressursbruk, mangfoldet av mål og strategier og mangelen på konkretisering av tiltak. Det blir mange mål og strategier som "alle" kan si seg enige i", og det kan være vanskelig å skille mellom mål og tiltak.

Innovasjon Norge har kontakt og konkret prosjektsamarbeid med Næringsforeningen i Trondheim. Innovasjon Norge nytter fagrådene i begrenset grad, med unntak av det fagrådet som har med helse å gjøre. Her er det kontakt knyttet til medisinsk teknologi. Innovasjon Norges nedslagsfelt i Trondheims næringsliv oppfattes som forholdsvis snevert. Næringsforeningen i Trondheim har flere ganger påpekt at det er for lite penger til innovasjon i Trondheim.

Innovasjon Norge gir uttrykk for at de ulike næringsutviklingsaktørene har behov for fremme sin egen fortreffelighet og å vise til suksesshistorier, selv om det er stor grad av samarbeid om næringslivssatsing i Trondheimsregionen. For Innovasjon Norge som er et myndighetsorgan og avhengig av de rammebetingelsene sentrale og regionale

myndigheter (Sør-Trøndelag fylkeskommune) setter for virksomheten, er det ikke likegyldig hvem som får æren for prosjekter som lykkes. I den sammenheng oppleves en viss konkurranse i forhold til Leiv Eiriksson Nyskaping og Sør-Trøndelag fylkeskommune.

Næringsforeningen i Trondheim

Næringsforeningen i Trondheim er i høyeste grad en næringspolitisk aktør i Trondheim og i regionen for øvrig. Næringsforeningen i Trondheim ble formelt stiftet i 1999, men røttene går langt over 100 år tilbake til da Trondhjems Handelsforening ble opprettet. Næringsforeningen i Trondheim har 4 ansatte, og representerer i dag alle bransjer. Foreningen har 10 fagråd for hhv. transport/logistikk, IKT, finans, havbruk, offshore, industri, reiseliv, handel, helse, og eiendom/håndverk og i tillegg handelskammerråd. Næringsforeningen i Trondheim arrangerer medlemsmøter, bransjemøter, seminarer og konferanser, de gir ut medlemsbladet MiDTpunkt (opplag 4.000) og deltar i ulike prosjekter og etablerer nettverk. Næringsforeningen i Trondheim fungerer for Trondheim og avhengig av hvilke bransjer det gjelder også for større deler av Trøndelag. Næringsforeningen i Trondheim har bygget seg kraftig opp de siste årene og ser næringsforeningene i Stavanger- og Bergensregionen som en slags modell for hvordan de ønsker å fungere.

Næringsforeningen i Trondheim har inntrykk av at omfang og innretning til næringsutviklingsarbeidet til Trondheim kommune har variert over år. Politikerne har vært noe interessert men sett fra medlemsbedriftenes side har næringsavdelingen ikke alltid vært opptatt av utfordringene det eksisterende næringsliv står ovenfor. Næringsforeningen i Trondheim har faste møter med ordfører og ser positivt at ordføreren nytter så vidt mye tid på næringslivet i byen. Næringsforeningen i Trondheim oppfatter at kommunens arbeid med SNP i og for seg var greit nok, men SNP mangler tilstrekkelig forankring i næringslivet. Næringsforeningen i Trondheim hadde ikke fagråd da planen ble etablert, men dagens fagråd vil kunne bidratt med sterkere forankring av en slik plan.

Næringsforeningen i Trondheim gir videre uttrykk for at kommunen i større grad har vært opptatt av å få til næringsutvikling med utgangspunkt i teknologiutvikling ved NTNU og i noe mindre grad av å legge til rette for utvikling av bedrifter i byen. Næringsforeningen i Trondheim har som ambisjon at Trondheim skal være det enkleste stedet å drive virksomhet på og å starte opp virksomhet på. Fortsatt er det imidlertid et stykke igjen før en slik ambisjon kan nås. Både kommunal service og tjenesteyting, bl.a. byggesaksbehandling og tilbud til innbyggerne (skole og barnehage) kunne vært betydelig bedre.

Næringsforeningen i Trondheim har et omfattende samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune både knyttet til enkeltprosjekter og i forbindelse med at Sør-Trøndelag fylkeskommune (primært administrasjonen) benytter fagrådene i forhold til sine planoppgaver. Næringsforeningen i Trondheim oppfatter imidlertid at fylkesplanen er forholdsvis diffus foreløpig, men de ser det på som svært positivt at en har klart å etablere en felles plan for Trøndelag. Næringsforeningen i Trondheim ser positivt på at

Sør-Trøndelag fylkeskommune anerkjenner betydningen av Trondheim som by og landsdelshovedstad, men samtidig er de noe spørrende til fylkeskommunens prioritering av egne økonomiske virkemidler og at de satser så vidt lite på Trondheim.

Næringsforeningen oppfatter at det er forholdsvis begrensede økonomiske virkemidler fra Innovasjon Norge tilgjengelig for prosjekter og virksomheter i Trondheim. Derfor stiller Næringsforeningen seg litt spørrende til den storstilte profileringskampanjen og markedsføring som Innovasjon Norge har kjørt i forhold til det begrensede ansvar de tar for innovasjonsaktiviteten i Trondheim.

7.2 Kultur som næring

Ingen av de næringspolitiske aktørene i Trondheimsregionen har iverksatt en konkret større næringspolitisk satsing på kultur som næring. Det er imidlertid overordnede målsettinger både i kommuneplanen og den nye fylkesplanen som viser at disse politiske myndighetene er klar over dette næringspolitiske feltet.

I handlingsprogrammet til SNP for Trondheim 2000 – 2010 er det ikke tatt med prosjekter som kan sies komme innenfor ”segmentet” kultur som næring. I kommuneplanens strategidel 2001 – 2012 står det imidlertid under seksjonen ”Det hele mennesket – et meningsfylt liv” flere målsettinger og strategier som berører kultur som næring blant annet: Mål 3: *Et kreativt og godt livsmiljø hvor kunst og kultur bidrar til byens utvikling og verdiskaping.* Tilhørende strategi heter: *”Integrere kunst- og kulturaspektet i alle deler av by- og næringsutviklingen gjennom en sterkere vektlegging av arkitektoniske og kunstneriske hensyn i tiltak og prosjekter som har betydning for byen”.* Mål 4 er: *Gode vilkår for produksjon og formidling av profesjonell kunst.* Her er det og flere strategier for å følge opp dette.

Selv om kulturbasert næringsutvikling ikke er et tema verken i SNP eller næringsdelen i kommuneplanen et Trondheim kommune engasjert i flere prosjekter, blant annet ”IdéCultCity” og Nettverk Arena. Det siste gjennomføres i samarbeid men Næringsforeningen i Trondheim som i tillegg gjennomfører et prosjekt kalt Kulturalliansen. Disse omtales senere.

I den nye fylkesplanen er det trukket opp mål og strategier knyttet til kultur som næring. Første mål i fylkesplanen er: *”Kreativitet, kunst og kultur skal bidra til utvikling og verdiskaping.”* Følgende perspektiver trekkes opp:

”Kunst og kultur må knyttes nærmere til samfunnets utviklingsstrategier, og samspillet mellom kultur og næringsliv utvikles. Bedriftene kan bruke kunstens og kulturens kreativitet til produktutvikling og til å styrke bedriftenes image. Kulturinstitusjonene får i samspillet nye scener å utfolde seg på, ny inspirasjon og nye økonomiske muligheter. Samtidig er det viktig å bidra til at også kunst og kultur som ikke har et kommersielt marked, gis utviklingsmuligheter.”

Fylkesplanen har videre følgende strategier:

- a. *Integrere kunst og kultur i regional steds og næringsutvikling gjennom å styrke bevisstheten om kunstens rolle i innovasjon og i det offentlige rom.*

- b. *Gjøre kreativiteten til driver i alt endrings- og utviklingsarbeid, og utnytte at mangfoldet i befolkningen gir større muligheter til å finne de kreative kreftene.*
- c. *Sette fokus på kreativitet som allmenn ferdighet og ikke bare som en gave noen få eier.*
- d. *Skape og utvikle gode vilkår for produksjon og formidling av profesjonell kunst og nye kreative næringer.*
- e. *Legge til rette slik at det nyskapende kunstmiljøet kan gi bidrag i verdiskapingen.*
- f. *Utnytte de sentrale museene i regionen i utviklingen av kulturbasert næringsutvikling.*

Målsettingene og strategien ovenfor legger klart opp til en næringspolitisk satsing på kultur som næring både for Trondheim og for det øvrige Trøndelag.

Sør-Trøndelag fylkeskommune har to konkrete prosjekter innenfor næring/kultursegmentet som også har nedslagsfelt i Trondheim by. I tillegg er det et politisk initiativ for etablering av et popinstitutt i samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune.

Det ene prosjektet er knyttet til etablering av filmsenter. Dett er et samarbeid mellom Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune¹⁷ om finansiering av et filmsenter som skal forvalte midler til produksjon av kort- og dokumentarfilm slik som det er i Vestnorsk filmsenter og Nordnorsk filmsenter. Dette initiativet er dels et resultat av et press fra filmmiljøet. I første omgang er det snakk om nesten 1 million kroner. I spleiselaget bidrar Trondheim kommune med 450.000 kroner, Sør-Trøndelag fylkeskommune med 350.000 og Nord-Trøndelag fylkeskommune med 200.000 til drift av et slikt filmsenter. Konkret vil en ansette en person som kan jobbe med å etablere nettverk for filmproduksjon og hjelpe produsentene til å lage gode søknader og for å stimulere dette miljøet. Det forutsettes at staten gir midler på samme måte som til Vestnorsk filmsenter og næringslivet etter hvert kommer inn med støtte.

Prosjektet vil starte som et kulturpolitisk tiltak, for å få opp kompetansen til de filmmiljøene som er i regionen. De som skal lage film, kan søke om støtte til produksjon og til utvikling av manus. En ser for seg at det i første omgang blir laget kortfilmer og dokumentarfilmer slik at en får opp volum på produksjon. Dette ser en så for seg kan utvikle seg til produksjon av reklame- og spillefilmer – det er her mulighetene for inntjening ligger. Det er forutsatt at et slikt filmsenter vil bli i lokalisert til Trondheim og at det kan knyttes til universitetsmiljøet og til etablerte filmselskaper i byen.

17 I næringsseksjonen i Trondheim kommune kjente en imidlertid ikke til dette prosjektet – og det har da sannsynligvis en kobling til kultursektoren i kommunen.

Den kulturelle skolesekken er et annet tiltak med røtter i kultur- og skolesektoren som Sør-Trøndelag fylkeskommune også ser på som en næringspolitisk satsing. I utgangspunktet er dette et prosjekt med siktemål å gi elevene på barne- og ungdomsskoletrinnet et tilbud gjennom å kjøpe produksjoner på kulturmarkedet. Dermed blir det også et næringspolitisk virkemiddel for å støtte utvikling av lokal kulturproduksjon. Sør-Trøndelag fylkeskommune administrerer en formidlingsordning der de handler profesjonelle tilbud.

Fra staten (Kultur og utdanningsdepartementet) kanaliseres offentlige tippemidler inn til den kulturelle skolesekken som er et prosjekt som foregår i mange fylker. I tillegg bidrar fylkeskommunen og kommunene også med midler. For 2004 er det snakk om 4 millioner fra staten og om lag 7 millioner fra fylkeskommunen og kommunene. Prosjektet er et samarbeid mellom ulike nivåer. I planleggingen deltar Fylkesmannen (utdanning), Sør-Trøndelag fylkeskommune og kommunene. Det er nært administrativt samarbeid med Trondheim kommune om ordningen både med basis i at en har komplementær kompetanse innenfor kulturfeltet, men også ut fra at Trondheim kommune er en stor bruker av denne ordningen.

Alle kunstneriske uttrykksformer dekkes. Utvelgelse av hvilke produksjoner som skal støttes, tas i samarbeid med etablerte konsulenter innenfor de ulike uttrykksformene, og det pedagogiske elementet jfr. L97 tillegges også vekt i denne sammenheng. Det er videre etablert samarbeid med miljøer (blant annet rikskonsertene og norsk forfatterforening) som kan bidra til en forbedring av kvaliteten på produksjonene. I en del tilfeller blant annet innenfor musikk og teater er produksjonene blitt så gode at de også er blitt en eksportartikkel til andre fylker som selges gjennom det nettverket den kulturelle skolesekken representerer.

For kulturutøvere, og i særlig grad de som ikke har etablert en kommersiell virksomhet, representerer denne ordningen en mulighet for å forbedre kvaliteten og til å kvalifisere seg mht. formidling. Det er flere eksempler på at utøvere som har startet sin karriere gjennom den kulturelle skolesekken, senere har etablert betydelige virksomheter. Gjennom at svært mange av kulturutøverne er bosatt i Trondheim, er dette prosjektet i særlig grad av betydning for utvikling av talenter og etablering av nye virksomheter på kulturfeltet i storbyregionen.

IdeCultCity er et forprosjekt i regi av Trondheim kommune. Ideen kommer fra England og "Wandsworth Young Enterprise Centre". Forprosjektet har utredet et virkemiddel for å stimulere til vekst i den kreative industrien. Gjennom forprosjektet der en har kartlagt aktører i den kreative industrien og deres behov, har en kommet fram til at det er behov for et inkubasjonsvirkemiddel for de kreative næringene i Trondheim. Mange ulike sektorer innenfor de kreative næringer inngår, blant annet medier, reklame/grafisk design, film & videoproduksjon, arkitektur, møbeldesign, teater, musikk, litteratur og forlagsvirksomhet, foto, klesdesign, dataspill/pedagogisk software og kunst og antikk. Trondheim kommune tar sikte på å etablere en kreativ inkubator gjennom å trekke til seg unge personer som arbeider på hobbybasis med ulike kreative uttrykksformer, videre å skape et miljø for disse og deretter skille ut de ideene det er mulig å videreutvikle til kommersiell virksomhet. Videreføring av dette prosjektet gjennom å

etablere en slik inkubator, og å skaffe lokaler til dette, avhenger at Trondheim kommune også finne private aktører som er villig til å satse på dette.

Kulturalliansen er et annet prosjekt som Næringsforeningen i Trondheim har stått i spissen for. Målet er en profesjonalisering av kulturlivet og en kultivering av næringslivet. Siktemålet er å etablere og organisere nettverk innenfor skjæringsfeltet kultur - næring og i tillegg skape utviklingsstrategier for dette feltet. Det er igangsatt en kartlegging av aktører som ikke allerede er innenfor det etablerte markedet med sikte på å koble disse til markedet gjennom et nettverk. Kulturalliansen tar sikte på å etablere samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune.

Nettverk Arena er et samarbeidsprosjekt mellom kommunen og Næringsforeningen i Trondheim (i tillegg har en søkt støtte fra Innovasjon Norge til nettverksetablering) om å etablere et nettverk av nyetablerte små virksomheter innen reklame, design, film, video, kunst og underholdningsformidling. Hensikten med nettverket er å gi disse virksomhetene mulighet til å samarbeide om å tilby tjenester og å utvikle markedet. Dette er tilbydere som retter seg mot små og mellomstore bedrifter som ikke har økonomi til å kjøpe tjenester av etablerte større virksomheter innenfor reklame/designfeltet. Hittil er det arrangert nettverksmøter en gang per måned. Av de opprinnelige 40 virksomhetene som deltok er det 15 – 20 aktive bedrifter igjen som deltar. Noen av disse har kontorplass på Leiv Eiriksson, men de har nok vært for lite homogene til at det har vært grunnlag for en egen inkubator

Gjennomgangen over viser at en politikk for næringsutvikling med basis i kulturfeltet er under utvikling i forbindelse med den felles fylkesplanen for Trøndelag. Her er det som nevnt før tett samarbeid mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune. Samarbeidet mellom Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Nord-Trøndelag fylkeskommune for etablering av filmsenter i Trondheim representerer et eksempel på en felles ny satsing innen dette feltet. Den kulturelle skolesekken er også et samarbeidsprosjekt mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune (som har regien), staten og kommunene (og i særlig grad Trondheim kommune) som kan plasseres under feltet næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet.

For Trondheim kommune kan en finne målsettinger om næringsutvikling med basis i kulturfeltet på overordnet nivå i kommuneplanen, men i liten grad i SNP. Det er videre identifisert noen mindre prosjekter innenfor dette området i regi av Trondheim kommune og Næringsforeningen i Trondheim hver for seg og i samarbeid.

En observasjon er at kultur og næring er organisasjonsmessig integrert både administrativt og politisk i Sør-Trøndelag fylkeskommune, mens tilsvarende integrasjon ikke gjelder for Trondheim kommune. Dette kan være noe av forklaringen på at Sør-Trøndelag fylkeskommune i noe større grad synes å se koblingen mellom kultur og næring enn hva som er tilfelle for Trondheim kommune. Næringsforeningen i Trondheims satsing på kulturbasert næringsutvikling har røtter i et av fagrådene og synes således integrert i organisasjonen.

7.3 Næringsutvikling med utgangspunkt lokale kunnskapsmiljøer

I dette kapitlet skal vi analysere i hvilken grad og hvordan ulike lokale aktører samarbeider om næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer.

Trondheimsregionens utgangspunkt er forholdsvis spesiell i nasjonal målestokk innenfor dette feltet fordi både NTNU og SINTEF er lokalisert til Trondheim. Disse to organisasjonene er svært store og har i første rekke en nasjonal rolle og ikke en regional rolle. De kan således ikke karakteriseres som et redskap for de lokale og regionale myndigheters næringspolitikk. I særlig grad har SINTEF framstått som en selvstendig aktør med en egendefinert satsing på kommersialisering og næringsutvikling. Begge disse institusjonene oppfattes som svært viktige for næringsutviklingen i regionen og de er for andre aktører i Trondheim en viktig del av det institusjonelle fundamentet for næringsutvikling i Trondheim. Som en av informantene uttrykte det: *”Alle planene i knyttet til næringsutvikling i Trondheim starter med det høye kompetansemiljøet i byen og at kommersialisering av forskning er en viktig strategi.”*

Satsingene på næringsutvikling i med utgangspunkt i NTNU (tidligere NTH) og SINTEF miljøet har forholdsvis lang historie i Trondheim. ASEV - AS Etablering og Virksomhetsutvikling ble stiftet i 1984 etter initiativ fra Norges Teknisk Naturvitenskapelige Forskningsråd, Trondheim kommune og ulike finansinstitusjoner. Med en kapital på om lag 11 millioner i såkornfond ble over 20 virksomheter etablert i løpet av 2 år. Det var da et oppdemmet behov som ble utløst. I 1986 ble Teknostallen – Trondheim Innovation Centre AS stiftet av Trondheim kommune, SINTEF og ASEV. Samme år ble Teknologiparken AS stiftet av SINTEF, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og noen finansinstitusjoner. Teknologiparken AS skulle ta imot leietakere fra Teknostallen som vokste ut av inkubatoren i tillegg til å skulle fungere som en næringspark for større bedrifter, blant annet Statoils forskningssenter samt forskningsaktiviteter fra SINTEF. På det tidspunktet var universitetet i begrenset grad opptatt av denne nyetableringen – og kunne faktisk heller tenke seg bygningsmassen (bl.a. den gamle trikkehallen) til universitetsformål. Teknostallen var det første sted i Norge som ble lansert etter det såkalte Science Park konseptet. Alle disse institusjonene bygget opp under begrepet ”Teknologihovedstaden” som da ble søkt etablert som et merkenavn for Trondheim.

Nedgangskonjunktorene på slutten av 1980-tallet fikk imidlertid stor betydning for denne typen satsing i Trondheim og det har vært betydelig turbulens etter denne tid. Dels hadde endringene sammenheng med utviklingen på eiendomsmarkedet. Trondheim kommune hadde lånefinansiert mesteparten av ombyggingen av den gamle trikkehallen til Teknostallen. Da eiendomsmarkedet falt i 1987 ble det en rekke endringer i eierkonstellasjoner med fusjoner av det kommunale eiendomsselskapet, oppkjøp og til slutt overtakelse av et rent eiendomsselskap. Såkornfond og kapitalmanagement gikk ut av Teknostallens konsept tidlig på 1990-tallet. ASEV gikk over til SIVA og norsk nyetablering og flyttet til PIR-senteret der blant annet Leiv Eiriksson Nyskaping er lokalisert.

Teknostallen eies nå av KLP Eiendom Trondheim AS (datterselskap av KLP Eiendom AS) og leverer fellestjenester som møterom sentralbord, kopieringsmuligheter, kantine

og fysisk infrastruktur i tillegg til noen sosiale aktiviteter for leietakerne. Tidligere var Teknostallen deltakere i et næringsutviklingsnettverk der blant annet Trondheim kommune, SIVA, Leiv Eiriksson, Landbruksetaten og SINTEF deltok. Personer fra SINTEF, medisinskteknisk forskningssenter og Trondheim kommune satt i styret i Teknostallen før, men nå er det et internt styre fra KLP eiendom. Således har Teknostallen nå langt på vei nå utspilt sin rolle som redskap for utvikling av nye virksomheter basert på lokale kunnskapsmiljø. Teknostallen er nå ikke en del av nettverket Forskningsparker i Norge.

I dag er det i stor grad Leiv Eiriksson Nyskaping, SINTEF og NTNU med den nye TTO-ordningen som representerer de aktører og organisasjoner som skal bidra til næringsutvikling med utgangspunkt lokale kunnskapsmiljøer.

Leiv Eiriksson Nyskaping

Leiv Eiriksson Nyskaping (Leiv Eiriksson Nyskaping) har som mål å skape mest mulig nytt industrielt næringsliv av typen med globalt potensial. Leiv Eiriksson Nyskaping er ikke ute etter å skape bedrift nummer to av den type som eksisterer fra før. Leiv Eiriksson Nyskaping er på jakt etter nye typer forretningskonsept, produkt eller tjenester og ikke etter nye tradisjonelle frisorer for å sette det på spissen. Dette har vært fundamentet for Leiv Eiriksson Nyskaping, og det vil det også være framover. I tillegg overtar Leiv Eiriksson Nyskaping høsten 2004 rådgivervirksomheten Etablerersenteret rettet mot tradisjonell nyskaping i regionen. Denne har et mye bredere nedslagsfelt og rettes mot hele regionen.

Leiv Eiriksson Nyskaping har en innovativ og forskningsinnrettet profil og denne har i hovedsak hatt sitt nedslagsfelt i Trondheim. Leiv Eiriksson Nyskaping har mottatt noe kritikk for å kun skape virksomheter i Trondheim, men selv om førstegenerasjons virksomheter ligger i Trondheim er det flere eksempler på at andregenerasjons virksomheter kommer utenfor storbyen.

Det er 15 ansatte i Leiv Eiriksson Nyskaping som arbeider med:

- Forskningsbasert nyskaping (FORNY-programmet) på oppdrag fra NFR og i samarbeid med Innovasjon Norge.
- Sårkorninvesteringsvirksomhet og som aktiv kompetent oppfølger av bedriftene. Leiv Eiriksson Nyskaping er ”manager” for sårkorninvest Midt-Norge. Her forholder Leiv Eiriksson Nyskaping seg til Innovasjon Norge og NHD.
- Utvikling av innovative miljøer for bedriftsutvikling gjennom to inkubatorer hhv. Innovasjonssenter Gløshaugen og Leiv Eiriksson Inkubator. Her får Leiv Eiriksson Nyskaping offentlig støtte gjennom inkubatorprogram som administreres av SIVA med penger fra KRD.

Leiv Eiriksson Nyskaping får driftsstøtte på i størrelsesorden 2-300.000 kroner fra Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune, mens NTNU gir betydelige bidrag til driften av Innovasjonssenter Gløshaugen. Leiv Eiriksson Nyskaping har primært sine inntekter fra SIVA, NFR og Innovasjon Norge som operatør innenfor

virkemiddelprogrammer, og disse programmer får sine bevilgninger primært fra KRD, NHD og UFD. Managementoppgaven for Såkorninvest Midt-Norge AS er også en viktig ressurs for Leiv Eiriksson Nyskaping.

Leiv Eiriksson Nyskaping eies av 18 aksjonærer som igjen kan deles i 4 grupper: (1) Akademia: SINTEF/NTNU/HIST/MARINTEK, (2) Næringslivet: Statoil, Telenor, Q-Free, Kongsberg, Reslab, (dvs. de avanserte industrielle næringsliv i Norge), (3) Finansinstitusjoner: Fokus Bank, Sparebank Midt-Norge, Gjensidige DNB-Nor og (4) Myndighetene: SIVA, Sør-Trøndelag fylkeskommune, NTFK, Trondheim kommune (med TIH med 8,5 %).

Alle de viktigste aktørene som har betydning for næringsutvikling i regionen eier i selskapet. Rammebetingelsene skulle således være gode for å skape nødvendig dynamikk og fornying. Det er imidlertid en utfordring å få alle disse aktører til å trekke i samme retning og å bidra til at virksomheten blir handlekraftig.

Ifølge informanten har nyskappingsvirksomheten i Trondheimsregionene gått i bølgedaler og hatt sammenheng med tilstedeværelse av operatører som har kunnet ta tak i ideene. Eksempelvis var det en "babyboom" av bedrifter midt på 1980-tallet som resultat av en handlekraftig rådmann i Trondheim som bidro til å etablere Teknostallen og ASEV (AS EtableringsVirksomhet) som det første såkornfondet. Den samme type babyboom har vi hatt nå de siste 5 årene, men nå med Leiv Eiriksson Nyskaping i Teknostallen sin rolle og takket være FORNY, risikokapital og innovative miljøer. Resultater av slik virksomhet vises gjennom alle suksessgründere i Trøndelag (Q-Free, Oceanor, Reslab, Seatex, Nordic VLSI), og disse er nå involvert i Leiv Eiriksson Nyskaping.

Leiv Eiriksson Nyskaping har begrenset grad av samarbeid med Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune, men har hatt betydelig større samvirke med sentrale myndigheter. Leiv Eiriksson Nyskaping oppfatter seg selv som et selskap satt på skinner for å være operatør for de tiltakspakker offentlige (sentrale og regionale) myndigheter ønsker å iverksette. Derfor er Leiv Eiriksson Nyskaping sterkt involvert i en dialog og diskusjon om hvordan offentlig basert næringsutvikling skal drives. Eksempelvis kan Leiv Eiriksson Nyskaping i forhold til Sør-Trøndelag fylkeskommune og Innovasjon Norge påpeke muligheter og frembringe synspunkter på hva som burde skje innenfor regional næringsutvikling, og Leiv Eiriksson Nyskaping er i seg selv en betydelig samspillsarena og en mulig operatør for fremtidsrettede tiltak for vekst og fornying i næringslivet.

Leiv Eiriksson Nyskaping deltok i forbindelse med utvikling av SNP i Trondheim og har også tatt ansvar for deler av denne (innovative miljøer). Den framskutte rollen Leiv Eiriksson Utvikling (videreføring av TÆL) skulle ha i gjennomføringen av SNP har ikke oppnådd den samme suksess. Leiv Eiriksson Nyskaping er i dag ikke i noen offensiv dialog med Trondheim kommune om framdrift av SNP. Leiv Eiriksson Nyskaping er kun i begrenset grad involvert i utviklingen av Trondheim kommune sine strategiske næringsplaner. Det er for øvrig et inntrykk at Trondheim kommune nå holder på å bygge seg opp og fornye sin næringspolitiske satsing.

I forhold til Sør-Trøndelag fylkeskommune har Leiv Eiriksson Nyskaping vært og er aktivt med i de såkalte RUP-prosessene, men det benyttes begrenset tid på disse prosessene da Leiv Eiriksson Nyskaping kun i beskjeden grad er blitt involvert når slike planer skal settes ut i livet. Leiv Eiriksson Nyskaping er generelt sett noe avventende til fylkeskommunen som næringsutviklingsaktør, da en oppfatter at det blir mye planlegging og politikk og begrenset med konkrete tiltak og resultater. Leiv Eiriksson Nyskaping oppfatter også at Sør-Trøndelag fylkeskommune hittil har hatt begrenset med virkemidler og muligheter til å iverksette prosesser som bidrar til å skape entusiasme i næringslivet og i FoU-virksomhet. I noen sammenhenger har Leiv Eiriksson Nyskaping bedre erfaring med sentrale myndigheter sin evne til prioritering og iverksetting enn til de regionale myndighetene. Det foregår imidlertid en regionalisering av den nasjonale næringspolitikken, og det kan skape muligheter for en offensiv fylkeskommune på dette området.

Leiv Eiriksson Nyskaping er opptatt av at man skal ha klare skiller mellom virkemiddelroller og operatørroller. I Innovasjon Norge og Sør-Trøndelag fylkeskommune har man tendenser til å blande disse, og Leiv Eiriksson Nyskaping mener man ville oppnådd betydelig større engasjement og resultater dersom disse instanser i større grad kunne spille på de etablerte kompetansemiljøene som operatører for virkemidlene. Private-Public Partnership er en ny trend i europeisk næringsutvikling som vi sliter med å materialisere i denne regionen.

Leiv Eiriksson Nyskaping har for øvrig tett samarbeid med Innovasjon Norge både knyttet til prosjekter for næringsutvikling og finansiering til konkrete nye bedrifter. Innovasjon Norge har bidratt meget konstruktivt i styret for investeringselskapet Såkorninvest Midt-Norge.

Leiv Eiriksson Nyskaping har begrenset grad av samarbeid med Næringsforeningen i Trondheim og oppfatter i hovedsak Næringsforeningen i Trondheim som en positiv offensiv næringspolitisk aktør som vises igjen i media, men som det kan være vanskelig å se målbare resultater av. Leiv Eiriksson Nyskaping benytter egne fora, eksempelvis gjennom våre eiere/styre og gjennom målrettede næringslivgrupperinger som eksempelvis Investorforum Trøndelag. Derfor har Leiv Eiriksson Nyskaping hittil ikke vært særlig aktiv i de faggruppene Næringsforeningen i Trondheim har etablert.

Eierkonstellasjonen til Leiv Eiriksson Nyskaping viser at dette selskapet er resultat av en felles interesse fra myndigheter, næringsliv, academia og finansinstitusjoner til å skape en instans som kunne utvikle nye industrielle virksomheter.

SINTEF har vært en betydelig aktør når det gjelder kommersialisering av forskningsideer og for etablering av nye bedrifter. Eksempelvis etablerte SINTEF et eget investeringselskap, SINVENT; midt på 1980-tallet parallelt med ASEV for å ivareta sitt behov. Enkelte av våre informanter gir uttrykk for at SINTEF sin egen satsing på utvikling av næringsvirksomheter i beskjeden grad vært integrert i forhold til Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune sin satsing. Det er imidlertid samarbeid på prosjektnivå både med Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Innovasjon Norge. Flere av de områder som SINTEF satser på var for øvrig i samsvar med satsingsområdene i fylkesplanen.

Et eksempel på prosjektsamarbeid knyttet til lokale kunnskapsmiljøer er:

- Innovasjonsprosjektet MEDTEK der Sør-Trøndelag fylkeskommune sammen med NTNU/SINTEF – St. Olavs hospital og Næringsforeningen i Trondheim forsøker å utvikle et nytt næringsfelt basert på medisinsk teknologi.
- SMARTPIPELINE – et samarbeidsprosjekt mellom Trondheim kommune, Leiv Eiriksson Nyskaping, NTNU/SINTEF om effektivitet i rørtransport som er kjørt i inkubatoren på Gløshaugen og der det er etablert et industrielt konsortium som arbeidet videre med ideen.
- Venture Cup og START-NTNU som er et samarbeid mellom Trondheim kommune, Innovasjon Norge, Sør-Trøndelag fylkeskommune og NTNU om entreprenørskap og kommersialisering av forskningsideer.

Fra regionalt nivå (Sør-Trøndelag fylkeskommune) er det, som nevnt før, påpekt at det store FoU-miljøet i Trondheim i liten grad deltar i utformingen av næringspolitikken og at det ikke er samsvar mellom den forskningen som foregår på NTNU/SINTEF og det som materialiseres i regionen av nyskapede bedrifter. En annen av våre informanter gir imidlertid uttrykk for at det er flere arenaer for næringspolitikk i Trondheimsregionen, en offentlig arena der Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Næringsforeningen i Trondheim befinner seg og en mer lukket arena der SIVA, SINTEF og NTNU deltar.

I forbindelse med lansering av universitetenes egen innovasjonsordning, Technology Transfer Officer er det klart at dette vil innebære etablering av en konkurrerende struktur i forhold til for eksempel Leiv Eiriksson Nyskaping. Delvis har jo Leiv Eiriksson Nyskaping en struktur med inkubator på Gløshaugen som nettopp har som siktemål å utvikle ideer fra NTNU/SINTEF til nye virksomheter.

7.4 Sammenfattende drøfting

Sør Trøndelag fylkeskommune, Innovasjon Norge, Trondheim kommune og Næringsforeningen i Trondheim er alle sammen næringspolitiske aktører i Trondheim, men det er kun de to siste som har et eksplisitt storbyfokus.

Næringspolitikken til Trondheim kommune preges av at dette har vært et lite prioritert arbeidsområde. Det er først de siste år politikerne har prioritert å satse på næringsutvikling og å gi dette feltet en mer sentral administrativ plassering. I forhold til prosessen knyttet til strategisk næringsplan for Trondheim for om lag 4 år siden har det skjedd en liten revolusjon både på politisk og administrativt nivå. Selv om det var mange aktører med i utarbeidelsen av SNP har utviklingen i etterkant klart vist at samarbeidet ikke var forankret tilstrekkelig verken i næringslivet eller i andre instanser. Det er flere eksempler på at Trondheim har inntatt en ny rolle i den regionale utviklingen både i storbyregionen og i Midt-Norge. Det gjelder i første omgang etableringen av et formelt samarbeid med andre byer i Midt-Norge, videre fullverdig medlemskap i Trøndelagsrådet. For øvrig representerer samarbeidet om Europakontoret og samarbeidsutvalget for Trondheimsregionen andre eksempler på etablerte

næringspolitiske samarbeid (der det siste gjelder storbyregionen). Trondheim kommune er imidlertid ikke den eneste pådriveren i næringsutviklingsarbeidet i storbyregionen.

Sør-Trøndelag fylkeskommune har integrert næringspolitikken i regionalpolitikken. De økonomiske virkemidlene er i hovedsak rettet mot distriktene, men personellressursene rettes også inn mot næringslivet i Trondheim. Den nye fylkesplanen er uten tvil det mest potente eksempel på samarbeid om næringspolitikk i Trøndelag. Fylkesplanen har også et eksplisitt fokus på Trondheim som landsdelshovedstad og den rollen Trondheim bør spille som sentral drivkraft for næringsutvikling i Midt-Norge. Det har vært sterk oppslutning om denne prosessen både fra fylkespolitikere og fra formannskapet i Trondheim. Samarbeidet på administrativt nivå har vært og er fortsatt omfattende. Det gjenstår imidlertid å se hvordan samarbeidet konkret utvikler seg når handlingsplaner og konkrete tiltak skal utvikles. Fylkesplanarbeidet og arbeidet med samhandlingsprogram har bidratt til at denne prosessen kan oppfattes som den viktigste næringspolitiske prosessen for storbyregionen Trondheim.

Innovasjon Norge i Sør Trøndelag har en forholdsvis stor operativ stab for nærings- og bedriftsutvikling. De har imidlertid i begrenset grad økonomiske virkemidler som kan nyttes i forhold til næringslivet i Trondheim. Innovasjon Norge deltar i samarbeidsprosjekter med de fleste andre næringsutviklingsaktører i Trondheim.

Leiv Eiriksson Nyskaping synes å representere storbyregionens viktigste instrument for innovasjon og nyskaping, men det er i hovedsak Norges Forskningsråd, Innovasjon Norge Sør-Trøndelag, SIVA og departementene som er oppdragsgiver og i liten grad Trondheim kommune eller Sør Trøndelag Fylkeskommune. I forhold til situasjonen med Teknostallen på siste halvdel av 1980-tallet synes de lokale og regionale myndigheter å være mindre direkte involvert i denne type næringspolitisk satsing.

Selv om NTNU og SINTEF er viktige institusjoner for regionen sett i næringspolitisk sammenheng er de ikke å oppfatte som et redskap i de lokale og regionale myndigheters næringspolitikk. Det er heller slik at NTNU, SINTEF og SIVA både på egen hånd og i samarbeid driver med næringsutvikling forholdsvis uavhengig av næringspolitikk i regi av Trondheim kommune og Sør Trøndelag Fylkeskommune.

Det er også flere samarbeidsprosjekter mellom Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Innovasjon Norge, Leiv Eiriksson Nyskaping og NTNU/SINTEF innenfor segmentet kunnskapsbasert næringsutvikling uten at en direkte kan si at alle disse er en strategisk oppfølging av et næringspolitisk samarbeid.

Flere aktører, deriblant Sør-Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og Næringsforeningen i Trondheim er involvert i mindre næringsutviklingsprosjekter innenfor kulturfeltet, dels på egen hånd og dels i samarbeid, men ingen av disse kan heller ses på som resultat av et næringspolitisk samarbeid om en satsing på næringspolitikk med utgangspunkt i kulturfeltet. Her synes det heller å være slik at prosjektene har kommet først og målsettingene i etterkant.

Det næringspolitiske samarbeidet i storbyregionen Trondheim er fremdeles fragmentert på prosjektnivå, og de mest sentrale redskaper for en kunnskapsbasert næringsutvikling synes til dels frakoblet de regionale og lokale myndigheters næringspolitikk, og i større grad koblet til nasjonale myndigheters innovasjonspolitik. Kulturbasert nærings-

utvikling i regionen synes fremdeles å være på et forholdsvis tidlig stadium og å være beskjeden.

Det er imidlertid etablert en felles fylkesplan som selv om den tar for seg hele Trøndelag, også er et politisk samarbeidsprosjekt som anerkjenner den rollen Trondheim må spille ikke minst innenfor næringsutvikling. Og en slik ny rolle synes både den politiske og administrative ledelse i Trondheim å være rede til. Om aktørene også klarer å videreføre samarbeidet om fylkesplanen også når samhandlingsprogram og konkrete tiltak skal gjennomføres, kan det virkelig sies at det er etablert et næringspolitisk samarbeid i Trøndelag. Så spør det da når Trondheim kommune skal revidere sin strategiske næringsplan, om en denne gangen klarer å etablere et bredere og mer forankret samarbeid med andre aktører i storbyregionen. I den sammenheng vil Næringsforeningen i Trondheim som er en betydelig mer kraftig organisasjon nå i forhold til situasjonen for 4 år siden, med sine fagutvalg kunne representere en nyttig instans nettopp for å forankre en slik næringspolitisk satsing.

8 Fellestrekk og forskjeller i næringspolitikken

Til nå har vi fokusert på hva som er de viktigste kjennetegnene ved næringspolitikken i den enkelte byregion. I dette avsluttende kapittel skal vi se nærmere på hvilke fellestrekk og hvilke forskjeller vi har observert mellom byregionene, og vi skal diskutere i hvilken grad de teoretiske antagelsene kan bidra til å forklare både likheter og forskjeller mellom byregionene.

8.1 Kjennetegn ved næringspolitikken i de fem byregionene

Analysene viser at næringspolitikken i de fem byregionene har en rekke fellestrekk, men samtidig er det mange prosjekter, samarbeidsformer og virkemidler som er unike for den enkelte region. I det følgende skal vi kort oppsummere de viktigste kjennetegnene ved samspillet om den generelle næringspolitikken i den enkelte byregion.

Næringspolitikken i Bergensregionen kan oppsummeres i fire hovedpunkter. For det første er det etablert i alt 7 policyorgan som har ansvar for hver sin avgrensede del av næringspolitikken. Dette har gitt tette koblinger mellom kommunen og aktørene innen utvalgte næringsområder. For det andre har Bergen Næringsråd utviklet en rolle som et sentralt bindeledd mellom offentlige myndigheter, forskning og utdanningsinstitusjoner og næringslivet. Gjennom initiativet til prosjektet "Bergensscenarier 2020" har foreningen de siste årene også vært med å sette dagsorden i næringspolitikken i Bergen. For det tredje er det lite fokus på den funksjonelle byregionen i de ulike aktørenes næringspolitikk, for Bergen kommune har vært byorientert, fylkeskommunen har vært distriktsorientert og omegnskommunene har vært lokalt orientert. For det fjerde utgjør fylkeskommunen og Innovasjon Norge – Hordaland den mest ressurssterke alliansen i næringspolitikken, og de viktigste virkemidlene disse aktørene opererer i fellesskap er først og fremst innrettet mot næringsutfordringer utenfor Bergensregionen.

Hovedkonklusjonen blir at samspillet i næringspolitikken hovedsakelig er tematisk og nettverksbasert. Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune har riktignok etablert Kontaktutvalg og Regionalt næringsforum hvor alle de viktigste aktørene møtes, men disse har ikke funksjoner knyttet til det å samordne næringspolitikken på tvers av kommune- og institusjonsgrensene i byregionen. Dette kan være under endring, for ved oppstart av arbeidet med revisjon av strategisk næringsplan for Bergen kommune høsten 2004, ble det slått fast at det skulle være et mål å få til et sterkere regionalt fokus og samarbeid i næringsplanarbeidet.

Næringspolitikken i Kristiansandsregionen kan oppsummeres i tre hovedpunkter. For det første samarbeider de 6 mest sentrale kommunene i Kristiansandsregionen om en felles næringspolitikk gjennom Knutepunkt Sørlandet. For det andre har kommunene, fylkeskommunen og Innovasjon Norge – Agder etablert et felles veiledningstilbud for nyetablerere i hele Vest-Agder gjennom EVA-senteret i Kristiansand. For det tredje har lokale myndigheter etablert to uavhengige stiftelser som har økonomisk styrke til å

fremme bl.a. næringsutvikling innen de utvalgte satsingsområdene. Kristiansand kommune har etablert Cultiva for fremme utvikling innen kultur og kulturbaserte næringer i Kristiansand. Mens kommunene i Vest-Agder har i fellesskap etablert Sørlandet Kompetansefond for å fremme kompetanseheving og kunnskapsnæringer i hele fylket. I forbindelse med disse satsingene er det etablert konsultasjonsordninger mellom ulike bevilgningsaktører for å sikre en samlet og målrettet bevilgningsstrategi.

Hovedkonklusjonen er at næringspolitikken er preget av samspill i både geografisk, organisatorisk og tematisk forstand. En utfordring er kontaktpunktene mot næringslivet. Kristiansand kommune har arbeidet med å skape bransjenettverk, mens fylkeskommunen først og fremst har utviklet partnerskap med andre offentlige etater og myndigheter. Noen nyere initiativer kan bidra til å endre denne situasjonen, for den nystartede Kristiansand Næringsforening har ambisjoner om å bli en viktig aktør og nettverksoperatør i Kristiansandsregionen, mens Sydspissen ønsker å være en møteplass for ulike private og offentlige aktører i begge Agder-fylkene.

Næringspolitikken i Stavangerregionen kan oppsummeres i tre hovedpunkter. For det første har de fire kommunene Stavanger, Sola, Sandnes og Randaberg i samarbeid med fylkeskommunen etablert Arne-prosjektet som felles overbygning for næringspolitikken i storbyregionen. Samarbeidet omfatter alt fra konkrete prosjekter til samordning av strategisk næringsplanarbeid både i byregionen og fylket. Ambisjonen for det pågående SNP-arbeidet er å utforme en næringsplan for den funksjonelle byregionen (14 kommuner) og en for hele fylket, samtidig som de to planene overlapper når det gjelder mål og tiltak. For det andre har kommunene satt av økonomiske ressurser i form av egenkapital i organisasjoner som Forus Industritomteselskap og Universitetsfondet, noe som gir lokalt handlingsrom når det gjelder satsinger innen utvalgte temaområder for næringsutvikling. For det tredje er Næringsforeningen for Stavangerregionen en viktig aktør når det gjelder å skape nettverk mellom næringslivet og offentlige myndigheter, og foreningen er sentral når det gjelder å sette dagsorden i byregionens næringspolitikk.

Hovedkonklusjonen er at næringspolitikken er preget av en rekke geografiske, organisatoriske og tematiske samarbeidsrelasjoner. Dette har ført til en viss grad av fragmentering, men samlokaliseringen av Arne-prosjektet, Forus Næringspark, Universitetsfondet og Sola Terminalbygg kan bidra til et sterkere strategisk fokus. Samtidig eksisterer det fortsatt flere enkeltstående satsinger innen prioriterte områder. Det kan derfor fortsatt oppstå konkurranse mellom aktørene om hvilke prosjekter som skal prioriteres i forhold til begrensede ressurser når det gjelder tid og oppmerksomhet hos sentrale beslutningstakere. Arbeidet med en felles rullering av de strategiske næringsplanene i storbyregionen og fylket som helhet, kan imidlertid bidra til at det tas helhetlige strategiske grep i forhold til de ulike satsingene.

Næringspolitikken i Tromsøregionen kan oppsummeres i tre hovedpunkter. For det første arbeider kommunen systematisk med å utvikle Tromsø by som sentrum for aktivitet innen nye økonomiske områder. Dette arbeidet har prinsipiell og strategisk tilslutning fra fylkeskommunen og andre aktører i byen og fylket. For det andre dominerer de distriktsmessige utfordringene næringsutviklingsarbeidet til Troms fylkeskommune. Siden dette også berører de mange bygdesamfunnene i Tromsø kommune, er det utviklet et organisatorisk og finansielt partnerskap mellom en rekke

offentlige og private aktører i forbindelse med ulike typer utviklingstiltak. For det tredje har Tromsø Næringsforeningen begynt å arbeide med å utvikle nettverk mellom næringslivet, forsknings- og utdanningsinstitusjoner og offentlige myndigheter.

Hovedkonklusjonen er at samspillet i næringspolitikken først og fremst er knyttet til de distriktsmessige utfordringene i byen og fylket, og til utforming av felles strategiske målsetninger for byen og fylket. I den sammenheng får Tromsø kommune særlig støtte for sitt arbeid med å utvikle byens landsdelsfunksjoner. I et fylkesperspektiv er imidlertid ”konkurransen” med Harstad til en viss grad et problem.

Næringspolitikken i Trondheimsregionen kan oppsummeres i tre hovedpunkter. For det første har kommunen de siste årene på ny utformet en egen næringspolitikk. I den sammenheng samarbeides det med myndigheter på fylkesnivå, og med offentlige og private aktører i byen. For det andre er det innledet et tett plansamarbeid mellom Trondheim kommune og fylkeskommunene i Nord- og Sør-Trøndelag. I dette arbeidet har byen og byregionen blitt løftet frem som viktige aktiva for utviklingen i hele landsdelen. For det tredje arbeider Næringsforeningen med å etablere nettverk mellom næringslivet og offentlige myndigheter, og foreningen samarbeider både med bykommunen og fylkeskommunen.

Hovedkonklusjonen er at samspillet i næringspolitikken ennå i noen grad preges av at Trondheim kommune i en periode ikke hadde omfattende aktivitet på dette området. Dette er etter flere prosesser i endring. Kommunens strategiske næringsplansarbeid, har sammen med det felles fylkesplanarbeidet i de to Trøndelagsfylkene satt dagsorden for en regional tilnærming til næringspolitiske problemstillinger. Hovedutfordringene blir å utforme operative strategier som kan koble de ulike aktørene i felles utviklingsprosjekter.

Fellestrekk og forskjeller i den generelle næringspolitikken

I det følgende vil vi med utgangspunkt i de ulike aktørtypene diskutere fellestrekk og forskjeller mellom de fem byregionene.

Et viktig fellestrekk for alle de fem storbykommunene er at de har en liten, men sentralt plassert administrativ enhet som har ansvar for utforming og utøvelse av kommunal næringspolitikk. Dette gjør at det er en organisatorisk tett kobling mot kommunenes politiske ledelse i disse sakene. Alle kommunene ønsker å føre en næringsnøytral politikk, men samtidig prioriterer de næringer hvor kommunen har fortrinn gjennom det eksisterende næringslivet, eller de oppfatter at det er områder hvor byen har spesielle forutsetninger når det gjelder å få til utvikling av nye næringer. Det er også sentralt at bevilgninger til ulike reiselivssatsinger utgjør en stor del av alle kommunenes næringsbudsjetter. Når det gjelder utviklingspolitikken er det et fellestrekk at alle bykommunene fokuserer på å legge forholdene til rette for nyetablerere.

På operativt nivå er det likevel en rekke forskjeller mellom byene. Strategisk næringsplanlegging er ett område hvor det er forskjeller mellom dem. På den ene siden utgjør 2005 et viktig år i både Bergen og Stavangerregionen sitt arbeid med rullering av sine planer, mens Trondheim har en fire år gammel plan for perioden 2000 – 2010. På

den andre siden har Kristiansand og Tromsø valgt å gå vekk fra denne type planverktøy. Kristiansand har i stedet valgt å utforme et internt strategidokument for næringsavdelingen, mens Tromsø har utformet visjonsdokumentet "Det meste er nord". I tillegg har Tromsø en egen SNP for distriktene i byen. I de to Vestlandsbyene er næringslivet tett involvert i næringsplanarbeidet, mens i Tromsø var motstand mot denne type planprosesser i næringslivet en av begrunnelsene for ikke å rullere planen.

I Kristiansand og Stavanger er det etablert felles organisatoriske overbygninger med nabokommuner for den generelle næringspolitikken. Knutepunkt Sørlandet omfatter kun kommuner, og det er ikke etablert et uavhengig sekretariat for den felles næringspolitikken. I Stavangerregionens Arne-prosjekt er også fylkeskommunen med, og det er etablert en felles sekretariatsfunksjon. I Bergensregionen utgjør policyorganet Hordaland olje og gass en felles overbygging for samarbeid mellom offentlige og private aktører fra hele fylket innen dette næringsområdet, men det finnes ingen felles generell næringspolitikk. I Tromsø og Trondheim finnes det ikke tilsvarende organiserte samarbeid som skal arbeide med næringspolitikk. I de tre sistnevnte regionene er det imidlertid etablert regionråd som arbeider med andre politikkområder, og det har vært diskutert om disse skal få en mer sentral rolle i behandlingen av næringsaker.

Kristiansand og Stavanger har gjennom ulike fondsavsetninger etablert egne økonomiske virkemidler til strategiske satsinger innen næringspolitikk og -utvikling. Det er imidlertid forskjeller når det gjelder den politiske styringen av fondene. Cultiva og Sørlandet Kompetansefond skal operere uavhengig av skiftende politiske prioriteringer. Forus Næringspark og Universitetsfondet i Stavanger styres derimot av de politiske representantene i styrene. I Bergen, Tromsø og Trondheim er kommunene i stor grad avhengig av å finansiere all næringspolitikk over løpende budsjetter. I en tid med stramme kommunebudsjetter gir fondsavsetningene langt større handlingsrom for de to førstnevnte kommunene enn det de løpende budsjettbevilgninger gir for de tre sistnevnte. I den sammenheng er det viktig å presisere at fondene kun skal brukes overfor spesielt utvalgte satsingsområder, og de kommer derfor ikke som erstatning for de generelle bevilgningene til næringspolitikk.

Et viktig fellestrekk for alle fylkeskommunene er at de har hovedfokus på de distriktsmessige dimensjonene i sin næringspolitikk. Dette er dels en funksjon av krav som følger med bevilgninger fra nasjonale myndigheter, dels knyttet til tradisjoner i fylkeskommunene og dels en effekt av at det er de perifere områdene som har de største utfordringene når det gjelder å skaffe bedrifter og arbeidsplasser som kan støtte opp om bosetningen. I næringsutviklingsarbeidet er det tette bånd mellom fylkeskommunene og distriktskontorene til Innovasjon Norge. I fellesskap disponerer disse to aktørtypene nasjonale og regionale virkemidler for næringsutvikling i perifere strøk.

Det er imidlertid også en del forskjeller mellom hvordan de ulike fylkeskommunene velger å organisere arbeidet med næringspolitikk. I Hordaland, Rogaland, Sør-Trøndelag og Troms har fylkeskommunene valgt å videreføre RUP tilnærmingen i sitt næringsutviklingsarbeid også etter ansvarsreformen. Disse fylkene har samarbeid med offentlige og private aktører gjennom det regionale næringsforum. I Vest-Agder har fylkeskommunen valgt å gå vekk fra modellen med regionalt utviklingsprogram, men har valgt å videreføre et formelt partnerskap med andre offentlige myndigheter i fylket.

Alle fylkeskommunene har en sentralt plassert næringspolitisk enhet i administrasjonen. I Hordaland og Sør-Trøndelag har fylkeskommunene videre valgt å ta i bruke arbeidslagsorganisering som et nytt grep i næringsutviklingsarbeidet. De tre andre fylkeskommunene har fortsatt en tradisjonell forvaltningsorganisering. Og som vi har vært inne på i gjennomgangen av bykommunenes arbeid, er det ulike praksis når det gjelder hvordan og i hvilken grad den enkelte fylkeskommune har en aktiv politikk ovenfor storbyene og storbyregionene. Her er det Rogaland, Sør-Trøndelag og Vest-Agder som er mest aktiv, mens Hordaland og Troms holder større avstand.

Bykommunene og fylkeskommunene har ulike tilnærminger til landsdelsperspektivet. På den ene siden arbeider kommuner og fylkeskommuner for at Tromsø og Trondheim skal ha klare landsdelsfunksjoner. I Nord-Norge er det riktignok en viss konkurranse med Bodø, men i flere sammenhenger har vi sett at byen har fått støtte for satsinger fra hele landsdelen. I Trondheim er landsdelsfunksjonene under utvikling i forbindelse med iverksettingen av en ny felles fylkesplan for begge Trøndelagsfylkene. På Sørlandet er Kristiansands landsdelsfunksjoner satt på dagsorden gjennom Knutepunkt Sørlandet, men her er det fortsatt konkurranse med Arendal. På den andre siden er det liten interesse for landsdelsperspektivet i Bergen og Stavanger. Her er det Hordaland og Rogaland fylkeskommuner som arbeider med Vestlandsperspektivet.

Distriktskontorene til Innovasjon Norge arbeider tett opp mot fylkeskommunene i den delen av deres virksomhet som er knyttet til forvaltningen av regionale utviklingsmidler. De regionale utviklingsprogrammene legger avgjørende føringer på de prioriteringene som gjøres i denne type satsinger. Samtidig ser vi at alle regionkontorene arbeider med programmer og tiltak som også omfatter virksomheter i byene og byregionene. Mange av disse prosjektene finansieres over nasjonale programmer, men i alle fylkene har vi sett eksempler på at distriktskontorene til Innovasjon Norge har søkt å utvikle prosjekter som kan styrke koblingene mellom virksomheter i byregionene og de mer næringssvake områdene i fylket.

I alle de fem byene er det i dag næringsforeninger som arbeider med næringspolitiske problemstillinger. Alle har delvis utspring i eldre Handelsforeninger, og kommersiell handelskammervirksomhet er en viktig del av foreningenes arbeidsområder. Det er de eldste og største næringsforeningene i Bergen og Stavanger som har den mest dominerende posisjonen i sine byregioner, men de nyere foreningene i Kristiansand, Tromsø og Trondheim har ambisjoner å fylle en tilsvarende rolle i sine regioner. De fem foreningene arbeider også sammen, både når det gjelder å utvikle foreningenes virksomhet og når det gjelder lobbyisme overfor nasjonale myndigheter. Næringsforeningene arbeider i hovedsak sammen med storbykommunene, og har i stor grad overlatt relasjonene til fylkeskommune og Innovasjon Norge til NHO. Det eneste unntaket her er Trondheim Næringsforening, som også har tette koblinger med fylkeskommunen.

Tabellen under viser sentrale fellestrekk og forskjeller innenfor ulike tema i det næringspolitiske arbeidet i de fem byregionene.

Tabell 8.1: Fellestrekk og forskjeller i byregionenes næringspolitiske arbeid

		Fellestrekk	Forskjeller
Storbykommunene			
	Liten sentral administrativ enhet tett koblet mot politisk ledelse		
	Ønsker næringsnøytral politikk, men prioritere utvalgte næringer		
	Bevilgning til reiselivssatsing utgjør en stor del av næringsbudsjettet		
	I utviklingspolitikken legges det til rette for nyetablerere		
	Arbeidet med strategisk næringsplan prioriteres		
	Felles organisatorisk overbygning for generell næringspolitikk		
	Fondsavsetninger til strategisk satsing innen næringspolitikk		
	Samarbeid med fylkeskommune om utvikling av landsdelsfunksjoner		
Fylkeskommunene			
	Hovedfokus på distriktsmessig dimensjon i sin næringspolitikk		
	Tette bånd mot distriktskontorene til Innovasjon Norge		
	Viderefører satsings på RUP tilnærmingen etter ansvarsreformen		
	Sentralt plassert næringspolitisk enhet i administrasjonen		
	Intern organisering av næringsutviklingsarbeidet		
	Aktiv politikk overfor storbyen og storbyregionen		
Innovasjon Norges distriktskontorer			
	Arbeider tett med fylkeskommunen mht. regionale utviklingsmidler		
	Arbeider med tiltak og programmer i byen og byregionen		
	Utvikler prosjekter for å styrke kobling mellom byregion og distrikt		
Næringsforeningene			
	Sterk posisjon i sine byregion		
	Samarbeider med storbykommunen		
	Samarbeider i liten grad med Fylkeskommunen og Innovasjon Norge		

En konklusjon som det er mulig å trekke allerede nå er at det finnes mange likhetstrekk mellom næringspolitikken i de ulike byregionene. På et overordnet nivå kan vi slå fast at dette er variasjoner over ett tema. Samtidig er det klart at hvis vi går inn i detaljene, er det klare forskjeller både i omfanget og innholdet i samarbeidet mellom de næringspolitiske aktørene i de fem byregionene. Vi skal vende tilbake til dette seinere i kapitlet.

Samspill om næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet

Næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet er et tema i de fem byregionene, men det er klare forskjeller mellom dem når det gjelder ambisjoner, organisering, samarbeid, mål og virkemidler. I tabell 8.2 har vi sammenfattet de sentrale observasjonene i forhold til situasjonen i hver av byregionene ved utgangen av 2004.

Tabell 8.2: Kulturbasert næringsutvikling (status utgangen av 2004)

	Definert strategi	Egen enhet	Finansiering
Bergensregionen	Ja	Bergen Media By (1993)	Fast budsjettpost
Kristiansandsregionen	Ja	Cultiva (2003)	Fond
Stavangerregionen	Under utvikling	Nei (under planlegging)	Ad hoc (kultur og næring)
Tromsøregionen	Under utvikling	Nei (landsdelssatsing)	Ad hoc (kultur og næring)
Trondheimsregionen	Under utvikling	Nei (under planlegging)	Ad hoc (kultur og næring)

Bergen kommune har gjennom sin satsing på å utvikle virksomhet innen film- og TV-produksjon vært en pioner når det gjelder å drive næringsutvikling med utgangspunkt i kulturfeltet. Etableringen av Bergen Media By i 1993 representerer på mange måter et startpunkt for kommunal virksomhet på dette området i Norge. I utgangspunktet var Hordaland fylkeskommune en partner i denne satsingen, men etter hvert har fylkeskommunen gått over til å delfinansiere prosjektet Vestnorsk filmkommisjon. I utviklingsarbeidet har kommunen og fylkeskommunen videre samkjørt virkemidler både fra næringssektoren og kulturfeltet, der Vestnorsk filmsenter har stått for de kulturpolitiske motiverte støttetiltakene. I tillegg har Innovasjon Norge - Hordaland bidratt med støtte til bedriftsutvikling til virksomheter innen kulturfeltet.

Videreutvikling av filmsatsingen har de siste årene vært et viktig samarbeidsprosjekt i Bergensregionen. Til tross for betydelig virksomhet innen dokumentarfilm, kortfilm og reklamefilm, mangler Bergensmiljøet til nå det store gjennombruddet innen produksjon av TV-drama og spillefilm. Bransje og myndigheter har derfor tatt tak i mangelen på toppfinansiering, fordi dette blir antatt å være hovedproblemet i denne sammenheng. Gjennom arbeidet med filmfondet fuzz har kommunale myndigheter i samarbeid med private aktører fått til et regionalt samspill om satsingen på toppfinansiering. Innovasjon Norge har finansiert utviklingsprosjektet, fylkeskommunen har bevilget penger til fondet og Bergen Næringsråd har fungert som døråpner overfor næringslivet. I skrivende øyeblikk utgjør de nasjonale rammebetingelsene en usikkerhetsfaktor når det gjelder den operative virksomheten til det nye filmfondet, men samarbeidet kan indikere at aktørene vil komme frem til løsninger som kan sikre næringen lokale utviklingsmyndigheter.

Kristiansand kommunes etablering av stiftelsen Cultiva utgjør en økonomisk langt mer ambisiøs satsing på kultur og kulturbasert næringsutvikling enn den Bergen kommune har gjennomført innenfor film og TV-området. Til gjengjeld har Cultiva et langt bredere arbeidsfelt. Stiftelsen skal dels være med å finansiere kulturbygg, og dels skal den støtte ulike prosjekter. I den siste sammenhengen kan stiftelsen både investere i relevante selskapers aksjekapital, og den kan gi prosjektstøtte til søknader som oppfyller de krav som er satt i stiftelsens vedtekter. Ambisjonene er at Cultiva gjennom sine bevilgninger skal støtte opp om den generelle utviklingen i Kristiansand, og i de første to driftsårene har noen av prosjektene vært innrettet mot å definere hvilke sektorer og områder hvor byen har spesielle utviklingsmuligheter. Det er viktig å presisere at dette er et prosjekt for Kristiansand kommune, og verken fylkeskommune eller nabokommuner er en del av denne satsingen.

I de tre andre byregionene har det til nå blitt arbeidet det med strategier og planer knyttet til hvordan en kan få til kulturbasert næringsutvikling. Det har også blitt bevilget støtte til enkeltprosjekter innen dette feltet, og både kommuner, fylkeskommuner og regionkontorene til Innovasjon Norge har gitt penger til virksomheter i skjæringsfeltet mellom næringsutvikling og kultur. Dette er dels samarbeidsprosjekter, og dels er det tiltak i regi av en aktør.

Stavanger kommune, Rogaland fylkeskommune og flere av de andre kommunene i Stavangerregionen har de sist par årene arbeidet med å utvikle felles tiltak innen området kulturbasert næringsutvikling. Til nå har en i Stavangerregionen hatt hovedfokus på det strategiske utviklingsarbeidet, og ambisjonen er å utvikle tiltak som kan knyttes opp mot byregionens status som "Europeisk kultutby 2008". Og som i kulturbyprosjektet er flere av satsingene samarbeid mellom kommunene og fylkeskommunen. Dette gjelder også filmområdet, hvor Stavanger kommune og Rogaland fylkeskommune dels har støttet opp om Vestnorsk filmsenter og Vestnorsk filmkommisjon i Bergen, og dels har gitt direkte støtte til enkeltprosjekter innen filmområdet i Stavanger. Disse bevilgningene har til nå blitt dekket over poster i de løpende kultur- og næringsbudsjettene. På dette området arbeides det våren 2005 med etablering av et mulig regionalt filmfond i Rogaland.

I Tromsø er arbeidet med å bli kandidatby for OL i 2014 et stort prosjekt hvor idrett og kultur skal bidra til utvikling av byen, fylket og landsdelen. Prosjektsøknadsarbeidet har blitt finansiert i partnerskap mellom myndigheter lokalt og regionalt (fylke og landsdel) og næringslivet. Dette prosjektet utgjør dermed et eksempel på hva en kan få til med å samkjøre lokale og regionale ressurser. Det store problemet så langt er at ideen om et OL-arrangement ikke har blitt godkjent i Regjering og Storting. På filmområdet har Tromsø kommune og Troms fylkeskommune valgt å satse på landsdelsperspektivet og støtter derfor opp om Nordnorsk filmsenter i Honningsvåg. Selve filmsenteret ligger dermed utenfor både byregionen og fylket, men mange av de virksomhetene som får støtte til sine prosjekter ligger i Tromsø.

I Trondheim har offentlige myndigheter kommet i gang med forberedende arbeid knyttet til å skape rammebetingelser for filmproduksjon i byen og regionen. Dette er et samarbeid mellom kommunen og fylkeskommunene i både Nord- og Sør-Trøndelag. I forbindelse med denne satsingen er det sentralt at aktørene har valgt å søke om nasjonal finansiering til et filmsenter etter modell av Vestnorsk filmsenter, dvs. et senter som har sine hovedoppgaver innen det kulturpolitiske feltet. I tillegg har Næringsforeningen og Trondheim kommune tatt initiativ til å etablere nettverk som kan fremme bedriftsutvikling innen områder som reklame, film og design. På dette områder søker en å utvide samarbeidet til også å omfatte Innovasjon Norge og de to fylkeskommunene i Trøndelag.

Totalt sett fremstår den delen av næringspolitikken som er rettet mot kulturområdet som preget av at dette er et nytt aktivitetsområde for kommunene. Samtidig finnes det få eller ingen nasjonale retningslinjer på dette området. Det finnes derfor en rekke ulike initiativer som dekker alt fra opplevelsesbasert reiseliv til strategier for utvikling av bedrifter innen kulturnæringer, med særlig vekt på design, film og TV. I kommuner og fylkeskommuner er forholdet mellom hva som er næringspolitikk og hva som er

kulturpolitikk heller ikke avklart. Dette gjør at det er en viss motsetning mellom næringspolitikken instrumentelle mål knyttet til det å skape flere arbeidsplasser, og kulturpolitikken målsetninger om å skape nyskapende kunst. Til nå har vi imidlertid ikke observert store motsetninger knyttet til dette, men en vridning av ressursbruken fra tradisjonelle til nye satsinger kan ha større potensial til å skape konflikt.

Samspill om næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer

Næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer er et satsingsområde i alle fem byregionene, og her er det mange fellestrekk. Det er likevel mulig å identifisere ett skille mellom de tre gamle universitetsbyene Bergen, Tromsø og Trondheim på den ene siden og den kommende universitetsbyen Kristiansand på den andre siden, og med den nybakte universitetsbyen Stavanger i en mellomposisjon. I tabell 8.3 har vi oppsummert noen sentrale indikatorer for hvilke elementer som inngår i disse satsingene i de fem byregionene.

Tabell 8.3: Kunnskapsbasert næringsutvikling (status utgangen av 2004)

	Forskningspark	Innovasjonsselskap	Inkubator	Ansatte	Kapital
Bergensregionen	Ja (1985)	Sarsia (2001)	Forinnova (1999)	11	110 mill
Kristiansandsregionen	Ja (2000)	-	STS (2003)	-	-
Stavangerregionen	Ja (1993)	Rogaland Kunnskapsinvest	RK-Inkubator	9	17 mill
Tromsøregionen	Ja (1990)	Norinnova	Norinnova	10	50 mill
Trondheimsregionen	Ja (1986)	Leif Eiriksson	Leif Eiriksson	15	100 mill

I sammenheng med samspillet rundt næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer er det flere trekk som går igjen i noen eller alle byene. I det følgende skal vi oppsummere disse.

For det første representerer etableringen av forskningsparkene på mange måter en lokale tilpasningene til en global trend. I alle fem byene har kommunene vært sentrale aktører i initiativfasene forut for etableringen av de selskapene som har stått for utbyggingen av forskningsparken. I Kristiansand og Stavanger har kommunene også vært med å finansiere utbyggingene av forskningsparkene. Det er også klart at kommunene over tid spilte en stadig mindre rolle i utviklingen av innholdet i disse virksomhetene. Dette kan knyttes til at de ikke har noen direkte relasjon til universitets- og forskningsmiljøene. Samtidig som de disponerte få virkemidler som kunne støtte opp om de bedriftene som ble skapt i forskningsparkene. Kommunenes rolle er i dag først og fremst knyttet til profilering av forskningsmiljøer og innovasjonsvirksomheter. Noen av kommunene deltar også i lobbyarbeid mot nasjonale myndigheter for på den måten å skape bedre utviklingsmuligheter lokalt.

For det andre har de statlige aktørene fått stor innflytelse på hva det satses på, og hvordan utviklingsarbeidet organiseres i forskningsparkene. SIVA har vært den sentrale nasjonale aktøren i finansieringen av utbyggingen av forsknings- og næringsparkene, og de har investert i de regionale innovasjonsvirksomhetene som er etablert. NFR har gjennom FORNY-programmet vært en viktig aktør i forbindelse med finansieringen av utviklingen av prosjekter og bedrifter i forskningsparkene. Høsten 2004 vedtok Stortinget at det skulle etableres regionale fond som skal bidra med risikokapital til virksomheter etablert i forskningsparkene, og disse vil bli basert på en blanding av privat og statlig kapital. Det er imidlertid sentralt at disse fondene først ble etablert etter et flerårig og intensivt politisk påvirkningsarbeid fra innovasjonsvirksomhetene og deres støttespillere lokalt i byene.

For det tredje spiller de regionale aktørene Innovasjon Norge og fylkeskommunene en avgrenset, men viktig rolle når det gjelder å støtte den første fasen av bedriftsutviklingen med risikolån og prosjektstøtte. Dette er støtte som først og fremst skal hjelpe de virksomhetene som blir etablert i inkubatorene som er lokalisert i forskningsparkene. Disse aktørene disponerer dermed midler som benyttes i en kritisk fase av innovasjonsprosessen, men ut over dette har regionale myndigheter liten innflytelse på aktivitetene i forskningsparkene. Fylkeskommunene har også ambisjoner om å fungere som en koblingsaktør mellom forskning og næringsliv i fylkene. Til nå har dette ikke gitt omfattende resultater, men flere fylkeskommuner opplever økt samarbeidsvilje fra både gamle og nye universiteter som ønsker en mer synlig regional forankring.

For det fjerde har næringsforeningene i flere av byene utviklet en viktig rolle som koblingsaktør mellom miljøene i forskningsparkene og det lokale næringslivet. Vi har sett at dette har bidratt til å synliggjøre nyskapingmiljøene, og de muligheter og problemer som disse står overfor i forbindelse med utvikling av nye bedrifter. Disse kontaktene har vært med å mobilisere lokal kapital som har vært sentral for å opprettholde aktivitetsnivået i forskningsparkene. I den sammenheng er våre observasjoner i overensstemmelse med flere studier viser at denne type lokal mobilisering er viktig for tilgangen på privat kapital i innovasjonsprosjekter (Sydnes og Halvorsen 2003, Bolkesjø, Møller og Vareide 2004).

Vi har allerede vært inne på at det eksisterer noen klare forskjeller mellom de fem byene på dette området. På den ene siden representerer Bergen, Tromsø og Trondheim en parallell utvikling. Først ble det etablert en forskningspark der innovasjonsvirksomheten var integrert. Da dette viste seg å ikke fungere optimalt, ble det gjort et organisatorisk skille mellom eiendomsdrift og innovasjonsvirksomheten, og særlig den siste delen av virksomheten ble styrket med egne stillinger og økonomiske virkemidler. Det tredje steget i den felles organisatoriske utviklingen er en modell med TTO på universitetet, inkubatorvirksomhet, innovasjonsselskap og regionalt fond for egenkapital til virksomheter i utvikling.

På den andre siden representerer Stavanger og Kristiansand en kombinert satsing på å utvikle lokale høgskoler til egne universiteter. Parallelt med dette har det også i disse byene blitt arbeidet med etablering av forskningsparker. Det har imidlertid blitt arbeidet mer med universitetsbygging enn næringsutvikling med utgangspunkt i de samme

kompetansemiljøene. Universitetsfondet i Stavanger og Sørlandet Kompetansefond representerer en sterk regional "egenkapital" i disse satsingene, men det er sentralt at disse midlene først og fremst har gått til universitetsbygging og i mindre grad til kommersialiseringsvirksomhet.

Totalt sett fremstår denne type næringsutviklingsstrategier som relativt frikoblet fra næringspolitikken til kommunene og fylkeskommunene. Det er først og fremst de statlige aktørene SIVA, NFR og Universitetene selv som er sentrale i arbeidet. Samtidig har vi sett at mobilisering av regional kapital er en viktig for kapitaltilgangen i innovasjonsprosessene. Igjen er statlige virkemidler dominerende og fra 2005 vil det bli etablert nye regionalt baserte investeringselskaper i de fire universitetsbyene som skal kombinere statlige midler med private midler.

8.2 Strukturelle treks betydning for næringspolitikken

Det er i utgangspunkt store strukturelle forskjeller mellom de fem byene, byregionene og fylkene som inngår i denne studien. Det er derfor mulig at noen av de forskjellene som vi har beskrevet i denne rapporten har sitt utgangspunkt i strukturelle kjennetegn ved både byene, byregionene og fylkene. I tabell 8.4 har vi gitt en oversikt over de mest sentrale kvantitative indikatorer.

Tabell 8.4: Strukturelle trekk ved byregionene (tall fra 2004)

	Bykommune		Byregion			Fylke		
	Innb.	Areal	Ant. K	Innb.	Areal	Ant. K.	Innb.	Areal
Bergensregionen	237.000	463	14	340.000	3.345	33	445.000	15.442
Kr.sandsregionen	75.000	277	10	138.000	3.043	15	160.000	7.281
Stavangerregionen	112.000	70	14	270.000	3.880	27	390.000	9.325
Tromsøregionen	62.000	2.558	2	65.000	3.598	25	152.000	25.984
Tr.heimsregionen	154.000	342	10	225.000	6.690	25	270.000	18.832

Tallene viser at det er store forskjeller mellom byene, byregionene og fylkene, men den gir få klare indikatorer på hvorfor det er forskjeller mellom casene i denne studien. I tabell 8.5 har vi derfor gjengitt noen indikatorer for hver av de fire aktørtypene som har vært i fokus i studien.

Skalaforskjellene mellom byene kommer ikke like klart frem når vi ser på størrelsen på næringsavdelingene, men det er en viss sammenheng mellom antall innbyggere og antall ansatte i denne etaten. Unntaket er Stavanger, men her er mye av den operative virksomheten satt ut til Arne-prosjektet. Når det gjelder fylkeskommune og Innovasjon Norge ser det ut som det er viss sammenheng mellom antall ansatte og budsjett på den ene siden og distriktpolitiske utfordringer på den andre. For det er de fylkene med størst areal som har flest ressurser til næringsutvikling.

Tabell 8.5: Omfanget på næringspolitikk (fordelt per aktør)

	Bykommune		Fylkeskommune		Innovasj. Norge		Næringsforening	
	Ansatte Næring	Budsjett (mill.)	Ansatte Næring	Budsjett (mill.)	Ansatte	Budsjett (mill)*	Ansatte	Budsjett (mill.)**
Bergensregionen	4	11,2	19,5	64	24	30	9	17
Kr.sandsregionen	3	5	4	16		5,5	2,5	-
Stav.regionen.***	1,5	4,2	9,5	24,6	18	19,5	8	10,5
Tromsøregionen	2	6	8	170	24	80	5	5,3
Tr.heimsregionen	5	6,2	10	80	18	30	4	

* Midler fra fylkeskommunene.

** Budsjettall for 2003, som inkludert handelskammervirksomheten.

*** I Stavangerregionen kommer de fem ansatte i sekretariatet for Arne-prosjektet i tillegg.

Næringsforeningene har også en størrelse som i noen grad er i samsvar med befolkningen i det geografiske området de dekker. Samtidig er det interessant å sammenlikne størrelsen på kommunenes næringsavdelinger og næringsforeningens administrasjoner. Dette er en indikator som kan forklare noe av den styrkede posisjonen som næringsforeningene har fått de siste årene, særlig i Bergen og Stavanger.

I undersøkelsen trakk våre informanter i liten grad frem organiseringen av de politiske styringssystemene (parlamentarisk eller formannskapsmodell) og partisammensetningen i flertallskonstellasjonene som forklaringer på innretningen av næringspolitikken. I tabell 8.6 har vi gjengitt noen sentrale kjennetegn ved de lokale og regionale myndighetene.

Tabell 8.6: Kjennetegn ved de politiske styringsstrukturene

		Politisk system	Politisk flertall	Næringsadministrasjon
1	Bergen	Parlamentarisk modell	H/KrF/V – (FrP)	Nedskjæringer
	Hordaland	Formannskapsmodell	KrF/H/FrP	Stabil
2	Kristiansand	Formannskapsmodell	KrF/AP	Stabil
	Vest-Agder	Formannskapsmodell	AP/KrF	Stabil
3	Stavanger	Formannskapsmodell	H/KrF (AP)	Stabil
	Rogaland	Formannskapsmodell	H/AP/KrF	Stabil
4	Tromsø	Formannskapsmodell	AP/SV	Nedskjæringer
	Troms	Parlamentarisk modell	AP/KrF/SP	Stabil
5	Trondheim	Formannskapsmodell	AP/SV	Vekst
	Sør-Trøndelag	Formannskapsmodell	AP/SV	Stabil

Det er to unntak fra den generelle observasjonen som bør fremheves. I Troms fylkeskommune ble den parlamentariske styringsmodellen oppfattet å ha bidratt til en spissing av den politiske ledelsen av næringspolitikken. I Trondheim ble det fremhevet at skifte i det politiske flertallet var viktig for de valg som ble gjort i næringspolitikken. I forlengelsen av dette ble det fremhevet at Arbeiderpartiet sin sterke stilling i

Trondheim kommune og Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommuner, var sentralt i forbindelse med utformingen av en felles fylkesplan med byfokus. Tilsvarende effekter av at Høyre og KrF sitter med makten både i Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune ble derimot ikke fremhevet.

Konklusjonen blir dermed at de strukturelle kjennetegnene har en viss betydning for å forklare forskjeller mellom byene, byregionene og fylkene. Samtidig er det klart at denne type forklaringer blir for generelle når en skal forstå både fellestrekk og forskjeller, og i det følgende skal vi diskutere funnene ut fra de teoretiske perspektivene.

8.3 Teoretiske forklaringer på næringspolitikken organisering og innhold

Analysen har til nå vært konsentrert om likhetstrekk og forskjeller mellom de fem byregionene. I forlengelsen av dette er det sentralt å få drøftet hvilke prinsipielle og teoretiske konklusjoner vi kan trekke på basis av disse observasjonene. I det følgende skal vi derfor vende tilbake til de forventningene som ble utformet med utgangspunkt i de teoretiske perspektivene som ble introdusert i kapittel 2.

Nasjonal politikk legger føringer på lokal og regional næringspolitikk

Den første antagelsen var at nasjonalt utformede retningslinjer ville ha avgjørende innflytelse på organiseringen av, og innholdet i næringspolitikken på lavere forvaltningsnivåer. I den sammenheng forventet vi at samarbeid over institusjonsgrenser i stor grad ville være statlig initiert.

Vi finner stor grad av overensstemmelse mellom forventningen om statlig styring, og de observasjonene vi har gjort om innretningen på næringsutviklingsarbeidet til fylkeskommunene. Staten legger føringer på virksomheten gjennom de bindinger som er lagt på fordelingen av de regionale utviklingsmidlene, og gjennom de retningslinjer som er gitt i forhold til fylkeskommunenes oppgave som regional utviklingsaktør. Det er også sentralt at det er staten som har bestemt at distriktskontorene til Innovasjon Norge skal operere de bedriftsrettede virkemidlene, og at fordelingen av midlene skal skje gjennom et samarbeid med fylkeskommunene. Statlige myndigheter har dermed direkte innflytelse på organiseringen av, og innholdet i deler av fylkeskommunenes næringspolitikk. Dette blir lojalt fulgt opp, for i alle fylkeskommunene blir statens distriktpolitiske prioriteringer oppfattet som den faktor som legger klareste føringer på næringsutviklingsarbeidet. Dette bidrar igjen til at den regionale næringspolitikken får mange likhetstrekk.

Dagens modell for kunnskapsbasert næringsutvikling i Bergen, Tromsø og Trondheim er også i stor grad en tilpasning til statlige aktørers krav og retningslinjer. Gjennom SIVA som medeier i forskningsparker og innovasjonsselskaper, NFR som operatør av Forny-programmet og universitetene som autonome statlige institusjoner, har nasjonale myndigheter hatt stor innflytelse på hvordan den regionale innovasjonsvirksomheten har blitt utviklet og organisert. Nye halvstatlige fond for finansiering av bedriftsutvikling i

forskningsparkene vil ytterligere koble denne virksomheten til den nasjonale innovasjonspolitikken. Det er i stor grad de økonomiske utfordringene i denne type utviklingsarbeid som har bidratt til at staten har fått styringen med tiltakene. Den økende standardiseringen av utviklingsarbeidet i Bergen, Tromsø og Trondheim er et eksempel på hvordan statlige styringssignaler bidrar til at det blir større likhet mellom det næringsutviklingsarbeidet som drives i byregionene.

En tredje, mer indirekte form for statlig styring av næringspolitikken til kommuner og fylkeskommuner, er den som gjennomføres gjennom fastsetting av de økonomiske rammene for den samlede kommunale virksomheten. I bykommunene er næringspolitikk i stor grad et overskuddsfenomen. I en periode hvor staten har ønsket å begrense kostnadsveksten i offentlig sektor gjennom en stram kommuneøkonomi har dette bidratt til at kommunenes ressursinnsats på næringsområdet er redusert. Næringspolitikken taper i noen grad i konkurransen med andre kommunale oppgaver, og det blir mindre rom for lokale initiativer på dette området. Dette er spesielt synlig i utviklingen i Bergen og Tromsø.

Kommunene, fylkeskommunene og distriktskontorene til Innovasjon Norge er alle i utgangspunktet lojale mot hovedretningslinjene i den nasjonale nærings- og innovasjonspolitikken. Det er et uttalt mål hos alle disse aktørene at lokal og regional næringspolitikk skal være næringsnøytral, og støtte som kan virke konkurransevridene blir ikke gitt. Videre er det fokus på entreprenørskap og etablerere både i det lokale og det regionale virkemiddelapparatet.

Vi har dermed observert flere eksempler som er i overensstemmelse med denne forventningen, men bilde er ikke entydig når det gjelder hypotesen om at det ikke ville være etablert en felles næringspolitikk på tvers av institusjonsgrenser i byregionene. På den ene siden har vi sett at dette til nå har vært tilfelle for næringspolitikken i hhv. Bergensregionen, Tromsøregionen og Trondheimsregionen. På den andre siden har vi sett at det er etablert slike organiserte samarbeider både i Kristiansandsregionen og i Stavangerregionen. Forklaringene på disse avvikene skal vi komme tilbake til.

Sett under ett er det grunnlag for å slå fast at statlige myndigheter legger klare føringer på deler av den næringspolitikken som føres regionalt og lokalt. Den statlige politikken bidrar særlig til at det blir større likhet mellom de næringsutviklingstiltak som gjennomføres. Politiske retningslinjer fra sentrale myndigheter har betydning, men det er spesielt de økonomiske virkemidlene som virker standardiserende. Effekten er særlig stor hvis tiltakene administreres av autonome statlige virkemiddeloperatører som Norges Forskningsråd og Innovasjon Norge.

Lokale og regionale aktører ønsker å fremstå med en moderne næringspolitikk

Den andre antagelsen var at valg av organisasjonsmodeller og politikkinnhold ville bli preget av at aktørene ønsket at de skulle fremstå som moderne. Endringer ville være en effekt av at aktørene er på søking etter nye organisasjonsformer, mål og virkemidler.

Vi har observert flere eksempler på at det å identifisere og utvikle nye satsingsområder eller tema er en sentral del av næringspolitikken til lokale og regionale aktører. En

grunn er at næringspolitikk på mange måter fremtidsrettet og det er behov for å ta nye grep i forhold til de problemer og muligheter som er identifisert lokalt. Initiativene kan komme fra kommuner, næringsforeninger, fylkeskommuner og distriktskontor til Innovasjon Norge. Denne mekanismen gjenspeiles først i hvilke nye tema som tas opp i næringspolitikken. Hvis interessen for et temaområde holder seg over tid, kan næringspolitikken organisering bli tilpasset modeller utviklet andre steder i landet eller i utlandet.

I bykommunene er det særlig valg av nye satsingsområder som synes å være påvirket av at en ønsker å fremstå som moderne. Det at alle kommunene i vår studie ønsker å fremme kulturbasert næringsutvikling og næringsutvikling med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer er eksempler på dette. Innen kulturområdet er design, film og musikk tema som er på den næringspolitiske dagsorden i flere av, eller alle byene. Disse næringene er i fokus både i internasjonale og nasjonale sammenhenger. Kommunene tar egne initiativer, og de utfordres både av næringsaktører og andre offentlige myndigheter til å være med på å skape aktivitet på disse nye områdene.

I fylkeskommunene og distriktskontorene til Innovasjon Norge er det et økende fokus på bykommunene, og ikke minst på den betydning forskning og utdanning og næringsmiljøer i byene kan ha for den totale utviklingen i et fylke. Det arbeides både med enkeltprosjekter og mer systematisk oppfølging av enkelt bransjer. Dette kan ses som en tilpasning disse aktørene gjør i forhold til den økende oppmerksomhet som byene har fått i de nasjonale diskusjonene om næringspolitikk og næringsutvikling. Vi har i den sammenheng sett at disse aktørene er villige til å tilpasse sine tradisjonelle distriktsrettede satsinger for å få ta del i de utviklingsprosessene som foregår i byene.

Utviklingen av næringsforeningene skjer bl.a. i nettverket mellom foreningene. Dette gjør at de har mange fellestrekk når det gjelder organisasjonsform og arbeidsmåter. De to "pionerforeningene" i Bergen og Stavanger blir brukt som forbilder for tilsvarende utvikling i Kristiansand, Tromsø og Trondheim. Alle foreningene har etablert arbeidsgrupper innenfor enkeltområder, og i den sammenheng har de også prioritert satsinger innen nye næringsområder. Blant annet er kulturbasert næringsutvikling på dagsorden i alle byene. Næringsforeningene er dermed påvirket av det generelle fokuset på dette området, samtidig som de fungerer som pådrivere ovenfor offentlige myndigheter slik at de kan utvikle tiltak og virkemidler innrettet mot denne sektoren.

Ser vi eksplisitt på innholdet i den kulturbaserte næringsutviklingen, finner vi flere eksempler på at organisasjonsmodeller overføres mellom byer. Og inspirasjonen hentes både internasjonalt og nasjonalt. Bergen Media By var inspirert av Cardiff Media City, og representerer et klart eksempel på hvordan slike organisasjonsmodeller importeres fra utlandet. Innen filmområdet utgjør den svenske "Trollhättan-modellen" en viktig inspirasjonskilde for mange norske aktører. Det blir vist til at denne svenske byen har klart å skape en regional filmindustri ved hjelp av tett samspill mellom nasjonale virkemidler og ulike lokale aktører, og resultatet er et betydelig antall arbeidsplasser. Flere av byene i denne studien har ambisjoner om å bli et norsk "Trollhättan", og arbeider med virkemidler som kan bidra til dette. Vi har også sett at filmsatsingen i Bergen påvirker hvordan en arbeider med disse spørsmålene i både Kristiansand, Stavanger og Trondheim. I Trondheim har en også kopiert en engelsk ide når det gjelder

satsing på kreative næringer. ”Wandsworth Young Enterprise Centre” har blitt til ”IdeCultCity” i Trondheim.

Etablering av forsknings- og kunnskapsparke i norske storbyer var også inspirert av en internasjonal trend. Samtidig bidro etablering og oppbygging av de første forskningsparkene i Norge til at det ble satset på tilsvarende oppbygginger i andre deler av landet. De nyeste satsingene på utbygging av forskningsparke i Stavanger og Kristiansand kan i et slikt perspektiv ses som et ønske om å bli mest mulig lik de etablerte universitetsbyene i forbindelse med byenes egne universitetsambisjoner. Også på innholdssiden har vi sett at erfaringer fra andre land er overført til norske forhold, og vi har sett at organisasjonsløsninger utviklet i en region har blitt overført til andre regioner. Men på dette området ser det likevel ut til at nasjonal standardisering har overtatt som den viktigste mekanismen når det gjelder likeartet utvikling.

Det er dermed mulig å slå fast at ulike aktører lokalt og regionalt er opptatt av å arbeide med nye næringspolitiske satsingsområder som gjør at de fremstår som moderne. Søkingen etter moderne løsninger bidrar både til forskjeller mellom byregionene, men også til at det blir mer likhet. Forklaringen er enkel. På den ene siden bidrar valg av ulike ”inspirasjonskilder” til forskjeller fordi aktørene importerer ulike modeller og løsninger. På den andre siden bidrar vellykket modellimport til at byene kopierer hverandre, slik at det på noen områder blir større likhet over tid.

Næringspolitikken er preget av at aktørene vil videreføre tradisjonelle løsninger

Den tredje antagelsen var at næringspolitikken ville være et resultat av at det i de etablerte organisasjonene eksisterer sterke oppfatninger om hva som er de mest passende løsningene både når det gjelder organisering og innhold. Tradisjonelle løsninger ville bli foretrukket fremfor nye initiativer. Endringer vil enten være gradvise tilpasninger, eller større omlegginger basert på kriseforståelse.

Vi har flere observasjoner som kan underbygge denne antagelsen. Den første har utgangspunkt i at en del av de skillene som eksisterer mellom by, byregion og fylke kan forklares ut fra at de ulike aktørene har klare oppfatninger av hva som deres geografiske og tematiske ansvarsområder. Bykommunene har tradisjon for å fokusere på eget territorium og det næringslivet som er lokalisert der, de mindre nabokommunene har ofte fokus på egne områder og næringspolitikken er i stor grad innrettet mot å legge til rette arealer for ny virksomhet, mens fylkeskommunene skal utforme en politikk som dekker hele fylket. Næringsforeningene (særlig i Bergen og Tromsø) er først og fremst fokuserte på byene og byregionene, og har en viss avstand til fylkesnivået. Det næringspolitiske samarbeid er i stor grad overlatt til NHO. Samlet forklarer dette en del av den manglende fokuseringen på grenseoverskridende samarbeid i byregionene.

En annen observasjon har utgangspunkt i at storbyene har utformet sin næringspolitikk med basis i lokalt næringsliv. Dette har medført at det er en relativt klar sammenheng mellom næringsstrukturen og hva som er politisk prioritert i den enkelte by. Forholdet til næringslivet har også innflytelse på hvordan virksomheten organiseres. I Bergen har dette gitt seg utslag i etablering av policyorgan, i Stavanger etableres det partnerskap mellom offentlig og private aktører i spesielle satsinger og i Trondheim er det fokus på

miljøene randsonene til SINTEF og NTNU. Også fylkeskommunene er opptatt av lokale fortrinn når de arbeider med næringsutvikling, og i samarbeid med distriktskontorene til Innovasjon Norge søker de å utvikle samarbeid mellom aktører med ulike typer kompetanse og ressurser.

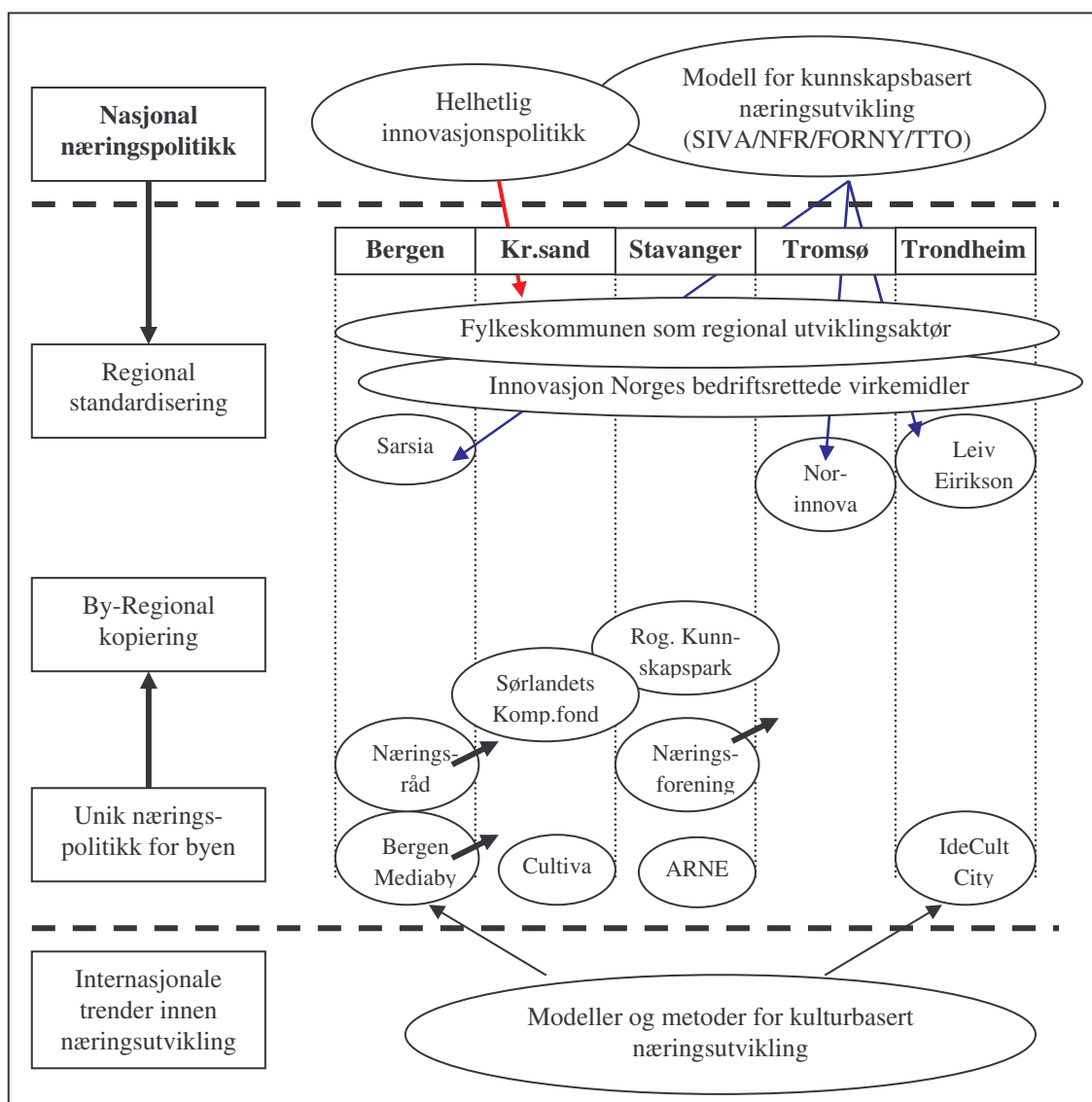
Samtidig kan denne antagelsens perspektiv på endring hjelpe oss til å forstå hvorfor det er utviklet en grenseoverskridende næringspolitikk i Kristiansand, Stavanger og Trondheim. I Kristiansandsregionen var det de store sysselsettingsutfordringene tidlig på 1990-tallet som fikk de ulike offentlige aktørene til å samarbeide om felles næringspolitikk gjennom Knutepunkt Sørlandet, og en felles entreprenørveiledning gjennom EVA-senteret. Samarbeid om felles næringspolitikk i Stavangerregionen er utviklet gradvis, og det er basert både på vellykkede og mislykkede samarbeidsforsøk. Forus Industritomteselskap og Universitetsfondet i Rogaland var to tiltak som partene hadde positive erfaringer med. De overordnede samarbeidsprosjektene Jærens utviklingsselskap og Jærrådet hadde skapt større konflikter, og var derfor nedlagt. De store utfordringene som oljeindustrien gikk gjennom på slutten av 1990-tallet førte til at kommunene ønsket en fornyet satsing på samarbeid om næringspolitikk. I den sammenheng representerte Arne-prosjektet et eksempel på hvordan en kunne bygge videre på positive erfaringer, samtidig som en søkte å unngå de konfliktenes en hadde negative erfaringer med. Utviklingen i Trondheim de siste årene, med tettere samarbeid med fylkeskommunene både i Nord- og Sør-Trøndelag, viser hvordan nye lokale initiativer kan få betydning for utviklingen av næringspolitisk samarbeid på tvers av kommune- og fylkesgrenser.

En tredje observasjon er at fylkeskommunene også prioriterer distriktene i den ”frie” delen av næringspolitikken. Argumentet er at det er disse områdene som i størst grad trenger bistand i næringsutviklingsarbeid. Dette er en type holdninger har vi funnet igjen i denne studien, og det er særlig i de to fylkene Hordaland og Troms, hvor de næringssvake distriktene har størst utfordring, at fylkeskommunene har sterkest fokus på denne type tiltak. Dette kan ses som en videreføring av at de tradisjonelt har vært distriktsfokuserende (Baldersheim 2003). Fylkeskommunene har sett det som en historisk oppgave å sikre at landsbygden holdt tritt med byene når det gjaldt økonomisk utvikling (Selstad 2003: 61). Fylkeskommunene har også tidligere blitt kritisert for ikke å utnytte det handlingsrommet de faktisk har på dette området (NOU 2000: 22).

Det er dermed grunnlag for å slå fast at mange av næringspolitikkenes særtrekk har utgangspunkt i forhold som er spesifikke for den enkelte region. Ulike lokale og regionale tradisjoner er dermed med å forklare forskjeller mellom organiseringen av og innholdet i næringspolitikken i byregionene. Kommunegrenser, næringsstruktur og tradisjonell arbeidsdeling mellom bykommuner og fylkeskommuner er med på å forklare stabilitet. Samtidig har vi sett flere prosesser der slike skillelinjer har dannet utgangspunkt for nye samarbeidsformer. Disse får da et unikt uttrykk i den aktuelle byregion.

Figuren under illustrerer sentrale trekk og elementer i utviklingen av byregionenes næringspolitikk.

Figur 8.1: Utviklingstrekk i byregionenes næringspolitikk

Figuren illustrerer ovenifra (top-down) hvordan den nasjonale næringspolitikken bidrar til en lik utforming av deler av byregionenes næringspolitikk gjennom fylkeskommunene, Innovasjon Norge og ulike instanser for kunnskapsbaserte næringsutvikling. Nedenifra (bottom up) illustrerer figuren hvordan byregionenes næringspolitikk både moderniseres gjennom import av internasjonale modeller og baseres lokale institusjoner og tradisjoner, samtidig som de kopieres mellom byregionene.

Lokal og regional næringspolitikk er mangfoldig

Vi har sett eksempler i dette materiale som kan knyttes til hver av de tre antagelsene. Det er dermed mulig å slå fast at perspektivene utfyller hverandre i forhold til å forklare likhetstrekk og et komplekst mangfold av forskjeller. Dette gir rom for at vi kan trekke noen konklusjoner.

For det første innebærer lokal, og særlig regional næringspolitikk et element som kan defineres som iverksetting av nasjonal politikk. De statlige retningslinjene er sentrale i forhold til problemdefinisjonen i fylkeskommunenes næringspolitikk. Dette er først og fremst knyttet til de føringene som er lagt på de økonomiske virkemidlene, som skal bidra til å motvirke distriktsproblemer. Den økonomiske støtten fordeles til de fylkene hvor staten mener det er behov for en ekstra ressursinnsats. Videre er ulike statlige myndigheter tungt inne i arbeidet med å skape ny næringsvirksomhet med utgangspunkt i lokale kunnskapsmiljøer. Det er statens økonomiske og organisatoriske ressurser som må brukes for å skape nye bedrifter. Den statlige styringen styrkes også ved at de regionale innovasjonsvirksomhetene har arbeidet aktivt for å få på plass nye halvstatlige fond for finansiering av bedriftsutvikling. Begrunnelsen for den statlige styringen er dermed ulik. I det første tilfellet er det først og fremst kravet om at landets innbyggere skal tilbys like muligheter som er den viktigste motivasjonsfaktoren. I det siste tilfellet er det ønsket om å skape nye vekstimpulser som er den sentrale begrunnelsen. I den grad det blir samspill på lokalt og regionalt nivå er dette først og fremst knyttet til statlige styringssignaler.

For det andre dreier lokal og regional næringspolitikk seg om å oppdage og definere både problemer og muligheter. I den sammenheng representerer andre aktørers erfaringer og løsninger en sentral kilde til nye satsinger for både bykommuner, fylkeskommuner og næringsforeninger. Tema, tiltak, mål og organisasjonsformer kopieres fra både internasjonale og nasjonale forbilder. I tillegg påvirker aktørene i en region hverandre til å bli mer lydhøre overfor nye trender. Men samtidig viser studien at de mål, virkemidler og organisasjonsmodeller som hentes fra andre byer tilpasses lokale behov og muligheter. Samspill mellom ulike aktører kan da være en konsekvens av at den adopterte politikken forutsetter samarbeid, eller av at ulike aktører har arbeidet med samme type spørsmål.

Videre spiller tradisjoner en viktig rolle når det gjelder hvilke næringsområder som omfattes av næringspolitikken til lokale og regionale myndigheter. Dette har igjen betydning for hvordan arbeidet organiseres, og for hvem som samarbeider med hvem. Disse institusjonsspesifikke tradisjonene danner basis for at det utvikles en rekke unike lokale satsinger i hver av de fem byregionene som er dekket i denne studien. I noen sammenhenger er prosjektene grenseoverskridende, mens i andre sammenhenger er de tett koblet til kun en aktør. Samspill er i stor grad knyttet til om partene har felles problemdefinisjoner, og derav følgende ønsker om samarbeid i problemløsningsfasen.

Totalt sett fremstår næringspolitikken for storbyregionene som mangfoldig, og preget av et samspill mellom ulike faktorer. Statlig styring og lokale tradisjoner skaper stabilitet i den lokale og regionale næringspolitikken. Men søking etter nye moderne ideer og organisasjonsformer skaper dynamikk og endring i politiske samarbeidsmønstre.

Næringspolitikken har innslag av både ”government” og ”governance”

Dette leder over på spørsmålet om hvilke styringsdimensjoner som kjennetegner denne delen av lokal og regional politikk. Ut fra funnene i denne studien er det mulig å slå fast

at næringspolitikken i de fem byregionene kan defineres som å ligge i skjæringsfeltet mellom en ”government” og en ”governance” organisering.

På den ene siden har vi observert at næringspolitikk er et saksområde som er integrert i bykommunenes og fylkeskommunenes politiske og administrative styringsstrukturer. I storbyene er det relativt sett ikke store økonomiske og administrative ressurser som brukes på næringspolitikk, men dette er et saksfelt med en høy politisk profil. Tilsvarende er det viktig for fylkeskommunene å synliggjøre at de tar oppgaven som regional utviklingsaktør alvorlig. Konsekvensen er begge steder at næringspolitikken får stor oppmerksomhet fra den politiske og administrative ledelsen. Dette bidrar også til at alle aktører ønsker et klart ansvar for utvalgte områder, og samarbeid blir da underordnet ønsket om politisk synlighet. Sentral hierarkisk styring, eller ”government” er dermed fortsatt ett viktig element i næringspolitikken lokalt og regionalt.

På den andre siden har vi sett at nettverksrelasjonene har blitt viktigere i næringspolitikken de siste årene. I den sammenheng er det særlig næringsforeningene som spiller en stadig mer sentral rolle i byene. I Bergen og Stavanger utgjør storbykommunen og næringsforeningen en kjerne i et næringspolitisk samarbeid som også omfatter lokale bedrifter og forsknings- og utdanningsinstitusjoner. I de andre byene er utvikling av et slikt samarbeid en målsetning blant flere av de sentrale aktørene. Denne type partnerskap kan være knyttet til enkeltsaker, saksområder eller den generelle næringspolitikken, men i ingen byer har aktørene til nå fullt ut formalisert samarbeidet. Mobilisering av ressurser til utviklingstiltak er i stor grad basert på felles prosjektfinansiering. Foreningene er med å sette dagsorden i næringspolitikken, og særlig i Stavanger er det en viss konkurranse om å definere hva som er de beste løsningene innen utvalgte områder.

De regionale partnerskapene på fylkesnivå spiller derimot en mer formell rolle i næringspolitikken. Partnerskapene blir særlig tillagt betydning i utformingen av mål og virkemidler i det fylkeskommunale næringsutviklingsarbeidet. Det er fylkeskommunen, distriktskontoret til Innovasjon Norge, andre statlige aktører på regionalt nivå, NHO og LO som utgjør kjernen i alle fylkeskommunale partnerskapene. Særlig de offentlige aktørene opererer egne utviklingsmidler som kan brukes til felles finansiering av ulike utviklingstiltak.

Vi har dermed identifisert to hovedtyper aktørnettverk i næringspolitikken. Disse har en noe ulik funksjon. Partnerskapene i byene er mer avgrensede eller uformelle og har først og fremst en rolle i initiativfasen av prosjekter, de kan være knyttet til gjensidige informasjonsutveksling eller de kan være møteplasser for aktører med felles interesser. De fylkeskommunale partnerskapene er mer formelle, og partnerskapene har innflytelse på innholdet i næringspolitikken.

Vi har også sett at det er nye typer partnerskap under utvikling, og det er særlig i Stavanger og Trondheim det arbeides med større regionale partnerskap. I Stavanger og Rogaland kan koordinert arbeid med strategiske næringsplaner bli en overbygging for en felles næringspolitikk som både tar hensyn til byregionen og fylkets felles utfordringer og muligheter. I hvilken grad partnerskapet blir formalisert, er i skrivende stund fortsatt uavklart. Tilsvarende har utarbeidelse av felles fylkesplan for de to Trøndelagsfylkene gitt grunnlag for et tettere samarbeid mellom landsdelen og storbyen.

Og her er målet å utforme et operativt partnerskap i forbindelse med iverksettingen av planens handlingsdel. Dette arbeidet vil pågå utover i 2005.

Næringspolitikk og næringsutvikling et tema hvor aktørene i storbyregionene både vil profilere sine egne prosjekter og samarbeide om å utvikle felles prosjekter. Det avsluttende spørsmålet blir da om handlingskapasiteten øker som følge av den økende nettverksstyringen i næringspolitikken.

Kommuner og fylkeskommuner oppnår flere fordeler ved tettere samarbeid med både næringsliv og næringsorganisasjoner. Økt legitimitet for offentlig politikk er et sentralt stikkord når en skal vurdere effektene av samarbeid mellom myndigheter og næringsliv. Myndighetene gir bedriftene og organisasjonene tidlig informasjon og mulighet for innflytelse på politikkkutformingene. Til gjengjeld mottar myndighetene som motytelse større velvilje fra næringslivet for politiske vedtak. Ressursmobilisering er en annen positiv effekt av partnerskap der både myndigheter og næringslivet er med å finansiere satsingene. Begrensede offentlige ressurser kan dermed dekke flere eller større prosjekter, og medfinansieringen kan ses som et element i kvalitetssikringen av tiltaket.

Sett fra næringsforeningenes ståsted representerer partnerskapene med offentlige myndigheter en mulighet for at de kan bli en aktørtype som kobler offentlige myndigheter og næringslivet i viktige utviklingssaker. Foreningene blir også en viktig "motoffentlighet" i næringspolitikken. Formelle og uformelle partnerskap kan dermed gi næringsorganisasjonene kortere vei til de politiske beslutningsarenaene, noe som kan gi organisasjonene og bedriftene større innflytelse på politikkkutformingene. Dermed kan de få myndighetene med på å prioritere prosjekter av særlig stor betydning for næringslivet.

Partnerskapene har trolig mest å bidra med der ansvarsdelingen mellom ulike offentlige myndigheter er uavklart, eller der det eksisterer utilstrekkelige virkemidler for næringsutvikling. Vi har sett at i den kunnskapsbaserte næringsutviklingen er det de nasjonale føringene som dominerer når det gjelder utviklingstiltakenes organisering og innhold. Samtidig har vi sett at de lokale bidragene er viktige i noen sammenhenger. Kommunale myndigheter har bidratt gjennom initiativer, lobbykapasitet og tilrettelegging gjennom offentlige planprosesser. Næringsforeningene har vært med å mobilisere lokal kapital, og knyttet bånd mellom etablert næringsliv og de nye virksomhetene i forskningsparkene. Fylkeskommunene og Innovasjon Norge har bidratt med finansiering av virksomheter under oppstart. Lokale og regionale partnerskap har dermed en uavhengig og viktig rolle i forhold til det statlige virkemiddelapparatet på dette området.

I den kulturbaserte næringsutviklingen er det derimot de lokale føringene som til nå har dominert når det gjelder mål, virkemidler og organisatorisk støtte. De nasjonale bidragene er først og fremst knyttet til overføringer begrunnet ut fra kulturpolitiske prioriteringer. Kommunale myndigheter har bidratt med midler til kompetansebygging og prosjektgjennomføring. Næringsforeningene har vært pådrivere for å få denne type tiltak på dagsorden, og de har søkt å være koblingsaktør mellom de etablerte bedriftene og de nye kulturentreprenørene. På dette området fungerer dermed de uformelle partnerskapene som et viktig hjelpeapparat rundt en næring som foreløpig har svake bedrifter og usikker økonomi.

Partnerskap, nettverk og mer uformelle samarbeid på tvers av geografiske og institusjonelle grenser er en viktig del av den næringspolitikken som omfatter de fem byregionene som inngår i denne studien. I tabell 8.6 har vi søkt å oppsummere utviklingstrekk i den næringspolitikken som drives av aktørene i de fem byregionene. Utgangspunkt er den klassifikasjonen som Bukve (1994) har gjort, og som ble presentert i kapitel 2.

Næringspolitikken har skiftet fokus fra konkurranseevne til regional næringsutvikling, der målet er å nyttiggjøre lokale ressursmiljøer. Planleggeren er blitt erstattet av den strategiske tilretteleggeren som kan koble ulike miljøer og kompetanser. I byregionene prøver både kommunal, fylkeskommunale, statlige og private aktører å fylle denne rollen. Dette har bidratt til at planleggingsmodellene har blitt erstattet av formell og uformell nettverksorganisering. Strategisk næringsplanlegging er fortsatt viktig, men er i dag et element som skal bidra til innovasjon og bedriftsutvikling. Til tross for, eller på grunn av, nettverkens betydning, har den sentrale næringssetaten fått økt betydning. Forholdet til staten er i noen grad løst opp og kommuner og fylkeskommuner har i det minste formelt fått større autonomi. Når det gjelder forholdet til bedriftene er det nettverksrelasjonene som har overtatt for forvaltningsrelasjonen.

Tabell 8.7: Lokal næringspolitikk som politikkområde

	1987 – 2000	2000 – 2005
<i>Verdi</i>	<i>Konkurranseevne</i>	<i>Regional næringsutvikling</i>
<i>Aktør</i>	<i>Den strategiske planleggeren</i>	<i>Den strategiske tilretteleggeren</i>
<i>Teknologi</i>	<i>Planleggingsmodeller</i>	<i>Nettverksorganisering</i>
<i>Oppgavestruktur</i>	<i>Strategisk næringsplanlegging</i>	<i>Innovasjon og bedriftsutvikling</i>
<i>Intern organisering</i>	<i>Egen etat</i>	<i>Sentral næringsetat</i>
<i>Relasjon til staten</i>	<i>Statlige plankrav/prosjektfinansiering</i>	<i>Autonomi</i>
<i>Relasjon til bedriftene</i>	<i>Forvaltningsrelasjon</i>	<i>Nettverksrelasjon</i>

Vi har til nå pekt på en rekke fordeler med den økende nettverksstyringen i næringspolitikken. I den forbindelse kan det være på sin plass å komme med en liten advarsel til slutt. Organisasjonene representerer spesielle interesser, særlig knyttet til økonomisk aktivitet. De politiske myndighetene skal foreta avveininger mellom ulike samfunnsinteresser. Den tette koblingen mellom myndigheter og næringsliv er ikke like fordelaktig hvis det oppstår konflikter om prioriteringer i forhold til disse to områdene. Konflikt i partnerskapene kan dermed føre til handlingslammelse eller til at private ressurser trekkes ut av prosjektene. Det kan derfor være fornuftig for de offentlige aktørene å ha alternative styringskapasitet hvis det skulle oppstå behov for dette.

8.4 Avslutning

I denne studien har vi analysert samspillet rundt næringspolitikk og -utvikling i fem norske storbyregioner. Vi har dokumentert et stort mangfold av organisasjonsmodeller, målsetninger, prosjekter, tiltak og virkemidler. Kartlegging og analyse av organisatorisk

og geografisk samspill har vært et viktig mål i prosjektet. Ut fra dette materialet er det mulig å trekke frem en del eksempler som viser vellykkede satsinger.

Overordnet og strategisk samarbeid: I Stavangerregionen fremstår Arne-prosjektet som ett eksempel på hvordan kommunene i en storbyregion kan arbeide sammen med fylkeskommunen om næringspolitikk og næringsutvikling på tvers av etablerte geografiske og institusjonelle grenser. Samarbeidet er formalisert og det er etablert et lite sekretariat for drift og samordning i forhold til spesialiserte utviklingsaktiviteter. I det pågående strategiske næringsplanarbeidet er et sentralt mål å få utformet en felles problemforståelse som kan danne utgangspunkt for satsinger både i storbyregionen og fylket som helhet. I dette planarbeidet er representanter for næringslivet i storbyregionen trukket inn som en ekstra ressurs. Arne-prosjektet er delvis en tilpasning til lokale utfordringer, bl.a. omfatter selve byområdet flere kommuner. Samarbeidet representerer også en aktiv søking etter en samarbeidsmodell som kan integrere næringspolitikken i en større byregion.

Næringsforeninger som nettverksoperatører: Bergen Næringsråd og Næringsforeningen for Stavangerregionen har utviklet seg til å bli sentrale nettverksoperatører mellom offentlige myndigheter og næringslivet i byregionen. Dette har en rekke fordeler. Næringsforeningene har et bredt nedslagsfelt i det lokale næringslivet, og de har legitimitet hos sine medlemmer. Foreningene har blitt viktige i forbindelse med spredning av kunnskap om utfordringer og muligheter i lokal næringspolitikk. De har også spilt en viss rolle når det gjelder mobilisering av lokal kapital til prosjekter innen næringsutvikling.

Kulturbasert næringsutvikling: Bergen Media By og Stiftelsen Cultiva utgjør to svært ulike tilnærminger til kulturbasert næringsutvikling. Bergen Media By er tett involvert med bransjen. Gjennom tett samarbeid med Vestnorsk filmsenter tilrettelegges det for utvikling av en næring kjennetegnet av små virksomheter som har svak kompetanse innen områder som er avgjørende for langsiktig utvikling av bedriftene. BMB har også vært en pådriver i arbeidet med å få etablert et eget regionalt filmfond i Bergen. I den sammenheng har organisasjonen nyttiggjort seg av nettverk mot bransjen, næringslivet og ulike offentlige myndigheter lokalt og regionalt.

Cultiva er først og fremst en kilde til finansiering av kulturtiltak og satsinger innen kulturbasert næringsutvikling. Styringen skjer gjennom eierskap og tildelingskriterier, og krav om kvalitet og relevans kan bidra til en kraftfull regional nyskappingsaktivitet. Stiftelsen er allerede en sentral aktør i utviklingen av både kulturliv og kulturbaserte næringer i Kristiansand. I samarbeid med andre lokale og regionale aktører kan det dermed skapes en unik utvikling i denne byregionen.

Kunnskapsbasert næringsutvikling: Leif Eiriksson, Norinnova og Sarsia utgjør alle spesialiserte virksomheter innrettet mot å få til næringsutvikling med utgangspunkt i de lokale forskningsmiljøene i Trondheim, Tromsø og Bergen. Organisasjonene er unge, og de opererer innen et felt som er lite utviklet i Norge. I den sammenheng fremstår de alle med en omfattende portefølje av prosjekter og bedrifter. Tilgang på kapital er i dag den mest kritiske faktoren i dette arbeidet og i den sammenheng er det staten som må ta på seg det tyngste ansvaret. Mobilisering av lokal og regional kapital vil også være et

viktig element, og samarbeid med aktører som kommuner og næringsforeninger vil derfor fortsatt være viktig for nyskapingsevne ved universitetene.

Sørlandet Kompetansecentrum og Universitetsfondet i Rogaland representerer bredere tilnærminger til feltet kompetansebasert næringsutvikling enn de tre nevnte eksemplene gjør. Begge prosjektene kan knyttes til universitetsinstitusjonene i hhv. Kristiansand og Stavanger. I Stavanger har ressurser fra Universitetsfondet bidratt til utvikling av den kompetanse som lå til grunn for etablering av Universitetet i Stavanger fra 1. januar 2005, mens Høgskolen i Kristiansand fortsatt arbeider med å utvikle fagtilbudet til det nivået som kreves for å få universitetsstatus. Regional ressursmobilisering har spilt en viktig rolle i begge tilfellene.

Storbyen som landsdelaktør: Tromsø sitt prosjekt "OL i 2014" fremstår som et eksempel på hvordan en hel landsdel kan mobiliseres for et felles prosjekt. Offentlige myndigheter har i samarbeid med næringslivet mobilisert store ressurser for å synliggjøre det potensial som Tromsø og Nord-Norge har når det gjelder denne type store arrangementer. Prosjektet kan ses som et kostbart idrettsarrangement over 14 dager. Men det kan også ses som et prosjekt som skal bidra til utvikling av kunnskap, kultur og idrett i en hel landsdel. I denne siste sammenhengen utgjør selve søknadsprosessen et eksempel på en nettverksbasert ressursmobilisering som også kan overføres til andre utviklingsstrategier.

Trondheim kommune har deltatt som likeverdig partner med Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommuner i forbindelse med utarbeidelsen av en felles fylkesplan for Trøndelag. I fylkesplanen er det et eksplisitt fokus på Trondheim som landsdelshovedstad, og det vektlegges særskilt at Trondheim bør spille rollen som sentral drivkraft for næringsutvikling i Midt-Norge. Trondheim kommune har også blitt fullverdig medlem av Trøndelagsrådet. Våren 2005 arbeides det med et samhandlingsprogram og konkrete tiltak som skal følge opp målene i fylkesplanen. Gjennom dette har det blitt lagt grunnlag for et samspill mellom storbyen, storbyregionen og de andre delene av fylkene.

Samlet er det mulig å oppsummere de positive erfaringene fra denne studien i to hovedpunkt. For det første er næringspolitikk et område hvor det er viktig å utforme strategier og løsninger som er tilpasset lokale og regionale behov. I den sammenheng utgjør lokale og regionale partnerskap viktige rammer for deler av arbeidet. For det andre er det viktig å mobilisere statlige aktører for å få utviklet omfattende satsinger innen sentrale næringsområder. I den sammenheng er det viktig å beholde et element av lokalt autonomi som kan bidra til entusiasme og mobilisering rundt prosjektene. Felles forståelse av problemer og muligheter, samt lokalt eierskap til løsningene, er viktige elementer for utvikling av næringspolitikk og næringsutvikling lokalt og regionalt.

En næringspolitikk i stadig utvikling

I denne rapporten har vi gitt et bilde av næringspolitikk og næringsutvikling i fem norske storbyregioner. Dette er et politikkområde i stadig utvikling. Det tas stadig nye initiativer, og ulike samarbeidsprosjekter blir etablert for å ta tak i spesielle utfordringer eller muligheter. Et viktig initiativ, som vi ikke har hatt mulighet til å dekke i denne

rapporten, ble tatt av Kommunal- og regionaldepartementet høsten 2004. I "Storbyprosjektet Innovasjon 2010" ble Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Tromsø og Oslo invitert til å utarbeide prosjekter som kunne medvirke til økt innovasjon i storbyregionene. En viktig oppgave er å finne ut hvilke roller universiteter og høyskoler, andre forsknings- og kunnskapsmiljøer og kapital- og næringsstrukturen spiller for innovasjonsevnen i storbyregionene (St. meld. nr. 25 (2004-05): 66).

Også på andre utviklingstrekk er viktige. Avslutningsvis er det derfor mulig å peke på fem temaområder med spørsmål som det blir viktig å følge fremover.

- For det første er utviklingen av de ulike partnerskapene viktig å følge videre. Hva skjer i de etablerte samarbeidsrelasjonene? Hva vil nye typer governance-relasjoner bety i forhold til de tradisjonelle demokratiske styringsstrukturene lokalt og regionalt? Vil det oppstå nye typer partnerskap? I den siste sammenhengen blir det særlig interessant å følge utviklingen av landsdelspartnerskap mellom storbyer og flere fylker.
- For det andre blir det viktig å se på konkurranseelementene i næringspolitikken. Vi har sett at det eksisterer et klart potensial for konkurranse mellom bykommune og næringsforening, mellom byregion og fylke og mellom lokale og statlige aktører. Vil noen aktører vinne frem på bekostning av andre, vil vi se nye former for samarbeid eller blir arbeidsdeling den enkleste løsningen? Vil det utvikle seg forskjeller mellom de byene som satser på landsdelssamarbeid og de som ikke gjør det?
- For det tredje er lokalt og regionalt næringslivs roller i næringspolitikken viktig å følge videre. I alle byene har vi observert at sparebankene definerer utviklingstiltak som et viktig arbeidsområde. I Stavanger og Kristiansand spiller hhv. Lyse Energi og Agder Energi en viktig rolle i regional næringsutvikling, mens i Bergen har industrieieren Trond Mohn gitt store summer til forskningen ved universitetet. Vil næringsforeningene videreutvikle sitt fokus på næringspolitikk? Vil vi se et enda sterkere engasjement fra lokale bedrifter på dette feltet? Det blir særlig interessant å se om sparebankene, kraftselskapene og andre lokale eiermiljøer vil delta i finansieringen av lokalt initierte utviklingsprosjekter.
- For det fjerde har etableringen av regionale investeringsfond for kunnskapsbasert næringsutvikling et stort potensial. Det blir særlig interessant å følge om den statlige styringen vil føre til minkende lokal oppslutning om utviklingsarbeidet. Vil disse fondene kunne danne grunnlag for ny næringsaktivitet? Vil fondene skape nye partnerskap mellom lokale og nasjonale aktører?
- For det femte blir det viktig å følge utviklingen av arbeidet med å støtte opp om kulturbaserte næringer. Hvordan vil den nasjonale finansieringen utvikle seg? Vil vi se et skille mellom de byene som har institusjonalisert denne satsingen, og de som ikke har gjort det? Det blir særlig interessant å se om dette er et motefenomen som etter hvert mister oppmerksomhet der satsingene ikke er institusjonalisert.

9 Litteratur

Amin, Ash (1999): An Institutional Perspective on Regional Economic Development. *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 23 (3): 365-78.

Arbo, Petter (2002): Partnerskap - den nye universalløsningen? *Plan 6/2002*: 4-11.

Askvold, Emma Olivieri, Halvorsen, Thomas, Laudal, Thomas og Steineke, Jon Moxnes (2003): *Norske forskningsparker: mot en bedre organisert nyskaping?* RF – rapport 2003/174.

Baldersheim, Harald (2003): Det regionpolitiske regimet i omforming – retrett frå periferien; landsdelen i sikte! *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* Vol. 19 (3): 276-307.

Bolkesjø, Torjus, Møller, Geir og Vareide, Knut (2004): *Evaluering av kommersialiseringsenhetene i FORNY-programmet. Kortrapport. Rapport nr. 212, Telemarksforskning - Bø.*

Bolkesjø, Torjus og Vareide, Knut (2004): *Evaluering av kommersialiseringsenhetene i FORNY-programmet. Rapport nr. 213, Telemarksforskning - Bø.*

Bukve, Oddbjørn (1994): *Lokal utviklingspolitikk? Kommunen som næringspolitisk aktør.* Oslo: Samlaget.

Bukve, Oddbjørn (2000): *Lokale utviklingsnettverk – Ein komparativ analyse av næringsutvikling i åtte kommunar.* Bergen: Rapport nr. 76 fra Institutt for Administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen (dr.philos. avhandling).

Christensen, Tom og Lægreid, Per (2002): *Reformer og lederskap: Omstilling i den utøvende makten.* Oslo: Universitetsforlaget.

Christensen, Tom, Lægreid, Per, Roness, Paul G. og Røvik, Kjell Arne (2004): *Organisasjonsteori for offentlig sektor.* Oslo: Universitetsforlaget.

DiMaggio, Paul J. og Powell, Walter W. (1991): The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. I Walter W. Powell og Paul J. DiMaggio (red.): *The New Institutionalism in Organizational Analysis.* Chicago: The University of Chicago Press.

Farsund, Arild Aurvåg og Leknes, Einar (2003): *By og region i næringspolitikken: Solo eller samspill?* Stavanger: Arbeidsnotat RF - Rogalandsforskning 2003/252.

Florida, Richard (2002): *The Rise of the Creative Class.* New York: Basic Books.

From, Johan og Sitter, Nick (2002): Hva er Governance? *Plan 6/2002*: 22-25.

Hordaland fylkeskommune (2004): *Fylkesplan 2005-08 – Høyringsutkast.*

Jøsendal, Kari, Berg, Christin, Westnes, Petter og Clausen, Tor (2004): *Kreative næringer i Rogaland.* RF - Rapport 2004/169.

Kulturdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet (2001): *Samspill mellom kulturliv og næringsliv*.

March, James G. og Olsen, Johan P. (1989): *Rediscovering Institutions*. New York: The Free Press.

Nærings- og handelsdepartementet (2003): *Fra idé til verdi: Regjeringens plan for en helhetlig innovasjonspolitik*.

Olsen, Johan P. (2004): *Innovasjon, politikk og institusjonell dynamikk*. Oslo: ARENA WP 04/04.

O'Mara, Margaret (2004): *Cities of Knowledge. Cold War Science and the Search for the Next Silicon Valley*. Princeton: Princeton University Press.

Opus (1999): Bergen Media By: Hva er oppnådd og hvor er veien videre? Opus Bergen rapport 11/99.

Scott, Allen J. (red.) (2001): *Global City-Regions: Trends, Theory, Policy*. Oxford: Oxford University Press.

Selstad, Tor (2003): *Det nye fylket og regionaliseringen*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sydnes, Tor og Halvorsen, Kristin L. (2003): *Evaluering av Såkornordningen*. Rapport fra Wassum Investment Consulting AS.

St. meld. nr. 19 (2001-2002): *Nye oppgaver for lokaldemokratiet - regionalt og lokalt nivå*.

St. meld. nr. 31 (2002-03): *Storbymeldingen: Om utvikling av storbypolitikk*.

St. meld. nr. 22 (2004-2005): *Kultur og næring*.

St. meld. nr. 25 (2004-2005): *Om regionalpolitikken*.

Aarsæther, Nils og Vabo, Signy Irene (2002): *Fristilt og velstyrt? Fokus på kommune-Norge*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Intervjuer

Bergen:

Bergen kommune: Jan Otto Evjen/Vidar Totland (13.09. 2004)

Bergen Næringsråd: Helge Dyrnes (13.09. 2004)

Bergen Media By: Torill Svege (13.09. 2004)

Hordaland fylkeskommunen: Jan Per Styve og Hilde Fagerheim (14.09. 2004)

Innovasjon Norge - Hordaland: Nina Broch Mathisen og (14.09. 2004)

Sarsia/Forinnova: Hans Hekland (14.09. 2004)

Universitetet i Bergen: Kåre Rommetveit (14.09. 2004)

Kristiansand:

Vest-Agder fylkeskommune: Johan Pensgård (29.09. 2004)

Sørlandet Kompetansefond: Bjørn Fjeldstad (29.09. 2004)

Innovasjon Norge – Agder: Per Arne Kyrkjeeide og Anne Britt Bjørdal (29.09. 2004)

Kristiansand kommune: Are Østmo (30.09. 2004)

Cultiva: Ivar Mykland (30.09. 2004)

Kristiansand Næringsforening: Fred Bjerke (30.09. 2004)

Stavanger/Sandnes

Stavanger kommune: Svein Arild Holmen (09.09. 2004) og Rolf Nordås (29.09. 2004)

ARNE-prosjektet: Erik Tjemsland (09.09. 2004)

Rogaland Fylkeskommune: Norvald Skretting (14.09. 2004)

Næringsforeningen i Stavanger-regionen: Jostein Solland (14.09. 2004)

Sandnes kommune: Anne Kristin Barvik (24.09. 2004)

Innovasjon Norge - Rogaland: Karl Bøe Skogen (27.09. 2004)

Rogaland Kunnskapspark: Kjetil Alfsnes (27.09. 2004)

Tromsø:

Tromsø kommune: Jan Einar Reiersen, Yngve Våktor og Per Hareide (06.10. 2004)

Tromsø 2014: Erlend Rian (06.10. 2004)

Innovasjon Norge – Troms: Asbjørn Rasch jr. (06.10. 2004)

Norinnova: Karl Johan Jarkola (07.10. 2004)

Troms fylkeskommune: Lise Pedersen (07.10. 2004)

Tromsø Næringsforening: Christian Overvaag (07.10. 2004)

Trondheim:

Innovasjon Norge – Sør Trøndelag: Vigdis Harsvik (17.09. 2004)

Teknostallen: Kari Rensvik (17.09. 2004)

Sør-Trøndelag fylkeskommune: Tore Kiste, Hilde Vistnes (17.09. 2004)

Trondheim Næringsforening: Gunn Kari K. Hygen (17.09. 2004)

Trondheim kommune: Birger Elvestad, Rolf Jarle Brøske og Dag Ove (17/18.09. 2004)

Leiv Eiriksson: Malvin Villabø (18.09. 2004)

SIVA: Terje Handeland (18.09. 2004)